

Έρωτας στα χρόνια της Αναγέννησης: η *Historia de duobus amantibus* του Enea Silvio Piccolomini

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Κομνηνός-Ιάσοντας Κανακάκης
Α.Μ. 60098

Επιβλέπουσα: Άννα Μαστρογιάννη, Επίκουρη Καθηγήτρια
Λατινικής Φιλολογίας, Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Κομοτηνή, 2024

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Έρωτας στα χρόνια της Αναγέννησης: η *Historia de duobus amantibus* του Enea Silvio Piccolomini

Κομνηνός-Ιάσοντας Κανακάκης

A.M. 60098

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Εργασία Ειδίκευσης υποβλήθηκε στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης για την απόκτηση του τίτλου Μεταπτυχιακών Σπουδών Ειδίκευσης στην Κλασική Φιλολογία.

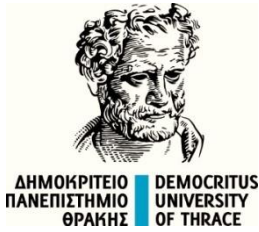
ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπουσα: Άννα Μαστρογιάννη, Επίκουρη Καθηγήτρια Λατινικής Φιλολογίας,
Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

2^ο Μέλος: Χαρίλαος Μιχαλόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Λατινικής Φιλολογίας,
Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

3^ο Μέλος: Γεώργιος Παρασκευιώτης, Επίκουρος Καθηγητής Λατινικής Φιλολογίας,
Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Κομοτηνή, 2024

DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE
SCHOOL OF CLASSICS AND HUMANITIES
DEPARTMENT OF GREEK PHILOLOGY

POSTGRADUATE COURSE
«TEXTS AND CULTURE»

MASTER'S DISSERTATION

Love in the Renaissance: *Historia de duobus amantibus* by Enea Silvio Piccolomini

Komninos-Iasonas Kanakakis
Registration Number: 60098

A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Classical Philology, Department of Greek Philology, Democritus University of Thrace.

COMMITTEE OF EXAMINERS

Supervisor: Anna Mastrogianni, Assistant Professor of Latin Literature,
Department of Greek Philology, Democritus University of Thrace.

Member 2: Charilaos Michalopoulos, Associate Professor of Latin Literature,
Department of Greek Philology, Democritus University of Thrace.

Member 3: Georgios Paraskeviotis, Assistant Professor of Latin Literature,
Department of Greek Philology, Democritus University of Thrace.

Komotini, 2024

Εικόνες εξωφύλλου:

I. Pinturicchio, Ο πάπας Ρίους ΙΙ φτάνει στην Ανκόνα (λεπτομέρεια από τις τοιχογραφίες στη Βιβλιοθήκη του Piccolomini στον καθεδρικό ναό της Σιένας)

© Public domain / Wikimedia Commons

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pinturicchio_014.jpg)

II. Ξυλογραφία με την απεικόνιση του Ευρύαλου και της Λουκρητίας (λεπτομέρεια από το προοίμιο της ιταλικής μετάφρασης του Alessandro Braccio *Storia di due amanti*, Φλωρεντία, περ. 1495–1500)

© The Metropolitan Museum of Art, Νέα Υόρκη

(<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/355377>)

Η έγκριση της παρούσας Διπλωματικής Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέως (παρ. 2 του άρθρου 202 του ν.5343/1932).

Βεβαιώνεται ότι ο Κανακάκης Κομνηνός-Ιάσοντας είναι συγγραφέας της παρούσας εργασίας και ότι έχει αναφέρει ή παραπέμπει σε αυτή, ρητά και συγκεκριμένα, όλες τις πηγές, από τις οποίες έκανε χρήση δεδομένων, ιδεών, προτάσεων ή λέξεων, είτε αυτές μεταφέρονται επακριβώς (στο πρωτότυπο ή μεταφρασμένες) είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνεται ότι αυτή η εργασία με τίτλο «Έρωτας στα χρόνια της Αναγέννησης: η *Historia de duobus amantibus* του Enea Silvio Piccolomini» είναι πρωτότυπη και προετοιμάστηκε από τον κ. Κανακάκη Κομνηνό-Ιάσωνα προσωπικά ειδικά για το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κείμενα και Πολιτισμός» του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Η συγγραφή της εργασίας πραγματοποιήθηκε εξολοκλήρου από τον κ. Κανακάκη Κομνηνό-Ιάσωνα υπό την καθοδήγηση και τις υποδείξεις της επιβλέπουσας καθηγήτριας, κ. Μαστρογιάννη Άννας. Κατά τη διάρκεια εκπόνησης και συγγραφής της εργασίας τηρήθηκαν τα προβλεπόμενα από τον νόμο και τον αντίστοιχο εσωτερικό κανονισμό του Τμήματος. Έγιναν πλήρως σεβαστές οι Αρχές της Ακαδημαϊκής Ηθικής και του Κώδικα Δεοντολογίας, οι οποίες απαγορεύουν την παραποίηση των ερευνητικών/πνευματικών αποτελεσμάτων, την αναφορά ψευδών στοιχείων, την κατάχρηση της διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων και τη λογοκλοπή.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	7
Abstract	7
Πρόλογος.....	8
Εισαγωγή.....	9
1. Εργοβιογραφικά στοιχεία συγγραφέα	10
2. <i>Historia de duobus amantibus</i>	13
• Ιστορικό πλαίσιο.....	13
• Η δομή και το περιεχόμενο του έργου	15
• Τα πρόσωπα του έργου.....	24
• Ένταξη σε λογοτεχνικό είδος	30
• Ελεγειακά στοιχεία.....	35
• Μυθολογικά, ιστορικά και θρησκευτικά παραδείγματα και αναφορές.....	38
3. Γλώσσα και ύφος.....	41
4. Λογοτεχνικές πηγές	43
5. Η λογοτεχνική τύχη του έργου	47
Κείμενο και μετάφραση	48
Η Επιστολή στον Kaspar Schlick (<i>Dedicatio</i>).....	48
Η Επιστολή στον Mariano Sozzini (<i>Praefatio</i>)	51
<i>Historia de duobus amantibus</i>	53
Συμπεράσματα.....	112
Παράρτημα λογοτεχνικών πηγών της <i>Historia de duobus amantibus</i>	113
Βιβλιογραφία.....	115

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει το νεολατινικό μυθιστόρημα *Historia de duobus amantibus*, που γράφτηκε το 1444 από τον ουμανιστή Enea Silvio Piccolomini, μετέπειτα πάπα Πίο Β΄. Εκτός από τον ερμηνευτικό σχολιασμό και τη μετάφραση ολόκληρου του έργου στα νέα ελληνικά, αναλύεται η σύνδεση του μυθιστορήματος με την ουμανιστική επιστολογραφία και την εξέλιξη της νουβέλας και εξετάζεται το πλέγμα των λογοτεχνικών ειδών και των κλασικών, αλλά και σύγχρονων, πηγών που αξιοποιούνται στο έργο. Παράλληλα, εξετάζονται η δομή και τα πρόσωπα του έργου, γλωσσικά και υφολογικά στοιχεία, καθώς και ιστορικά στοιχεία που ενισχύουν την αληθοφάνεια της αφήγησης. Με την παρούσα εργασία επιτυγχάνεται, γενικά, η ανάδειξη ενός από τα σημαντικότερα δείγματα ουμανιστικής γραφής που αποτέλεσε ένα από τα πιο πολυδιαβασμένα έργα της αναγεννησιακής ιταλικής πεζογραφίας.

Λέξεις-Κλειδιά: Πάπας Πίος Β΄, Ουμανισμός, Νεολατινικό Μυθιστόρημα, Επιστολικό Μυθιστόρημα, Νουβέλα, Μετάφραση, Ευρύαλος, Λουκρητία, Κλασικές Πηγές, Kaspar Schlick, Mariano Sozzini.

Abstract

This thesis examines the neo-Latin novel *Historia de duobus amantibus*, written in 1444 by the humanist Enea Silvio Piccolomini, later Pope Pius II. In addition to the interpretive commentary and the translation of the entire work into Modern Greek, the connection between the novel and humanist epistolary writing and the development of the novel is analysed, and the network of literary genres and classical and contemporary sources used in the work is examined. At the same time, the structure and characters of the work, linguistic and stylistic elements, as well as historical elements that enhance the plausibility of the narrative are examined. In general, the present work achieves the emergence of one of the most important examples of humanist writing, which was one of the most widely read works of Renaissance Italian prose.

Key words: Pope Pius II, Humanism, Neo-Latin Novel, Epistolary Novel, Novella, Translation, Euryalus, Lucretia, Classical Sources, Kaspar Schlick, Mariano Sozzini.

Πρόλογος

Αφορμή για την ενασχόλησή μου με το κείμενο της *Historia de duobus amantibus* του ουμανιστή Enea Silvio Piccolomini αποτέλεσε η παρακολούθηση του μεταπτυχιακού μαθήματος ΚΦΙ 502 Πεζογραφικά Κείμενα Ι – Ουμανιστική Πεζογραφία, κατά το χειμερινό εξάμηνο 2022-2023 με την κ. Άννα Μαστρογιάννη. Κατά τη διάρκεια των μαθημάτων μας, γνωρίσαμε τον υπέροχο κόσμο της Αναγέννησης μέσα από τη μελέτη αντιπροσωπευτικών κειμένων, ένα από τα οποία υπήρξε η *Historia de duobus amantibus*. Η αγάπη μου για τα λατινικά και τη μετάφραση, η περιέργειά μου να διαβάσω την ερωτική ιστορία ενός ουμανιστή που στη συνέχεια εξελέγη πάπας της Ρώμης και η εντυπωσιακή γραφή του συγγραφέα ήταν οι βασικοί λόγοι που με ώθησαν να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο κείμενο, για το οποίο δεν υπάρχει καμία εργασία στην ελληνόφωνη βιβλιογραφία.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες προς την κ. Άννα Μαστρογιάννη, Επίκουρη Καθηγήτρια Λατινικής Φιλολογίας του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δ.Π.Θ., για τις γνώσεις που αποκόμισα από τα μαθήματά της σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, καθώς και για τη γνωριμία μου με το συγκεκριμένο κείμενο. Ακόμη, είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων για την πολύτιμη υποστήριξη, τις καίριες παρατηρήσεις της και τις εποικοδομητικές επισημάνσεις της.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες προς τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, τον κ. Χαρίλαο Μιχαλόπουλο, Αναπληρωτή Καθηγητή Λατινικής Φιλολογίας, και τον κ. Γεώργιο Παρασκευιώτη, Επίκουρο Καθηγητή Λατινικής Φιλολογίας στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δ.Π.Θ. Τους ευχαριστώ για τις πολύτιμες γνώσεις που μου πρόσφεραν σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο και για τον χρόνο που αφιέρωσαν στη μελέτη της εργασίας και τις σημαντικές επισημάνσεις τους.

Κλείνοντας, ευχαριστώ ιδιαίτερα την οικογένειά μου, κυρίως τη μητέρα μου και την αδελφή μου, για την αγάπη και την υποστήριξή τους στα χρόνια των σπουδών μου. Επίσης, ευχαριστώ πολύ από καρδιάς όλους τους φίλους μου για την ηθική υποστήριξη και ενθάρρυνσή τους.

Εισαγωγή

Το έργο *Historia de duobus amantibus* (ή αλλιώς *Euryalus et Lucretia*) γράφτηκε στις 3 Ιουλίου του 1444 μ.Χ. στη Βιέννη. Είναι μια μακροσκελής επιστολή, την οποία ο συγγραφέας έγραψε για να ικανοποιήσει το επίμονο αίτημα του πρώην καθηγητή και φίλου του, Mariano Sozzini, ο οποίος ήθελε να διαβάσει μια ερωτική ιστορία. Την έστειλε, επίσης, στον αυτοκρατορικό καγκελάριο Kaspar Schlick, ο οποίος εικάζεται ότι κρύβεται πίσω από τον πρωταγωνιστή του έργου. Δραματικός χρόνος του έργου είναι το 1432-1433 μ.Χ. στην ιταλική πόλη Σιένα. Στο έργο περιγράφεται ο παθιασμένος έρωτας μιας παντρεμένης νεαρής αριστοκράτισσας της Σιένας, της Λουκρητίας, και του Ευρύαλου, ενός όμορφου Γερμανού ακολούθου του αυτοκράτορα Σιγισμούνδου. Το έργο γνώρισε ιδιαίτερη επιτυχία κατά τον 15^ο και 16^ο αιώνα με πολυάριθμες εκδόσεις και μεταφράσεις σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες.

Η βιβλιογραφία σχετικά με το ουμανιστικό μυθιστόρημα δεν είναι ιδιαίτερα πλούσια και περιορίζεται συνήθως σε συνοπτικές παρουσιάσεις στο πλαίσιο ουμανιστικών γραμματολογιών,¹ ενώ οι μελέτες για το συγκεκριμένο έργο είναι επίσης περιορισμένες. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα υπήρξαν κάποιες εκδόσεις του λατινικού κειμένου με παράθεση των παράλληλων χωριών,² αλλά η ανάλυσή του ήταν αρκετά σύντομη και περιλαμβανόταν, κυρίως, σε βιογραφικά έργα για τον πάπα Πίο Β'.³ Ο σημαντικότερος σύγχρονος μελετητής του έργου είναι ο Donato Pirovano, του οποίου οι μελέτες υπήρξαν καθοριστικές για την περαιτέρω μελέτη της *Historia*.⁴ Η σημαντικότερη συμβολή του ήταν ο σχολιασμός του έργου και η συγκέντρωση των λογοτεχνικών του πηγών. Άλλες σύγχρονες μελέτες αφορούν κυρίως τη μετάφραση του έργου,⁵ την περιγραφή της πλοκής και την παράθεση ορισμένων λογοτεχνικών χωριών,⁶ τη διδακτικότητά του και τα μοτίβα της ιταλικής ποίησης και της νουβέλας από τα οποία εμπνεύστηκε ο συγγραφέας.⁷ Κάποιες άλλες μελέτες ασχολούνται με το λογοτεχνικό είδος του κειμένου, κατατάσσοντάς το στην ουμανιστική επιστολή,⁸ στο επιστολικό μυθιστόρημα ή στο νεολατινικό ερωτικό μυθιστόρημα.⁹ Στα ελληνικά δεν υπάρχει καμία μελέτη για το έργο

Το λατινικό κείμενο, το οποίο παρατίθεται και στο οποίο στηρίχθηκε η μετάφραση, καθώς και οι ξυλογραφίες που το συνοδεύουν προέρχεται από την ψηφιοποιημένη έκδοση του Dévay (1903) στη διαδικτυακή βιβλιοθήκη της *Bibliotheca Augustana*, ενώ ο χωρισμός του κειμένου σε ενότητες έγινε σύμφωνα με την έκδοση του Pirovano (2004). Για τη μετάφραση έγινε προσπάθεια για μια όσο το δυνατόν πιο πιστή απόδοση του λατινικού κειμένου στα νέα ελληνικά, χωρίς να χάνεται η φυσικότητα της έκφρασης.¹⁰

¹ Βλ. ενδεικτικά Knight & Tilg (2015).

² Dévay (1903), Wolkan (1909).

³ Boulting (1908), Aby (1913).

⁴ Pirovano (2004), (2006a), (2006b).

⁵ Grierson (1929), Corvi (1967), Rädle (1993).

⁶ Wachinger (1997), Sbordoni (2010).

⁷ Abbamonte (2018).

⁸ Tilg (2016).

⁹ Wasler-Bürgler (2023), Riley (2015).

¹⁰ Χρήσιμες υπήρξαν οι προγενέστερες μεταφραστικές προσεγγίσεις από τον Pirovano (2004) και τον Rädle (1993), καθώς και η αδημοσίευτη μετάφραση του Σ. Νταρίδη (2015) στο πλαίσιο εξαμηνιαίας μεταπτυχιακής εργασίας. Στην ελληνική γλώσσα δεν έχει δημοσιευτεί μέχρι στιγμής κάποια μετάφραση του έργου σε ηλεκτρονική ή έντυπη μορφή. Υπάρχει μόνο η μετάφραση λίγων σειρών του αποσπάσματος *Hist. 37: Erat Lucretia levi vestita...abs negotio vicit* από τον Παπαγεωργίου (2022) στην ηλεκτρονική σελίδα *Νέο-πλανόδιον*, που περιγράφει την πρώτη ερωτική συνάντηση του Ευρύαλου και της Λουκρητίας.

1. Εργοβιογραφικά στοιχεία συγγραφέα

Ο Enea Silvio Piccolomini, μετέπειτα πάπας Πίος Β΄, γεννήθηκε στις 18 Οκτωβρίου του 1405 στο χωριό Corsignano, σημερινή Pienza, στην επαρχία της Σιένας, στην περιοχή της Val d'Orcia.¹¹ Οι γονείς του ήταν ο Silvio Piccolomini και η Vittoria Forteguerri, από αριστοκρατικές οικογένειες της Σιένας, οι οποίες, ωστόσο, είχαν εκπέσει κοινωνικά λόγω πολιτικών αναταραχών και οικονομικών δυσκολιών.¹² Οι γονείς του διέβλεψαν τις ικανότητες του νεαρού Enea και αποφάσισαν να τον στείλουν να σπουδάσει στο πανεπιστήμιο της Σιένας, όπου και ξεκίνησε να φοιτά το 1423. Συνολικά, οι σπουδές του διήρκεσαν οκτώ έτη. Στο διάστημα αυτό σπούδασε νομική και ανθρωπιστικές επιστήμες, ενώ παράλληλα μελέτησε με πόθο τη λατινική γλώσσα και τους κλασικούς συγγραφείς. Από τους καθηγητές του, ο ουμανιστής και νομικός Mariano Sozzini τον επηρέασε βαθύτατα και αργότερα η γνωριμία τους εξελίχθηκε σε φιλία. Το 1429 εγκαταστάθηκε για δύο χρόνια στη Φλωρεντία, όπου και παρακολούθησε μαθήματα ελληνικών από τον Francesco Filelfo. Το 1431 επέστρεψε στη Σιένα, όπου προσλήφθηκε ως προσωπικός γραμματέας του καρδινάλιου Domenico Capranica, αρχιεπισκόπου του Fermo, τον οποίο και συνόδευσε στη Σύνοδο της Βασιλείας, υποστηρίζοντας το συνοδικό δόγμα και τις αντιπαπικές θέσεις του. Παράλληλα, ξεχώρισε τόσο για τις νομικές του γνώσεις, όσο και για τις ρητορικές του ικανότητες. Ήρθε σε επαφή με πολλούς ισχυρούς πολιτικούς άνδρες και διανοουμένους της εποχής του και η εξέλιξή του υπήρξε ταχεία, αν και αναγκάστηκε συχνά να αναζητά νέους πάτρωνες για πολιτικούς ή οικονομικούς λόγους. Συνοδεύοντας τον καρδινάλιο Niccolò Albergati ταξίδεψε σε πολλές περιοχές της Ευρώπης και το 1435 στάλθηκε μόνος του στο πλαίσιο μιας διπλωματικής αποστολής στη Σκωτία, όπου απέκτησε ένα νόθο παιδί, το οποίο όμως πέθανε σε βρεφική ηλικία. Την ίδια τύχη είχε και ο νόθος γιος που απέκτησε το 1442, όσο ζούσε στη Γερμανία. Το έτος 1436 ανέλαβε επίσημες θέσεις στο πλαίσιο της Συνόδου της Βασιλείας, ενώ από το 1439 διορίστηκε παπικός γραμματέας του αντιπάπα Felix V, στην υπηρεσία του οποίου παρέμεινε για τρία χρόνια. Το 1442 στάλθηκε στη Φρανκφούρτη, στον νεαρό τότε αυτοκράτορα Friedrich III των Αψβούργων, προκειμένου να διασφαλίσει τη γερμανική υποστήριξη στο πρόσωπο του Felix V. Εκεί, στέφθηκε από τον αυτοκράτορα ως *poeta laureatus* (δαφνοστεφανωμένος ποιητής) λόγω της εξαιρετικής ποιητικής του επίδοσης, σε μια λαμπρή τελετή στις 27 Ιουλίου του 1442, αναβιώνοντας με τον τρόπο αυτό την τελετή στέψης των αρχαίων ποιητών κατά το πρότυπο του Πετράρχη. Παράλληλα, ο αυτοκράτορας του πρόσφερε μια θέση στην αυτοκρατορική καγκελαρία, την οποία και αποδέχτηκε. Έτσι, τον Ιανουάριο του 1443 εγκαταστάθηκε στην πόλη Wiener Neustadt, όπου έγινε γραμματέας του Kaspar Schlick, καγκελάριου του αυτοκράτορα Friedrich III. Στις αρχές ακόμη της υπηρεσίας του στην αυτοκρατορική καγκελαρία ο Piccolomini συνέθεσε το έργο *Historia de duobus amantibus* (1444).

Τον Οκτώβριο του 1444 εξέφρασε την επιθυμία να γίνει κληρικός. Ωστόσο, μόνο όταν συμφιλιώθηκε με τον πάπα Ευγένιο Δ΄, δρομολογήθηκε η χειροτονία του.

¹¹ Για περισσότερα βιογραφικά στοιχεία του Piccolomini βλ. το λήμμα του Pellegrini (2015) στο *DBI*, καθώς και τις μελέτες των Boulting (1908), Ady (1913), Fischer (2007), Cvetko (2010), Bauer (2013), Abbamonte (2018) και Ντίκος (2021).

¹² Η περιγραφή της οικογένειάς του γίνεται αναλυτικότερα και στην αυτοβιογραφία του *Commentarii rerum memorabilium quae temporibus suis contigerunt* (1463).

Ειδικότερα, στο πλαίσιο μιας διπλωματικής αποστολής στη Ρώμη, ο Piccolomini απολογήθηκε για τις αντιπαπικές του αντιλήψεις και τα λάθη του παρελθόντος, όπως τις υπηρεσίες που παρείχε στον αντιπάπα Felix V, ζητώντας συγχώρηση από τον πάπα Ευγένιο Δ΄, την οποία και έλαβε, ενώ παράλληλα ομολόγησε την προσήλωσή του στην παπική Εκκλησία. Έτσι, στις αρχές του 1446 χειροτονήθηκε υποδιάκονος και έναν χρόνο αργότερα, το 1447, ιερέας. Στη διάρκεια του ίδιου έτους διορίστηκε επίσκοπος της Τεργέστης, ενώ το 1450 μεταφέρθηκε στην επισκοπή της Σιένας, θέση που του έδωσε μεγάλο κύρος. Παρά τα ιερατικά του καθήκοντα, δεν έπαυε να εργάζεται στην αυτοκρατορική καγκελαρία και προετοίμασε τόσο τον γάμο, όσο και τη στέψη του Friedrich III σε αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το 1452. Το 1453, λόγω της κατάληψης της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς, προώθησε την πρωτοβουλία του πάπα Νικόλαου Ε΄ και επιχείρησε να εγείρει, χωρίς όμως επιτυχία, μια σταυροφορία εναντίον τους.

Ο Piccolomini επέστρεψε μόνιμα το 1455 στην Ιταλία μετά τη χρόνια παραμονή του στη Γερμανία και έναν χρόνο αργότερα, το 1456, χειροτονήθηκε καρδινάλιος από τον πάπα Κάλλιστο Γ΄. Μετά τον θάνατο του τελευταίου το 1458, προτάθηκε ως υποψήφιος πάπας ο πλούσιος καρδινάλιος Guillaume d'Estouteville, επικεφαλής της παράταξης των φίλων του Γάλλου βασιλιά. Εκθέτοντας τους κινδύνους της εκλογής του d'Estouteville στον παπικό θρόνο, όπως την πιθανή προώθηση των γαλλικών συμφερόντων, που θα μπορούσε να κλονίσει την Αποστολική Έδρα, ο Piccolomini κατόρθωσε στις 19 Αυγούστου του 1458 να εκλεγεί ο ίδιος πάπας της Ρώμης με εννέα ψήφους. Η παπική του στέψη έλαβε χώρα στις 3 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους και το όνομα που επέλεξε ήταν Πίος Β΄ (Pius), χαρακτηριστικό επίθετο του επικού ήρωα Αινεία.

Με την άνοδό του στον παπικό θρόνο ο Piccolomini αναθεώρησε πολλές από τις απόψεις της νεότητάς του σε δογματικό και ηθικό επίπεδο. Η πλειοψηφία των μελετητών θεωρεί ότι ο Piccolomini ως πάπας αποκήρυξε τα ερωτικά έργα της νεότητάς του, συμπεριλαμβανομένης και της *Historia de duobus amantibus*, ως άσεμνα και ακατάλληλα για μελέτη (*lascivia*),¹³ στηριζόμενη στο διάταγμα (παπική βούλα) που εκφώνησε ο πάπας στο πανεπιστήμιο της Κολωνίας το 1463 με τίτλο *In minoribus agentes*. Σε αυτό καλούσε τους ακροατές του να τον υποστηρίξουν και να ξεχάσουν τα σκανδαλώδη έργα και τις εσφαλμένες ιδέες που είχε γράψει στο παρελθόν του ως Enea Silvio Piccolomini. Χαρακτηριστική είναι η φράση του λόγου *Aeneam reiicite, Pium suscipite*, δηλαδή «απορρίψτε τον Αινεία, δεχτείτε τον Πίο». Ωστόσο, έχει διατυπωθεί και η άποψη πως ο πάπας αναφερόταν ίσως μόνο στα έργα δογματικής φύσεως της Συνόδου της Βασιλείας, τα οποία έρχονταν σε σύγκρουση με τα πιστεύω της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, την οποία εκπροσωπούσε πλέον ως ποντίφικας.¹⁴ Στο πλαίσιο αυτό, εξέδωσε το 1460 και το παπικό διάταγμα *Execrabilis*, με το οποίο καταδίκασε κάθε προσφυγή στη Σύνοδο κατά των παπικών αποφάσεων.

Ακολουθώντας το όραμά του για μια σταυροφορία εναντίον των Οθωμανών, συγκάλεσε στη Μάντοβα το 1459 μια πανευρωπαϊκή σύνοδο χριστιανών πριγκιπών, χωρίς ωστόσο ιδιαίτερη επιτυχία. Παρ' όλα αυτά, η σκέψη μια τέτοιας σταυροφορίας,

¹³ Pirovano (2004) 7, Pionchon (2011) 45, Wachinger (1997) 163, Ady (1913) 99.

¹⁴ Stok (2018) 164.

που θα ξεκινούσε από τα Βαλκάνια προς την Κωνσταντινούπολη, παρέμεινε ως το τέλος της ζωής του ο βασικότερος στόχος του και έγινε μάλιστα και αιτία ρήξης με τον αυτοκράτορα Friedrich III, καθώς εκείνος λόγω εσωτερικών δυσκολιών ήταν απρόθυμος να συμμετέχει ενεργά σε ένα τέτοιο εγχείρημα. Στις 22 Οκτωβρίου του 1463 κήρυξε εκ νέου μια σταυροφορία κατά των Οθωμανών και στις 18 Ιουνίου του επόμενου έτους ξεκίνησε, μετά τη λειτουργία στην εκκλησία του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη, με το λάβαρο του σταυρού το ταξίδι του προς την Ανκόνα. Προς απογοήτευσή του όμως, όταν έφτασε στο λιμάνι της πόλης στις 19 Ιουλίου, δεν βρήκε τον ενετικό στόλο που ανέμενε. Λίγες εβδομάδες αργότερα, στις 15 Αυγούστου του 1464 πέθανε, βαριά άρρωστος, στην Ανκόνα. Ο ενταφιασμός του πραγματοποιήθηκε στις 17 Αυγούστου στο παρεκκλήσι του Αγίου Ανδρέα στο Βατικανό, ενώ σχεδόν δύο αιώνες αργότερα, το 1623, το ταφικό μνημείο του μεταφέρθηκε μαζί με αυτό του ανιψιού του, πάπα Πίου Γ', στην εκκλησία του Sant'Andrea della Valle στη Ρώμη.

Ο πάπας Πίος Β' έμεινε στην ιστορία ως ένας πάπας με κραταιές ουμανιστικές αντιλήψεις.¹⁵ Υπήρξε ένας πολυγραφότατος συγγραφέας που ασχολήθηκε επιτυχώς με πολλά λογοτεχνικά είδη σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, τόσο ποιητικά όσο και πεζογραφικά.¹⁶ Στα ποιητικά του έργα ανήκει η νεανική συλλογή *Cynthia* (1428), η οποία αποτελείται από δεκαεννέα ποιήματα σε ελεγειακό δίστιχο· έξι από αυτά είναι αφιερωμένα στην αγαπημένη του Cynthia, δύο στον Βιργίλιο και τα υπόλοιπα σε άλλα πρόσωπα, όπως το κορίτσι Aragne ή τον Έρωτα.¹⁷ Άλλα ποιητικά του έργα είναι οι συλλογές *Liber Epygrammaton* ή *Epigrammata* με ποικιλία θεμάτων που γράφτηκαν σε διάφορες φάσεις της ζωής του,¹⁸ η συλλογή *Egloga* (1434), επηρεασμένη από τις *Εκλογές* του Βιργιλίου και το *Carmen Bucolicum* του Πετράρχη, καθώς και το χαμένο σήμερα έργο *Nymphiplexis* (1435) και η λόγια ουμανιστική κωμωδία *Chrysis* (1444). Τα ποιήματα που γράφτηκαν στο διάστημα της παπικής του θητείας έχουν πολιτικο-θηρησκευτική χροιά και αναφέρονται στις δυσκολίες εναντίον των Οθωμανών.¹⁹ Στα πεζογραφικά του έργα συγκαταλέγονται τα πρακτικά της Συνόδου της Βασιλείας στο έργο του *Commentarii de gestis Basiliensis Concilii* (1440), τα οποία επανέλαβε μερικά χρόνια αργότερα με διαφορετικό τόνο στο έργο *De rebus Basileae gestis stante vel dissolute concilio* (1450), καθώς και διάφορα έργα πολιτικής φύσεως, όπως ο *Pentalogus de rebus ecclesiae et imperii* (1443)²⁰ και το *De ortu et auctoritate imperii Romani* (1446), όπου εκθέτει τις απόψεις του για τον αυτοκρατορικό θεσμό.²¹ Ακόμη, συνέθεσε την εκπαιδευτική πραγματεία *De liberorum educatione* (1450), ενώ τη χρονιά της συγγραφής της *Historia de duobus amantibus* (1444) εμφανίστηκαν αρκετά ακόμη έργα, όπως το *De curialium miseris*, το *De natura et cura equorum*, το *Somnium de fortuna* και ο *Dialogus de donatione Constantini*.

Παράλληλα, ο Piccolomini ασχολήθηκε με τη συγγραφή βιογραφικών, ιστοριογραφικών και γεωγραφικών πραγματειών. Στο έργο του *De viris illustribus*

¹⁵ Beschin (1998) 419.

¹⁶ Για μια σχηματική παρουσίαση των έργων του Piccolomini βλ. Bibliotheca Augustana και Von Cotta-Schönberg (2019) 365 κ.εξ.

¹⁷ Baca (1972) 221, 226.

¹⁸ Για περισσότερες λεπτομέρειες για αυτό το έργο βλ. Lifodi (2016) 138 κ.εξ.

¹⁹ Perosa & Sparrow (1979) 29.

²⁰ Toews (1968) 475.

²¹ Για περισσότερες πληροφορίες για αυτό το έργο βλ. Nederman (1993).

(1445-1447) παρουσιάζονται σαράντα τρεις βιογραφίες επιφανών προσώπων από τον χώρο της πολιτικής και του κλήρου.²² Στα ιστοριογραφικά του έργα ανήκουν η *Historia Gothorum* (1453), η *Historia Austrialis* (ή αλλιώς *Historia Friderici III imperatoris*) (1453-1458), μια εθνογραφική και ιστορική περιγραφή της Αυστρίας κατά το ύφος του Σαλλούστιου και του Ιούλιου Καίσαρα, η οποία και αποτέλεσε ουμανιστικό πρότυπο για τη συγγραφή ιστορίας, και η *Historia Bohemica* (1458) για την ιστορία και την εθνολογία της Βοημίας.²³ Ξεχωριστή θέση στα έργα του κατέχει η πρώτη ολοκληρωμένη περιγραφή της Γερμανίας *De ritu, situ, moribus et conditione Germaniae descriptio* ή απλώς *Germania* (1457-1458), όπου αξιοποίησε τα *Γεωγραφικά* του Στράβωνα, το *De bello Gallico* του Ιούλιου Καίσαρα και τη *Germania* του Τάκιτου. Στο έργο αυτό έθεσε τις βάσεις της γερμανικής εθνικής ιστοριογραφίας και του πατριωτισμού και θεωρήθηκε γι' αυτό ο πατέρας της γερμανικής εθνικής συνείδησης.²⁴ Στα γεωγραφικά του έργα συγκαταλέγονται το *De Europa* (1458) και το *De Asia* (1461), τα οποία πιθανόν να αποτελούσαν μέρος του ημιτελούς έργου του *Cosmographia*. Μεγάλης λογοτεχνικής αξίας θεωρείται η αυτοβιογραφία του *Commentarii rerum memorabilium quae temporibus suis contigerunt* (1463), η οποία διαιρείται σε δώδεκα βιβλία (όπως ακριβώς και η *Αινειάδα*)²⁵ και είναι η μόνη σωζόμενη παπική αυτοβιογραφία. Επιπλέον, ο Piccolomini είναι συγγραφέας ενός τεράστιου corpus επιστολών και ομιλιών που έστειλε ή εκφώνησε καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, οι οποίες αποτελούν μια πλούσια πηγή ιστορικών πληροφοριών για την εποχή του. Τέλος, συνέθεσε έξι παπικά διατάγματα, τέσσερα εκ των οποίων είχαν ως θέμα τους την πρόσκληση ευρωπαίων ηγετών σε μια σταυροφορία εναντίον των Οθωμανών.²⁶

2. *Historia de duobus amantibus*

• Ιστορικό πλαίσιο

Ο συγγραφέας ισχυρίζεται στις εισαγωγικές επιστολές του έργου προς τον Kaspar Schlick και τον Mariano Sozzini πως η ιστορία του είναι σύγχρονη και αληθινή, κατά το πρότυπο του Βοκκάκιου στην *Elegia di Madonna Fiammetta*. Άλλωστε, το λογοτεχνικό τέχνασμα της αληθοφάνειας αποτελούσε κοινό τόπο της εποχής.²⁷ Προκειμένου να το πετύχει ο συγγραφέας, αξιοποίησε ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα της εποχής, τα οποία τοποθέτησε κυρίως στην αρχή και στο τέλος της *Historia*. Παράλληλα, επιχείρησε μια ρεαλιστική περιγραφή της πόλης και των ηθών της Σιένας, ενισχύοντας έτσι ακόμη παραπάνω την αλήθεια των γεγονότων.²⁸

Ο δραματικός χρόνος της *Historia* είναι η εννεάμηνη παραμονή του αυτοκράτορα Σιγισμούνδου του Λουξεμβούργου (1362-1437) στη Σιένα κατά τα έτη

²² Για περισσότερες λεπτομέρειες για αυτό το έργο βλ. Von Cotta-Schönberg (2021).

²³ Bauer (2013).

²⁴ Bauer (2013).

²⁵ Stok (2018) 165.

²⁶ Αυτά τα παπικά διατάγματα είναι: *Vocavit nos Pius* (1458), όπου συγκαλεί τους ευρωπαίους ηγεμόνες στη Σύνοδο της Μάντοβας· *Veram semper et solidam* (1458), όπου ανακοινώνει την ίδρυση δύο στρατιωτικών τάξεων για την προστασία των χριστιανών στα ελληνικά ύδατα· *Ecclesiam Christi* (1460), όπου κηρύττει τριετή σταυροφορία εναντίον των Οθωμανών και *Ezechielis prophetae* (1463), όπου καλεί και πάλι σε μια σταυροφορία εναντίον των Οθωμανών.

²⁷ Pionchon (2011) 50.

²⁸ Pirovano (2006b) 544, Pirovano (2004) 11, 21.

1432-1433 μ.Χ. Ο αυτοκράτορας βρισκόταν ήδη στην ιταλική χερσόνησο από το 1431, όπου και είχε στεφθεί βασιλιάς της στο Μιλάνο. Η είσοδός του στην πόλη της Σιένας στις 12 Ιουλίου του 1432 ήταν ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα που σημειώθηκαν στην πόλη και αποτυπώθηκε λεπτο-μερώς σε ιστορικά έργα της εποχής, όπως στο χρονικό της Σιένας (1431-1479) του Tommaso Fecini, στο έργο *Historiae suorum temporum fragmentum* του Pietro de' Rossi και στο έργο *Historia ab inclinatione Romanorum Imperii* του Flavio Biondo, αλλά και αργότερα στο έργο του ίδιου του Piccolomini *De viris illustribus*, κατά την εξιστόρηση του βίου του συγκεκριμένου αυτοκράτορα. Ο Σιγισμούνδος παρέμεινε στη Σιένα έως ότου γίνουν ευνοϊκές οι συνθήκες για τη στέψη του σε αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τον πάπα Ευγένιο Δ', η οποία έλαβε χώρα τελικά στις 31 Μαΐου του 1433 στη Ρώμη.²⁹

Πέραν της αναφοράς στον αυτοκράτορα Σιγισμούνδο και τον πάπα Ευγένιο Δ', ο Piccolomini εισήγαγε στο έργο του ακόμη δύο ιστορικές προσωπικότητες της Σιένας, αυτές του Berto di Antonio και της Caterina Petrucci. Ο πρώτος ήταν την εποχή εκείνη καγκελάριος και γραμματέας της Δημοκρατίας της Σιένας (*Repubblica di Siena*) και στο έργο αναλαμβάνει τον ρόλο του φίλου του Μενελάου, συζύγου της Λουκρητίας, αναζητώντας μαζί του σημαντικά έγγραφα της πολιτείας (*Hist.* 34-35). Από την άλλη, η Caterina Petrucci περιγράφεται στην αρχή του έργου (*Hist.* 6), ως μια από τις τέσσερεις καλλονές αριστοκράτισσες της Σιένας που συνάντησε ο αυτοκράτορας κατά την είσοδό του στην πόλη, η οποία όμως λίγες μέρες μετά πέθανε. Με την αναφορά στον θάνατό της ο Piccolomini συμπληρώνει πως ο γιος της, αν και βρέφος ακόμη, χρίστηκε ιππότης από τον Σιγισμούνδο στην κηδεία της μητέρας του. Οι αναφορές αυτές ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, καθώς η Petrucci φημιζόταν πράγματι για την ομορφιά της, ενώ ο γιος της, Niccolò, χρίστηκε όντας, μόλις δύο ετών, ιππότης από τον αυτοκράτορα Σιγισμούνδο.³⁰ Μια ακόμη ιστορική πληροφορία που παρέχεται στο κείμενο είναι στο σημείο που ο αδελφός του Μενελάου, Αγαμέμνονας, ετοιμάζεται να ασφαλίσει την πόρτα με ένα βαρύ σίδηρο για να προστατέψει τη Λουκρητία από τυχόν επιτήδειους εραστές και δέχεται το ειρωνικό σχόλιο του Πάνδαλου, πως μέσα στην πόλη είναι ασφαλείς και δεν κινδυνεύουν από τους εχθρούς τους, τους Φλωρεντινούς (*Hist.* 50). Πράγματι, οι δύο πόλεις είχαν διαχρονική έχθρα που εκδηλωνόταν με συνεχείς πολέμους μεταξύ τους.

Αξιοσημείωτες είναι επίσης οι ακριβείς αναφορές σε τόπους και έθιμα της Σιένας. Παράδειγμα αποτελεί το παλάτι όπου έμενε ο Σιγισμούνδος (*Hist.* 5): *Palatium illi apud sacellum sanctae Marthae super vicum, qui ad tophorum ducit portam strictam, paratum fuit*, το οποίο είχε χτιστεί ήδη από το 1328 για τη φιλοξενία ιερέων επισκεπτών στη Σιένα. Η πόρτα των Τούφων που αναφέρεται, επίσης γνωστό αξιοθέατο της πόλης μέχρι και σήμερα, ονομάστηκε έτσι, καθώς οδηγούσε σε ένα μικρό χωριό που αποκαλούνταν «I Tufi». Οι περισσότερες τοπικές αναφορές προέρχονται κυρίως από το νότιο τμήμα της πόλης, όπως για παράδειγμα το παρεκκλήσι της Santa Maria ή απλώς Βηθλεέμ (*Hist.* 39, 53).³¹ Γενικότερα, οι

²⁹ Scaglia (1968) 428, Pirovano (2006b) 543-546, Klinger-Dollé (2018) 244.

³⁰ Pirovano (2004) 67, Pirovano (2006b) 452-453.

³¹ Pirovano (2006b) 547-549.

σύγχρονες αστικές αναφορές ήταν κοινός τόπος στα διηγήματα και ιδιαίτερα στις νουβέλες και τα θεατρικά έργα του 15^{ου} αιώνα.³²

Παράλληλα, το έργο αντανακλά κάποια από τα ήθη και τις συνήθειες της Σιένας του 15^{ου} αιώνα. Η περιφρούρηση των γυναικών από τους άνδρες τους, οι περιηγήσεις των κυριών στην εξοχή κοντά στην εκκλησία της Βηθλεέμ, καθώς και οι αμφίσημες εκφράσεις του προσώπου των γυναικών της Σιένας, με τις οποίες κρύβουν τα πραγματικά τους συναισθήματα, είναι μερικά μόνο από τα κοινωνικά στοιχεία που αποτυπώνει η *Historia*.³³

• Η δομή και το περιεχόμενο του έργου

Η επιστολική μορφή του έργου δεν επιτρέπει τον χωρισμό του σε κεφάλαια και βιβλία, όπως συνήθως γίνεται σε ένα μυθιστόρημα, παρά μόνο σε κάποιες θεματικές ενότητες. Μετά την αφιερωματική επιστολή προς τον αυτοκρατορικό καγκελάριο Kaspar Schlick (3 Ιουλίου του 1444 μ.Χ.), ακολουθεί το κυρίως κείμενο με τη μορφή της επιστολής προς τον Mariano Sozzini, γραμμένης επίσης στις 3 Ιουλίου του 1444 μ.Χ., το οποίο μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις μεγάλες θεματικές ενότητες, των οποίων προηγείται μια σύντομη *praefatio* (*Hist.* 1-4). Στην πρώτη ενότητα (*Hist.* 5-15) περιγράφεται ο έρωτας με την πρώτη ματιά ανάμεσα στον Ευρύαλο και τη Λουκρητία, διανθιζόμενος με ζωντανούς μονολόγους και διαλόγους που μιλούν για τη δύναμη του έρωτα. Στη δεύτερη ενότητα (*Hist.* 16-25) περιλαμβάνεται η ανταλλαγή οκτώ συνολικά ερωτικών επιστολών, τεσσάρων από τον Ευρύαλο και τεσσάρων από τη Λουκρητία, μέσω των οποίων επιβραδύνεται η πλοκή. Η Λουκρητία παρουσιάζεται επιφυλακτική και ανήσυχη, ενώ ο Ευρύαλος προσπαθεί να την κερδίσει με τα επιχειρήματά του. Τέλος, οι ήρωες εκφράζουν ελεύθερα τα συναισθήματά τους και αποφασίζουν να αφευθούν στον έρωτά τους. Στο τρίτο και μεγαλύτερο μέρος του έργου (*Hist.* 26-52) παρουσιάζονται αρχικά οι αποτυχημένες προσπάθειες συνάντησης του ζευγαριού από απρόβλεπτους παράγοντες, η δίμηνη απουσία του Ευρύαλου και η ερωτική απογοήτευση της Λουκρητίας. Περιγράφονται κατόπιν αναλυτικά οι τρεις συναντήσεις των εραστών, που επιτυγχάνονται άλλοτε με τη μεταμφίσηση του Ευρύαλου σε δούλο κουβαλητή σιταριού και άλλοτε με τη βοήθεια διάφορων προσώπων, όπως του δούλου Σωσία, πιστού στη Λουκρητία, ή των φίλων του Ευρύαλου, Νίσου και Αχάτη, καθώς και του ξαδέλφου του Μενελάου, Πάνδαλου. Στην τέταρτη ενότητα (*Hist.* 53-57), μετά τη στέψη του αυτοκράτορα, ο Ευρύαλος θα αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη Λουκρητία, η οποία θα πεθάνει από ερωτικό μαρασμό, ενώ ο Ευρύαλος, αφού πενήσει τη Λουκρητία, θα παντρευτεί μια νεαρή δούκισσα. Η επιστολή κλείνει με έναν στίχο του Γιουβενάλη (6.181) ο οποίος συνοψίζει το μήνυμα του έργου, πως ο έρωτας έχει περισσότερες πίκρες παρά χαρές.³⁴

³² Nevola (2012) 25.

³³ Aby (1903) 19.

³⁴ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του Pirovano (2004, 9) ότι η *Historia* μπορεί να χωριστεί σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος (*Hist.* 5-25) η πλοκή αναπτύσσεται αργά και επιβραδύνεται σκόπιμα με περιγραφές χαρακτήρων, μονολόγους και μια εκτενή ανταλλαγή επιστολών. Το δεύτερο μέρος (*Hist.* 26-57) από την άλλη είναι πιο δυναμικό και με γρήγορη εναλλαγή γεγονότων που προωθούν την πλοκή του έργου.

Σχηματική δομή της *Historia de duobus amantibus*

DEDICATIO	Αφιερωματική επιστολή προς τον αυτοκρατορικό καγκελάριο Kaspar Schlick	-
PRAEFATIO	Πρόλογος προς τον Mariano Sozzini	<i>Hist.</i> 1-4
1^η Θεματική ενότητα	Ο έρωτας με την πρώτη ματιά του Ευρύαλου και της Λουκρητίας	<i>Hist.</i> 5-15
2^η Θεματική ενότητα	Η ανταλλαγή οκτώ ερωτικών επιστολών μεταξύ των εραστών	<i>Hist.</i> 16-25
3^η Θεματική ενότητα	Τα εμπόδια και οι συναντήσεις του ζευγαριού.	<i>Hist.</i> 26-52
4^η Θεματική ενότητα	Ο οριστικός αποχωρισμός και το άδοξο τέλος της σχέσης των δύο εραστών	<i>Hist.</i> 53-57

Dedicatio

Μετά την παράθεση των τυπικών χαιρετισμών προς τον αποδέκτη της επιστολής, Kaspar Schlick, ο συγγραφέας δηλώνει την αφορμή της συγγραφής της ιστορίας του, που ήταν το αίτημα του Mariano Sozzini, προσωπικότητα την οποία γνώριζε και ο ίδιος ο Schlick, να διαβάσει μια ερωτική ιστορία. Η αναφορά στον Sozzini καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της επιστολής, όπου ο Piccolomini, με μια σειρά από συγκρίσεις με σπουδαίες προσωπικότητες της λογοτεχνίας και της ιστορίας, σκιαγραφεί ένα θαυμάσιο ουμανιστικό προφίλ του φίλου του, εξυμνώντας την ευγλωττία του, την ενασχόληση με τη νομική, τη λογοτεχνία, τα χειρόγραφα, τη φιλοσοφία, τα μαθηματικά, τη μουσική, τη ζωγραφική, τη γλυπτική, τη γεωργία και τον αθλητισμό. Επιπλέον, τονίζει τις ψυχικές του αρετές και το φιλάνθρωπικό του έργο, καθώς και την αγάπη και την εκτίμηση των συμπολιτών του. Συγχρόνως, εκφράζει την απορία του γιατί ένας τέτοιος άνθρωπος να επιθυμεί να ακούσει μια ιστορία ελαφρού περιεχομένου. Ο ίδιος δεν μπορεί, βέβαια, να του αρνηθεί το αίτημά του, λόγω σεβασμού στους άγραφους νόμους της φιλίας και των ευεργεσιών του. Κατόπιν, αναφέρει τον δραματικό χρόνο της ιστορίας, θυμίζοντας πως και ο ίδιος ο Schlick είχε βρεθεί στην ίδια πόλη, όπου έζησε έναν μεγάλο έρωτα. Για τον λόγο αυτό και λόγω της προσωπικής του απουσίας από τη Σιένα με τη συμμετοχή του στη Σύνοδο της Βασιλείας εκείνο το χρονικό διάστημα, ο Piccolomini καλεί τον Schlick να πιστοποιήσει την αληθοφάνεια των γεγονότων, όχι ως μάρτυρας, άλλα ως πρωταγωνιστής.³⁵ Τον προτρέπει μάλιστα να μη ντραπεί, καθώς θα τη διαβάσει, αν κάτι από όλα αυτά του συνέβη, γιατί είναι ανθρώπινο: *Ideo, historiam hanc ut legas, precor*

³⁵ Pirovano (2006b) 541, Stolf (2011) 41.

et an vera scripserim, videas; nec reminisci te pudeat, si quid huiusmodi nonnumquam evenerit tibi; homo enim fueras.

Σύμφωνα με μια άποψη, ο Piccolomini προσπάθησε να ευχαριστήσει τον Schlick, για τον οποίο εργαζόταν, πέρα από το να ικανοποιήσει μόνο την επιθυμία του καθηγητή και φίλου του, Sozzini.³⁶ Οι υπαινιγμοί στο τέλος της επιστολής έκαναν πολλούς να θεωρούν πως πίσω από τη μορφή του Ευρύαλου κρύβεται ο ίδιος ο Kaspar Schlick. Για τον λόγο αυτό, η συγκεκριμένη επιστολή συνοδεύει στις περισσότερες εκδόσεις το κυρίως κείμενο της *Historia*, ενώ σε δύο γερμανικά χειρόγραφα το έργο κλείνει με μια πρόταση που κάνει την *Ιστορία των δύο εραστών*, ερωτική ιστορία του ίδιου του Kaspar Schlick.³⁷ Την ίδια άποψη επιβεβαιώνει και η αγγλική μετάφραση του έργου από τον Woodward το 1708 με τίτλο: *The History of the Amours of Count Schlick, Chancellor to the Emperor Sigismund, and a young Lady of Quality of Sienna*. Επιπρόσθετα, πέραν των όποιων υπαινιγμών στη *Dedicatio*, στο έργο ανιχνεύονται και άλλα στοιχεία που ενισχύουν την υπόθεση πως πίσω από το πρόσωπο του πρωταγωνιστή κρύβεται ο ίδιος ο Schlick. Αρχικά, τόσο ο Ευρύαλος όσο και ο Schlick έχουν την ίδια ηλικία, είναι 32 ετών. Επιπλέον, ο Ευρύαλος στάλθηκε στο πλαίσιο μιας διπλωματικής αποστολής από τη Σιένα στη Ρώμη για να διευθετήσει τη στέψη του αυτοκράτορα (*Hist.* 29), όπως και ο Kaspar Schlick, σύμφωνα με τις ιστορικές μαρτυρίες των Domenico Mansi, Flavio Biondo και Roggio Bracciolini, καθώς και την επιστολή του ίδιου του Σιγισμούνδου στον πάπα Ευγένιο Δ'.³⁸ Ακόμη, τόσο ο Kaspar Schlick όσο και ο Ευρύαλος μετά τη στέψη του αυτοκράτορα στις 31 Μαΐου του 1433 μ.Χ. λαμβάνουν το ιπποτικό χρίσμα (*Hist.* 55).³⁹ Θεωρείται εξίσου πιθανόν η αναφορά στον γάμο του Ευρύαλου με μια νεαρή δούκισσα στο τέλος του έργου να περιγράφει έμμεσα τη σύζυγο του Kaspar Schlick, Agnes von Oels,⁴⁰ ενώ παραμένει ερώτημα αν πίσω από τη Λουκρητία κρύβεται επίσης κάποιο υπαρκτό πρόσωπο, όπως η κόρη ή σύζυγος του Sozzini.⁴¹ Πάντως, οι αναφορές που υποδεικνύουν πως ο Kaspar Schlick κρύβεται πίσω από τον πρωταγωνιστή του έργου, συντελούν στο να χαρακτηριστεί η *Historia de duobus amantibus* και ως *roman à clef*⁴² (μυθιστόρημα με κλειδί), αφού σύμφωνα με αυτό το μυθιστορηματικό είδος πίσω από τους πρωταγωνιστές μιας ιστορίας κρύβονται ιστορικές προσωπικότητες.

Praefatio (Hist. 1-4)

Στο προοίμιο της επιστολής φανερώνεται πως αφορμή της συγγραφής του έργου αποτέλεσε η επίμονη παράκληση του Sozzini προς τον Piccolomini, να του διηγηθεί την ιστορία δύο εραστών. Ο συγγραφέας αρχικά εκφράζει τους ενδιαασμούς του για ένα τέτοιο εγχείρημα και ασκεί κριτική στον φίλο του, τονίζοντας την προχωρημένη ηλικία τους και το ανάρμοστο της ακρόασης ερωτικών ιστοριών (*Hist.* 2). Ωστόσο,

³⁶ Boulting (1908) 138.

³⁷ Pirovano (2006b) 541-542.

³⁸ Stolf (2011) 39-40, Pirovano (2006b) 541, Schellhass (1891) 347.

³⁹ Ειδικότερα, ο Schellhass (1891, 348) παραθέτει για τον Schlick ότι χρίστηκε ιπότης μετά τη στέψη του Σιγισμούνδου στη γέφυρα του Τίβερη και προήχθη σε αυτοκρατορικός καγκελάριος.

⁴⁰ Stolf (2011) 40.

⁴¹ Ady (1913) 16.

⁴² Morall (1980) 434.

καθώς δεν θέλει να περιφρονήσει το επίμονο αίτημα του φίλου του, από τον οποίο έχει ευεργετηθεί στο παρελθόν, υπόσχεται να του διηγηθεί μια ερωτική ιστορία. Τονίζει, όμως, πως όλα όσα θα αφηγηθεί συνέβησαν στην πραγματικότητα στην πατρίδα τους, όπως έκανε και στην επιστολή προς τον K. Schlick: *Non tamen, ut ipse flagitas, fictor ero, nec poetae utemur tuba, dum licet vera referre [...] Nec Troianos, nec babylonios, sed nostrae urbis amores audies.* (*Hist.* 3). Υπόσχεται, μάλιστα, η ανάγνωση της ιστορίας που είναι γραμμένη σε τολμηρή γλώσσα να προσφέρει στον Sozzini μια απόλαυση ανάλογη της σαρκικής.⁴³

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η εξομολόγηση του Piccolomini πως ο ίδιος έχει κινδυνέψει πολλές φορές λόγω του έρωτα στη ζωή του (*Ego de me facio coniecturam, quem amor in mille pericula misit*), αποκαλύπτοντας ορισμένα στοιχεία για τον βίο του, πριν γίνει κληρικός. Πράγματι, ο Piccolomini, είχε εμπλακεί σε διάφορες ερωτικές περιπέτειες, από τις οποίες είχε αποκτήσει και νόθα παιδιά, ενώ ήταν και σπουδαίος συγγραφέας ερωτικών ποιημάτων και επιστολών. Τέλος, πριν ξεκινήσει την αφήγηση της ιστορίας, κάνει μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα του έργου, αναφέροντας τη διαφορετική καταγωγή των δύο εραστών. Θεωρεί, ακόμη, σημαντικό να αποτρέψει κυρίως τους νεαρούς αναγνώστες από τη θητεία στον έρωτα (*militia amoris*) και να τους προτρέψει να ακολουθήσουν τα μονοπάτια της αρετής, με την εξιστόρηση των παθημάτων των εραστών.⁴⁴ Τέλος, αποκαλύπτει ήδη από το προοίμιο πως η Λουκρητία θα πεθάνει στο τέλος της ιστορίας και ο Ευρύαλος δεν θα μπορέσει να είναι ποτέ πια πραγματικά ευτυχισμένος (*Hist.* 4).

Ο έρωτας με την πρώτη ματιά του Ευρύαλου και της Λουκρητίας (*Hist.* 5-15)

Αμέσως μετά την *Praefatio*, ξεκινάει η αφήγηση και η πλοκή των γεγονότων της *Historia de duobus amantibus*. Περιγράφονται η άφιξη του αυτοκράτορα στη Σιένα, οι εορταστικές εκδηλώσεις προς τιμήν του και η συνάντηση που είχε με τέσσερις όμορφες παντρεμένες γυναίκες (*matronae*, *Hist.* 5). Με αυτή την αναφορά στις όμορφες γυναίκες, ο Piccolomini βρίσκει την ευκαιρία να παρουσιάσει την πρωταγωνίστριά του, τη Λουκρητία, η οποία υπερέχει σε ομορφιά και αρετές από τις άλλες τρεις, αλλά και συνολικά από όλες στην πόλη της (*Hist.* 6). Αμέσως μετά δίνεται το πορτρέτο του Ευρύαλου (*Hist.* 7), ενός όμορφου Γερμανού ακολούθου του αυτοκράτορα, ο οποίος, όπως και η Λουκρητία, υπερέχει των συστρατιωτών του εμφανισιακά και σε πλούτο. Δεν γίνεται, ωστόσο, κάποια αναφορά στα δικά του πνευματικά χαρίσματα.⁴⁵ Κατά την τυχαία αυτή συνάντηση, ο Ευρύαλος και η Λουκρητία αντικρίζουν για πρώτη φορά ο ένας τον άλλον και ερωτεύονται αμοιβαία. Ο έρωτάς τους παραμένει αρχικά κρυφός κάνοντας τους δύο εραστές να καίγονται από επιθυμία ο ένας για τον άλλον. Η Λουκρητία βασανίζεται από επίμονες σκέψεις και διλήμματα, όπως το να πολεμήσει το ερωτικό πάθος ή να παραδοθεί ολοκληρωτικά σε αυτό (*Hist.* 9). Μη μπορώντας να ελέγξει τα έντονα συναισθήματα που βιώνει, θα εξομολογηθεί τον έρωτά της στον δούλο του σπιτιού, Σωσία, ο οποίος μάταια

⁴³ Pionchon (2011) 46.

⁴⁴ Sbordonni (2010) 329.

⁴⁵ Για την αναλυτική περιγραφή του Ευρύαλου και της Λουκρητίας βλ. σσ. 24-27 και *Hist.* 6-7.

προσπαθεί να την αποτρέψει και να τη συνεντίσει. Η Λουκρητία αναφέροντας πως θα αυτοκτονήσει για να μην υποπέσει στο αμάρτημα της μοιχείας, ταραίζει τον Σωσία και τον εκβιάζει έμμεσα να τη βοηθήσει και αυτός τελικά συναινεί να γίνει βοηθός της. Για να την κατευνάσει, της υπόσχεται πως θα πάει να βρει τον Ευρύαλο για να του πει πως η Λουκρητία είναι ερωτευμένη μαζί του. Παρ' όλα αυτά, της λέει ψέματα ότι τον συναντά, τρέφοντάς την με ψεύτικες ελπίδες και περιμένει ότι με τον καιρό αυτή θα ξεχάσει τον ερωτά της για εκείνον (*Hist.* 13). Από την άλλη, ο παράλογος έρωτας του Ευρύαλου θα τον οδηγήσει και αυτόν να χαθεί σε σκέψεις και να κατηγορεί τον εαυτό του που ερωτεύτηκε ξανά. Ωστόσο, αποφασίζει να εκδηλώσει το πάθος του με τη συγγραφή μιας επιστολής (*Hist.* 15), την οποία και θα ταχυδρομήσει με τη βοήθεια μιας γυναίκας προαγωγού (*Iena*).

Η ανταλλαγή οκτώ ερωτικών επιστολών μεταξύ των εραστών (*Hist.* 16-25)

Με την πρώτη επιστολή του Ευρύαλου ανοίγει ο δρόμος της επικοινωνίας μεταξύ των δύο εραστών και ξεκινάει η δεύτερη θεματική ενότητα του έργου, για την οποία η *Historia* χαρακτηρίζεται επιστολικό μυθιστόρημα (πέρα από απλώς ερωτικό μυθιστόρημα ή νουβέλα). Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται οκτώ συνολικά ερωτικές επιστολές, χωρισμένες ισόποσα σε καθέναν από τους δύο πρωταγωνιστές. Μέσω των επιστολών οι δύο εραστές εκφράζουν τη συναισθηματική τους κατάσταση και τους φόβους τους και εξομολογούνται τον έρωτά τους.

Η πρώτη επιστολή του Ευρύαλου (*Hist.* 16) είναι μια ερωτική εξομολόγηση του πρωταγωνιστή στην αγαπημένη του και ενσωματώνει πολλά ελεγειακά στοιχεία και μοτίβα.⁴⁶ Αρχικά, ξεκινάει με την τυπική έναρξη μιας επιστολής και τον χαιρετισμό για υγεία, αν και ο ίδιος αισθάνεται ασθενής λόγω του έρωτά του για τη Λουκρητία.⁴⁷ Η εισαγωγική πρόταση της επιστολής περιλαμβάνει καταγραφή πολλών από τα ψυχοσωματικά συμπτώματα που προκαλεί ο έρωτας. Αναλυτικότερα, περιγράφονται οι αναστεναγμοί στη θέα της αγαπημένης του, τα δάκρυα και τα ξενύχτια του, η αποχή του από το φαγητό και το ποτό, καθώς υποφέρει από μια εσωτερική φλόγα που δεν τον αφήνει να ηρεμήσει. Ο Ευρύαλος βρίσκει την αγαπημένη του σκληρή με τα λόγια και τις πράξεις της απέναντί του κατά τα πρότυπα των ελεγειακών ποιητών. Επιπλέον, εκφράζεται το μοτίβο της *militia amoris* με τη χρήση πολεμικού λεξιλογίου στις μάχες του κατά του έρωτά του για τη Λουκρητία, αλλά και στην αιχμαλωσία του από εκείνη (*Pugnavi, captivus sum tuus*). Υπάρχει έντονος συναισθηματισμός που εκδηλώνεται λεξιλογικά με τη χρήση εκφράσεων από τις *Μεταμορφώσεις* του Οβιδίου (*Met.* 9.535-537, 9.543, 9.547-548) και την κωμωδία *Eunuchus* του Τερέντιου (193-196, 886). Μετά την παράθεση της επιστολής, μεσολαβεί το κωμικό επεισόδιο της ταχυδρομής της μέσω μιας ηλικιωμένης γυναίκας προαγωγού (*Iena*), η οποία εξυβρίζεται και εκδιώκεται με μανία από τη Λουκρητία (*Hist.* 17-18).⁴⁸ Η Λουκρητία, παρόλο που κατάλαβε από ποιον ήταν το γράμμα, αφού πίστευε πως ο Σωσίας είχε ήδη μιλήσει

⁴⁶ Για περισσότερα βλ. σσ. 35-38.

⁴⁷ Θυμίζει την έναρξη της επιστολής της Φαίδρας προς τον Ιππόλυτο (Οβ. *Her.* 4.1-2), όπου η υγεία και η νόσος παίζουν βασικό ρόλο.

⁴⁸ Για το επεισόδιο βλ. σελ. 29 και *Hist.* 17, 18.

στον Ευρύαλο, έσκισε την επιστολή, την ποδοπάτησε και την έριξε στις στάχτες. Έπειτα όμως, όταν η *Iena* έφυγε, ένωσε τα κομμάτια του σκισμένου γράμματος, το διάβασε και το φίλησε πολλές φορές και το έκρυψε ανάμεσα στα κοσμήματά της.

Στην απαντητική επιστολή της η Λουκρητία είναι σχεδόν τηλεγραφική (*Hist.* 19). Προτρέπει τον Ευρύαλο να σταματήσει να την αγαπά και να βρει κάποια άλλη. Τονίζει την ηθικότητά της και πως δεν πρόκειται να ατιμαστεί ούτε να εξαγοραστεί με χρήματα, ενώ δηλώνει πολύ θυμωμένη που της έστειλε το γράμμα του μέσω μιας προαγωγού. Αμέσως μετά ακολουθεί η δεύτερη επιστολή του Ευρύαλου, η οποία περιγράφεται περιφραστικά από τον Piccolomini (*Hist.* 20). Αρχικά, ο Ευρύαλος απολογείται για τη γυναίκα προαγωγό, αφού ως ξένος στην πόλη δεν μπορούσε να βρει κάποιον άλλον αγγελιαφόρο. Αναφέρει πως είναι πολύ ερωτευμένος με τη Λουκρητία, επειδή τη θεωρεί μια ηθική γυναίκα με θεϊκή ομορφιά και την παρακαλεί να βρεθούν από κοντά, για να μπορέσει να της εκφράσει όλα όσα νιώθει για εκείνη. Το γράμμα του συνοδεύουν ακριβά δώρα. Η δεύτερη επιστολή της Λουκρητίας είναι επίσης σύντομη (*Hist.* 21). Σε αυτή συγχωρεί τον Ευρύαλο για τη *Iena* και μιλώντας με αυτοπεποίθηση για τον εαυτό της φαίνεται απαθής απέναντι στον έρωτά του. Επειδή περιφρουρείται στο σπίτι της, δεν μπορεί να βρεθεί μαζί του, αλλά και αν ακόμη μπορούσε, δεν θα το επιθυμούσε. Του στέλνει, ακόμη, ως αντάλλαγμα ένα ακριβό δαχτυλίδι, δώρο του πατέρα της στη μητέρα της, επειδή δεν επιθυμεί δώρα από αυτόν.

Ο Ευρύαλος στην τρίτη του επιστολή (*Hist.* 22) βασανίζεται και είναι ιδιαίτερα λυπημένος που η Λουκρητία δεν εκτιμά τον έρωτά του και ούτε θέλει να του μιλήσει από κοντά. Υπερβάλλει λέγοντας πως θα έκανε τα πάντα για εκείνη και την παρακαλεί να μη του συμπεριφέρεται με σκληρότητα, καθώς τον «σκοτώνει» με τα λόγια της. Στην επόμενη επιστολή της (*Hist.* 23) η Λουκρητία παραδέχεται πως θεωρεί ελκυστικό τον Ευρύαλο για το ήθος, την ομορφιά και την ευγενική του καταγωγή και θέλει να γίνει εραστής της. Παρ' όλα αυτά, εκφράζει τους φόβους της πως, αν είναι μαζί του, δεν θα μπορέσει να τηρήσει κανένα μέτρο και όριο λόγω της γυναικειάς της φύσης. Φοβάται ακόμη, πως θα πεθάνει, αν εγκαταλειφθεί, μιας και ο Ευρύαλος δεν μπορεί να μείνει για πάντα στη Σιένα. Για να ενισχύσει την επιχειρηματολογία της προβάλλει παραδείγματα γυναικών που εξαπατήθηκαν ακολουθώντας έναν ξένο έρωτα, παραθέτοντας από τις *Ηρωίδες* του Οβιδίου τη Μήδεια και τον Ιάσονα (*Her.* 12), την Αριάδνη και τον Θησέα (*Her.* 10), τη Διδώ και τον Αινεία (*Her.* 7), τη Φυλλίδα (*Her.* 2) και τη Σαπφώ (*Her.* 15). Στο κλείσιμο της επιστολής της παρακαλεί τον Ευρύαλο να πάψει να την αγαπά και αποφασίζει να μην είναι μαζί του, ώστε να μην πάρει μια θέση στον κατάλογο των εγκαταλελειμμένων γυναικών και να έχει το ίδιο τέλος, εάν την εγκαταλείψει, τον θάνατο.

Ο Ευρύαλος, αποφασισμένος να κερδίσει τη Λουκρητία, συντάσσει την τέταρτη επιστολή του (*Hist.* 24). Αρχικά, θεωρεί πως η γυναίκα τού μίλησε για ακόμη μια φορά σκληρά, ωστόσο έχει αυτοπεποίθηση πως με το συγκεκριμένο γράμμα του θα καταφέρει να τη μεταπείσει. Επαινεί τη μόρφωσή της και θαυμάζει ιδιαίτερα τις αναφορές της στον Οβίδιο. Με σχήματα αδυνάτου δηλώνει πως του είναι πλέον αδύνατον να πάψει να την αγαπά, ενώ περνάει σε άρση των επιχειρημάτων της για τις γυναίκες που εξαπατήθηκαν με την παράθεση ανδρικών παραδειγμάτων εξαπατημένων

από γυναίκες.⁴⁹ Για να κερδίσει τη Λουκρητία, της υπόσχεται πως θα είναι για πάντα δικός της και πως ,ακόμη και αν πάει στη Γερμανία, θα είναι προσωρινό και θα βρει μια ευκαιρία να επιστρέψει κοντά της. Ισχυρίζεται μάλιστα πως δεν είναι πλέον ξένος, αλλά συμπολίτης της με την προσωπική του επιλογή να μείνει στη Σιένα. Κλείνοντας, ικετεύει τη Λουκρητία να τον λυπηθεί επαναφέροντας το ελεγειακό μοτίβο της σκληρής κοπέλας (*dura puella*), που με τη στάση της βασανίζει τον εραστή της, αλλά και το μοτίβο του *servitium amoris*, μιας και ο ίδιος αισθάνεται δούλος της (*servus Lucretiae sum*).

Η τέταρτη επιστολή της Λουκρητίας (*Hist.* 25) είναι μια ομολογία του έρωτά της για τον Ευρύαλο. Πιο συγκεκριμένα, του παραδίδεται ολοκληρωτικά και λυπάται τον εαυτό της που υπέκυψε στον έρωτά του, ενώ παράλληλα είναι σίγουρη πως θα περάσουν από πολλούς κινδύνους μέχρι να βρεθούν. Πριν κλείσει την επιστολή, τον προειδοποιεί πως θα είναι μαζί του μόνο με την προϋπόθεση ότι θα είναι δικός της για πάντα, διαφορετικά, θα είναι σκληρός, προδότης και άτιμος.

Τα εμπόδια και οι συναντήσεις του ζευγαριού (*Hist.* 26-52)

Αμέσως μετά την ανταλλαγή των επιστολών, αρχίζει η τρίτη και μεγαλύτερη θεματική ενότητα. Σε αυτή προβάλλεται διαρκώς το θέμα της τύχης και η συντομία των απολαύσεων με μια σειρά από διδακτικά γνωμικά, ενώ όλες οι καταστάσεις και οι διάλογοι των εραστών θυμίζουν έντονα το είδος της κωμωδίας και της φάρσας.⁵⁰

Αναλυτικότερα, η Λουκρητία, σε συνεργασία με τον ετεροθαλή αδελφό της, αναλαμβάνει το πρώτο σχέδιο, σύμφωνα με το οποίο θα συναντιόταν κρυφά με τον Ευρύαλο στο σπίτι της μητέρας της, όσο εκείνη θα έλειπε στην εκκλησία. Η μητέρα της, όμως, αντιλαμβάνεται το σχέδιο και κλειδώνει τον γιο της έξω από το σπίτι με αποτέλεσμα η όλη προσπάθεια να αποτύχει (*Hist.* 27). Κατόπιν, πριν ακόμη βρεθούν οι εραστές, ο Ευρύαλος αναγκάζεται να φύγει για τη Ρώμη για να διευθετήσει τη στέψη του αυτοκράτορα. Στο διάστημα της δίμηνης απουσίας του η Λουκρητία κλείνεται στο σπίτι της και πενθεί. Οι υπηρέτες της νομίζουν ότι αρρώστησε και προσπαθούν να τη θεραπεύσουν. Σε αυτό το σημείο η Λουκρητία παρομοιάζεται με τον ήλιο, που με την απουσία του βυθίζει τη Σιένα στο σκοτάδι. Τελικά, η επιστροφή του Ευρύαλου θα δώσει τέλος στον ερωτικό μαρασμό της Λουκρητίας. Στη συνέχεια, ο Νίσος, έμπιστος φίλος του Ευρύαλου, παρατήρησε πως μια ταβέρνα πίσω από το σπίτι της Λουκρητίας είχε θέα προς το δωμάτιό της και οδήγησε εκεί τον πρωταγωνιστή, ο οποίος ανταλλάσσει τρυφερά λόγια μαζί της. Ο Σωσίας βλέποντάς τους αποφασίζει να τους βοηθήσει προκειμένου να διασφαλίσει το κύρος της οικογένειας που υπηρετεί (*Hist.* 30-31). Η Λουκρητία τότε οργανώνει καινούργιο σχέδιο. Συμβουλεύει τον Ευρύαλο να μεταμφιεστεί σε δούλο κουβαλητή σιταριού, για να περάσει απαρατήρητος και μέσω της αποθήκης του σπιτιού της να ανέβει στο δωμάτιό της, όπου θα τον περιμένει. Πριν περάσει στην αφήγηση εκείνης της ημέρας, ο Piccolomini παρατείνει την πλοκή, παρεμβάλλοντας ένα απόσπασμα που θυμίζει χορικό τραγωδίας: απευθύνεται στον Έρωτα και τον παρουσιάζει ως παντοδύναμο εξουσιαστή που τυφλώνει τον νου και μεταμορφώνει τους ανθρώπους και συγκρίνει τη μεταμόρφωση του Ευρύαλου με τις

⁴⁹ Για την ανάλυση των συγκεκριμένων παραδειγμάτων βλ. σσ. 39-40.

⁵⁰ Boulting (1908) 138.

οβιδιακές *Μεταμορφώσεις*, καθώς και με τις μεταμορφώσεις των εραστών της Κίρκης σε θηρία (*Hist.* 32). Εν τέλει, όλα βαίνουν καλώς και ο Ευρύαλος περνάει απαρατήρητος και ανεβαίνει στο δωμάτιο της Λουκρητίας, η οποία παρουσιάζεται να ασχολείται με ένα υφαντό ενσαρκώνοντας την τυπική εικόνα μιας ενάρτητης Ρωμαίας συζύγου. Οι δύο εραστές αγκαλιάζονται και η Λουκρητία υπόσχεται αφοσίωση και πίστη. Ξαφνικά όμως, τους προειδοποιεί ο Σωσίας πως έρχεται ο Μενέλαος, ο άνδρας της Λουκρητίας. Αυτό αναγκάζει τη γυναίκα να κρύψει τον εραστή κάτω από το κρεβάτι της, ο οποίος τρομαγμένος προσεύχεται στον Θεό να τον γλυτώσει, ενώ πιστεύει ότι η Λουκρητία τον παγίδεψε (*Hist.* 33-35). Τότε εμφανίζονται στο δωμάτιο ο Μενέλαος και ο Berto που αναζητούσαν κάποια έγγραφα της πολιτείας. Τελικά, ο Ευρύαλος θα γλιτώσει με ένα τέχνασμα της Λουκρητίας που πετάει ένα κιβώτιο με πολύτιμα αντικείμενα από το παράθυρο για αντιπερισπασμό. Όσο ο Μενέλαος και ο Berto τρέχουν να μαζέψουν τα πράγματα που πέταξε η Λουκρητία, εκείνη κρύβει αλλού τον εραστή της. Τελικά, οι δύο άνδρες βρίσκουν κάτω από το κρεβάτι τα έγγραφα που χρειάζονται και αποχωρούν. Ακολουθεί μια αισθησιακή και γλαφυρή περιγραφή της Λουκρητίας και μετά από ορισμένες ενστάσεις της πραγματοποιείται η πρώτη ερωτική συνένωση των εραστών (*Hist.* 36-37). Κατόπιν, ο Ευρύαλος διηγείται στους φίλους του την ερωτική περιπέτειά του σε τολμηρή γλώσσα (*Hist.* 36-37).

Στην πλοκή παρεμβάλλεται ένα επεισόδιο με πρωταγωνιστή έναν Ούγγρο στρατιώτη, τον Πακώρο, ο οποίος ερωτεύεται τη Λουκρητία και δύο φορές επιχειρεί να την προσεγγίσει μέσω μιας επιστολής (*Hist.* 39).⁵¹ Ωστόσο, αποτυγχάνει και τις δύο φορές. Με αφορμή αυτό το γεγονός, ο Piccolomini επαναφέρει το θέμα της τύχης και τον καθοριστικό της ρόλο στις ζωές των ανθρώπων. Όταν ο Μενέλαος πληροφορείται το γεγονός, προσέχει για ύποπτες κινήσεις του Πακώρου, επιτρέποντας έτσι στους δύο εραστές να συναντηθούν ξανά ένα βράδυ, που εκείνος απουσίαζε. Ωστόσο, η χαρά τους διακόπτεται απρόσμενα με την αιφνιδιαστική επιστροφή του. Η Λουκρητία καθυστερεί τον άνδρα της με μια κωμικό-ειρωνική σκηνή ζηλοτυπίας, κάνοντάς του παράπονα επειδή δήθεν την απατάει. Έπειτα, δειπνεί μαζί του και για να μπορέσει ο Ευρύαλος να δραπετεύσει αρπάζει τον Μενέλαο από το χέρι και τον αναγκάζει να δοκιμάσει μαζί της όλα τα κρασιά στο κελάρι του σπιτιού τους (*Hist.* 40-41). Ο Μενέλαος την επόμενη μέρα, για να καθησυχάσει τις υποψίες του, σφράγισε το παράθυρο της Λουκρητίας εμποδίζοντας τις κρυφές συναντήσεις του ζευγαριού. Αυτό οδήγησε τον Ευρύαλο να στραφεί στον Πάνδαλο, ξάδελφο του Μενελάου, για βοήθεια και να τον κάνει σύμμαχό του με την υπόσχεση πως θα τον κάνει κόμη. Ο διάλογός τους είναι εσκεμμένα μακροσκελής (*Hist.* 43-48) για να παρατείνει την πλοκή και την αγωνία των αναγνωστών.⁵²

Στο σημείο αυτό ο συγγραφέας διακόπτει την αφήγησή του και στρέφεται εκ νέου στον Mariano Sozzini εκφράζοντας τις προσωπικές του απόψεις για την αριστοκρατία (*Hist.* 49). Συγκεκριμένα, θεωρεί πως όλοι οι αριστοκράτες έχουν πλουτίσει με κάποιο ανήθικο τρόπο και εκφράζεται σύντομα και για τη δική του αριστοκρατική καταγωγή, την οποία δεν θεωρεί άμεμπτη. Ωστόσο, τα χρόνια που έχουν περάσει έχουν σβήσει από τη μνήμη του τα λάθη της οικογένειάς του. Πράγματι,

⁵¹ Αναλυτικότερα για το επεισόδιο του Πακώρου βλ. σελ. 29 και *Hist.* 39.

⁵² Pirovano (2004) 9.

η οικογένεια του Piccolomini ήταν από τις μεγαλύτερες αριστοκρατικές οικογένειες της Σιένας και τα μέλη της κατείχαν σπουδαίες τιμές, αξιώματα, εδάφη και μεγάλη οικονομική δύναμη από τις τραπεζικές τους επιχειρήσεις τον 13^ο αιώνα σε μεγάλα αστικά κέντρα της Ιταλίας, της Γερμανίας και της Γαλλίας. Ωστόσο, στα μέσα του 13^{ου} αιώνα εξορίστηκαν από τη Σιένα και εξέπεσαν χάνοντας τη δύναμη και το κύρος τους λόγω ορισμένων πολιτικών συμπλοκών.⁵³

Με το τέλος της παρέκβασης αυτής, ο Piccolomini επιστρέφει στην εξιστόρηση της ιστορίας του. Ανάμεσα στους άνδρες του Μενελάου στην ύπαιθρο ξέσπασε διαμάχη και χρειαζόταν να πάει άμεσα. Η Λουκρητία τού προτείνει να βρει ένα καλύτερο άλογο για να φτάσει γρηγορότερα και ο Πάνδαλος προσφέρεται να ζητήσει ο ίδιος εκ μέρους του το άλογο του Ευρύαλου, ο οποίος του το δανείζει, ενώ σκέφτεται πως ο Μενέλαος θα καβαλήσει το άλογό του και εκείνος τη γυναίκα του (*Hist.* 50). Τα σεξουαλικά συμφραζόμενα της ιππασίας αποτελούσαν κοινό τόπο στα μυθιστορήματα της εποχής.⁵⁴ Στη συνέχεια, οι δύο εραστές ορίζουν νέο ραντεβού αργά τη νύχτα. Ο Πάνδαλος βοηθάει τον αδελφό του Μενελάου, Αγαμέμνονα, στην περιφρούρηση της Λουκρητίας, όσο ο Ευρύαλος περιμένει απ' έξω με τον φίλο του, τον Αχάτη, το σύνθημα του Πάνδαλου για να μπει στο σπίτι (*Hist.* 50). Η σκηνή αυτή θυμίζει πολύ έντονα τα ελεγειακά παρακλαυσίθυρα. Μετά από αρκετή ώρα ο Ευρύαλος βλέπει από μια σχισμή τη Λουκρητία και την προσεγγίζει. Εκείνη, αφού βεβαιωθεί πως είναι αυτός, καταφέρνει να ανοίξει μισάνοιχτη την πόρτα από την οποία περνάει ο Ευρύαλος (*Hist.* 51). Η Λουκρητία, όμως, πλημμυρισμένη από τα συναισθήματα του φόβου και της έντονης χαράς χλωμιάζει και λιποθυμά. Ο Ευρύαλος νομίζει πως η Λουκρητία πέθανε και φοβάται για τη ζωή του, ενώ σκέφτεται ακόμη και να αυτοκτονήσει. Ξεσπάει τότε σε έναν συγκινητικό θρήνο και από τα δάκρυά του ξυπνάει η Λουκρητία. Ακολουθεί η αισθησιακή περιγραφή της τρίτης ερωτικής συνεύρεσης του ζευγαριού και αναφέρεται πως ακολούθησαν και άλλες, οι οποίες όμως δεν περιγράφονται (*Hist.* 52).

Ο οριστικός αποχωρισμός και το άδοξο τέλος της σχέσης των δύο εραστών (*Hist.* 53-57)

Προς το τέλος της ιστορίας ο αυτοκράτορας ετοιμάζεται να αναχωρήσει για τη στέψη του στη Ρώμη. Αυτό σηματοδοτεί και τον αποχωρισμό του ζευγαριού σε ένα σημείο, όπου όλα φαίνονταν ευνοϊκά για τη σχέση τους. Πριν φύγει ο Ευρύαλος, η Λουκρητία σε μια επιστολή της θα τον παρακαλέσει να την απαγάγει υποδεικνύοντάς του επακριβώς τον τρόπο. Στην απάντησή του ο Ευρύαλος προσπαθεί να την πείσει να μείνει πίσω με το επιχείρημα πως η απαγωγή της θα είχε καταστροφικές συνέπειες και για τους δύο· για τη Λουκρητία τον ατιμασμό του ονόματός της και για τον ίδιο την καταστροφή της προσωπικής του καριέρας. Τελικά, ο Ευρύαλος καθησυχάζει τη Λουκρητία με την υπόσχεσή του να επιστρέψει μετά τη στέψη πίσω στη Σιένα μόνο για εκείνη.

⁵³ Για περισσότερα βλ. Cvetko (2010) 3 κ.εξ.

⁵⁴ Wachinger (1997) 171, Pirovano (2004) 95. Ανάλογο μοτίβο εμφανίζεται και στο *Hist.* 11, όπου η Λουκρητία συγκρίνεται με το άλογο του Ευρύαλου, και στο *Hist.* 15 με την Ερπυλλίδα και τον Αριστοτέλη· βλ. παρακάτω, σελ. 39.

Στη Ρώμη λίγο πριν τη στέψη του αυτοκράτορα ο Ευρύαλος αρρωσταίνει βαριά και κινδυνεύει ακόμη και με θάνατο, ενώ καμία θεραπεία δεν φαίνεται να έχει αποτέλεσμα. Τελικά, μόνο ένα γράμμα της Λουκρητίας θα καταφέρει να τον κάνει να αναρρώσει ελαφρώς και να μπορέσει να παραβρεθεί στη στέψη, όπου και θα χριστεί ιππότης. Μετά τη στέψη, ο Ευρύαλος ασθενής ακόμη και εξαντλημένος, θα γυρίσει στη Σιένα για να βρεθεί με τη Λουκρητία. Δυστυχώς όμως, οι δύο εραστές, όσο και αν το θέλουν, ούτε μπορούν να συναντηθούν ούτε και να είναι ποτέ ξανά μαζί. Ανταλλάσσουν μονάχα επιστολές μεταξύ τους, οι οποίες δεν αναλύονται, όπως νωρίτερα στο έργο (*Hist.* 16-25, 53-54). Αυτό οδηγεί στον οριστικό και συγκινητικό αποχωρισμό τους. Ο Ευρύαλος πάνω στο άλογό του εξέρχεται από την πόλη της Σιένας με δάκρυα στα μάτια, αποχαιρετώντας σιωπηλός την αγαπημένη του, η οποία από το παράθυρό της κλαίγοντας τον βλέπει να φεύγει. Μόλις εκείνος χαθεί από τα μάτια της, εκείνη λιποθυμά, και από τη στιγμή που συνέρχεται, πέφτει σε βαθύ μαρασμό για να σβήσει με τον καιρό για πάντα. Ο Ευρύαλος ακολουθώντας τον αυτοκράτορα στα ταξίδια του θα συνεχίσει τη ζωή και την καριέρα του, ενώ το βαρύ πένθος του για τον χαμό της αγαπημένης του θα το λήξει με τον γάμο του με μια νεαρή δούκισσα.

• Τα πρόσωπα του έργου Λουκρητία

Ο Piccolomini συμπαθεί ιδιαίτερα την πρωταγωνίστριά του⁵⁵ και επιλέγει να την ονοματίσει Λουκρητία από την «ιστορική» Λουκρητία, η ιστορία της οποίας απαντά στον Τ. Λίβιο 1.57-60, στον Βαλέριο Μάξιμο 6.1.1 και στον Ευτρόπιο 1.8-9. Ειδικότερα, στον Τ. Λίβιο η ιστορία της Λουκρητίας περιγράφεται ως εξής: ένα βράδυ μια ομάδα νεαρών Ρωμαίων που είχε μεθύσει, ενώ βρισκόταν σε πολιορκία μιας κοντινής πόλης, της Αρδέας, διαφωνούσε για το ποιος είχε την καλύτερη σύζυγο. Τότε ένας από αυτούς, ο Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατίνος, ισχυρίστηκε πως η γυναίκα του, η Λουκρητία, υπερείχε των άλλων. Με έναν έλεγχο αποδείχθηκε πως η Λουκρητία ήταν όντως η πιο συνετή και ενάρετη από τις άλλες. Ένας από τους απρόσκλητους καλεσμένους, που υποδέχτηκε η Λουκρητία εκείνο το βράδυ σπίτι της, ήταν ο Σέξτος Ταρκύνιος, ο γιος του τελευταίου βασιλιά της Ρώμης, Ταρκύνιου του Υπερήφανου. Ο Σ. Ταρκύνιος ερωτεύτηκε τη Λουκρητία και λίγες μέρες αργότερα την επισκέφτηκε ξανά. Με την απειλή ενός μαχαιριού απαίτησε να πλαγιάσει μαζί της. Η Λουκρητία δεν φοβήθηκε τον κίνδυνο του θανάτου, όταν όμως την απείλησε πως θα τη σκοτώσει μαζί με έναν δούλο και θα την κατηγορήσει ότι συνελήφθη επ' αυτοφώρω να διαπράττει μοιχεία, βλάπτοντας έτσι την υπόληψή της, εκείνη υπέκυψε. Αργότερα όμως, η Λουκρητία εξομολογήθηκε το συμβάν στον άνδρα και τον πατέρα της και έπειτα αυτοκτόνησε. Αυτό το γεγονός σηματοδότησε και την πτώση της ρωμαϊκής βασιλείας. Η πράξη της Λουκρητίας την έκανε να θεωρείται ως το κατεξοχήν πρότυπο ρωμαϊκής ηθικής, γυναικείας αρετής και συζυγικής πίσσης.⁵⁶ Μάλιστα ο Βαλέριος Μάξιμος την περιγράφει ως *Dux Romanae pudicitiae Lucretia*.

⁵⁵ Pirovano (2004) 11.

⁵⁶ Beard (2017) 106-108.

Ο Piccolomini γνωρίζει τη συγκεκριμένη ιστορία και την αντιστρέφει παρουσιάζοντας τη δική του Λουκρητία να μοιχεύει, ακολουθώντας τις ελεγειακές συμβάσεις. Η Λουκρητία, παύει να συμπεριφέρεται ως μια ηθική κοπέλα (*casta puella*), χάνει την ηθική της (*pudicitia*)⁵⁷ και επιδίδεται στον έρωτα κάποιου ξένου. Αρχικά, συλλογίζεται πως θα βλάψει τη φήμη της, αν υποκύψει στον έρωτά της για τον Ευρύαλο (*Hist.* 9, 23, 37).⁵⁸ Στην τελευταία επιστολή του Ευρύαλου μάλιστα, πριν εκείνος αποχωρήσει από την πόλη, τονίζεται πως η φήμη της ξεπερνάει τα γεωγραφικά όρια της Ιταλίας (*Hist.* 54), γεγονός που απηχεί στα αυτιά των πεπαιδευμένων αναγνωστών τη Λουκρητία του Λίβιου. Και η ίδια η Λουκρητία όμως γνωρίζει το ιστορικό παρελθόν του ονόματός της, όταν εξομολογείται στον Σωσία πως σκέφτεται να αυτοκτονήσει, όπως ακριβώς και η «ιστορική» Λουκρητία για να μην υποπέσει σε ατιμία (*Hist.* 13): *Decertum est, ait Lucretia, mori. Admissum scelus Collatini uxor gladio vindicavit.*⁵⁹

Η πρωταγωνίστρια του έργου σχετίζεται με μια ακόμη φανταστική ηρωίδα του Piccolomini, τη Λουκρητία, κόρη του βασιλιά της Ηπείρου και αποδέκτρια μιας ερωτικής επιστολής του Αννίβα της Νουμιδίας. Ο Piccolomini σε μια επιστολή του στις 13 Δεκεμβρίου του 1443 προς τον δούκα της Αυστρίας Σιγισμούνδο,⁶⁰ του στέλνει, κατόπιν αιτήματος του δούκα, τη συγκεκριμένη επιστολή για να τη χρησιμοποιήσει ως πρότυπο προς την αγαπημένη του. Η ομοιότητα των δύο πρωταγωνιστριών έγκειται στην περιγραφή της εξωτερικής τους εμφάνισης, αφού τόσο η περιγραφή της Λουκρητίας στο *Hist.* 6, όσο και η περιγραφή της Λουκρητίας του Αννίβα είναι πανομοιότυπη, μόνο που για τη Λουκρητία του Ευρύαλου τονίζονται επιπλέον και τα πνευματικά της χαρακτηριστικά, όπως η ευγλωττία, το χιούμορ, η μόρφωση και η σύνεσή της.⁶¹

Η περιγραφή της Λουκρητίας στην *Historia de duobus amantibus* προβάλλει το ιδανικό πρότυπο γυναίκας, η οποία συνδυάζει τα κλασικά πρότυπα ομορφιάς και τα πετράρχικα στοιχεία του γυναικείου ιδεώδους. Η περιγραφή της θυμίζει την περιγραφή ενός πίνακα, καθώς αποτελούσε κοινή πρακτική μεταξύ των νεολατίνων ποιητών να ζωγραφίζουν με τις λέξεις τους το πορτρέτο της αγαπημένης τους. Ακόμη, μοιάζει με τις περιγραφές των γυναικών στους ελεγειακούς ποιητές, αλλά και στο έργο του Βοκκάκιου *De mulieribus claris*.⁶² Είναι ψηλή με μακριά χρυσαφένια μαλλιά, πλεγμένα με χρυσό και πολύτιμους λίθους. Έχει έναν κατάλευκο λαιμό και ένα νεανικό απεγάδιαστο πρόσωπο με τέλειες αναλογίες στα χαρακτηριστικά του. Διαθέτει ένα πανέμορφο χαμόγελο με κατάλευκα δόντια.⁶³ Η Λουκρητία πολιορκείται από πολλούς άνδρες λόγω της ομορφιάς και των αρετών της, κάνοντας τον άνδρα της να ζηλεύει και να την περιφρουρεί, ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που γοητευμένοι από το κάλλος της ξενυχτούν έξω από το σπίτι της, κατά τα πρότυπα των παρακλαυσίθυρων στις ελεγείες.

⁵⁷ Για την *casta puella* στη ρωμαϊκή ελεγεία βλ. Αντωνιάδης (2015) 31.

⁵⁸ Πρβ. σχετικές αναφορές της Ελένης στην επιστολή της προς τον Πάρη (Οβ. *Her.* 17).

⁵⁹ Ενδιαφέροντα είναι η παρατήρηση του Wachinger (1997, 167) πως η Λουκρητία αποφεύγει να αναφέρει το όνομα *Lucretia* και προτιμά την παράφρασή του ως *Collatini uxor*.

⁶⁰ Δεν πρόκειται για τον αυτοκράτορα Σιγισμούνδο. Πρόκειται για την επιστολή 104 βλ. Wolkan (1909) 245-247 και Pirovano (2004) 112-117.

⁶¹ Για τη σύγκριση των δύο κειμένων που περιγράφουν τη Λουκρητία βλ. Sbordoni (2010) 333.

⁶² Για περισσότερα βλ. Klinger-Dollé (2018) 247, Klinger-Dollé (2021) 193.

⁶³ Αναλυτικά η περιγραφή της Λουκρητίας εμφανίζεται στο *Hist.* 6.

Η ίδια έχει επίγνωση της ομορφιάς της και μιλάει με αυτοπεποίθηση για τον εαυτό της. Στη διάρκεια του έργου δείχνει τη μόρφωσή της μέσω των επιστολών της, καθώς και την ευφυΐα της στο να οργανώνει σχέδια για να συναντηθεί με τον εραστή της και να βρίσκει τρόπους να διαφεύγουν τον κίνδυνο.

Η Λουκρητία εμφανίζεται ως μια ευαίσθητη γυναίκα που παραδίνεται ολοκληρωτικά στον έρωτα, παρόλο που αφήνεται να εννοηθεί πως κατά βάθος ήξερε πως θα την εγκαταλείψει ο Ευρύαλος. Προς το τέλος του έργου, όταν είναι ακόμη στην αγκαλιά του αγαπημένου της, εύχεται να πεθάνει στην αγκαλιά του, όσο είναι ακόμη ευτυχισμένη μαζί του, πριν εκείνος φύγει από την πόλη (*Hist.* 50): *Utinam sic decederem, antequam tu hac urbe discederes*. Ουσιαστικά πρόκειται για τον πρώτο της πραγματικό έρωτα, αφού όπως εξομολογείται δεν επέλεξε η ίδια τον άνδρα της, αλλά της επιβλήθηκε (*Hist.* 33): *si rite maritum appello qui mihi invitae datus est*. Αντίθετα, ο Ευρύαλος αποκαλύπτει πως έχει ζήσει έντονα ερωτικά συναισθήματα και στο παρελθόν και κατηγορεί τον εαυτό του που ερωτεύτηκε και πάλι (*Hist.* 15). Λόγω της συναισθηματικής της εξάρτησης από τον εραστή της, η Λουκρητία αρρωσταίνει δύο φορές βαριά από έρωτα, πρώτα με την αποχώρηση του Ευρύαλου για δύο μήνες από τη Σιένα (*Hist.* 29) και στο τέλος του έργου με την οριστική του αποχώρηση, όπου και πεθαίνει (*Hist.* 56), καθιστώντας έτσι τον εαυτό της μια ακόμη τραγική ηρωίδα της λογοτεχνίας.

Ευρύαλος

Το όνομα του Ευρύαλου φέρει επίσης ένα πλούσιο μυθολογικό και λογοτεχνικό παρελθόν. Είναι σύνθετο από τις λέξεις *εὐρύς* και *ἄλως* που σημαίνει πλατύ αλώνι και απαντά αρχικά στην *Οδύσσεια* (9.115-117), όπου ο Ευρύαλος είναι από τους πιο όμορφους ανάμεσα στους Φαίακες. Συναντάται, επίσης, στο έπος *Τὰ μεθ' Ὀμηρον* του Κόιντου Σμυρναίου (4.473 κ.εξ.) και στα *Epitaphia heroum* του Αυσόνιου (11.227), όπου ο Ευρύαλος είναι αρχηγός των Αργοναυτών κατά την άλωση της Τροίας. Στον Οβίδιο (*Ib.* 287) είναι ο γιος της Ιώς, ενώ στον Γιουβενάλη (6.81) είναι το όνομα ενός γελωτοποιού της Ρώμης. Η λέξη *εὐρύαλος* λειτουργεί ακόμη και ως επίθετο με τη σημασία του πλατύς στα κείμενα του διδακτικού ποιητή Οππιανού από την Ανάζαρβο (2^{ος}-3^{ος} αι. μ.Χ.) και του ιστορικού Αππιανού (2^{ος} αι. μ.Χ.).

Δεν είναι σίγουρο αν ο Piccolomini γνώριζε την ευρεία λογοτεχνική χρήση του ονόματος, μπορεί όμως με σχετική βεβαιότητα να υποστηριχθεί πως επιλέγει να ονομάσει Ευρύαλο τον πρωταγωνιστή του εφορμώμενος από την *Αινειάδα* του Βιργιλίου, όπου ο Ευρύαλος είναι ένας πανέμορφος νεαρός πολεμιστής, φίλος και εραστής του επίσης όμορφου νεαρού Νίσου. Στο πέμπτο βιβλίο ο Ευρύαλος συμμετέχει στους αγώνες που διεξάγει ο Αινείας κοντά στον τάφο του πατέρα του Αγχίση (5.286-361) και χαρακτηρίζεται ως έξοχος για τη νεότητα και την ομορφιά του: *Euryalus forma insignis viridique iuventa* (5.294). Στο αγώνισμα του δρόμου με τη συμβολή του Νίσου καταφέρνει και βγαίνει νικητής (5.337). Η σημαντικότερη δράση του Ευρύαλου εντοπίζεται, ωστόσο, στο ένατο βιβλίο (9.176-449), όπου περιγράφεται ως ο πιο ωραίος ανάμεσα σε όλους τους Τρώες πολεμιστές: *et iuxta comes Euryalus, quo pulchrior alter / non fuit Aeneadam Troiana neque induit arma* (9.179-180). Στους στίχους 9.315-366 περιγράφεται η σφαγή των Ρούτουλων από τον Ευρύαλο και τον Νίσο, ο οποίος

μάλιστα σκότωσε και τον αρχηγό τους, τον Ράμνητα. Η πορεία τους, όμως, ανακόπηκε από τριακόσιους ιππείς που κατέφθασαν υπό τον Βόλκη. Παγιδευμένοι σε ένα πυκνό δάσος, ο Ευρύαλος και ο Νίσος χάνουν ο ένας τον άλλον. Ο Νίσος, σε μια προσπάθεια να σώσει τον φίλο του, εμφανίζεται και προσπαθεί να πάρει την ευθύνη για τους θανάτους που προκάλεσαν. Παρά τις προσπάθειές του, ο Βόλκης σκοτώνει τον Ευρύαλο και ο Νίσος, γεμάτος οργή, εκδικείται τον θάνατο του φίλου του σκοτώνοντας τον Βόλκη. Τελικά πέφτει και αυτός νεκρός και οι δύο ήρωες εξυμνούνται για τη γενναιότητά τους στους στίχους 9.446-449. Ο Ευρύαλος της *Ιστορίας* παρουσιάζει ορισμένες διαφορές από τον βιργιλιανό ήρωα, με κυριότερη τη διαφορά ηλικίας και ιδιότητας. Στην *Αινειάδα* ο Ευρύαλος είναι ένας πολύ νεαρός πολεμιστής, ενώ ο Ευρύαλος της *Historia* ήδη τριάντα δύο ετών και ακόλουθος του αυτοκράτορα. Προφανώς, ο Piccolomini επέλεξε να ονομάσει και τον δικό του ήρωα Ευρύαλο λόγω της υπεροχής του βιργιλιανού ήρωα σε ομορφιά και ανδρεία, ανταποκρινόμενος έτσι στον κοινό λογοτεχνικό τόπο των μυθιστορημάτων, όπου οι δύο πρωταγωνιστές είναι και οι πιο ωραίοι της πόλης. Σύμφωνα, επίσης, με το βιργιλιανό πρότυπο, έδωσε στον πιστό φίλο του Ευρύαλου το όνομα του Νίσου (*Nisus huic fidus comes erat [Hist. 15]*) *Nisus Euryalo fidus comes (Hist. 30)*, διαφοροποιούμενος, ωστόσο, στο θέμα της ομοφυλοφιλικής αγάπης. Αξιοποίησε μάλιστα και γλωσσικά το απόσπασμα των επικών ηρώων από την *Αινειάδα* στο *Hist. 30*, όπου ο Ευρύαλος, με τη βοήθεια του Νίσου, βρίσκει τρόπο να μιλήσει με την αγαπημένη του και τη φωνάζει για να τον δει με τη φράση: *Me, me assum, me respice*, την οποία φώναζε ο Νίσος στον Βόλκη για να σώσει τον Ευρύαλο (9.427).⁶⁴

Ο Ευρύαλος της *Historia de duobus amantibus* κατάγεται από τη Φραγκονία της Γερμανίας, περιοχή της Βαυαρίας. Είναι ο πιο πλούσιος και ο πιο όμορφος από όλους τους ακολούθους και τους στρατιώτες του αυτοκράτορα Σιγισμούνδου. Αν και όχι ιδιαίτερα ψηλός, διαθέτει μια πολύ όμορφη εξωτερική εμφάνιση, λαμπερά μάτια και ομοιόμορφο σωματότυπο. Πέραν της ομορφιάς του, διαθέτει ακόμη ακριβά ενδύματα, κεντημένα με πορφύρα της Τύρου και μετάξι της Κίνας⁶⁵ και συνοδεύεται από πολλούς υπηρέτες και άλογα. Προκειμένου να επικοινωνεί άμεσα με την αγαπημένη του χωρίς τη βοήθεια μεσαζόντων μαθαίνει σε σύντομο διάστημα τη γλώσσα της (*Hist. 20*). Είναι ευχάριστος και σε ορισμένα σημεία κωμικός χαρακτήρας, όπως φαίνεται, για παράδειγμα, στην περίπτωση της προσευχής του στον Θεό για να γλυτώσει (*Hists. 35*), ή όταν προσπαθεί να πείσει τη Λουκρητία να γίνει δική του (*Hist. 37*) ή όταν εξιστορεί στους φίλους του την πρώτη ερωτική συνεύρεση με την αγαπημένη του (*Hist. 38*). Αν και υποσχέθηκε αιώνια αφοσίωση στη Λουκρητία (*Hist. 24*), εννοώντας ακόμη και να αυτοκτονήσει για εκείνη (*Hist. 51*), στο τέλος του έργου την εγκαταλείπει, αγνοώντας την παράκλησή της στο τελευταίο της γράμμα να την πάρει μαζί του (*Hist. 53*). Παρ' όλα αυτά, ο έρωτάς του ήταν γνήσιος, όπως φανερώνουν η επιστροφή του μετά τη στέψη του Σιγισμούνδου στη Σιένα, τα δάκρυα στα μάτια του κατά την οριστική απομάκρυνσή του από την αγαπημένη του και το βαρύ του πένθος για τον χαμό της.

⁶⁴ Wachinger (1997) 168.

⁶⁵ Η συγκεκριμένη γεωγραφική αναφορά προέρχεται από Σεν. *Phaed.* 389.

Τα υπόλοιπα πρόσωπα του έργου

Πέρα από τα δύο κύρια πρόσωπα, οι υπόλοιποι χαρακτήρες του έργου φέρουν επίσης κλασικά ονόματα από την αρχαιοελληνική και λατινική γραμματεία και συγκεκριμένα από την κωμωδία, το έπος και την ιστοριογραφία. Ωστόσο, ο χαρακτήρας, το ήθος και ο ρόλος τους στο έργο θυμίζει περισσότερο τους τυπικούς χαρακτήρες της ιταλικής νουβέλας.⁶⁶

Ο αυτοκράτορας Σιγισμούνδος του Λουξεμβούργου, γιος του Καρόλου Δ΄, πριν τη στέψη του σε αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, υπήρξε βασιλιάς της Ουγγαρίας και της Κροατίας, της Γερμανίας, της Βοημίας και της Ιταλίας. Στην *Historia* η μορφή του είναι περισσότερο κωμική και δεν λαμβάνει ουσιαστικό μέρος στην πλοκή, αν και οι κινήσεις του είναι καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη των γεγονότων. Στο έργο περιγράφεται η προχωρημένη του ηλικία και η αδυναμία του για τις όμορφες γυναίκες (*Hist.* 5), όπως φαίνεται από την έλξη του για τη Λουκρητία και την ελαφρά του ζήλεια, όταν εκείνη προτιμά τον Ευρύαλο (*Hist.* 10, 38). Παρ' όλα αυτά, ενδιαφέρεται και αγαπά τον πιστό του ακόλουθο, Ευρύαλο, όταν εκείνος ασθενεί (*Hist.* 55) και όταν τον παντρεύει με μια δούκισσα, δίνοντας τέλος στο πένθος του για τον θάνατο της Λουκρητίας (*Hist.* 56).

Ο σύζυγος της Λουκρητίας, Μενέλαος, αποτελεί το κατεξοχήν πρότυπο του απατημένου συζύγου στον χώρο της λογοτεχνίας.⁶⁷ Σε πολλά σημεία του έργου διακωμωδείται, και θεωρείται ανάξιος να έχει ως σύζυγό του τη Λουκρητία. Θεωρείται μάλιστα άξιος να καταστεί ως ένα ελάφι με κέρατα (*cornutum cervum* [*Hist.* 6]). Πρόκειται για έναν πολύ πλούσιο αριστοκράτη της Σιένας που έχει στη διάθεση του κτήματα και εργάτες. Ο ρόλος του δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλος και περιορίζεται στις δύο φορές που παραλίγο να πιάσει επ' αυτοφώρω τους δύο εραστές (*Hist.* 34, 40-42) και στα ακραία μέτρα που παίρνει για να προστατέψει τη γυναίκα του. Από τους δούλους του σπιτιού, Σωσία και Δρόμωνα, διακωμωδείται με στίχους του Γιουβενάλη (11.126-133), ως ιδιαίτερα τσιγκούνης, κακός και μίζερος (*Hist.* 40).⁶⁸ Ο αδελφός του, έχοντας κατ' αναλογία με το ομηρικό έπος, το όνομα Αγαμέμνονας, έχει τον ρόλο του φύλακα ή του θυρωρού από τα παρακλαυσίθυρα της ελεγγείας διασφαλίζοντας πως κανείς δεν θα μπει στο σπίτι για να περάσει τη νύχτα του με τη Λουκρητία (*Hist.* 50).

Ένα από τα σημαντικότερα πρόσωπα του έργου είναι ο γηραιός δούλος του σπιτιού Σωσίας, γερμανικής καταγωγής, που βοηθά την πρωταγωνίστρια στην επίτευξη των ερωτικών της στόχων. Το όνομά του προέρχεται από τον χώρο της ρωμαϊκής κωμωδίας και συγκεκριμένα από τον Τερέντιο και τον Πλάυτο, ενώ στην κωμωδία *Σφήκες* του Αριστοφάνη είναι ένας Αθηναίος αγγειοπλάστης. Ο Σωσίας για να διαφυλάξει την τιμή του οίκου που υπηρετεί είναι αρχικά αρνητικός στο να βοηθήσει τη Λουκρητία και προσπαθεί μάταια να τη συνετίσει και να τη μεταπείσει (*Hist.* 13). Ωστόσο, όταν βλέπει πως η ίδια πάει να αποκαλυφθεί, αποφασίζει να συνδράμει, ώστε να μην φανερωθεί η μοιχεία της κυρίας του. Ως δούλος είναι πράγματι πιστός στη Λουκρητία, αφού λειτουργεί ως αγγελιαφόρος της, ειδοποιώντας την εγκαίρως για την έλευση του Μενελάου (*Hist.* 31, 34, 41). Σώζει ακόμη και τον Ευρύαλο, όταν

⁶⁶ Riley (2015) 185-186.

⁶⁷ Mahoney (2019) 47, Abbamonte (2018) 117.

⁶⁸ Το στοιχείο αυτό θυμίζει τον τύπο του *servus callidus* (πανούργος δούλος) στη ρωμαϊκή κωμωδία.

κρυμμένος στα άχυρα του στάβλου για να τρυπήσει στο δωμάτιο της Λουκρητίας, παραλίγο να σκοτωθεί από τον δούλο Δρόμωνα (*Hist.* 40). Ο Δρόμων, όνομα επίσης από τον χώρο της ρωμαϊκής κωμωδίας, παρεμβαίνει για να επιβραδύνει την πλοκή, δίνοντας παράλληλα μια γεύση από τα ήθη των δούλων της ρωμαϊκής δραματουργίας.

Δύο ακόμη πρόσωπα που προωθούν την πλοκή και τη θετική εξέλιξη των γεγονότων είναι αυτά της *lena*, μιας γυναίκας προαγωγού, και του Πακώρου, ενός Ούγγρου στρατιώτη. Η μορφή της *lena* είναι εμπνευσμένη από τον χώρο της ρωμαϊκής ερωτικής ελεγείας και της Νέας Κωμωδίας. Στο έργο είναι μια γηραιά κακόφημη γυναίκα, λόγω του επαγγέλματός της, η οποία αναλαμβάνει τον ρόλο της αγγελιαφόρου, μεταφέροντας την πρώτη επιστολή του Ευρύαλου στη Λουκρητία, η οποία αντιδρά υπερβολικά άσχημα τόσο στην πράξη της όσο και στην παρουσία της. Η σκηνή θυμίζει έντονα την κωμωδία, κυρίως λόγω των αναθεματισμών που εκστομίζονται από τη Λουκρητία, η οποία σκίζει και ποδοπατά το γράμμα διώχνοντας και εξυβρίζοντας τη γυναίκα. Η συμβολή της, όμως, στην οικονομία του έργου είναι αξιοσημείωτη, καθώς ανοίγει τον δρόμο για την ανταλλαγή των επιστολών μεταξύ των πρωταγωνιστών. Στο τέλος, αφού πει στον Ευρύαλο πως η Λουκρητία με χαρά δέχτηκε την επιστολή του, θα εξαφανιστεί, επειδή φοβάται για τη ζωή της. Το όνομα του Πακώρου προέρχεται από τη ρωμαϊκή ιστοριογραφία, και συγκεκριμένα τον Τάκιτο, όπου ο Πακώρος είναι ο βασιλιάς της Παρθίας (*Hist.* 5.9.1, *Ann.* 12.2.6). Στη *Historia* ερωτεύεται τη Λουκρητία και της γράφει μια επιστολή κρυμμένη μέσα σε μια ανθοδέσμη με βιολέτες, πράγμα για το οποίο θα αποκαλυφθεί και θα επιτιμηθεί από τον αυτοκράτορα. Αργότερα, θα επιχειρήσει εκ νέου να στείλει ένα ερωτικό γράμμα στη Λουκρητία κρυμμένο σε μια χιονόμπαλα, η οποία από ατυχία θα προσγειωθεί μπροστά στον Μενέλαο. Για να αποφύγει νέους κινδύνους, ο Πακώρος, όπως και η *lena*, εξαφανίζεται. Ωστόσο, η ερωτική έλξη του Πακώρου για τη Λουκρητία θα στρέψει τις υποψίες του Μενελάου σε αυτόν, επιτρέποντας τις κρυφές συναντήσεις των δύο εραστών.

Από την *Αινειάδα* αντλούνται, επίσης, όλα τα ονόματα των φίλων του Ευρύαλου, πέρα από τον Νίσο: Αχάτης, Παλινούρος (πέμπτο και το έκτο βιβλίο της *Αινειάδας*), Πάνδαλος. Ο Παλινούρος αναφέρεται απλά ως όνομα και δεν συμμετέχει καθόλου στην πλοκή του έργου. Αντίθετα, οι φίλοι του Ευρύαλου, Νίσος και Αχάτης έχουν ενεργό συμμετοχή στην πλοκή του έργου. Ο Νίσος, πιστός φίλος του Ευρύαλου, και στην *Αινειάδα* (5.286-361, 9.176-449) και στη *Historia* (*Hist.* 15, 30), βρίσκει αρχικά για χάρη του φίλου του τη γυναίκα προαγωγό για να μεταφέρει το γράμμα της Λουκρητίας και την ταβέρνα από την οποία μπορούν οι δύο πρωταγωνιστές να συνομιλούν ανενόχλητοι. Ο Αχάτης στη *Historia* είναι ακόμη ένας πιστός φίλος του Ευρύαλου, τον οποίο ο πρωταγωνιστής παίρνει μαζί του, για να διασφαλίσει πως δεν θα φανερωθούν οι δύο εραστές σε ένα βραδινό ραντεβού, ενώ αυτός είναι κρυμμένος και σε εγρήγορση (*Hist.* 50-51). Στην *Αινειάδα* ο Αχάτης είναι πιστός σύντροφος του Αινεία και εμφανίζεται σε διάφορα επεισόδια σε επτά από τα βιβλία του έπους (1, 3, 6, 8, 10, 11, 12). Ο Πάνδαλος από την άλλη είναι ξάδελφος του Μενελάου και το όνομα του δεν είναι καθόλου τυχαίο. Στην *Ιλιάδα* (4.95 κ.εξ.) ο Πάνδαρος ή Πάνδαλος ήταν αρχηγός των Λυκίων και σύμμαχος των Τρώων, είχε διδαχθεί τοξοβολία από τον ίδιο τον Απόλλωνα και τραυμάτισε παραλίγο θανάσιμα τον Μενέλαο με δόλιο τρόπο σε περίοδο ανακωχής με την παρότρυνση της θεάς Αθηνάς, για να σώσει τον Πάρι που

κινδύνευε.⁶⁹ Υπαινικτική αναφορά στην ιστορία του Πάνδαρου γίνεται και στην *Αινειάδα* (5.495-497). Στη *Historia* ο Πάνδαλος «τραυματίζει» επίσης τον Μενέλαο, βοηθώντας τους δύο εραστές να συναντηθούν. Κατόπιν συμφωνίας του με τον Ευρύαλο, αποτρέπει τον Αγαμέμνονα από το να κλειδώσει με ένα βαρύ μάνταλο την πόρτα και τον στέλνει από νωρίς για ύπνο, προκειμένου ο Ευρύαλος να βρει την ευκαιρία και να μπει κρυφά στο σπίτι για να βρεθεί με τη Λουκρητία (*Hist.* 43-48, 50). Ο Πάνδαλος δρα με αυτόν τον τρόπο έχοντας την προσδοκία να ανταμειφθεί με το αξίωμα του κόμη από τον αυτοκράτορα με τη μεσολάβηση του Ευρύαλου, για αυτό και λαμβάνει την κριτική από τον Piccolomini πως διεκδικεί αξιώματα με ανήθικα μέσα.

Άλλα πρόσωπα που αναφέρονται αλλά δεν συμμετέχουν ενεργά στην πλοκή είναι η μητέρα της Λουκρητίας και ο ετεροθαλής αδελφός της. Αρχικά, η μητέρα της Λουκρητίας παρουσιάζεται σκληρή απέναντι στις επιθυμίες της κόρης της (*Hist.* 9) και όταν αντιλαμβάνεται την πονηριά της, κλειδώνει έξω από το σπίτι τον γιο της (*Hist.* 27), για να μη βρεθούν οι εραστές. Ο αδελφός της αναφέρεται μόνο σε αυτό το χωρίο ως συνεργός και αγγελιαφόρος των επιστολών της Λουκρητίας. Η μητέρα της αναφέρεται ξανά στο τέλος της ιστορίας να κρατάει στην αγκαλιά της τη Λουκρητία την ώρα που εκείνη ξεψυχεί (*Hist.* 56). Στο έργο αναφέρονται επίσης οι αριστοκράτισσες που συνάντησε ο Σιγισμούνδος, οι υπηρέτριες και ακόλουθες της Λουκρητίας, οι στρατιώτες του αυτοκράτορα, ο Berto (βλ. παραπάνω, σσ. 14, 22), και γενικά, ο λαός της Σιένας.

• Ένταξη σε λογοτεχνικό είδος

Η *Historia de duobus amantibus* συγκαταλέγεται γενικά στην ευρύτερη κατηγορία των νεολατινικών μυθιστορημάτων. Ο όρος *μυθιστόρημα* ή *νουβέλα* δεν υπήρχε ως αρχαίος λογοτεχνικός όρος· το είδος τους περιγραφόταν με τις λέξεις *δράμα*, *διήγησις*, *αἶνος*, *λόγος*, *ἀπόλογος*, *πλάσμα* κ.ά, ενώ η λέξη *μυθιστορία* εμφανίστηκε για πρώτη φορά τον 4^ο αιώνα μ.Χ. ως χαρακτηρισμός αφηγηματικών βιογραφικών ιστοριών που συνδύαζαν αληθή και ψευδή γεγονότα. Τα πρώτα δείγματα εκτενών αφηγήσεων που θα μπορούσαν, με σημερινή ορολογία, να χαρακτηριστούν ως μυθιστορήματα γεννήθηκαν στις ελληνόφωνες περιοχές της ανατολικής Μεσογείου κατά την ελληνιστική εποχή, ήδη από τον 2^ο αιώνα π.Χ., όπως το αποσπασματικό *Μυθιστόρημα του Νίνου* (περίπου 100 π.Χ.). Το είδος αυτό άκμασε κατά την αυτοκρατορική εποχή, όπου παπυρικά αποσπάσματα αποδεικνύουν τη δημοφιλή και ευρεία ανάγνωση των μυθιστορημάτων από ποικίλα κοινωνικά στρώματα.⁷⁰ Τα ελληνικά μυθιστορήματα μπορούν να χωριστούν σε ορισμένες υποκατηγορίες ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Υπάρχει το περιπετειώδες μυθιστόρημα, στο οποίο κυριαρχεί ο έρωτας, το φανταστικό μυθιστόρημα, στο οποίο πραγματοποιείται ένα περιπετειώδες ταξίδι, το τρωικό μυθιστόρημα, που βασίζεται στην τρωική θεματολογία και το ιστορικό μυθιστόρημα, όπως το λεγόμενο «αλεξανδρινό», με θέμα τη ζωή του Μεγάλου Αλεξάνδρου (*Βίος τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνο*) από τον 3^ο αι. μ.Χ., που αποδίδεται στον Ψευδό-

⁶⁹ Γεωργοβασίλης (1983) 551, Pirovano (2004) 85.

⁷⁰ Κατά τον Montanari (2017, 667) τα αρχαία μυθιστορήματα δεν είχαν μεγάλη λογοτεχνική αξία για τους αρχαίους κριτικούς.

Καλλισθένη.⁷¹ Την περίοδο του Μεσαίωνα στη Γαλλία ο όρος *μυθιστόρημα* χαρακτήριζε εκτενείς ποιητικές ή πεζογραφικές αφηγήσεις στη δημόδη ρωμανική γλώσσα.

Το είδος του περιπετειώδους-ερωτικού μυθιστορήματος παρουσιάζει περισσότερα κοινά με την *Historia de duobus amantibus*, καθώς στο αρχαιοελληνικό μυθιστόρημα ένα ζευγάρι αναγκάζεται να χωριστεί από την τύχη ή την οργή μιας θεότητας και να περάσει μέσα από πολλές ατυχίες, περιπέτειες και κινδύνους μέχρι να καταλήξει ευτυχισμένο μαζί. Σε αυτή την κατηγορία συγκαταλέγονται τα ακόλουθα έργα: η κωμικο-ερωτική νουβέλα *Μιλησιακά* (2^{ος} αι. π.Χ.) του Αριστείδη από τη Μίλητο, *Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην ἐρωτικὰ διηγήματα* (1^{ος} αι. π.Χ.) του Χαρίτωνα,⁷² *Τὰ κατ' Ἀνθίαν καὶ Ἀβροκόμην Ἐφεσιακά* (2^{ος} αι. μ.Χ.) του Ξενοφώντα από την Έφεσο, *Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα* (2^{ος} αι. μ.Χ.) του Αχιλλέα Τάτιου, τα *Ποιμενικὰ τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην* (τέλος 2^{ου}-αρχές 3^{ου} αι. μ.Χ.) του σοφιστή Λόγγου, τα *Αἰθιοπικὰ τὰ περὶ Θεαγένην καὶ Χαρίκλειαν* (3^{ος} αι. μ.Χ.) του Ηλιοδώρου, κ.ά. Οι ομοιότητες αυτών των έργων με τη *Historia* έγκεινται στη θεματική του έρωτα (ο έρωτας με την πρώτη ματιά ανάμεσα στους δύο ομορφότερους σε μια πόλη, το έντονο ερωτικό πάθος, ο παράγοντας της τύχης που οδηγεί σε κινδύνους και περιπέτειες). Ο εναλλακτικός τίτλος του έργου *Euryalus et Lucretia* θυμίζει, επίσης, τα ελληνικά μυθιστορήματα, που τιτλοφορούνται με τα ονόματα των πρωταγωνιστών τους. Οι διαφορές έγκεινται στην έκταση, τη μικρότερη πλοκή και την ατυχή έκβαση της ιστορίας.

Στη λατινική γραμματεία δεν υπήρξε, επίσης, ακριβής όρος για τις μυθιστορηματικές ιστορίες. Ο Μακρόβιος αναφέρεται σε αυτές με τις λέξεις *fabula*, *figmentum*, *genus figmenti*, *mendacium*. Οι ιστορίες αυτές εξυπηρετούν είτε την τέρψη του ακροατή-αναγνώστη είτε την παρακίνησή του σε αγαθές πράξεις.⁷³ Πρόδρομοι των λατινικών μυθιστορημάτων υπήρξαν το έργο *Milesiae* του Σιννήνα (μετάφραση και αναπροσαρμογή των ελληνικών *Μιλησιακών*) και οι *Μενίππειες σάτιρες* του Βάρρωνα, ενώ τα πιο γνωστά έργα ήταν τα τρία διασωθέντα κλασικά μυθιστορήματα, τα *Satyrice* του Πετρωνίου, οι *Metamorphoses* ή *Asinus aureus* του Απουλήιου και η *Historia Apollonii regis Tyri*. Υπάρχουν και κάποιες αναφορές στο χαμένο έργο *Hermagoras*, επίσης του Απουλήιου. Και στο λατινικό ερωτικό μυθιστόρημα, η πλοκή στρέφεται γύρω από ένα ερωτευμένο ζευγάρι, με τους ωραιότερους σε μια πόλη,⁷⁴ με σκηνές που θυμίζουν την τραγωδία και την κωμωδία και την ενσωμάτωση ποικίλων λογοτεχνικών τεχνικών από διάφορα είδη, όπως το έπος, την ιστοριογραφία, τη νουβέλα, το παραμύθι, τη ρητορεία και το δράμα.⁷⁵ Τόσο τα *Satyrice* του Πετρωνίου όσο και οι *Metamorphoses* του Απουλήιου παρουσιάζουν υψηλό λογοτεχνικό επίπεδο, περίπλοκη αφηγηματική τεχνική, υπόθεση κωμική και αισθησιακές περιγραφές. Πρόθεσή τους είναι η παρωδία γνωστών ειδών και μοτίβων.⁷⁶ Και τα δυο είναι φανταστικές

⁷¹ Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2018) 59. Για πληροφορίες σχετικά με το ελληνικό μυθιστόρημα και τις υποκατηγορίες του βλ. Montanari (2017) 665-681 και von Albrecht (2017) 974-976.

⁷² Αυτό είναι το πρώτο ερωτικό μυθιστόρημα που διασώθηκε ακέραιο από τη βυζαντινή χειρόγραφη παράδοση.

⁷³ Hofmann (2004) 1-5.

⁷⁴ Όπως στο έργο *Historia Apollonii regis Tyri*. Schmeling (2004) 141.

⁷⁵ Για το ρωμαϊκό μυθιστόρημα βλ. von Albrecht (2017) 975, 985, 1172.

⁷⁶ Harrison (2007) 213, 220.

μακροσκελείς αφηγήσεις που μπορούν να χαρακτηριστούν με τον σημερινό όρο ως «πικαρικά μυθιστορήματα» (*picaresque novels*), ένα είδος μυθιστορήματος με σατιρικό, χιουμοριστικό και ρεαλιστικό ύφος που περιγράφει τις περιπέτειες και τα παθήματα ενός ήρωα κατώτερης τάξης.⁷⁷

Τα *Satyrical* σώζονται αποσπασματικά, γεγονός που δεν επιτρέπει την πλήρη ανασύνθεση της πλοκής τους. Πρωταγωνιστής είναι ο νεαρός Εγκόλπιος, ένας φτωχός ηδονοβλεψίας και μεμψίμοιρος ήρωας-αντιήρωας, χωρίς στόχους και ηθικές αρχές, που αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο τις περιπέτειες, τα ταξίδια και τους κινδύνους του. Ο τίτλος του έργου θυμίζει τα *Μιλησιακά* του Αριστείδη, δημοφιλές ανάγνωσμα της εποχής. Ο Πετρώνιος διακωμωδεί την τυπική πλοκή των ελληνικών μυθιστορημάτων, αφήνοντας τη διαστροφή να καταλάβει τη θέση της αρετής. Απευθύνεται σε ένα μορφωμένο κοινό με αρκετές αναφορές σε ποιητικά και πεζογραφικά έργα δημιουργώντας ένα κράμα που σκοπό έχει να αντιταχθεί στα κλασικά πρότυπα. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η μανία-οργή του θεού Πρίαπου εναντίον του Εγκολπίου κατ' αναλογία της οργής των θεών Ποσειδώνα και Ήρας απέναντι στον Οδυσσέα και τον Αινεία αντίστοιχα.⁷⁸

Ο τίτλος *Metamorphoses* του Απουλήιου προέρχεται από το ομώνυμο έπος του Οβιδίου. Το έργο αποτελεί τη λατινική εξιστόρηση της ελληνικής ιστορίας *Λούκιος ή Όνος* που αποδίδεται στον Λουκιανό, ωστόσο η πατρότητά του αμφισβητείται.⁷⁹ Για αυτό και οι *Metamorphoses* χαρακτηρίζονται ως μια *fabula Graecanica*. Το ύφος και η γλώσσα του είναι τολμηρά και για αυτό χαρακτηρίζονται ως «μιλησιακά» και διαμορφώνονται ανάλογα με την ενσωμάτωση των διάφορων λογοτεχνικών πηγών.⁸⁰ Το έργο χωρίζεται σε έντεκα βιβλία και έχει ως θέμα τη μεταμόρφωση του Λούκιου από την Κόρινθο σε γάιδαρο, τις περιπέτειές του και τη λύτρωσή του από τη θεά Ίσιδα. Την εποχή της Αναγέννησης γνώρισε μεγάλη απήχηση και επηρέασε αρκετούς συγγραφείς, όπως τον Βοκκάκιο στο έργο του *Δεκαήμερον (Decameron)*, ενώ ο Filippo Beroaldo υπήρξε σχολιαστής του.⁸¹

Από τη σύντομη παρουσίαση των παραπάνω μυθιστορημάτων, γίνονται αντιληπτά τα κοινά σημεία ανάμεσα σε αυτά και τη *Historia de duobus amantibus*, όπως η περιγραφή τριών ερωτικών σκηνών, σε πιο ήπια ερωτική γλώσσα (*Hist.* 37, 38, 40, 52), οι περιγραφές διεφθαρμένων χαρακτήρων, όπως της γυναίκας προαγωγού (*Hist.* 17) και του φιλάργυρου ταβερνιάρη (*Hist.* 30), η ροπή του αυτοκράτορα στην ηδονή (*Hist.* 5, 15, 38). Εμφανίζονται, επίσης, τα μοτίβα του έρωτα, της απάτης, της αποφυγής κινδύνων και της αυθόρμητης προσευχής: όπως ο Λούκιος προσεύχεται στην Ίσιδα στο 11^ο βιβλίο, έτσι και ο Ευρύαλος προσεύχεται στον Θεό για να τον σώσει και να μην αποκαλυφθεί κάτω από το κρεβάτι της Λουκρητίας (*Hist.* 35). Παράλληλα,

⁷⁷ Pérez Fernández (2013) 25. Περισσότερα για τον ορισμό και το είδος του πικαρικού μυθιστορήματος βλ. στο Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2018) 1802. Για τη σύνδεσή του με τον Απουλήιο βλ. Ricapito (1978).

⁷⁸ Οι πληροφορίες για τα *Satyrical* προέρχονται από Kenney & Clausen (2015) 851-854 και von Albrecht (2017) 987.

⁷⁹ Περισσότερα για την ελληνική ιστορία Montanari (2017) 664-665, Kenney & Clausen (2015) 1045.

⁸⁰ Σύμφωνα με τον Harrison (2007, 217-218), οι πηγές του έργου προέρχονται από το έπος, την τραγωδία, τις νουβέλες, την ιστοριογραφία, τα νομικά κείμενα, την κυνική φιλοσοφία κ.ά.

⁸¹ Οι πληροφορίες για το έργο *Metamorphoses* αντλήθηκαν από Kenney & Clausen (2015) 1044-1054, von Albrecht (2017) 1170-1180, Riley (2015) 185.

γίνεται ευρεία χρήση των πηγών με πολλές αναφορές στα ίδια τα μυθιστορηματικά κείμενα. Οι διαφορές έγκεινται στο διαφορετικό θέμα, την πρόθεση και την απλούστερη πλοκή, κυρίως όμως στην έκταση· για αυτό και η *Historia* χαρακτηρίζεται απλώς και ως νουβέλα.

Κατά την περίοδο του Μεσαίωνα, οι μυθοπλαστικές ιστορίες στόχευαν στην ψυχαγωγία της αυλικής αριστοκρατίας, εξιστορώντας αγνούς έρωτες ιπποτών και επαναφέροντας ορισμένες επικές αξίες προσαρμοσμένες στην εποχή τους.⁸² Με τις ιστορίες αυτές η *Historia* έχει κοινό το ερωτικό και ιπποτικό στοιχείο. Ήδη στην αρχή του έργου, ο γιος της Petrucci αποκτά τον τίτλο του ιππότη από τον αυτοκράτορα (*Hist.* 6), όπως επίσης και ο Ευρύαλος μετά τη στέψη του Σιγισμούνδου (*Hist.* 55).

Το ιπποτικό μυθιστόρημα διαδέχτηκε αργότερα η εμφάνιση νέων πεζογραφικών ειδών στη διάρκεια του 14^{ου} και 15^{ου} αιώνα, όπου και ξεκίνησε να γίνεται γνωστό στη Δύση το αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα με μεταφράσεις στα λατινικά ή άλλες γλώσσες. Αυτή την εποχή ξεκίνησαν να γράφονται πολλές ερωτικές ιστορίες, νουβέλες και μυθιστορήματα στις δημόδιες γλώσσες της δυτικής Ευρώπης, όπως τα ιταλικά, τα αγγλικά και τα γαλλικά, ενώ με τη μετάφρασή τους στα λατινικά γνώριζαν ευρεία διάδοση και αποδοχή, καθώς τα λατινικά ήταν η γλώσσα των γραμμάτων, της πολιτικής και της διπλωματίας.⁸³ Τον 14^ο αιώνα ο Βοκκάκιος με το έργο *Δεκαήμερον* (1349-1351) εισήγαγε την τάση για ανάγνωση μικρών πεζογραφικών ιστοριών, που σχετίζονταν με σύγχρονα θέματα.⁸⁴ Οι ιστορίες του, με περιεχόμενο κυρίως ερωτικό, έγιναν δημοφιλείς την περίοδο της Αναγέννησης σε όλη την Ευρώπη και υπήρξαν πρότυπο για πολλά νεολατινικά μυθιστορήματα.⁸⁵ Λόγω της τεράστιας επιρροής του έργου του Βοκκάκιου, το ερωτικό μυθιστόρημα γραφόταν κατά κανόνα σε δημόδη γλώσσα, για αυτό και η προσπάθεια του Piccolomini να διηγηθεί μια ερωτική ιστορία στα λατινικά ήταν ασυνήθιστη και πρωτότυπη.⁸⁶ Ο Piccolomini γνώριζε πολύ καλά την ιταλική λογοτεχνία και τα έργα του Βοκκάκιου, κάτι που μαρτυρούν οι πηγές και η πλοκή της *Historia*, που είναι βασισμένη στην παράδοση της νουβέλας.⁸⁷ Παράλληλα, εισήγαγε στην *Ιστορία* του και το πετραρχικό μοτίβο του φωτός, που έγινε έπειτα και κοινό στοιχείο της νουβέλας, «στολίζοντας» τη Λουκρητία του με ξανθά χρυσαφένια μαλλιά και φωτεινά μάτια σαν τον ήλιο (*Hist.* 6), αλλά και παρομοιάζοντάς την με τον ίδιο τον ήλιο (*Hist.* 29).⁸⁸

Το νεολατινικό μυθιστόρημα ξεκίνησε να καλλιεργείται τον 15^ο αιώνα· τα πρώτα δείγματα του είδους ήταν σχετικά μικρά σε έκταση και τιτλοφορούνταν συνήθως ως *historia*. Πρότυπά τους ήταν τόσο τα αρχαία κείμενα όσο και σύγχρονες νουβέλες γραμμένες σε δημόδη γλώσσα. Αποτύπωναν το πνεύμα της εκάστοτε εποχής και ενσωμάτωναν στην πλοκή τους ποικίλα θέματα από διάφορους τομείς όπως η

⁸² Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2018) 1506.

⁸³ Hofmann (2004) 8-10.

⁸⁴ Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2018) 1586-1587. Στο *Δεκαήμερον* ο Βοκκάκιος συνέθεσε 100 ερωτικές νουβέλες, τις οποίες αφηγούνται σε χρονικό διάστημα δέκα ημερών επτά γυναίκες και τρεις άνδρες, που αναζήτησαν καταφύγιο σε μια *villa* έξω από τη Φλωρεντία για να γλιτώσουν από τον Μαύρο Θάνατο, με την αναλογία δέκα ιστορίες ανά μέρα και άτομο.

⁸⁵ Morrish (2003) 243.

⁸⁶ Klinger-Dollé (2021) 189.

⁸⁷ Abbamonte (2018) 118.

⁸⁸ Emison (2016) 16.

πολιτική, η θρησκεία, η φιλοσοφία, η μυθολογία κ.ά.⁸⁹ Στην Ιταλία, οι πρώτες μυθιστορηματικές ιστορίες στα λατινικά ήταν απλώς μεταφράσεις γνωστών έργων γραμμένα στα ιταλικά, όπως το *Δεκαήμερον* του Βοκκάκιου κ.ά.⁹⁰ Στο διάστημα μεταξύ του 16^{ου} και του 18^{ου} αιώνα, η παραγωγή νεολατινικών μυθιστορημάτων συνεχίστηκε και γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση με εκπροσώπους από όλη την Ευρώπη. Τα έργα τους περιλάμβαναν διηγήματα, ή μεγάλης έκτασης μυθιστορήματα, φανταστικά ταξίδια, ουτοπίες και δυστοπίες με ενσωμάτωση ποικίλων λογοτεχνικών πηγών. Μέχρι το τέλος του 18^{ου} αιώνα, ο αριθμός των νεολατινικών μυθιστορημάτων έφτασε περίπου τα ογδόντα. Αυτά τα νεολατινικά μυθιστορήματα υπήρξαν αρκετά δημοφιλή και άσκησαν μεγάλη επιρροή με τη διάδοσή τους στη δυτική Ευρώπη, η οποία σημειώθηκε κυρίως μέσω της μετάφρασής τους.⁹¹ Η ερωτική ιστορία του Piccolomini υπήρξε η πρώτη αυθεντική και επιτυχημένη προσπάθεια συγγραφής μυθοπλαστικής ιστορίας στα λατινικά τον 15^ο αιώνα και μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες, γνωρίζοντας μεγάλη εμπορική επιτυχία από το αναγνωστικό κοινό της δυτικής Ευρώπης.⁹²

Η *Historia de duobus amantibus* παρουσιάζει, επίσης, χαρακτηριστικά της ουμανιστικής επιστολικής αφήγησης. Μάλιστα, έχει χαρακτηριστεί και ως μια «επιστολοποίηση» της νουβέλας και του μυθιστορήματος, επειδή ενσωματώνει αρκετές από τις λογοτεχνικές συμβάσεις και τα μοτίβα των ειδών αυτών.⁹³ Η επιστολογραφία ήταν ένα εξαιρετικά δημοφιλές είδος καθ' όλη την περίοδο της Αναγέννησης και ο Piccolomini συνέθεσε ένα μεγάλο όγκο επιστολών στα λατινικά, όπως και όλοι οι ουμανιστές. Καθοριστικής σημασίας υπήρξαν οι λατινικές επιστολές του Πετράρχη και η ανακάλυψη κατά τον 14^ο αι. του φυσικού τρόπου έκφρασης του Κικέρωνα, του Σενέκα και του Πλίνιου, όπως αποτυπώθηκε στην αλληλογραφία τους. Έτσι δόθηκε το έναυσμα για την προσωπική έκφραση και την απομάκρυνση από την τυποποιημένη και ξύλινη έκφραση του πεζού λόγου που ίσχυε τα μεσαιωνικά χρόνια, η οποία υπάκουε στους κανόνες της *ars dictaminis*.⁹⁴

Η *Historia* παραπέμπει στις *Ηρωίδες* του Οβιδίου (16-21),⁹⁵ στην πετραρχική εκδοχή της *Grieselda* και ενδεχομένως στο είδος των ερωτικών επιστολών που συντάσσονταν τα μεσαιωνικά χρόνια.⁹⁶ Διατηρεί τα εξωτερικά χαρακτηριστικά μιας επιστολής, όπως την στερεοτυπική έναρξη με τα στοιχεία του αποστολέα και την ιδιότητά του (*Aeneas Sylvius poeta, imperialisque secretarius*), τον χαιρετισμό και την προσφώνηση του παραλήπτη (*salutem plurimam dicit Mariano Sozino, utriusque iuris interpreti et concivi suo*), και στο τέλος την τυπική αποφώνηση, με την αναγραφή της ημερομηνίας με βάση το ρωμαϊκό ημερολόγιο και του τόπου συγγραφής (*Vale. [...] Ex Vienna, quinto nonas Iulias, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto*). Αξιοσημείωτη είναι η σύζευξη του ρωμαϊκού προσδιορισμού της μέρας με τη

⁸⁹ Walser-Bürgler (2023) 1, 52.

⁹⁰ Riley (2015) 183-185.

⁹¹ Hofmann (2004) 10.

⁹² Morrall (1996) 216, Wachinger (1997) 163, Riley (2015) 185. Βλ. και σελ.47.

⁹³ Tilg (2016) 307.

⁹⁴ Pary (2015) 167. Για τις ποικίλες υποκατηγορίες επιστολικών μορφών που εμφανίστηκαν από τον 14^ο έως τον 16^ο αιώνα βλ. Tilg (2016) 296, 304-306

⁹⁵ Η επιστολή της Ελένης και του Πάρι, της Ηρώς και του Λεάνδρου, του Ακόντιου και της Κυδίππης. Abbamonte (2018) 118.

⁹⁶ Sbordonni (2010) 327, Tilg (2016) 295.

χριστιανική ένδειξη του έτους, μια πρακτική που υποδηλώνει τη στροφή στο ένδοξο παρελθόν σε έναν χριστιανικό όμως κόσμο, όπως και οι επικλήσεις σε θεούς (*Hist.* 3, 9, 15, 26, 33, 36, 45) και άλλα ειδωλολατρικά στοιχεία σε διάφορα σημεία του κειμένου. Η πρωτοτυπία του Piccolomini έγκειται, ωστόσο, στην ενσωμάτωση άλλων, μικρότερων επιστολών που ανταλλάσσουν οι δύο πρωταγωνιστές στο σώμα της κύριας επιστολής προς τον Sozzini. Πρόκειται για δέκα μικρότερες επιστολές, τέσσερις από τον Ευρύαλο και τέσσερις από τη Λουκρητία στην αρχή του έργου (*Hist.* 16, 19-25) και δύο στο τέλος, μία από τον καθένα πρωταγωνιστή (*Hist.* 53-54), ενώ γίνεται αναφορά και σε άλλα γράμματα, τα οποία όμως ο Piccolomini δεν παραθέτει αναλυτικά (*Hist.* 19, 27, 42, 55). Με τον τρόπο αυτό, η *Historia* αποτέλεσε ένα από τα πρώτα δείγματα επιστολικού μυθιστορήματος, που άνθισε στην Ευρώπη αργότερα κατά τον 17^ο-18^ο αιώνα.⁹⁷ Στο συγκεκριμένο είδος η προώθηση της πλοκής επιτυγχάνεται αποκλειστικά μέσω πλασματικών επιστολών που αποτελούν και το μέσο για την έκφραση του πάθους και των έντονων συναισθημάτων των ηρώων.⁹⁸

Από τα παραπάνω προκύπτει πως η *Historia de duobus amantibus* είναι ένα ερωτικό νεολατινικό μυθιστόρημα σε επιστολική μορφή, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί και ως μια νουβέλα, γραμμένη όμως στα λατινικά.

• Ελεγειακά στοιχεία

Ο Piccolomini ήταν ιδιαίτερα εξοικειωμένος με το είδος της ρωμαϊκής ερωτικής ελεγείας και υπήρξε από τους πρώτους ουμανιστές που συνέθεσε μια πλήρη ελεγειακή συλλογή, την *Cynthia*, κατά τα πρότυπα των Ρωμαίων κλασικών και κυρίως του Προπέρτιου.⁹⁹ Παρόλο που η *Historia de duobus amantibus* είναι ένα πεζογραφικό κείμενο, περιέχει πολλά από τα μοτίβα της ρωμαϊκής ερωτικής ελεγείας, όπως την περιγραφή της φυσικής ομορφιάς της κοπέλας, το στοιχείο του έρωτα ως φωτιά, μανία και ασθένεια, την ερωτική υποδούλωση (*servitium amoris*), την ολοκληρωτική υποταγή στον έρωτα (*obsequium amoris*) και την ερωτική θητεία (*militia amoris*).¹⁰⁰

Ήδη από τις συνοδευτικές επιστολές του έργου φανερώνονται οι ελεγειακές νότες του, όταν ο συγγραφέας παρουσιάζεται στη *Dedicatio* να θεωρεί το έργο του ευτελές (*leviusculum*) και στην *Praefatio* να χαρακτηρίζει τις ερωτικές υποθέσεις ως σαχλαμάρες (*nugae*). Οι χαρακτηρισμοί αυτοί απηχούν την κοινή πρακτική των ελεγειακών ποιητών να υποτιμούν τα έργα τους χαρακτηρίζοντάς τα ως *lusus* ή *nugae*. Επιπλέον, η διδακτική πρόθεση του Piccolomini να προστατέψει τους αναγνώστες του μέσω της αφήγησης ερωτικών παθημάτων τον καθιστά έναν *praeceptor* ή *magister amoris*, δηλαδή ερωτοδιδάσκαλο, όπως ακριβώς είναι ο Προπέρτιος (1.7, 1.9, 1.10) ο Τίβουλλος (1.6, 1.8), αλλά και ο Οβίδιος, ο κατεξοχήν δάσκαλος του έρωτα (*magister amoris*) με τα έργα του *Ars Amatoria*, *Remedia Amoris* και *Amores*.

Με την εντυπωσιακή περιγραφή της Λουκρητίας στην αρχή του έργου (*Hist.* 6) και αργότερα με τις δύο αισθησιακές περιγραφές της (*Hist.* 37, 38), ο Piccolomini

⁹⁷ Sbordoni (2010) 325-327, Tilg (2016) 307, Abbamonte (2018) 121.

⁹⁸ Λεξικό Νεοελληνική Λογοτεχνίας (2018) 669.

⁹⁹ Houghton (2013) 291.

¹⁰⁰ Klinger-Dollé (2018) 149. Για τη ρωμαϊκή ερωτική ελεγεία γενικά και τα μοτίβα της βλ. Μιχαλόπουλος & Μιχαλόπουλος (2015), Αντωνιάδης (2015)· για την ελεγειακή *puella* βλ. αναλυτικά Wyke (2002).

θυμίζει εμφανώς τις περιγραφές της φυσικής ομορφιάς μιας ελεγειακής *puella* (πρβλ. Προπ. 2.3, 3.24 και Οβ. *Am.* 1.5, 2.17), ενώ με την περιγραφή της τελειότητας της ελεγειακής κοπέλας υιοθετεί τον τύπο της εξιδανικευμένης λογοτεχνικής φιγούρας, γνωστής με τον όρο *scripta puella*. Πέρα από τα στοιχεία της εξωτερικής της εμφάνισης, όπως το λευκό δέρμα, τα ροδαλά μάγουλα και τις τέλειες αναλογίες, για τα οποία υμνούνταν, κυρίως, οι ελεγειακές κοπέλες, η Λουκρητία υμνείται και για τα πνευματικά της χαρίσματα, την ευγλωττία και την ευφυΐα της. Επιπλέον, οι αναφορές στα φιλιά και τα δαγκώματα κατά τις περιγραφές της Λουκρητίας θυμίζουν στον πεπαιδευμένο αναγνώστη στοιχεία από τα φιληματικά ποιήματα του Κάτουλλου: *Nemo has vidit, qui non cuperet osculari [...] Labia corallini coloris, ad morsum aptissima* (*Hist.* 6).¹⁰¹ Τέλος, στην τρίτη επιστολή της η Λουκρητία επιδεικνύει με την αναφορά της στις *Ηρωίδες* του Οβιδίου (*Hist.* 23) την αγάπη της για την ποίηση και τη λογοτεχνία, παραπέμποντας στον ελεγειακό τύπο της *docta puella*, που απαντά και στον Προπέρτιο για την Κυνθία και στον Οβίδιο για την Κορίννα (πρβλ. Προπ. 2.3 και Οβ. *Am.* 2.11.31, 3.8).

Η μεταφορά του έρωτα ως φωτιά είναι το συχνότερο ελεγειακό μοτίβο που προβάλλεται διαρκώς στο μεγαλύτερο μέρος της *Historia* (6-7, 9-16, 23-26, 31, 39, 43-45, 47, 54-55). Η συγκεκριμένη μεταφορά αποτελεί άλλωστε έναν από τους συχνότερους λογοτεχνικούς τόπους της ρωμαϊκής ερωτικής ελεγείας. Στη *Historia* εκφράζεται με τη χρήση των ρημάτων *ardeo* και *uror* και των ουσιαστικών *flamma*, *ignis* και *incendium*. Σε πολλά σημεία του έργου οι ερωτευμένοι πρωταγωνιστές καίγονται από επιθυμία ο ένας για τον άλλον, ενώ και το ίδιο το πάθος περιγράφεται ως φλογερό που βασανίζει τους πρωταγωνιστές και δεν τους αφήνει να ησυχάσουν.

Εμφανές είναι, επίσης, στο έργο το ελεγειακό μοτίβο του *servitium amoris* (16, 24, 25). Στην τέταρτη, κυρίως, επιστολή του Ευρύαλου, ο πρωταγωνιστής ομολογεί την υποδούλωσή του στην κυρία του με τις φράσεις *Lucretia mea hera* και *servus Lucretiae sum* (*Hist.* 24). Το μοτίβο της υποδούλωσης στον έρωτα ή την εκάστοτε αγαπημένη, με τη συνεπαγόμενη αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων, απαντά σε όλους τους ελεγειακούς ποιητές (εκτός από τον Κάτουλλο)¹⁰² και κυρίως στον Προπέρτιο, με όρους, όπως *domina*, *servus* κ.ά.¹⁰³ Ο Ευρύαλος, ως ελεγειακός δούλος της Λουκρητίας, την αποκαλεί *hera*, όπως και οι πραγματικοί δούλοι του σπιτιού, Σωσίας και Δρόμων, που την προσφωνούν ως *hera* και *domina*. Η Λουκρητία με τις απαντήσεις της στις πρώτες επιστολές της προς τον Ευρύαλο (*Hist.* 16, 20, 22, 24) παρουσιάζεται ως σκληρή απέναντι στον εραστή της σύμφωνα με ελεγειακό μοτίβο της *dura puella*. Η στάση της αυτή, βέβαια, δικαιολογείται από τον φόβο της να μην πληγωθεί από αυτόν. Η σκληρότητά της μάλιστα είναι τέτοια, που κάνει τον αγαπημένο της να κλαίει συχνά και να αισθάνεται πως υποβάλλεται σε μαρτύρια και πως κινδυνεύει ακόμη και να πεθάνει.

Ο Ευρύαλος προσπαθεί με τη γραφή του να κερδίσει την αγαπημένη του, όπως έκαναν και οι ελεγειακοί ποιητές.¹⁰⁴ Το μοτίβο της σύνδεσης του πολέμου με τον έρωτα (*militia amoris*) εμφανίζεται κυρίως στην πρώτη του επιστολή (*Hist.* 15-16, 52), όπου

¹⁰¹ Klinger-Dollé (2021) 248.

¹⁰² Αντωνιάδης (2015) 27.

¹⁰³ Drinkwater (2013) 195, Fulkerson (2013) 183-184, 190, James (2003) 99, 103.

¹⁰⁴ James (2003) 200.

ο πρωταγωνιστής περιγράφει τον έρωτα που νιώθει με όρους μάχης (*rugno* και *vincio*). Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η εφαρμογή του μοτίβου της ολοκληρωτικής υποταγής στον έρωτα (*obsequium amoris*), όπως για παράδειγμα στο *Hist.* 7, όπου οι δύο πρωταγωνιστές εμφανίζονται να σκέφτονται ολοκληρωτικά ο ένας τον άλλον, ή αργότερα (*Hist.* 25), όταν η Λουκρητία παραδίδει ολόκληρο τον εαυτό της και τη ζωή της στον έρωτα της για τον Ευρύαλο.

Αρκετά συχνά παρουσιάζονται στη *Historia* οι μεταφορές του έρωτα ως ασθένεια και ως μανία (*Hist.* 6, 9, 13-14, 16, 29, 30-32, 39, 43, 47, 55), που αποτελούν επίσης συχνούς ελεγειακούς τόπους.¹⁰⁵ Στην αρχή του έργου η Λουκρητία εύχεται να μην ήταν άρρωστη και εξασθενημένη από τον έρωτα (*Hist.* 6). Λίγο αργότερα, στην πρώτη του επιστολή, ο Ευρύαλος θα αποκαλύψει πως έχει χάσει την όρεξή του για φαγητό και ποτό, καθώς και τον ύπνο του, και αισθάνεται πως δεν μπορεί να είναι υγιής, αν δεν έχει τον έρωτα της Λουκρητίας (*Hist.* 16). Παρακάτω, ο έρωτας χαρακτηρίζεται ως *pestis* που προσβάλλει όλους τους ανθρώπους στη ζωή τους (*Hist.* 31, 43), ενώ τρεις φορές γίνεται άμεση σύνδεση του έρωτα με πραγματική ασθένεια: όταν η Λουκρητία αρρωσταίνει από την απουσία του Ευρύαλου (*Hist.* 29), όταν ο πρωταγωνιστής καίγεται από πυρετό και από έρωτα (*Hist.* 55) και τέλος, όταν η Λουκρητία ασθενεί βαριά και τελικά πεθαίνει μετά τον οριστικό χωρισμό τους (*Hist.* 55-56). Άλλωστε, η σύζευξη του θανάτου με την ελεγεία είναι ένας ακόμη κοινός λογοτεχνικός τόπος. Ο έρωτας παρουσιάζεται, επίσης, ως μανία με καθολική ισχύ που θολώνει τον νου ανθρώπων και θηρίων (*furor* και *insanus*). Από έρωτα παύουν να είναι κυρίαρχοι του εαυτού τους τόσο οι δύο πρωταγωνιστές, όσο και ο Πακώρος για τη Λουκρητία (*Hist.* 39).

Στη *Historia* εντοπίζεται ακόμη το πολύ συχνό στην ελεγειακή ποίηση μοτίβο του παρακλαυσίθυρου (*Hist.* 9, 30, 42, 45, 50).¹⁰⁶ Σύμφωνα με αυτό, ο ποιητής ως αποκλεισμένος εραστής έξω από το σπίτι της αγαπημένης του (*exclusus amator*) προσπαθεί να εισέλθει με ένα θρηνητικό τραγούδι. Συχνά όμως έρχεται αντιμέτωπος με βασικά εμπόδια, όπως με την πόρτα της αγαπημένης του ή με τη φύλαξή της από κάποιον φύλακα ή θυρωρό (*custos* ή *ianitor*).¹⁰⁷ Στην αρχή της *Historia*, η Λουκρητία αναφέρει πως ξαγρυπνούν πολλοί μνηστήρες έξω από την πόρτα της, ενώ σε άλλα σημεία περιγράφεται πως η ίδια περιφρουρείται συνεχώς στο σπίτι της. Η κατεξοχήν, ωστόσο, σκηνή του παρακλαυσίθυρου εντοπίζεται στο σημείο όπου ο Ευρύαλος ξαγρυπνά έξω από την πόρτα της Λουκρητίας, ενώ ο αδελφός του Μενελάου, Αγαμέμνονας, και ο ξάδελφός τους, Πάνδαλος, αναλαμβάνουν τον ρόλο του θυρωρού και διασφαλίζουν πως δεν θα μπει κανείς στο σπίτι για να περάσει τη νύχτα του με τη Λουκρητία (*Hist.* 50).

Η χρήση της επιστολής ως μέσο επικοινωνίας μεταξύ των δύο εραστών παραπέμπει στις *Ηρωίδες* του Οβιδίου, με τις οποίες υπάρχουν και περαιτέρω ομοιότητες: Στη δεύτερη επιστολή της προς τον Ευρύαλο (*Hist.* 21), η Λουκρητία εκφράζει τα παράπονά της με τη χρήση του ρήματος *queror*, όπως και πολλές από τις ηρωίδες,¹⁰⁸ ενώ η τελευταία της επιστολή, λίγο πριν ο Ευρύαλος αναχωρήσει από τη

¹⁰⁵ Sullivan (1961) 531.

¹⁰⁶ Πρβλ. ενδεικτικά Τιβ. 1.2, 1.5· Προπ. 1.6, 4.9· Οβ. *Am.* 1.6, 2.19, 3.4.

¹⁰⁷ Περισσότερα για το παρακλαυσίθυρο βλ. Παππάς (2016) 25, 34-35.

¹⁰⁸ Η Πηνελόπη, η Φυλλίδα, η Βρισηίδα, η Οινώνη και η Δηιάνειρα (*Her.* 1, 2, 3, 5, 9).

Σιένα (*Hist.* 53), είναι βρεγμένη με τα δάκρυά της, μοτίβο που επίσης απαντά σε ορισμένες από τις επιστολές των *Ηρωίδων*. Με την εικόνα της Λουκρητίας που κλαίει, στη συγκεκριμένη επιστολή, όπως έκλαιγε για εκείνη ο εραστής της στην αρχή του έργου, ο συγγραφέας παρουσιάζει την ηρωίδα του να υποδύεται έναν ανδρικό ελεγειακό ρόλο, αυτόν του εραστή που κλαίει, κατά τα πρότυπα των οβιδιακών *Ηρωίδων*.¹⁰⁹ Η ίδια αντιστροφή ρόλων παρατηρείται και όταν η Λουκρητία χαρακτηρίζει τον εραστή της σκληρό και προδότη, σε περίπτωση που την εγκαταλείψει (*Hist.* 25), καθώς στις ελεγείες η κοπέλα είναι αυτή που παρουσιάζεται ως σκληρή και όχι ο εραστής της.

Τέλος, διάχυτη στο έργο είναι η παρουσία του ερωτικού τριγώνου μεταξύ του συζύγου (*vir, maritus*), της γυναίκας και του εραστή/ ποιητή, ενός σχήματος αρκετά διαδεδομένου στην ελεγειακή ποίηση (πρβλ. ενδεικτικά *Ob. Am.* 1.4, 2.5). Γενικά, η εκτεταμένη χρήση των ελεγειακών μοτίβων υπαγορεύεται από την ερωτική θεματική της ιστορίας και αναδεικνύεται ως η πλέον κατάλληλη για την έκφραση του ερωτικού πάθους και των ποικίλων συναισθημάτων των ηρώων, ενώ παράλληλα διδάσκει και ψυχαγωγεί τους αναγνώστες.

• **Μυθολογικά, ιστορικά και θρησκευτικά παραδείγματα και αναφορές**

Η *Historia* διανθίζεται με μια σειρά από μυθολογικά και ιστορικά παραδείγματα (*exempla*) και αναφορές, κυρίως από τον κλασικό ελληνορωμαϊκό κόσμο, αλλά και από την Παλαιά Διαθήκη και με παραλληλισμούς με σύγχρονα του έργου λογοτεχνικά έργα και πρόσωπα, ακολουθώντας μια μακρά λογοτεχνική παράδοση στην πεζογραφία, τη ρητορική, την ποίηση και την ελεγεία.¹¹⁰ Η εκτεταμένη χρήση των εν λόγω παραδειγμάτων και αναφορών αναδεικνύει την εντυπωσιακή ευρυμάθεια του συγγραφέα και την εξαιρετική τριβή του με τα προγενέστερα και σύγχρονά του λογοτεχνικά κείμενα, καθώς κάποια από τα παραδείγματα και τις αναφορές ήταν δυνατό να αναγνωριστούν μόνο από τους πεπαιδευμένους αναγνώστες.

Στη *Dedicatio* του έργου, ο Piccolomini συνθέτει ένα θαυμάσιο ουμανιστικό προφίλ του Mariano Sozzini, συγκρίνοντάς τον με σπουδαίες προσωπικότητες της λογοτεχνίας και της ιστορίας για να εξυμνήσει την προσωπικότητά του και την ενασχόλησή του με ποικίλους τομείς. Ειδικότερα, τον συγκρίνει στη φιλοσοφία με τον Πλάτωνα, στη γεωμετρία με τον Βοήθιο (πιθανόν για το έργο του *Quadrivium*) και στην αριθμητική με τον Μακρόβιο (πιθανόν για τις παρατηρήσεις του στην αριθμητική κατά τον υπομνηματισμό του *Somnium Scipionis*).¹¹¹ Ο Sozzini συγκρίνεται ακόμη και με τον Βιργίλιο στη γεωργία για το έργο του *Γεωργικά*, αλλά και με τον ήρωα της *Αινειάδας* Εντέλλο από το πέμπτο βιβλίο (387-460), ο οποίος βγαίνει νικητής σε έναν αγώνα πυγμαχίας, αφού και ο Sozzini στα νεανικά του χρόνια ήταν κραταιός στο άθλημα της πυγμαχίας. Για τις δεξιότητές του στη ζωγραφική ο Sozzini συγκρίνεται με τον σπουδαίο ζωγράφο της ελληνιστικής εποχής, Απελλή, ενώ στη γλυπτική με τον Πραξιτέλη. Ακόμη, αντιπαραβάλλεται με γνωστούς νομικούς της εποχής, όπως ο Giovanni Pagliaresi¹¹² αφήνοντας να εννοηθεί η διανοητική του υπεροχή. Στην

¹⁰⁹ Βρισηίδα, Υψιπόλη και Υπερμήστρα (*Her.* 3, 6, 14).

¹¹⁰ Wachinger (1997) 167.

¹¹¹ von Albrecht (2017) 1199-1200.

¹¹² Pirovano (2004) 120.

Praefatio του έργου, ο Piccolomini εκφράζει τις ευχαριστίες του προς τους θεούς που ο ίδιος ξέφυγε από ποικίλες ερωτικές περιπέτειες στο παρελθόν χωρίς να συλληφθεί επ' αυτοφώρω, όπως ο Άρης και η Αφροδίτη, που πιάστηκαν στο αόρατο σιδερένιο δίχτυ του Ήφαιστου και εκτέθηκαν στους θεούς από τους οποίους και γελοιοποιήθηκαν (πρβλ. *Οδ.* θ' 266-366 και *Οβ. Ars* 2.577-84, *Am.* 1.9, 39-40 και *Met.* 4.167-189).

Στη βασική αφήγηση της *Historia*, οι τέσσερεις καλλονές αριστοκράτισσες που συνάντησε ο Σιγισμούνδος συγκρίνονται για την ομορφιά τους με την Ήρα, την Αθηνά και την Αφροδίτη, όταν παρουσιάστηκαν στον Πάρι.¹¹³ Από την άλλη, η Λουκρητία συγκρίνεται για την εξωτερική της ομορφιά, τον στολισμό και το ντύσιμό της, με την ωραία Ελένη· το γεγονός ότι ο άνδρας της ονομάζεται Μενέλαος, ενισχύει περισσότερο τη σύγκριση μεταξύ τους. Συγκρίνεται, ακόμη, με την Ανδρομάχη τη μέρα του γάμου της, ενώ η ευγλωττία και ο μετρημένος της λόγος ανακαλούν στη μνήμη τη μητέρα των Γράκχων, Κορνηλία, και την κόρη του Ορτήνσιου, ιστορικές προσωπικότητες της αρχαίας Ρώμης που περιγράφονται από τον Βαλέριο Μάξιμο (8.3.3). Για το βλέμμα της που μαγνητίζει όσους την κοιτούν, παρομοιάζεται με τον Ορφέα, που με τον ήχο της κιθάρας του κινούσε δάση και βράχους.¹¹⁴ Επιπλέον, η τυχαία γειτνίαση των πρωταγωνιστών στη Σιένα και ο έρωτάς τους (*Hist.* 8) συγκρίνεται με την ερωτική ιστορία του Πύραμου και της Θίσβης στον Οβίδιο (*Met.* 4.55-166). Στον μονόλογό της η Λουκρητία, για να δικαιολογήσει τον έρωτά της για τον Ευρύαλο, αναφέρεται στην εκούσια επιλογή της Ελένης, της Αριάδνης και της Μήδειας να ακολουθήσουν ξένους έρωτες (*Hist.* 9), προμηνύοντας ενδεχομένως τις καταστροφικές συνέπειες του δικού της ερωτικού πάθους.¹¹⁵ Και ο Ευρύαλος, όμως, στον δικό του μονόλογο (*Hist.* 15) αναφέρει τον Μέγα Αλέξανδρο, τον Ιούλιο Καίσαρα και τον Αννίβα ως παραδείγματα ανδρών που νικήθηκαν από τον έρωτα. Η αναφορά στον Αννίβα είναι μάλιστα υπαινικτική για το γράμμα του Piccolomini προς τον δούκα της Αυστρίας (1443), όπου περιγράφεται ο έρωτας του Αννίβα για τη Λουκρητία, την κόρη του βασιλιά της Ηπείρου.¹¹⁶ Ακόμη, παραθέτει δύο πολύ διαδεδομένους μεσαιωνικούς μύθους για τον Βιργίλιο και τον Αριστοτέλη,¹¹⁷ καθώς και την περίπτωση του Ηρακλή, ο οποίος λόγω του έρωτά του άφησε τη φαρέτρα και τη λεοντή του και έγινε πιο μαλακός.¹¹⁸

Στο τρίτο γράμμα της προς τον Ευρύαλο (*Hist.* 23), η Λουκρητία χρησιμοποιεί εκ νέου παραδείγματα από τις *Ηρωίδες* του Οβιδίου για να εκφράσει τον φόβο της μήπως γίνει και η ίδια μια *relicta puella*, όπως οι άλλες γυναίκες που εξαπατήθηκαν από ξένους έρωτες, δηλαδή η Φυλλίδα (*Her.* 2), η Διδώ (*Her.* 7), η Αριάδνη (*Her.* 10), η Μήδεια (*Her.* 12) και η Σαπφώ (*Her.* 15). Προς αντίκρουση των φόβων της, ο Ευρύαλος στη δική του επιστολή (*Hist.* 24) αναφέρει με τη σειρά του ονόματα ανδρών που εξαπατήθηκαν από γυναίκες, υπαινισσόμενος την ιστορία της Χρυσήδας και του

¹¹³ Από γλωσσικής απόψεως, μπορεί να φανεί πως πηγή της συγκεκριμένης παρομοίωσης αποτελεί ο Οβίδιος (*Her.* 16.65).

¹¹⁴ Για το συγκεκριμένο παράδειγμα πρβλ. *Οβ. (Tr.* 4.1.17-18), *Ορ. (Ars.* 395-397) και *Σεν. (Her. F.* 571-572).

¹¹⁵ Wachinger (1997) 171.

¹¹⁶ Για το συγκεκριμένο γράμμα βλ. παραπάνω, σελ.25.

¹¹⁷ Pigoano (2004) 41. Ο πρώτος μύθος αναφέρει πως ο Βιργίλιος κρεμάστηκε με ένα σκοινί από έναν πύργο για να βρεθεί με την αγαπημένη του και ο δεύτερος πως τον Αριστοτέλη τον καβάλησε η ερωμένη του, η Ερτυλλίς.

¹¹⁸ Το συγκεκριμένο παράδειγμα ανακαλεί γλωσσικά τη *Φαίδρα* του Σενέκα (317-324), ωστόσο ανάλογη εικόνα του Ηρακλή απαντά και στις *Ηρωίδες* του Οβιδίου, στην επιστολή της Δηιάνειρας (*Her.* 9).

Τρωΐλου από το βοκκακικό έργο *Filostrato*, που αποτελούσε μια ιδιαίτερα δημοφιλή πηγή για πολλά νεολατινικά μυθιστορήματα,¹¹⁹ την ιστορία της μάγισσας Κίρκης, που μετέτρεπε τους εραστές της σε θηρία,¹²⁰ και την ιστορία του Δηΐφοβου, που μετά τον θάνατο του Πάρι νυμφεύθηκε την Ελένη, η οποία τον πρόδωσε τη νύχτα της τρωικής άλωσης.¹²¹ Επίσης, ενισχύει την επιχειρηματολογία του αναφερόμενος σε ζευγάρια που, αν και προέρχονταν από διαφορετικούς τόπους, ωστόσο έμειναν μαζί, όπως ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα, και πολλοί Αχαιοί που παρέμειναν σε ξένους τόπους πλάι στις ερωμένες τους. Στην τελευταία μάλιστα επιστολή του, υπόσχεται πως, μετά τη στέψη του Σιγισμούνδου, θα επιστρέψει στη Σιένα· αν δεν τα καταφέρει να επιστρέψει, τότε θα φταίνε οι θεοί που του στερούν τη γυναίκα και την πατρίδα του, όπως συνέβη και στον Οδυσσέα (*Hist.* 54). Η Λουκρητία παρομοιάζεται, επιπλέον, με την «ιστορική» Λουκρητία και την Πορκία, όταν εξομολογείται στον δούλο Σωσία πως θα αυτοκτονήσει, για να μην ατιμαστεί, είτε με ξίφος είτε καταπίνοντας κάρβουνα (*Hist.* 13), ή όταν ο Ευρύαλος στην τελευταία του επιστολή της προτείνει να μην τον ακολουθήσει, για να παραμείνει ένα ηθικό πρότυπο συζύγου, όπως αυτές (*Hist.* 45, 54). Συγκρίνεται ακόμη και με την Ιππεία, μια παντρεμένη γυναίκα με Ρωμαίο συγκλητικό, που παράτησε τον άντρα της, επειδή ερωτεύτηκε έναν άσχημο μονομάχο, τον Σέργιο, και ταξίδεψε μαζί του σε πολλές επαρχίες (*Hist.* 45 και 54), ακριβώς με τα λόγια του Γιουβενάλη, ο οποίος σατιρίζει τη συγκεκριμένη Ιππεία στην έκτη σάτιρά του κατά των γυναικών. Τέλος, ο θάνατος της Λουκρητίας συγκρίνεται με το τέλος της Διδώς, της Πορκίας και της Λαοδάμειας, που αυτοκτόνησαν, όταν έχασαν τον αγαπημένο τους (*Hist.* 57).¹²²

Πάμπολλες είναι οι αναφορές σε μυθικά και ιστορικά πρόσωπα στο πλαίσιο περαιτέρω παρομοιώσεων, όπως για παράδειγμα, αυτές που αφορούν την αυστηρή επιτήρηση της Λουκρητίας από τον Μενέλαο και τον Αγαμέμνονα (ο Άργος, το τέρας με τα πολλά μάτια που η Ήρα είχε βάλει να προσέχει την Ιώ,¹²³ ο δράκος που φύλαγε το χρυσόμαλλο δέρας και ο Κέρβερος που φύλαγε την είσοδο του Πλούτωνα), ή αυτές που εμφανίζονται στις ερωτικές σκηνές του ζευγαριού: η συνεύρεσή τους παρομοιάζεται με τις ερωτικές νύχτες του Πάρι και της Ελένης και της Αφροδίτης και του Άρη (*Hist.* 52)· οι εραστές επαινούν ο ένας το κάλλος του άλλου, η Λουκρητία χαρακτηρίζει τον Ευρύαλο ως τον δικό της Ιππόλυτο, Διομήδη και Γανυμήδη, ενώ ο Ευρύαλος προσφωνεί τη Λουκρητία ως Πολυξένη, Αιμιλία και Αφροδίτη (*Hist.* 52).¹²⁴ όταν ο Ευρύαλος αντικρίζει το γυμνό σώμα της Λουκρητίας, θυμάται τον κυνηγό Ακταίωνα, που τιμωρήθηκε με σκληρό θάνατο, επειδή είδε τη θεά Άρτεμη να λούζεται γυμνή· ο Ευρύαλος εύχεται η νύχτα του με τη Λουκρητία να κρατούσε περισσότερο, όπως η ερωτική νύχτα του Δία και της Αλκμήνης και παρακαλεί την Αυγή να μην

¹¹⁹ Morrish (2003) 243.

¹²⁰ Τη συγκεκριμένη πηγή την αξιοποιεί και γλωσσικά από την *Aineída* (7.19-20).

¹²¹ Κατά τον Pironano (2004, 55), ο Piccolomini γνώριζε αυτό το επεισόδιο τόσο από τον Βιργίλιο (*Aen.* 6.494-534) όσο και από τον Βοκκάκιο (*Fiammetta*).

¹²² Riley (2015) 185.

¹²³ Η αναφορά πιθανόν να προέρχεται από τον Οβίδιο (*Met.* 1.625-688) ή από τον Βιργίλιο (*Aen.* 7.789-792).

¹²⁴ Η Πολυξένη ήταν κόρη του Πριάμου που ερωτεύτηκε ο Αχιλλέας (Οβ. *Met.* 13.439 κ.εξ.), ενώ η Αιμιλία είναι μια όμορφη πρωταγωνίστρια στο έργο *Teseida* του Βοκκάκιου. Για περισσότερες πληροφορίες για αυτά τα παραδείγματα βλ. Pironano (2004) 83, 101.

ξημερώσει τόσο γρήγορα αλλά να παραμείνει περισσότερο στο κρεβάτι με τον Τιθωνό (*Hist.* 52).¹²⁵ Με την αναφορά της Ελίκης (*Hist.* 50), μιας κρητικής νύμφης, τροφού του Δία, που τιμήθηκε με τη μεταμόρφωσή της στον αστερισμό της Μικρής Άρκτου, ο συγγραφέας επιβεβαιώνει μια ακόμη φορά τη βαθιά του γνώση των οβιδιακών *Μεταμορφώσεων* (2.409-530).

Ο Piccolomini συμπληρώνει το μωσαϊκό των διαφόρων μυθολογικών και ιστορικών παραδειγμάτων με ορισμένα παραδείγματα από την Παλαιά Διαθήκη, αναφέροντας πρόσωπα που είχαν υποπέσει σε ερωτικά σφάλματα, όπως ο Άμων και η Ταμάρ (*Hist.* 37)¹²⁶ ή ο Δαβίδ και ο Σαμψών (*Hist.* 43).¹²⁷

3. Γλώσσα και ύφος

Τα λατινικά της *Historia de duobus amantibus* ακολουθούν την κλασική λατινική γλώσσα της αρχαιότητας, όπως ακριβώς και όλα τα λατινικά κείμενα της Αναγέννησης, ενώ οι ποικίλες πηγές που ενσωματώνονται στο έργο από διάφορα λογοτεχνικά είδη της ρωμαϊκής ποίησης και πεζογραφίας το διανθίζουν γλωσσικά και υφολογικά. Ειδικότερα, το λεξιλόγιο δεν διαθέτει ιδιαίτερα μεγάλο εύρος, όπως συμβαίνει με τα λατινικά μυθιστορήματα του Απουλήιου και του Πετρώνιου.¹²⁸ Με διαφορετική σημασία από ό,τι στα κλασικά λατινικά χρησιμοποιούνται οι λέξεις *Caesar* για τον Σιγισμούνδο ως αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και η λέξη *miles*, που περιγράφει τον ιππότη και όχι έναν απλό στρατιώτη. Αρκετά συχνή είναι η χρήση των συνωνύμων. Η αναφορά στις επιστολές ή σε δημόσια έγγραφα εκφέρεται με τις λέξεις *epistula*, *litterae*, *cera*, *papirum* και *chirographum*. Για να χαρακτηρίσει η Λουκρητία στον μονόλογό της τον Ευρύαλο ως ξένο (*Hist.* 9), χρησιμοποιεί τρεις συνώνυμες λέξεις (*peregrinus*, *extraneus*, *advena*). Παράλληλα, ο Piccolomini για να περιγράψει τον ετεροθαλή αδελφό της Λουκρητίας, χρησιμοποιεί τις συνώνυμες λέξεις *spurius* και *privignus* (*Hist.* 27). Ακόμη, εμφανίζονται και ελληνικές λέξεις, μεταγραμμένες στα λατινικά, όπως η λέξη *sinclon* (*Hist.* 18), την οποία γνωρίζει είτε από τον Κικέρωνα, είτε από τον Μαρτιάλη, είτε από την Καινή Διαθήκη.¹²⁹ Γενικά, οι γλωσσικές επιλογές της *Historia* ακολουθούν εξ ολοκλήρου τα κλασικά λατινικά και παρόλο που στο κείμενο αναφέρονται η «τοσκανική» και η «τευτονική» γλώσσα (*Hist.* 8, 20), δηλαδή τα ιταλικά της Λουκρητίας και τα γερμανικά του Ευρύαλου, δεν παρεισφρέει κανένας ιταλισμός ή γερμανισμός.

Από συντακτικής απόψεως, ο Piccolomini προτιμά τη χρήση των απλών πτώσεων και όχι την εμπρόθετη χρήση τους, όπως συμβαίνει με τα μεσαιωνικά κείμενα. Προτιμά, επίσης, τη σύνταξη με αιτιατική και απαρέμφατο έναντι της δευτερεύουσας πρότασης με τον σύνδεσμο *quod*. Επιπλέον, υπάρχει σαφής διάκριση των διαφορών στις προτάσεις του *cum* και γίνεται ορθή χρήση της υποτακτικής στις

¹²⁵ Pirovano (2004) 101, 103.

¹²⁶ Πρόκειται για την τραγική ιστορία της αιμομιξίας του Άμωνα, γιου του Δαβίδ, και της ετεροθαλούς αδελφής του, Ταμάρ (*B' Σαμουήλ*.13.1-22).

¹²⁷ Σχετικά με τον Δαβίδ, αναφέρεται στην περίπτωση της μοιχείας με τη Βηρσαβεέ, την οποία είδε να λούζεται και την ερωτεύτηκε· στη συνέχεια την παντρεύτηκε, αφού σκότωσε τον άνδρα της, τον Ουρία, και απέκτησε μαζί της αργότερα τον Σολομώντα (*B' Βασιλειών* 11.26-27). Σχετικά με τον Σαμψών, αναφέρεται στο γνωστό επεισόδιο με τη Δαλιδά (*Κριται* 16.4 κ.εξ.).

¹²⁸ Για περισσότερες πληροφορίες για τις λεξιλογικές, γραμματικές και συντακτικές επιλογές του Piccolomini στη *Historia* βλ. Mahoney (2019) 47-48, 51-52, Weh (2023) 13.

¹²⁹ Mahoney (2019) 52.

δευτερεύουσες προτάσεις. Παράλληλα, ο συγγραφέας αποτυπώνει τα συναισθήματα και τις επιθυμίες των ηρώων με τη χρήση των κατάλληλων εγκλίσεων, όπως προστακτικών ενεστώτα και μέλλοντα (*desine, parce* και *agito* [Hist. 19]), αλλά και ευχετικής υποτακτικής *utinam fieri possem* (Hist. 22). Αξιοσημείωτη είναι και η επίδραση του Ιουλίου Καίσαρα (π.χ. Hist. 39: *Itur ad Caesarem, fit querela, vocatur Pacorus. Is crimen fatetur...*).¹³⁰ Σε ορισμένα σημεία η σύνδεση των προτάσεων γίνεται με τη χρήση του ζεύγους *tum...tum*, αντί της χρήσης του κλασικού *cum...tum*.

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται κατά την εξιστόρηση της ερωτικής ιστορίας (Hist. 5-57) είναι γενικά απλή. Οι προτάσεις θυμίζουν τον προφορικό λόγο και είναι σύντομες.¹³¹ Στις αφιερωματικές επιστολές, ωστόσο, υπάρχει, ως είθισται, μια έντονη ρητορικότητα.¹³² Στις κωμικές σκηνές υπερισχύει το κωμικό λεξιλόγιο, κυρίως από τον Τερέντιο, ενώ σε ορισμένους διαλόγους επιλέγονται εκφράσεις από την τραγωδία. Ως πρότυπο από στιλιστικής και υφολογικής απόψεως μπορούν γενικά να θεωρηθούν οι ιστορίες του Βοκκάκιου.¹³³

Η *Historia* διανθίζεται υφολογικά και με τη χρήση ποικίλων σχημάτων λόγου, όπως η επανάληψη, η αντίθεση, η μετωνυμία, το σχήμα λιτότητας, το ετυμολογικό παιχνίδι (π.χ. *decoris decoratus*), τα γλωσσικά παιχνίδια (π.χ. *ne, pro verbis, referret verbera* [Hist. 18]¹³⁴) και το ασύνδετο σχήμα. Η εμφατική επανάληψη των προσωπικών αντωνυμιών χρησιμοποιείται για την έκφραση έντονων συναισθημάτων (π.χ. *tu, te, tuus· me, mihi* [Hist. 16-25] και *tu me, tu mihi* [Hist. 17]), όπου, με την παράλληλη τοποθέτηση των αντωνυμιών, δίνεται έμφαση στην απόσταση που χωρίζει μια αριστοκράτισσα από μια κακόφημη προαγωγό). Επιπλέον, παρατηρείται το σχήμα του αδυνάτου, όπως στην τέταρτη επιστολή του Ευρύαλου προς τη Λουκρητία, όπου τη διαβεβαιώνει πως, όπως τα βουνά δεν πάνε στην πεδιάδα, τα ποτάμια δεν γυρίζουν στις πηγές τους, ο ήλιος δεν χάνει την τροχιά του, οι θάλασσες δεν στερούνται από ψάρια και τα δάση από θηρία, έτσι και εκείνος δεν πρόκειται να την ξεχάσει (πρβλ. Προπ. 2.15.31-35).¹³⁵ Διάχυτες είναι στο έργο και οι αποφθεγματικές φράσεις (*sententiae*), που περιέχουν, συνήθως, γενικές παρατηρήσεις για τις επιπτώσεις του έρωτα και της τύχης στις ζωές των ανθρώπων,¹³⁶ ενώ δεν λείπουν και οι εικόνες, χαρακτηριστικό στοιχείο της νουβέλας. Η ευχέρεια στη χρήση των σχημάτων λόγων και γενικά στη χρήση της κλασικής λατινικής γλώσσας οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, και στη ρητορική εκπαίδευση που έλαβε ο Piccolomini κατά τη διάρκεια των νομικών του σπουδών στο πανεπιστήμιο της Σιένας.

Ο αφηγητής της *Historia* είναι τριτοπρόσωπος και αμέτοχος στα γεγονότα που διαδραματίζονται.¹³⁷ Είναι παντογνώστης, αφού γνωρίζει ακόμη και τις ενδόμυχες σκέψεις όλων των ηρώων, καθώς και τις προθέσεις τους, γνωρίζει όλα όσα συνέβησαν ή πρόκειται να συμβούν. Επιπλέον, δεν παραθέτει αυτολεξεί και αναλυτικά όλες τις επιστολές που ανταλλάσσουν οι ήρωες μεταξύ τους, πάρα δίνει επιγραμματικά το

¹³⁰ Pirovano (2004) 11.

¹³¹ Riley (2015) 186.

¹³² Mahoney (2019) 48.

¹³³ Boulting (1908) 138.

¹³⁴ Mahoney (2019) 52.

¹³⁵ Pirovano (2004) 52.

¹³⁶ Riley (2015) 186.

¹³⁷ Pionchon (2011) 50

περιεχόμενό τους, υποδηλώνοντας έτσι πως ο ίδιος τις έχει διαβάσει αλλά αποφεύγει να τις παραθέσει (*Hist.* 20, 27, 42, 55). Ανάμεσα σε άλλες αφηγηματικές τεχνικές επιλέγει συχνά την περιγραφή, όπως όταν δίνει την εξωτερική εμφάνιση των ηρώων ή του αλόγου του Ευρύαλου (*Hist.* 6, 7, 11). Σε πολλά σημεία διακόπτει την αφήγηση και χρησιμοποιεί τον ευθύ λόγο, για να εκφράσει τις σκέψεις, τους μονολόγους, τα γράμματα και τους διαλόγους των ηρώων προσδίδοντας έτσι ζωντάνια και αμεσότητα στο κείμενό του και καθιστώντας το άκρως ευχάριστο ανάγνωσμα.

4. Λογοτεχνικές πηγές ¹³⁸

Η πλούσια διακειμενικότητα του έργου είναι δυνατό να εντοπιστεί σε κάθε σελίδα του και μαρτυρεί την έντονη ενασχόληση του συγγραφέα με τα κείμενα των κλασικών που μελέτησε, μεταξύ άλλων, στα χρόνια των σπουδών του, η οποία συνέβαλε αρκετά στην εξέλιξη της γλωσσικής και εκφραστικής του ικανότητας.¹³⁹ Η αξιοποίηση των πηγών γίνεται με διάφορους τρόπους, άλλοτε αυτολεξεί και άλλοτε με παραφράσεις ή υπαινικτικές αναφορές. Πολύ συχνά παρατηρείται η παράθεση χωρίων, αποκομμένων από τα αρχικά τους συμφραζόμενα, που μόνο γλωσσικά θυμίζουν το κλασικό πρωτότυπο, όπως για παράδειγμα η μοναδική μέσα σε ολόκληρο το έργο αναφορά στον Νέπωτα (*Han.* 2.2): *ne...in suspicionem adduces* (*Hist.* 10).

Τα παραθέματα προέρχονται από διάφορα λογοτεχνικά είδη της κλασικής ρωμαϊκής γραμματείας, όπως η ελεγεία (Προπέρτιος, Τίβουλλος, Οβίδιος), το ηρωικό ή το διδακτικό έπος (Βιργίλιος, Λουκρήτιος, Οβίδιος), η ιστοριογραφία (Τάκιτος), η ηθική ιστοριογραφία (Βαλέριος Μάξιμος), η βιογραφία (Κορνήλιος Νέπως), η φυσική ιστορία (Πλίνιος ο πρεσβύτερος), η λυρική ποίηση (Οράτιος), η κωμωδία (Τερέντιος, Πλαύτος), η τραγωδία (Σενέκας), η σάτιρα (Γιουβενάλης) και η ρητορική (Κικέρωνας), ενώ υπάρχουν και δύο συγγραφείς που αντιπροσωπεύουν την ιταλική παραγωγή της εποχής, ο Βοκκάκιος και ο Πετράρχης. Η διετής εκμάθηση των ελληνικών από τον Francesco Filelfo στη Φλωρεντία δεν ήρκεσε, ώστε να επιτρέψει στον Piccolomini να παραθέσει ελληνικές πηγές από το πρωτότυπο και έτσι περιορίστηκε σε λατινικές μεταφράσεις τους, όπως στην περίπτωση του έργου *De liberorum educatione*.¹⁴⁰ Ωστόσο, φαίνεται πως γνώριζε ορισμένα από τα κείμενα της αρχαιοελληνικής γραμματείας, όπως μαρτυρούν οι αναφορές στον βασιλιά Κάνδαυλο του Ηροδότου (1.8), ο οποίος ήθελε να δείξει σε έναν φίλο του τη γυναίκα του γυμνή, όπως και ο Ευρύαλος ήθελε να δείξει τη Λουκρητία στους φίλους του (*Hist.* 38) και στον μύθο του Αριστοφάνη από το *Συμπόσιο* του Πλάτωνα (189c-139d), όταν ο αποχωρισμός των δύο εραστών παρουσιάζεται σαν το σκίσιμο μιας ψυχής που χωρίζεται σε δύο σώματα (*Hist.* 56).¹⁴¹

Ο Οβίδιος, ο Τερέντιος, ο Βιργίλιος και ο Σενέκας είναι οι συγγραφείς, τους οποίους παραθέτει συχνότερα ο Piccolomini. Η παρουσία του Οβιδίου είναι διάχυτη

¹³⁸ Η εξέταση των πηγών της *Historia* έγινε με βάση τα υπομνήματα παράλληλων χωρίων (*apparatus locorum similium*) των Dénav (1903), Wolkan (1909), Pirovano (2004) και Abbamonte (2018). Για έναν πλήρη κατάλογο των συγγραφέων και των έργων που χρησιμοποιούνται βλ. «Παράρτημα Λογοτεχνικών πηγών στη *Historia de duobus amantibus*», σελ.113-114.

¹³⁹ Wachinger (1997) 167. Σχετικά με το ουμανιστικό curriculum των ελευθερίων τεχνών (*artes liberales*) του 15^{ου} αιώνα βλ. Abbamonte (2018) 119.

¹⁴⁰ Για περισσότερα βλ. Kallendorf (2018) 126 κ.εξ.

¹⁴¹ Κατά τον Pirovano (2004, 107), η αναφορά αυτή θυμίζει τα *Ἠθικά Εὐδήμεια* 7. 124b.

στο έργο, κυρίως μέσα από τις *Μεταμορφώσεις* αλλά και από τα άλλα έργα του. Ο Piccolomini χρησιμοποιεί, για παράδειγμα, το οβιδιανό κείμενο με τους συλλογισμούς της Μήδειας (*Met.* 7.12-53) και τους παραθέτει στο μεγαλύτερο μέρος τους αυτολεξεί, για να δομήσει τον μονόλογο της Λουκρητίας και να τονίσει το έντονο πάθος της και τη δύναμη του έρωτα που νικά και υπερσχύει της λογικής (*Hist.* 9).¹⁴² Συγκεκριμένα, όπως ακριβώς η Μήδεια δεν μπορεί να ξεχάσει τη μορφή του Ιάσονα και τον σκέφτεται συνεχώς, έτσι και η Λουκρητία συλλογίζεται τον Ευρύαλο και κυριεύεται από τη *novitas* του ερωτικού πάθους. Βρίσκεται σε μια εσωτερική πάλη, όπως και η Μήδεια, συλλογιζόμενη τις επιπτώσεις ενός ξένου έρωτα και την πιθανότητα της μελλοντικής της εγκατάλειψης, ωστόσο καθησυχάζει τον εαυτό της επιστρατεύοντας τα ίδια με τη Μήδεια φυσιογνωμικά κριτήρια, πως δεν φαίνεται να είναι αυτό το πρόσωπο και το ήθος του άνδρα που αντίκρισε. Πέρα από τη σύγκριση με την οβιδιανή Μήδεια, στον μονόλογο της Λουκρητίας απηχείται με διάφορες λεκτικές αναφορές η αρχή του 4^{ου} βιβλίου της *Αινειάδας* (1-5), καθιστώντας τη Λουκρητία μια δεύτερη Διδώ που ερωτεύεται θανάσιμα κάποιον όμορφο και γενναίο ξένο που έφτασε στην πόλη της.

Κάποια περαιτέρω παραδείγματα της οβιδιανής πρόσληψης αποτελούν: η περιγραφή των όμορφων γυναικών που συναντά ο αυτοκράτορας Σιγισμούνδος κατά την είσοδό του στην πόλη: *Illae, oculos humi deiicientes ut verecundiores fiunt* (*Hist.* 5), η οποία ανακαλεί τους *Amores* (3.6.67): *Dixerat. illa oculos in humum deiecta modestos*· η περιγραφή της Λουκρητίας *Nihil in illo corpore non laudabile* (*Hist.* 5), όπου ηχεί φανερά ο στίχος *nil non laudabile vidi* από τους *Amores* (1.5.23), με τον οποίο ο Οβίδιος επαινεί το γυμνό σώμα της Κορίννας του· η σύγκριση του ερωτικού πάθους με ένα ξερό χωράφι που πιάνει φωτιά από τους δυνατούς ανέμους (*Hist.* 11), η οποία παραπέμπει στις Ηρωίδες (15.9-10)· ο μονόλογος του Ευρύαλου για την παντοδυναμία του έρωτα (*Hist.* 15), όπου χρησιμοποιεί αυτούσια τα λόγια της Σαφούς στον Φάωνα στο παράδειγμα του ζευγαρώματος του λευκού περιστεριού με τα πολύχρωμα (*Her.* 15.38-37).

Η ευρεία πρόσληψη του Τερεντίου κατά την περίοδο της Αναγέννησης οφείλεται κυρίως στη διδασκαλία των κωμωδιών του μαζί με τα ερμηνευτικά τους σχόλια από τον Aelius Donatus.¹⁴³ Αρκετές είναι οι κωμικές σκηνές της *Historia* που μαρτυρούν τη μεγάλη εξοικείωση του Piccolomini με το κείμενο του Τερεντίου,¹⁴⁴ όπως όταν η προαγωγός (*lena*) φέρνει το γράμμα του Ευρύαλου (*Hist.* 17) και η Λουκρητία προσβεβλημένη από την παρουσία μιας τέτοιας γυναίκας την απειλεί με «ξεμάλλιασμα»: *Vix me contineo, quin in capillos involem tuos* χρησιμοποιώντας τα λόγια του Τερεντίου: *Vix me continuo quin involem in / capillum, monstrum!* (*Eun.* 859-860). Η σκηνή που η Λουκρητία πετάει ένα μικρό κουτί από το παράθυρο, για να διώξει τον άνδρα της από το δωμάτιο, ώστε να αλλάξει κρυψώνα στον εραστή της (*Hist.* 36), είναι εμπνευσμένη από τον *Eunuchus* του Τερεντίου (753, 603, 994)¹⁴⁵ με αναφορές και από τον *Heautontimorumenos* (249, 278, 622). Πέραν των κωμικών σκηνών, επίδραση του Τερεντίου υπάρχει και στην πρώτη επιστολή του Ευρύαλου (*Hist.* 16) με το απόσπασμα *Eun.* 193-196, καθώς και στον διάλογο μεταξύ του Ευρύαλου και του

¹⁴² Wachinger (1997) 171.

¹⁴³ Abbamonte (2018) 120.

¹⁴⁴ Ντίκος (2021) 61.

¹⁴⁵ Wachinger (1997) 170.

Πάνδαλου (*Hist.* 44-48). Σε αντίθεση με τον Τερέντιο, τα παραθέματα από τον Πλάυτο είναι εμφανώς λιγότερα και αποτελούν απλές λεκτικές προσλήψεις.

Αυτούσια χρήση του βιργιλιανού κειμένου συναντά κανείς σε πολλά σημεία της *Historia*. Ενδεικτικά, η περιγραφή του αλόγου του Ευρύαλου (*Hist.* 11) είναι μια πιστή μεταφορά των *Γεωργικών* του Βιργιλίου (3.79-88), που χρησιμοποιείται για να παρομοιάσει την ασυγκράτητη ερωτική μανία της Λουκρητίας στη θέα του Ευρύαλου με την ορμή του αλόγου που χύνεται στη μάχη με το πολεμικό σάλπισμα. Ο μονόλογος του Ευρύαλου (*Hist.* 15) κλείνει με τον περίφημο στίχο: *omnia vincit Amor et nos cedamus Amori* (*Ecl.* 10.69). Ο ίδιος στίχος επανέρχεται παραλλαγμένος (*omnia superavit amor*) και στο τέλος του έργου (*Hist.* 52). Η αλλαγή της ημέρας με την Αυγή να εγκαταλείπει το κρεβάτι του Τιθωνού (*Hist.* 33: *Linquens croceum Tithoni Aurora cubile*) δηλώνεται με αυτολεξεί μεταφορά της βιργιλιανής φρασεολογίας (*Georg.* 1.447, *Aen.* 4.585, 9.460): *Tithoni croceum linquens Aurora cubile*. Επιπλέον, όταν περνάει ο αυτοκράτορας με τους ακολούθους του έξω από το σπίτι της Λουκρητίας (*Hist.* 13), εκείνη περιγράφει τα χαρακτηριστικά των Γερμανών με βιργιλιανές εκφράσεις (*Aen.* 1.197).

Οι αναφορές στον Σενέκα προέρχονται κυρίως από την τραγωδία του *Φαίδρα*, την οποία ο Piccolomini αξιοποιεί αριστοτεχνικά για να εκφράσει τον ταραγμένο εσωτερικό κόσμο της Λουκρητίας και τα έντονα συναισθήματα που βιώνει λόγω του έρωτά της. Ειδικότερα, ο Piccolomini εκμεταλλεύεται τον κλασικό διάλογο μεταξύ της Φαίδρας και της παραμάνας (*nutrix*), τροποποιώντας τον για τον διάλογο μεταξύ της Λουκρητίας και του Γερμανού δούλου, Σωσία (*Hist.* 13).¹⁴⁶ Ο διάλογός τους είναι ένα κράμα κωμικών και τραγικών αναφορών από τις κωμωδίες του Τερεντίου *Adelphoe* (54, 315), *Andria* (28-29, 408) και *Hecyra* (262) και τη *Φαίδρα* του Σενέκα (138-180 και 246-282).

Η αυξημένη χρήση αποσπασμάτων του Γιουβενάλη οφείλεται από τη μια στη διδασκαλία των ποιημάτων του εξαιτίας του ηθικολογικού τους τόνου και από την άλλη στο γεγονός ότι αρκετοί στίχοι του κυκλοφορούσαν ως παροιμίες.¹⁴⁷ Ήδη από την αρχή της επιστολής προς τον Mariano Sozzini, ο Piccolomini τον προειδοποιεί με στίχους του Γιουβενάλη (10.204-209) πως δεν αρμόζει να ακούει στην ηλικία του ερωτικές ιστορίες.¹⁴⁸ Κατόπιν, αναφέρει πως η ιστορία θα φανεί διδακτική μέσα από τα παθήματα των πρωταγωνιστών και θα αποδείξει την πίκρα που έχει ο έρωτας, παραθέτοντας τον στίχο του Γιουβενάλη (6.181): *plus aloes quam mellis habet*, με τον οποίο και κλείνει κυκλικά το έργο (*Hist.* 57).

Από τους υπόλοιπους συγγραφείς που παρατίθενται σε μικρότερο βαθμό, αξίζει να αναφερθούν ο Βαλέριος Μάξιμος (8.3.3), ο Κικέρωνας (*Pis.* 18) και ο Πλίνιος (*Hist. Nat.* 7.85), που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο ιστορικών παραδειγμάτων, όπως στον παραλληλισμό της Λουκρητίας με τη μητέρα των Γράκχων και την κόρη του Ορτήνσιου (*Hist.* 6, 39), στην αναφορά σχετικά με τον ταύρο του Φάλαρη (*Hist.* 39) και στο περιστατικό με το μικρό ερωτικό ποίημα του Πακώρου κρυμμένο σε μια ανθοδέσμη, όπως άλλοτε ένα αντίγραφο της *Ιλιάδας* γραμμένο σε ένα καρύδι (*Hist.*

¹⁴⁶ Κατά τον Pirovano (2004, 8 & 13) ο Piccolomini αξιοποίησε τον διάλογο της Φαίδρας και της τροφού από τη *Φαίδρα* του Σενέκα, εμπνεόμενος από την *Elegia di Madonna Fiammetta* του Βοκκάκιου.

¹⁴⁷ Abbamonte (2018) 120.

¹⁴⁸ Pirovano (2006a) 16.

39). Η αναφορά από τη *Germania* του Τάκιτου (17) περιορίζεται στη χρήση του στρατιωτικού όρου *sagum* για τον στρατιωτικό μανδύα (*Hist.* 39). Το απόσπασμα του Λουκρητίου (2.14) χρησιμοποιείται για τη δήλωση της παντοδυναμίας του έρωτα (*Hist.* 32), ενώ η αναφορά στους επίδοξους μνηστήρες της Λουκρητίας *Quot rivalet ante fores excubant* (*Hist.* 9) θυμίζει λεκτικά το παρακλαυσίθυρο της τιβουλλιανής ελεγείας (1.3.72) *excubat ante fores*. Τέλος, από τον Οράτιο (*Ars* 395-396) ο Piccolomini δανείζεται τον παραλληλισμό της Λουκρητίας με τον Ορφέα (*Hist.* 6), ενώ για την ανησυχία του Ευρύαλου μήπως αποκαλυφθεί κάτω από το κρεβάτι της Λουκρητίας (*Hist.* 35) καταφεύγει σε ένα χωρίο από τις *Επωδούς* (11.7-8).

Εντύπωση προκαλεί η απουσία παραθεμάτων από τους κλασικούς του μυθιστορηματικού είδους, Πετρώνιο και Απουλήιο, αν και ο συγγραφέας τους γνώριζε, όπως φαίνεται από την παράθεσή τους στην κωμωδία του *Chrysis* (επίσης γραμμένη το 1444). Πρόκειται για συνειδητή παράλειψη που απορρέει από την επιθυμία του συγγραφέα να ανοίξει νέους δρόμους στη νεολατινική μυθιστορία αποσιωπώντας τις οφειλές στους προκατόχους του ή είναι κάτι που οφείλεται απλά στη διαφορετική θεματική των έργων; Το ερώτημα είναι δύσκολο να απαντηθεί ελλείψει και άλλων στοιχείων. Συγκριτικά με άλλα έργα του Piccolomini, όπου παρατηρείται γενικά μια πιο διευρυμένη χρήση των πηγών (π.χ. *Corpus Priapeorum*, Λίβιος, Βάρρωνας, Έννιος, Μαρτιάλης, Publilius Syrus κ.ά.),¹⁴⁹ η *Ιστορία των δύο εραστών* παρουσιάζει μια πιο περιορισμένη χρήση, γεγονός που μπορεί να οφείλεται στην πρόθεση του συγγραφέα να ψυχαγωγήσει περισσότερο τους αναγνώστες του παρά να αναδείξει την πολυμάθειά του.

Από τις σύγχρονες ιταλικές πηγές, ο Piccolomini αξιοποιεί αρκετά αποσπάσματα από τα έργα του Βοκκάκιου και ειδικότερα από τα *Cobarccio*, *Elegia di Madonna Fiammetta*,¹⁵⁰ *Filocolo*, *Filostrato*, *Ninfale fiesolano* και *Δεκαήμερον*. Το απόσπασμα, όπου η Λουκρητία παρομοιάζεται με έναν εσωτερικά κατεστραμμένο πύργο που καταρρέει ολοκληρωτικά στο χτύπημα του πολιορκητικού κριού (*Hist.* 25), αποτελεί παράφραση ενός αποσπάσματος από το *Ninfale fiesolano* (304-5). Ο παραλληλισμός της γυναίκας με άγριο θηρίο (*Hist.* 26) απηχεί σε λεξιλογικό επίπεδο το έργο *Corbaccio* (205). Η περιγραφή της Λουκρητίας κάποιο βράδυ με ένα λυχνάρι στο χέρι (*Hist.* 51) αποτελεί μετάφραση του χωρίου 3.28.1-2 του *Filostrato* και η πρόταση *Erat in fenestra Lucretia* (*Hist.* 56) μετάφραση του χωρίου 2.82.1 από το ίδιο έργο. Η λιποθυμία της Λουκρητίας (*Hist.* 51) θυμίζει έντονα τη λιποθυμία της Χρυσήδας στο *Filostrato* (4.116-124), ενώ η εφευρετικότητά της για να γλιτώσει τον εραστή της από τον κίνδυνο (*Hist.* 36) ανακαλεί ανάλογη σκηνή στο *Δεκαήμερον* (7.4.16).¹⁵¹ Η προγραμματική δήλωση του Piccolomini ότι πρόκειται να αφηγηθεί μια σύγχρονη ερωτική ιστορία από την πόλη του, τη Σιένα, επικαλύπτεται σε μεγάλο βαθμό – και φραστικά – με τα λεγόμενα της *Fiammetta* από την ομώνυμη νουβέλα, ότι η ιστορία που θα αφηγηθεί δεν είναι αρχαία ούτε προέρχεται από το έπος ή την

¹⁴⁹ Για μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των πηγών της κωμωδίας *Chrysis* βλ. Ντίκος (2021) 63 κ.εξ.

¹⁵⁰ Η *Elegia di Madonna Fiammetta* (1343-1344) αποτελεί την προσωπική αφήγηση μιας γυναίκας για την ερωτική της περιπέτεια και την προδοσία της από τον εραστή της, τον Panfilo.

¹⁵¹ Για την πρόσληψη του έργου του Βοκκάκιου στη *Historia* βλ. Pirovano (2004) 44, 68, 99.

ελεγεία.¹⁵² Από τη *Fiammetta* προέρχεται και το σχήμα του ερωτικού τριγώνου μεταξύ συζύγου, παντρεμένης γυναίκας και εραστή, καθώς και το δραματικό τέλος με τον θάνατο του ενός από τους δύο εραστές· επίσης, οι περιπέτειες και τα τεχνάσματα των δύο εραστών προκειμένου να συναντηθούν και να εξαπατήσουν τον σύζυγο της Λουκρητίας.¹⁵³ Τέλος, από το *Canzoniere* (61.4) του Πετράρχη ο Piccolomini δανείζεται την έκφραση *da' duo begli occhi che legato m'anno*, την οποία μεταφέρει στα λατινικά ως: *quam fueras oculis, quibus me colligasti* (*Hist.* 16).

5. Η λογοτεχνική τύχη του έργου

Παρά την πιθανή αποκήρυξή της από τον Piccolomini ως ένα σκανδαλώδες έργο της νεότητάς του, η *Historia de duobus amantibus* αναδείχθηκε σε ένα εξαιρετικά δημοφιλές ανάγνωσμα του 15^{ου} και του 16^{ου} αιώνα, που αντιγράφηκε σε περισσότερα από 100 χειρόγραφα και γνώρισε 43 πρώιμες εκδόσεις (*incunabula*) μέχρι το 1500.¹⁵⁴ Η editio princeps εμφανίστηκε στην Κολωνία μεταξύ του 1467 και 1470 από τον Ulrich Zel.¹⁵⁵ Το έργο μεταφράστηκε σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες, όπως ιταλικά, γερμανικά, αγγλικά, γαλλικά, ισπανικά, δανικά, πολωνικά και ουγγρικά.¹⁵⁶ Μερικές από τις σημαντικότερες και πιο γνωστές μεταφράσεις είναι η πρώτη ιταλική μετάφραση του Alessandro Braccesi ή Braccio 1478-1479, που αποτελεί περισσότερο απόδοση του νοήματος παρά μια κατά λέξη μετάφραση.¹⁵⁷ Άλλες ιταλικές μεταφράσεις είναι αυτές του Alamanno Donati και του Giovanni Paolo Vernigione.¹⁵⁸ Στα γερμανικά η πρώτη μετάφραση του έργου έγινε από τον Niklas von Wyle το 1462. Πρόκειται για μια πιστή στο πρωτότυπο κείμενο μετάφραση, που γνώρισε μεγάλη επιτυχία, αφού αντιγράφηκε σε εννέα χειρόγραφα και τυπώθηκε οκτώ φορές μέχρι τον 16^ο αιώνα.¹⁵⁹ Στα αγγλικά η πρώτη μετάφραση του έργου έγινε το 1553 από τον John Day. Ο μεγάλος αριθμός των εκδόσεων και των μεταφράσεων έκανε το έργο προσιτό σε ένα τεράστιο αναγνωστικό κοινό. Πολλοί ενδιαφέρονταν απλώς να διαβάσουν το ερωτικό μυθιστόρημα ενός πάπα, ενώ άλλοι γοητεύονταν από την όμορφη πλοκή και σύνθεσή του. Το έργο εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να μεταφράζεται σε σύγχρονες γλώσσες και να διδάσκεται σε πολλά πανεπιστήμια και σχολεία ως ένα εξαιρετικό δείγμα ουμανιστικής πεζογραφίας.¹⁶⁰

¹⁵² Sbordoni (2010) 331-332. (*Hist.* 3): *Nec troianos, nec babilonios, sed nostrae urbis amores audies. Elegia di Madonna Fiammetta: Voi, leggendo, non troverete favole greche ornate di molte bugie, né troiane battaglie sozze per molto sangue, ma amoroze, stimulate da molti disiri.*

¹⁵³ Abbamonte (2018) 118.

¹⁵⁴ Wachinger (1997) 163. Ο Dévay (1903) XVI και ο Morrall (1996) επιχείρησαν να συντάξουν ένα *stemma codicum*. Ο Morrall (1996, 299) χώρισε τα χειρόγραφα σε δύο κατηγορίες: X για τα χειρόγραφα που γράφηκαν μεταξύ 1450-1460 και Y για τα χειρόγραφα μεταξύ 1450-1454. Το *stemma codicum* του Morrall παραθέτει ο Tóth Tünde (2011) 195.

¹⁵⁵ Morrall (1996) 216.

¹⁵⁶ Marsh (2015) 404, Nevola (2012) 25: «μέχρι το 1540 υπήρχαν ήδη μεταφράσεις σε έξι γλώσσες».

¹⁵⁷ Signoriello (2018) 170.

¹⁵⁸ Για τις μεταφράσεις του έργου βλ. Pirovano (2004) 7.

¹⁵⁹ Morrall (1980) 428, Wachinger (1997) 163.

¹⁶⁰ Πρβλ. Mahoney (2019) και Weh (2023).

Κείμενο και μετάφραση

Η Επιστολή στον Kaspar Schlick (*Dedicatio*)

Λατινικό Κείμενο	Νεοελληνική Μετάφραση
<p>Aeneae Sylvii, Senensis poetae laureati, viri clarissimi, de duobus amantibus historia, ad Casparum Schlick militem, ut eam legat, feliciter incipit.</p>	<p>Του Αινεία Σίλβιου, του δαφνοστεφανωμένου ποιητή της Σιένας και ενδοξότατου άνδρα, η ιστορία των δύο εραστών αισίως ξεκινά, προς τον ιππότη Kaspar Schlick, για να τη διαβάσει.</p>
<p>Magnifico et generoso militi, domino Caspari Schlick, domino novi castris, caesareo cancellario ac terrarum Egrae Cubitique capitaneo, domino suo praecipuo, Aeneas Sylvius poeta, imperialisque secretarius, salutem plurimam dicit et se reddit commendatum.</p>	<p>Στον μεγαλοπρεπή και αριστοκρατικό ιππότη Kaspar Schlick, κύριο του Νέου Κάστρου,¹⁶¹ αυτοκρατορικό καγκελάριο και κάτοχο των εδαφών Eger και Elbogen,¹⁶² έξοχο κύριό του, ο Αινείας Σίλβιος, ο ποιητής και αυτοκρατορικός γραμματέας, στέλνει πολλούς χαιρετισμούς και αυτοσυστήνεται.</p>
<p>Marianus Sozinus Senensis, conterraneus meus, vir tum mitis ingenii, tum litterarum multarum, cuius adhuc similem visurusne sim, haereo, duos amantes sibi ut describerem, rogatum me his diebus fecit; nec referre dixit, rem veram agerem, an more poetico fingerem.</p>	<p>Ο σιενέζος Mariano Sozzini, συμπατριώτης μου και άνδρας με φιλικό χαρακτήρα και πολύ μορφωμένος, του οποίου όμοιο από εδώ και πέρα δεν ξέρω αν πρόκειται να ξαναδώ, αυτές τις μέρες μου ζήτησε να του περιγράψω δύο εραστές· είπε ότι δεν έχει σημασία αν θα αναφέρω αληθινά γεγονότα ή αν θα τα επινοήσω κατά τη συνήθεια των ποιητών.</p>
<p>Scis qui vir sit? Mirabere si tibi hominem expendam. Nihil ei, praeter formam, natura invidit. Homuncio est. Nasci ex familia mea debuit, (Piccolomini) cui parvorum hominum est cognomen. Vir est eloquens, iuris utriusque consultus; historias omnes novit; poeticae peritus est. Carmen facit et latinum et tuscum; philosophiae tam scitus est quam Plato; geometer quasi Boethius; in numeris Macrobio similis; nullum instrumentum ignorat musicum; agri-culturam quasi Vergilius novit; nihil civile ignotum viro. Dum iuvenili adhuc stabant in corpore vires, alter Entellus erat luctandi magister. Non cursu, non saltu, non caestu poterat superari.</p>	<p>Γνωρίζεις τι άνθρωπος είναι; Θα εκπλαγείς αν σου τον περιγράψω. Τίποτα δεν του ζήλεψε η φύση εκτός από την ομορφιά. Είναι μικροκαμωμένος· θα έπρεπε να είχε γεννηθεί από την οικογένειά μου, της οποίας το επώνυμο δηλώνει τους μικροκαμωμένους ανθρώπους (Piccolomini). Είναι άνδρας εύλωτος, έμπειρος και στα δύο είδη δικαίου, γνωρίζει όλες τις ιστορίες και είναι ικανός στην ποίηση. Συνθέτει ποιήματα και στα λατινικά και στα τοσκανικά· γνωρίζει τη φιλοσοφία τόσο καλά όσο ο Πλάτωνας και τη γεωμετρία όσο ο Βοήθιος· στην αριθμητική μοιάζει στον Μακρόβιο, ενώ δεν υπάρχει κάποιο μουσικό όργανο που να μη γνωρίζει· κατέχει τη γεωργία σχεδόν όπως ο Βιργίλιος και γνωρίζει όλα τα πολιτικά πράγματα. Όσο είχε δυνάμεις στο νεανικό του σώμα, ήταν ένας άλλος Έντελλος, δάσκαλος της πάλης. Δεν μπορούσε να ξεπεραστεί</p>

¹⁶¹ Πρόκειται για τις σημερινές πόλεις της Γερμανίας Neustadt (Pirovano [2004]) ή Neuburg (Grieson [1929]).

¹⁶² Eger είναι παραπόταμος του ποταμού Έλβα, ενώ Elbogen είναι η γερμανική ονομασία της σημερινής πόλης Loket της Τσεχίας.

Pretiosiora sunt interdum parvi corporis vascula; ut gemmae, lapillique testantur. Nec ab re fuerit et illud in hunc referre, quod de Tydeo scribit Statius: “Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Dii formam huic homini et immortalitatem si dedissent: is etiam erat deus. Sed nemo sortitus est omnia inter mortales. Nullum adhuc novi, cui pauciora, quam huic defuerint. Quid? quae minutissima etiam didicit. Quasi alter Apelles, sic pingit. Nihil emendatius, nihil lucidius, quam sua manu scripti codices. Sculpsit ut Praxiteles, nec medicinae ignarus est. Adde virtutes morales, quae alios regunt ducuntque.

Novi meis diebus plerosque studiis litterarum deditos, disciplinis qui admodum abundabant, sed hi nihil civilitatis habebant, nec rem publicam, nec domesticam regere norant.

Stupuit Paglarensis et furti villicum accusavit, qui suam fetam undecim porcellos, asinam unam dumtaxat enixam pullum retulerat. Bonitius Mediolanensis gravidum se putavit, diuque partum veritus est, quia se uxor adscendit. Hi tamen iuris maximum lumen habiti sunt.

In aliis praeterea vel fastum, vel avaritiam invenies; hic perliberalis est. Plena illi semper est domus honestis hospitibus. – Nulli adversus est; pupillos tuetur; aegros solatur; pauperibus subvenit; viduas iuvat; nulli indigenti deest. Vultus eius quasi socraticus, semper est idem. In adversis fortem animum praebet; nulla fortuna inflatur: versutias, non ut exerceat, sed ut caveat, quaslibet novit: civibus dilectus est, peregrinis amatus; nulli odiosus est, nulli gravis.

ούτε στο τρέξιμο, ούτε στο άλμα, ούτε στην πυγμαχία.

Μερικές φορές τα δοχεία μικρού μεγέθους είναι πιο πολύτιμα, όπως αποδεικνύουν τα στολίδια και οι πολύτιμοι λίθοι. Και δεν θα ήταν παράταιρο να αναφερθεί αυτό που γράφει ο Στάτιος για τον Τυδέα: «Η μεγαλύτερη ανδρεία κυβερνούσε σε ένα μικρό σώμα».

Αν οι θεοί είχαν δώσει σε αυτόν τον άνθρωπο ομορφιά και αθανασία, θα ήταν και αυτός θεός. Αλλά σε κανέναν θνητό δεν δόθηκαν τα πάντα. Μέχρι τώρα δεν έχω γνωρίσει κανέναν που να του λείπουν λιγότερα από ό,τι σ' αυτόν. Τί; Έχει μάθει ακόμη και τα πιο μικρής σημασίας πράγματα. Ζωγραφίζει σχεδόν όπως ένας άλλος Απελλής. Τίποτα δεν είναι πιο αψεγάδιαστο, τίποτα πιο σαφές από τους κώδικες, τους γραμμένους από το χέρι του. Σμιλεύει όπως ο Πραξιτέλης και δεν είναι άσχετος από ιατρική. Πρόσθεσε και τις ηθικές αρετές του, οι οποίες κυβερνούν και καθοδηγούν τους άλλους.

Έχω γνωρίσει πολλούς στην εποχή μου που επιδόθηκαν στην επιστήμη των γραμμάτων και είχαν εξαιρετικά πολλές γνώσεις· όμως αυτοί δεν κατείχαν την πολιτική τέχνη και δεν γνώριζαν πώς να κυβερνούν ούτε την πολιτεία, ούτε την οικογένειά τους.

Ο Pagliaresi¹⁶³ απόρησε και κατηγόρησε για κλοπή τον επιστάτη του, επειδή το θηλυκό του γουρούνι γέννησε έντεκα γουρουνάκια, ενώ το μουλάρι του γέννησε ένα μόνο μικρό. Ο μιλανέζος Boniti νόμιζε ότι ο ίδιος ήταν έγκυος και για πολύ καιρό φοβόταν ότι θα γεννήσει, επειδή η γυναίκα του τον καβάλησε. Αυτοί παρ' όλα αυτά θεωρούνταν ως μεγάλοι φωστήρες του δικαίου.

Σε άλλους θα βρεις είτε έπαρση είτε απληστία. Αυτός προέρχεται από καλή οικογένεια. Πάντα έχει στο σπίτι του τίμιους φιλοξενούμενους. Δεν έχει με κανέναν αντιπαλότητα, φροντίζει τα ορφανά, παρηγορεί τους ασθενείς, συντρέχει τους φτωχούς, βοηθάει τις χήρες, δεν εγκαταλείπει κανέναν που να βρίσκεται σε ανάγκη. Το πρόσωπό του είναι σχεδόν σωκρατικό, αναλλοίωτο πάντα. Στις δύσκολες περιστάσεις προβάλλει τη γενναία του ψυχή, ενώ καμία τύχη δεν τον βοηθά. Έμαθε τις οποιεσδήποτε πονηριές, όχι για να τις εφαρμόζει, αλλά για να προφυλάσσεται. Στους συμπολίτες του είναι αγαπητός και στους ξένους

¹⁶³ Διακεκριμένος νομικός της Σιένας (Pirovano [2004] 120).

At, homo tantarum virtutum, cur nunc rem leviusculum exigit? nescio. Id scio, nihil mihi illi negare, fas esse. Eum namque, dum Senis essem, unice dilexi; nec diminutus est amor, quamvis separatus sit. Is quoque, cum esset caeteris naturae dotibus praeditus, tamen hac maxime pollebat, ut nullius, erga se sterilem esse amorem sineret.

Huius ergo rogatus non censui respuendos, scripsique duorum amantium casus; nec finxi. Res enim acta est Senis, dum Sigismundus imperator ibi degeret. Tu etiam aderas et, si verum his auribus hausi, operam amori dedisti. Civitas Veneris est. Aiunt, qui te norant, vehementer quam arseris, quodque nemo te calidior fuerit. Nihil ibi amatoriae gestum, te inscio, putant.

Ideo, historiam hanc ut legas, precor et an vera scripserim, videas; nec reminisci te pudeat, si quid huiusmodi nonnumquam evenerit tibi; homo enim fueras. Qui numquam vere sensit amoris ignes, aut lapis est, aut bestia. Isse namque vel per deorum medullas, non latet, igneam favillam. Vale!

αγαπημένος· σε κανέναν δεν είναι μισητός και κουραστικός.

Αλλά, γιατί ένας άνθρωπος με τόσες αρετές να ζητάει τώρα ένα ευτελές πράγμα; Δεν ξέρω. Ένα ξέρω, ότι είναι ανόσιο να του αρνηθώ οτιδήποτε. Γιατί, όσον καιρό ήμουν στη Σιένα, τον αγαπούσα ιδιαίτερα και δεν μειώθηκε η αγάπη μου, αν και αποχωριστήκαμε. Παρότι προικισμένος με όλα τα δώρα της φύσης, υπερείχε κυρίως ως προς αυτό, ότι δεν άφηνε την αγάπη κανενός απέναντί του να μείνει χωρίς ανταπόδοση.

Συνεπώς, δεν σκέφτηκα να αρνηθώ το αίτημά του και έγραψα την υπόθεση των δύο εραστών και δεν την επινόησα. Γιατί, το γεγονός συνέβη στη Σιένα, όταν ο αυτοκράτορας Σιγισμούνδος μετέβη εκεί. Εσύ βρέθηκες επίσης εκεί και, αν αληθεύει αυτό που άκουσα με τα αυτιά μου, παραδόθηκες στον έρωτα. Είναι η πόλη της Αφροδίτης. Λένε αυτοί που σε γνωρίζουν ότι καιγόσουν έντονα και ότι κανείς δεν υπήρξε πιο φλογερός από εσένα. Πιστεύουν ότι τίποτα το ερωτικό δεν συνέβη εκεί που να μην το γνωρίζεις.

Γι' αυτό, σε παρακαλώ να διαβάσεις αυτή την ιστορία και να δεις αν έγραψα την αλήθεια· και να μην ντραπείς να θυμηθείς, αν σου συνέβη ποτέ κάτι παρόμοιο, γιατί υπήρξες άνθρωπος. Αυτός που ποτέ δεν ένωσε στ' αληθινά τις φλόγες της αγάπης είναι είτε πέτρα είτε θηρίο. Δεν είναι, εξάλλου, κρυφό ότι κυλούσε ακόμη και στις φλέβες των θεών φλογερή σπίθα. Να είσαι καλά!

Η Επιστολή στον Mariano Sozzini (*Praefatio*)

Λατινικό Κείμενο	Νεοελληνική Μετάφραση
<p>[1] Aeneas Sylvius poeta, imperialisque secretarius, salutem plurimam dicit Mariano Sozino, utriusque iuris interpreti et concivi suo.</p> <p>[2] Rem petis haud convenientem aetati meae, tuae vero et adversam et repugnantem. Quid enim est, quod vel me, iam pene quadragenarium, scribere, vel te quinquagenarium, de amore conveniat audire? Iuvenes animos res ista delectat et tenera corda deposcit. Senes autem tam idonei sunt amoris auditores, quam prudentiae iuvenes. Nec quidquam est senectute deformius, quae Venerem affectat sine viribus. Invenires tamen et aliquos senes amantes, – amatum vero nullum: nam et matronis et puellis est despectum senium. Nullius amore tenetur mulier, nisi quem viderit aetate florentem; siquid aliter audis, deceptio subest. Ego vero cognosco, amatorium scriptum mihi non convenire, qui iam meridiem praetergressus, in vesperum feror: sed non minus me scribere, quam te poscere dedecet. Ego debeo tibi morigerus esse; tu vide, quid postules. Nam, quanto es natu maturior, tanto aequius est, parere amicitiae legibus. Quas, si tua iustitia non veretur mandando infringere, nec stultitia mea timebit transgredi obediendo. Tua in me tot sunt beneficia, ut nil negare petitionum tuarum queam, etiamsi admixtum sit aliquid turpitudinis.</p> <p>Parebo igitur petitioni tuae, iam decies multiplicatae; nec amplius negabo, quod tanto convicio postulas. [3] Non tamen, ut ipse flagitas, fictor ero; nec poetae utemur tuba, dum licet vera referre. Quis enim tam nequam est, ut mentiri velit, cum se vero potest tueri?</p>	<p>Ο Αινείας Σίλβιος, ο ποιητής και αυτοκρατορικός γραμματέας, στέλνει πολλούς χαιρετισμούς στον Mariano Sozzini, ερμηνευτή των δύο δικαίων¹⁶⁴ και συντοπίτη του.</p> <p>Δεν ζητάς κάτι που να αρμόζει στην ηλικία μου, αλλά κάτι αντίθετο και ασύμβατο ακόμη και στη δική σου. Γιατί, τι υπάρχει για τον έρωτα που αρμόζει σε μένα, τον σχεδόν σαραντάρη, να γράψω και σε σένα, τον πενηντάρη, να ακούσεις; Αυτό ευχαριστεί τις νεανικές ψυχές και προϋποθέτει τρυφερές καρδιές. Εξάλλου, οι ηλικιωμένοι είναι τόσο κατάλληλοι να ακούνε για τον έρωτα όσο οι νεαροί για τη σωφροσύνη. Δεν υπάρχει τίποτα πιο αποκρουστικό από έναν ηλικιωμένο, που επιθυμεί τον έρωτα χωρίς να έχει δυνάμεις. Θα βρεις, ωστόσο, και μερικούς γέροντες που αγαπούν, όμως κανέναν που να αγαπιέται: γιατί και οι παντρεμένες και οι ελεύθερες περιφρονούν τα γηρατειά. Μια γυναίκα δεν ερωτεύεται κανέναν, παρά μόνο κάποιον που βλέπει να είναι σε ανθηρή ηλικία· θα είναι πλάνη, αν ακούσεις κάτι άλλο. Εγώ όμως καταλαβαίνω ότι δεν είναι πρόπον να γράψω ερωτικά πράγματα, μιας και πέρασα τη μέση του βίου μου και οδηγούμαι προς τη δύση του. Αλλά δεν είναι λιγότερο ντροπιαστικό για μένα να τα γράψω από ό,τι για σένα που τα ζήτησες. Εγώ οφείλω να σου κάνω το χατίρι, εσύ κοίτα, τι ζητάς. Γιατί, όσο εσύ είσαι πιο ώριμος ηλικιακά, τόσο πιο δίκαιο είναι να υπακούσω στους νόμους της φιλίας. Αυτούς τους νόμους, αν η ηθική σου δεν φοβάται μήπως τους ακυρώσει με το να ζητάς αυτό, ούτε η δική μου ανοησία θα φοβηθεί να τους παραβεί με το να υπακούσω. Τόσες πολλές είναι οι ευεργεσίες σου απέναντί μου, ώστε δεν μπορώ να αρνηθώ κανένα σου αίτημα, ακόμη και αν εμπλέκεται κάτι ντροπιαστικό.</p> <p>Θα υπακούσω λοιπόν στην παράκλησή σου, που ήδη δέκα φορές έχεις επαναλάβει και δεν θα αρνηθώ άλλο αυτό που με τόση επιμονή ζητάς. Ωστόσο, δεν θα επινοήσω κάτι, όπως ο ίδιος ζητάς, ούτε θα χρησιμοποιήσω τη σάλπιγγα του ποιητή, αφού μπορώ να αναφέρω αληθινά γεγονότα. Γιατί ποιος είναι τόσο ανόητος, ώστε</p>

¹⁶⁴ Εννοούνται το εκκλησιαστικό και το αστικό δίκαιο· Pirovano (2004) 19.

Quia tu saepe amator fuisti, nec igne cares, vis tibi, ut duorum amantum historiam texam. Nequitia est, quae te non sinit esse senem. Ero morigerus cupiditati tuae et hanc inguinis aegri canitiem prurire faciam; nec fingam, quando tanta est copia veri.

Quid enim est toto terrarum orbe amore communius? Quae civitas, quod oppidulum quae familia vacat exemplis? Quis tricesimum natus annum, amoris causa, nullum peregit facinus? Ego de me facio coniecturam, quem amor in mille pericula misit. Ago superis gratias, quod structas insidias milies fugi, felicior astro Martis quem Vulcanus, cum Venere iacentem, ferreo illaqueavit reticulo, deridendumque diis caeteris ostentavit.

Sed alienos, quam meos, amores attingam, ne, dum vetusti cineres ignis evolvo, scintillam adhuc viventem reperiam. Referam autem mirum amorem, peneque incredibilem, quo duo amantes, ne dicam amantes, invicem exarsere. Nec vetustis, nec oblitteratis utar exemplis, sed nostri temporis ardentis faces exponam. Nec troianos, nec babylonios, sed nostrae urbis amores audies; quamvis ex amantibus alter sub arctico natus fuerit coelo.

[4] Forsitan et hinc sugere aliquid utilitatis licebit. Nam cum puella, quae in argumentum venit, amatore perduto, inter plorandum, moestam et indignantem exhalaverit animam, alter vero posthac numquam verae laetitiae particeps fuerit: commonitio quaedam iuvenibus erit, his ut abstineant nugis. Audiant igitur adolescentulae et, hoc edoctae casu, videant, ne post amores iuvenum se eant perditum.

Instruit haec historia iuvenes, ne militiae se accingant amoris, quae plus fellis habet quam mellis; sed omissa lascivia, quae

να θέλει να πει ψέματα, όταν μπορεί πραγματικά να προστατευθεί;

Επειδή έχεις ερωτευθεί συχνά και δεν σου λείπει το πάθος, θέλεις να σου γράψω την ιστορία δύο εραστών. Οι αταξίες σου είναι αυτές που δεν σε αφήνουν να γεράσεις. Θα σου κάνω τη χάρη και θα κάνω τις άσπρες τρίχες του αδύναμού σου βουβώνα να διεγερθούν. Δεν θα επινοήσω, αφού υπάρχει τόσο μεγάλη αφθονία στην αλήθεια.

Γιατί, τι είναι πιο σύνηθες σε ολόκληρο τον κόσμο από τον έρωτα; Από ποια πολιτεία, ποιο χωριό, ποια οικογένεια λείπουν τα παραδείγματα; Ποιος τριαντάρης δεν έχει υποπέσει σε κάποιο αμάρτημα εξαιτίας του έρωτα; Εγώ το συμπεραίνω από εμένα, που ο έρωτας με έστειλε σε χίλιους κινδύνους. Ευχαριστώ τους υψίστους, που ξέφυγα χίλιες φορές από τις στημένες ενέδρες και στάθηκα πιο τυχερός από τον Άρη, που όταν πλάγιαζε με την Αφροδίτη, ο Ήφαιστος τον έπιασε σε σιδερένιο δίχτυ και τον παρουσίασε στους υπόλοιπους θεούς για χλευασμό.

Αλλά θα αναφέρω σύντομα άλλους έρωτες και όχι τους δικούς μου, για να μην ανακαλύψω ακόμη καμία ζωντανή σπίθα, καθώς πειράζω τις στάχτες της αρχαίας φλόγας. Θα αναφέρω έναν θαυμάσιο και σχεδόν απίστευτο έρωτα, με τον οποίο δύο εραστές, για να μη πω παράφρονες, καιγόntonουσαν αμοιβαία. Δεν θα χρησιμοποιήσω αρχαία, ξεχασμένα παραδείγματα, αλλά θα παραθέσω σύγχρονές μας καυτές, ερωτικές φλόγες. Δεν θα ακούσεις ούτε για τρωικούς, ούτε για βαβυλωνιακούς, αλλά για τους έρωτες της δικής μας πόλης, ακόμη και αν ο ένας από τους δύο εραστές γεννήθηκε κάτω από τον βόρειο ουρανό.

Ίσως και σε αυτή την περίπτωση να μπορεί να προκύψει κάτι χρήσιμο. Γιατί, όταν η κοπέλα, για την οποία γίνεται λόγος στην πλοκή, θα χάσει τον εραστή της και θα εκπνεύσει θρηνώντας τη λυπημένη και πικραμένη της ψυχή και ο άλλος μετά από αυτό δεν θα είναι ποτέ ξανά πραγματικά ευτυχισμένος, θα υπάρξει για τους νέους κάποιο ηθικό δίδαγμα, ώστε να απέχουν από αυτές τις ανοησίες. Ας ακούσουν λοιπόν οι νεαρούλες και έχοντας μάθει από αυτή την περίπτωση ας προσέχουν, να μην καταστραφούν μετά από έρωτες με νεαρούς.

Διδάσκει αυτή η ιστορία τους νεαρούς να μην προετοιμάζονται για τη θητεία του έρωτα, η οποία έχει περισσότερη πίκρα παρά γλύκα, αλλά

homines reddit insanos: virtutis
incumbant studiis, quae possessorem sui
sola beare petest.

In amore autem quot lateant mala, si quis
aliunde nescit, hinc poterit scire.

Tu vale! et historiae, quam me cogis
scribere, attentus auditor esto.

παραβλέποντας την ακολασία, που καθιστά τους
ανθρώπους παράφρονες, να επιδοθούν στη
σπουδή της αρετής, η οποία μόνο μπορεί να
καταστήσει χαρούμενο αυτόν που την κατέχει.

Αν όμως κάποιος οπουδήποτε δεν γνωρίζει πόσα
κακά κρύβονται στον έρωτα, εδώ θα μπορέσει να
τα μάθει.

Εσύ ας είσαι καλά! Και της ιστορίας, την οποία
με αναγκάζεις να γράψω, γίνε προσεκτικός
ακροατής.

Historia de duobus amantibus

Λατινικό Κείμενο

Incipit historia de duobus amantibus.

[5] Urbem Senam, unde tibi et mihi origo
est, intranti Sigismundo Caesari quot
honores impensi fuerint, iam ubique
vulgatum est. Palatium illi apud sacellum
sanctae Marthae super vicum, qui ad
tophorum ducit portam strictam, paratum
fuit.

Huc, postquam caeremoniae peractae sunt,
cum venisset Sigismundus: quatuor
maritatas obviam habuit, nobilitate, forma,
aetate ornatuque pene pares. Non
mortales, sed deas quisque putavit. – Si
tres dumtaxat fuissent, illae videri poterant
quas referunt, Paridem per quietem
vidisse.

Νεοελληνική Μετάφραση

Ξεκινάει η ιστορία των δύο εραστών.

Όταν ο αυτοκράτορας Σιγισμούνδος εισήλθε
στην πόλη της Σιένας, από όπου εσύ και εγώ
καταγόμαστε, το πόσες πολλές τιμές του
αποδόθηκαν, έχει ήδη διαδοθεί παντού. Για
εκείνον είχε ετοιμαστεί το παλάτι κοντά στο
παρακλήσι της Αγίας Μάρθας πάνω στον δρόμο
που οδηγεί στη στενή πόρτα των Τούφων.

Εκεί όταν έφτασε ο Σιγισμούνδος, αφού
τελείωσαν οι εορταστικές εκδηλώσεις,
συνάντησε τέσσερις παντρεμένες γυναίκες,
σχεδόν ίσες στην αριστοκρατική καταγωγή, την
ομορφιά, την ηλικία και τον στολισμό. Ο
καθένας θα νόμιζε πως δεν ήταν θνητές αλλά
θεές. Αν ήταν μόνο τρεις, θα μπορούσαν να
φαίνονται σαν αυτές που λένε πως είχε δει ο
Πάρις ενώ ξεκουραζόταν.

Erat Sigismundus, licet grandaevus, in libidinem pronus, matronarum alloquiis admodum oblectabatur et femineis blanditiis gaudebat, nec suavius illi quicquam fuit illustrium aspectu mulierum. Ut ergo has vidit, desiliens equo, inter manus earum exceptus est et ad comites versus, ait:

“Similesne unquam his feminis vidistis? Ego dubius sum, an facies humanae sint, an angelici vultus; sunt coelestes certe.”

Illae, oculos humi deicientes ut verecundiores fiunt, sic pulchriores redduntur. Sparso namque inter genas rubore, tales dabant ore colores, quales indicum ebur, ostro violatum, aut quales reddunt alba immixta purpureis rosis lilia. [6] Praecipue tamen inter eas nitore Lucretia fulsit. Adolescentula nondum annos viginti nata, in familia Camillorum, praediviti viro Menelao nupta; indigno tamen, cui tantum decus domi serviret, sed digno quem uxor deciperet et, sicut nos dicimus, cornutum quasi cervum redderet.

Statura mulieris eminentior reliquis. Comae illi copiosae et aurei laminis similes quas, non more virginum retrofusas miserat, sed auro gemmisque incluserat. Frons alta spatiique decentis, nulla intersecta ruga. Supercilia in arcum tensa, pilis paucis nigrisque, debito intervallo disiuncta. Oculi tanto nitore splendentes ut, in solis modum, respicientium intuitus hebetarent. His illa et occidere, quos voluit, poterat et mortuos, cum libuisset, in vitam resumere. Nasus in filum directus, roseas genas aequali mensura disterminabat. Nihil his generis amabilius, nihil delectabilius visu; quae, cum mulier risit, in parvam utrimque dehiscabant foveam. Nemo has vidit, qui non cuperet osculari. Os parvum decensque. Labia corallini coloris, ad morsum aptissima. Dentes parvuli et in ordinem positi, ex crystallo videbantur: per quos tremula lingua discurrens non

Ο Σιγισμούνδος, αν και σε προχωρημένη ηλικία, ήταν επιρρεπής στην ερωτική επιθυμία, χαιρόταν πολύ να συζητά με γυναίκες και να απολαμβάνει τα θέλγητρά τους και τίποτα δεν του ήταν πιο ευχάριστο από τη θέα λαμπρών γυναικών. Μόλις λοιπόν τις είδε, κατεβαίνοντας από το άλογό του, βρέθηκε ανάμεσά τους και, αφού στράφηκε στους συντρόφους του, είπε:

«Μήπως έχετε δει ποτέ σας γυναίκες όμοιες με αυτές; Εγώ αμφιβάλω αν είναι ανθρώπων αυτά τα πρόσωπα ή αγγέλων· είναι σίγουρα θεϊκά».

Εκείνες, χαμηλώνοντας τα μάτια στο έδαφος φαίνονταν πιο συνεσταλμένες και γίνονταν πιο όμορφες. Με την ερυθρότητα να εξαπλώνεται στα μάγουλά τους, έδιναν στο πρόσωπο τόσο ζωηρά χρώματα σαν το ινδικό ελεφαντόδοντο βαμμένο με πορφύρα, ή σαν τα λευκά κρίνα αναμειγμένα με πορφυρά ρόδα. Πιο πολύ από όλες, όμως, ακτινοβολούσε με λάμψη η Λουκρητία. Νεαρούλα ακόμη, ούτε είκοσι χρονών, ήταν παντρεμένη με τον πολύ πλούσιο άνδρα Μενέλαο από την οικογένεια των Καμίλλων· ήταν, ωστόσο, ανάξιος να τον υπηρετεί ένα τέτοιο στολίδι στο σπίτι, αλλά άξιος να τον απατά η σύζυγός του και να τον καθιστά, όπως λέμε, ελάφι με κέρατα.

Το ανάστημά της ήταν ψηλότερο από τις υπόλοιπες γυναίκες. Τα μαλλιά της ήταν πλούσια και όμοια με φύλλα χρυσού, δεν τα είχε αφήσει να πέσουν στην πλάτη της κατά τη συνήθεια των νεαρών κοριτσιών, αλλά τα είχε πλέξει με χρυσό και πολύτιμους λίθους. Είχε πλατύ μέτωπο με καλές αναλογίες, χωρίς καμία ρυτίδα, τα φρύδια της ήταν τοξωτά, λεπτά και σκούρα, χωρισμένα ακριβώς στο μεσοδιάστημα. Είχε μάτια λαμπερά με τόση λάμψη που θάμπωναν το βλέμμα αυτών που την έβλεπαν, όπως ο ήλιος. Με αυτά μπορούσε να σκοτώσει όποιους ήθελε και τους νεκρούς, αν το επιθυμούσε, να τους επαναφέρει στη ζωή. Η μύτη ήταν ευθυγραμμισμένη, μοιράζοντας στα ίσα τα ροδαλά μάγουλα. Δεν υπάρχει τίποτα πιο αξιαγάπητο από εκείνα τα μάγουλα, τίποτα πιο απολαυστικό στην όψη· όταν η γυναίκα γελούσε, αυτά δημιουργούσαν μικρά λακκάκια και στις δυο πλευρές. Κανένας δεν τα είδε, που να μην επιθυμούσε να τα φιλήσει. Το στόμα της ήταν μικρό και κομψό. Τα χείλη της είχαν χρώμα κοραλλί και ήταν

sermonem, sed harmoniam suavissimam movebat. Quid dicam mentis speciem, aut gulae candorem?

Nihil in illo corpore non laudabile. Interioris formae indicium faciebat exterior. Nemo hanc aspexit, qui viro non invideret. Erant insuper in ore eius multae facetiae. Sermo is fuit, qualem rumor est Gracchorum matrem habuisse Corneliam, sive Hortensii filiam, nec suavius aliquid eius oratione, nec modestius fuit. Non ut pleraeque tristi facie, honestatem ostendebat, sed alacri vultu modestiam. Non timida, non audax, sed temperatum verecundiae metum, virilem animum femineo corde gerebat.

Vestes illi multiplices erant. Non monilia, non fibulae, non baltei, non armillae deerant. Redimicula capitis mirifica. Multi uniones adamantesque, tum in digitis, tum in serto fuere. Non Helenam pulchriorem fuisse crediderim, quo die Paridem in convivium Menelaus excepit, nec ornatiorem Andromachen, cum sacris Hectoris initiata est nuptiis.

Inter has (nempe: quatuor maritatas) et Catharina Petrusia fuit quae paulo post diem defuncta, Caesarem in funebribus habuit qui et natum eius militia, ante sepulcrum donavit quamvis infantem.

Huius quoque mirabilis formae decus elucebat, inferior tamen Lucretia erat. Omnis de Lucretia sermo audiebatur. Hanc Caesar, hanc caeteri commendabant intuebanturque. Quocumque illa vertebatur, eo et oculi sequebantur adstantium. Et, sicut Orpheus, sono citharae silvas ac saxa secum fertur traxisse, sic ista homines suo, quaecumque volebat, intuitu ducebat.

εξαιρετικά κατάλληλα για δάγκωμα. Τα δόντια της ήταν μικρά και τοποθετημένα σε τάξη, φαινότουσαν σαν κρυστάλλινα· ανάμεσά τους η τρεμάμενη γλώσσα παρήγαγε με την κίνησή της όχι ομιλία, αλλά μια γλυκύτατη αρμονία. Τι να πω για την όψη του πηγουνιού ή τη λευκότητα του λαιμού;

Δεν υπήρχε τίποτα σε εκείνο το σώμα που να μην ήταν αξιέπαινο. Η εξωτερική της ομορφιά αποτελούσε ένδειξη της εσωτερικής της ομορφιάς. Δεν υπήρχε κανένας που να την είχε δει και να μην ζήλευε τον άνδρα της. Επιπλέον, εκστόμιζε πολλά ευφυή αστεία. Ο τρόπος που μιλούσε ήταν τέτοιος όπως λέγεται πως ήταν της μητέρας των Γράκχων, Κορνηλίας, ή της κόρης του Ορτήνσιου· δεν υπήρχε τίποτα πιο γλυκό ούτε πιο μετρημένο από την ομιλία της. Δεν έδειχνε, όπως οι περισσότεροι, την αριστοκρατική της καταγωγή με λυπημένο πρόσωπο, αλλά έδειχνε τη μετριοφροσύνη της με ζωηρό πρόσωπο. Δεν ήταν ντροπαλή, ούτε θρασεία, αλλά ισορροπημένη με σεμνό φόβο, είχε μια ανδρεία ψυχή σε μια γυναικεία καρδιά.

Είχε πολλά ρούχα. Δεν της έλειπαν τα κολιέ, οι πόρπες, οι ζώνες, τα βραχιόλια. Οι κορδέλες για το κεφάλι της ήταν πανέμορφες. Είχαν πολλά μαργαριτάρια και διαμάντια, τόσο στα δάχτυλα, όσο και στο διάδημα. Δεν θα μπορούσα να πιστέψω ότι η Ελένη υπήρξε ωραιότερη, τότε που ο Μενέλαος υποδέχτηκε τον Πάρι στο συμπόσιο, ούτε πως η Ανδρομάχη ήταν πιο στολισμένη, όταν μυήθηκε στα ιερά δεσμά του γάμου με τον Έκτορα.

Ανάμεσα σε αυτές (δηλαδή τις τέσσερις παντρεμένες) ήταν και η Caterina Petrucci, η οποία μετά από λίγες μέρες πέθανε και είχε στην κηδεία της τον αυτοκράτορα, ο οποίος δώρισε μπροστά από το ταφικό της μνημείο στον γιο της το χρίσμα του ιππότη, παρόλο που ήταν μωρό.

Και αυτής η εξαιρετική ομορφιά έλαμπε, ήταν όμως κατώτερη της Λουκρητίας. Όλοι έκαναν λόγο για τη Λουκρητία. Ο αυτοκράτορας και οι υπόλοιποι τη σχολίαζαν και την κοιτούσαν. Οπουδήποτε στρεφόταν εκείνη, εκεί και τα μάτια των παρόντων την ακολουθούσαν. Και, όπως ο Ορφείας, με τον ήχο της κιθάρας του λένε πως έφερνε τα δάση και τους βράχους, έτσι και εκείνη οδηγούσε τους ανθρώπους, όπου τυχόν ήθελε με το βλέμμα της.

[7] Unus tamen inter illos omnes plus aequo in illam ferebatur Euryalus Franco, quem nec forma, nec divitiae, amori reddebant ineptum. Duorum et triginta annorum erat, non eminentis staturae sed laetae grataeque habitudinis illustribus oculis, malis ad gratiam rubescentibus, caeteris membris non sine quadam maiestate decoris, staturae correspondentibus, decoratus erat.

Reliqui curiales propter longinquam militiam, omnes auro excussi erant. Hic, quia et domi abundabat et propter amicitiam Caesaris magna munera recipiebat, in dies ornatior conspectibus hominum reddebatur. Longum famulorum ordinem pone ducebat. Nunc auro illitis, nunc muricis tyrii sanguine tinctis, nunc filis, quae ultimi legunt Seres, textis vestibus utebatur. Tum equi tales illi erant quales, ut in fabulis est ad Troiam venisse Memnonis.

Nihil huic, ad excitandum illum blandum animi calorem magnamque mentis vim, quam amorem vocant, praeter otium, deerat. Sed vicit iuventa et luxus tum laeta fortunae bona, quibus ille nutritur. Nec erat potens Euryalus sui, ut Lucretiam vidit; ardere puellam coepit haerensque vultui, nihil satis vidisse putabat. Nec impune dilexit.

Mira res! Multi egregia forma iuvenes, sed unum hunc Lucretia: plures honesti corporis mulieres, sed hanc unam Euryalus sibi delegit. Non tamen hac ipsa die vel in se flammam Lucretia cognovit Euryali, vel ille Lucretiae: sed amare se frustra uterque putavit.

Ut igitur ceremoniis sacro Caesaris capiti peractis, modus fuit et illa domum reversa, in Euryalum tota, in Lucretiam totus Euryalus ferebatur.

[8] Quis nunc Thisbes et Pyrami fabulam demiretur, inter quos notitiam, primosque gradus vicinia fecit? et, quia domos habuere contiguas, tempore crevit amor.

Ένας όμως ανάμεσα σε όλους εκείνους πολύ περισσότερο μαγεύτηκε από εκείνη, ο Ευρύαλος από τη Φραγκονία, τον οποίο η ομορφιά και τα πλούτη του τον καθιστούσαν άξιο αγάπης. Ήταν τριάντα δύο ετών, όχι πολύ ψηλός, αλλά με δυνατό και ευχάριστο παρουσιαστικό, λαμπερά μάτια και χαριτωμένα ροδαλά μάγουλα και με τα υπόλοιπα μέλη του να έχουν μια κάποια μεγαλοπρέπεια που αντιστοιχούσε στο ανάστημά του.

Οι υπόλοιποι αυλικοί εξαιτίας της μακράς θητείας, ήταν όλοι χωρίς χρυσάφι. Αυτός και στην πατρίδα του είχε πολλά και λόγω της φιλίας του με τον αυτοκράτορα λάμβανε πολλά δώρα και καθημερινά καθίστατο πιο στολισμένος στα μάτια των άλλων ανδρών. Είχε από πίσω του μια μακρά σειρά από υπηρέτες. Άλλοτε φορούσε κεντημένα ενδύματα με χρυσό, άλλοτε βαμμένα κόκκινα από πορφύρες της Τύρου, άλλοτε υφασμένα με τα νήματα που συλλέγουν οι μακρινοί Κινέζοι. Είχε επίσης άλογα σαν αυτά του Μέμωνα που, σύμφωνα με τον μύθο, είχε φέρει στην Τροία.

Δεν του έλειπε τίποτα άλλο εκτός από τη σχόλη για να ξεσηκώσει αυτή τη γλυκιά ζεστασιά της ψυχής και τη μεγάλη ζωντάνια του μυαλού που αποκαλούν αγάπη. Αλλά τον κέρδισε η νιότη και η τρυφή και τα πλούσια αγαθά της τύχης, με τα οποία εκείνη τρέφεται. Δεν ήταν κύριος του εαυτού του ο Ευρύαλος, όταν έβλεπε τη Λουκρητία. Άρχισε να καίγεται για την κοπέλα και κρεμάμενος από το πρόσωπό της, νόμιζε πως δεν την έβλεπε αρκετά. Όμως δεν αγαπούσε και χωρίς ανταπόκριση.

Αξιοθαύμαστο πράγμα! Υπήρχαν πολύ νεαροί με εξαιρετική ομορφιά, αλλά αυτόν τον ένα επέλεξε η Λουκρητία. Υπήρχαν πολλές όμορφες γυναίκες, αλλά αυτήν τη μία επέλεξε ο Ευρύαλος για τον εαυτό του. Όμως, εκείνη τη μέρα ούτε η Λουκρητία κατάλαβε τις φλόγες του Ευρύαλου για αυτήν, ούτε εκείνος της Λουκρητίας. Αλλά πίστευε ο καθένας τους ότι αγαπούσε μάταια.

Όταν τελείωσαν, λοιπόν, οι εορταστικές εκδηλώσεις για το ιερό πρόσωπο του αυτοκράτορα, εκείνη επέστρεψε στο σπίτι της και σκεφτόταν ολοκληρωτικά τον Ευρύαλο και ο Ευρύαλος ολοκληρωτικά τη Λουκρητία.

Ποιος τώρα δεν θα σκεφτεί τον μύθο της Θίσβης και του Πύραμου, που η γειτνίασή τους προκάλεσε τη γνωριμία τους και τα πρώτα τους

Hi nusquam se prius viderant, nec fama cognoverant. Hic Franco, haec Etrusca fuit; nec linguae commercium intercessit, sed oculis tantum res acta est, cum alter alteri placuisset.

[9] Saucia ergo gravi cura Lucretia et igne capta ceco, iam se maritatum obliviscitur. Virum odit et alens venereum vulnus infixos pectore tenet Euryali vultus; nec ullam membris suis quietem praebet; secumque:

“Nescio quid obstat,” ait, “ut amplius haerere viro nequeam. Nil me iuvant eius amplexus, nil oblectant oscula; fastidium verba ingerunt. Peregrini semper ante oculos est imago, qui hodie prior erat Caesari. Excute conceptas e casto pectore flammas, si potes infelix.

Si possem non essem aegra ut sum. Nova me vis invitam trahit. Aliud cupido suadet, alia mens. Scio quid sit melius, quod deterius est sequor. O! civis egregia ac nobilis, quid tibi cum peregrino est? Quid in extraneo ureris? Quid thalamos alieni concipis orbis? Si virum fastidis, haec etiam dare potest terra quod ames. Sed heu mihi! quae nam illius est facies? Quam non moveat eius forma, aetas, genus, virtus? Certe pectora mea movit et nisi fert opem dispereo. Dii meliora dent!

Vah! prodam ego castos hymenaeos meque advenae, nescio cui, credam? qui, dum abusus me fuerit, abeat, virque sit alterius et me poenae relinquat? Sed non is est eius vultus, non ea nobilitas animi videtur, nec gratia formae illa est, ut timeam fraudes et amoris obliviam nostram, et dabit ante fidem, cur tuta timeam? Accingar et omnem moram pellam. Ego quoque ita sum pulchra, ut non me minus ille velit, quam ego ipsum cupiam. Semper se mihi debet, si semel ad oscula fuerit

βήματα; Και, επειδή κατοικούσαν σε διπλανά σπίτια, ο έρωτας μεγάλωνε με τον καιρό.

Αυτοί δεν είχαν ξαναδεί ποτέ ο ένας τον άλλον, ούτε είχαν ακούσει ο ένας για τον άλλον. Αυτός ήταν Φραγκονέζος και εκείνη Τοσκανή· δεν υπήρξε λεκτική επικοινωνία, αλλά το όλο πράγμα έγινε με ματιές, μιας και άρεσε ο ένας στον άλλον.

Πληγωμένη λοιπόν από βαριά έγνοια η Λουκρητία και κυριευμένη από την κρυφή φλόγα, ξεχνάει πια ότι είναι παντρεμένη. Μισεί τον άνδρα της και τρέφοντας την πληγή του έρωτα διατηρεί χαραγμένο στο στήθος της το πρόσωπο του Ευρύαλου και δεν δίνει κάποια ησυχία στα μέλη της. Και λέει στον εαυτό της:

«Δεν γνωρίζω τι με εμποδίζει και δεν μπορώ να είμαι πια με τον άνδρα μου. Δεν με βοηθάνε οι αγκαλιές του, ούτε με ικανοποιούν τα φιλά του, με ενοχλούν τα αηδιαστικά του λόγια. Η εικόνα του ξένου, που ήταν σήμερα κοντά στον αυτοκράτορα, είναι συνεχώς μπροστά στα μάτια μου. Διώξε, αν μπορείς, δύστυχη, από το σεμνό σου στήθος τις φωτιές που σε κυρίευσαν. Αν μπορούσα μόνο να μην είμαι άρρωστη, όπως είμαι. Νέα δύναμη εμένα χωρίς τη θέλησή μου με σέρνει. Άλλα με συμβουλεύει το πάθος και άλλα ο νους. Γνωρίζω ποιο είναι το καλύτερο, ακολουθώ όμως το χειρότερο. Ω! διακεκριμένη και αριστοκρατική πολίτης, τι θες εσύ με αυτόν; Γιατί καίγεσαι για έναν ξένο; Γιατί αρπάζεις γάμο από ξένο τόπο; Αν σιχαίνεσαι τον άνδρα σου, και αυτή η χώρα μπορεί να δώσει κάτι που αγαπάς. Αλλά αλίμονό μου! Τι πρόσωπο είναι εκείνο που έχει; Ποια δεν θα συγκινούσε η ομορφιά του, η ηλικία του, η καταγωγή του και η ανδρεία του; Σίγουρα συγκινεί την καρδιά μου και, αν δεν γίνει κάτι, θα χαθώ. Ας δώσουν οι θεοί τα καλύτερα!

Αλίμονο! Θα προδώσω εγώ τον σεμνό μου γάμο και θα εμπιστευτώ τον εαυτό μου και εγώ δεν ξέρω σε ποιον ξένο; Ο οποίος, όταν θα με έχει χορτάσει, θα φύγει και θα γίνει άνδρας μιας άλλης και εμένα για τιμωρία θα με εγκαταλείψει; Όμως, δεν είναι τέτοιο το πρόσωπό του, δεν φαίνεται τέτοια η ευγένεια της ψυχής του, ούτε είναι τέτοια η χάρη της ομορφιάς του, ώστε να φοβάμαι τις απάτες και τη λήθη του έρωτά μας· και θα μου δώσει την υπόσχεσή του, γιατί να φοβάμαι τα σίγουρα; Θα οπλιστώ και θα απομακρύνω όλους τους ενδοιασμούς. Εγώ

receptus mea. Quot me ambiunt proci quocunque pergo! Quot rivales ante fores excubant meas!

Dabo amori operam. Aut hic manebit, aut me secum abiturus abducat. Ergo ego et matrem et virum et patriam relinquam? Saeva est mater et meis semper infesta gaudiis. Viro carere quam potiri malo. Patria illic est, ubi delectat vivere. At famam prodam! Quid mihi rumores hominum, quos ipsa non audiam? Nihil audet qui famae nimis studet. Multae hoc fecerunt aliae. Rapi Helena voluit, non invitam asportavit Paris. Quid Ariadnem referam vel Medeam? Nemo errantem arguit, qui cum multis errat.”

Sic Lucretia. [10] Nec intra pectus minora incendia nutriebat Euryalus.

επίσης είμαι τόσο όμορφη που εκείνος δεν θα με θέλει λιγότερο από όσο επιθυμώ εγώ τον ίδιο. Πάντα θα μου είναι υπόχρεος, αν πάρει μία φορά τα φιλιά μου. Πόσοι μνηστήρες με περιτριγυρίζουν, όπου πάω! Πόσοι ξαγρυπνούν μπροστά στις πύλες μου!

Θα αφεθώ στον έρωτα· είτε αυτός θα μείνει εδώ, είτε θα με πάρει μαζί του φεύγοντας. Θα εγκαταλείψω πράγματι και τη μητέρα μου και τον άνδρα μου και την πατρίδα μου; Η μητέρα μου είναι αυστηρή και πάντα εχθρική απέναντι στις χαρές μου. Προτιμώ να στερηθώ τον άντρα μου παρά να τον έχω. Και η πατρίδα μου είναι εκεί που μου αρέσει να ζω. Όμως θα προδώσω τη φήμη μου! Τι με νοιάζουν οι γνώμες των ανθρώπων, τις οποίες η ίδια δεν θα τις ακούσω; Τίποτα δεν τολμά όποιος φροντίζει πάρα πολύ τη φήμη του. Πολλές άλλες το έχουν κάνει. Ήθελε η Ελένη να αρπαχθεί, δεν την απήγαγε χωρίς τη θέλησή της ο Πάρις. Τι να αναφέρω την Αριάδνη ή τη Μήδεια; Κανείς δεν κατηγορεί αυτόν που σφάλει, όταν σφάλει μαζί με πολλούς άλλους».

Έτσι μίλησε η Λουκρητία. Αλλά και ο Ευρύαλος δεν έθρεφε λιγότερες φλόγες στο στήθος του.

Medias inter Caesaris curiam et Euryali domum Lucretia aedes habuit. Nec palatium petere Euryalus potuit, quin illam ex altis sese ostentantem fenestris haberet in oculis. Sed erubuit semper Lucretia cum Euryalum vidit, quae res Caesarem fecit amoris conscium. Nam cum, ex sua consuetudine, nunc huc, nunc equitaret

Η Λουκρητία είχε το σπίτι της ανάμεσα στο παλάτι του αυτοκράτορα και στο σπίτι του Ευρύαλου. Ο Ευρύαλος δεν μπορούσε να πάει προς το παλάτι, χωρίς να τη βλέπει να ξεπροβάλλει από τα ψηλά παράθυρα. Αλλά πάντα κοκκίνιζε η Λουκρητία, όταν έβλεπε τον Ευρύαλο. Αυτό το πράγμα έκανε τον αυτοκράτορα να υποψιαστεί τον έρωτα. Όταν λοιπόν, κατά τη συνήθειά του,

illuc et hac saepe transiret, animadvertit, mutari feminam Euryali adventu, qui sibi quasi Octaviano Maecenas adstabat. Ad quem versus:

“Eu, Euryale“, ait, “siccine uris feminas? Mulier illa te ardet“.

Semel vero, tamquam amanti invideret, ubi ad aedes Lucretiae ventum est, Euryalo oculos pilo contexit.

“Nec videbis“, inquit, “quod amas, ego hoc spectaculo fruar“.

Tum Euryalus:

“Quid hoc signi est, Caesar? Nihil mihi cum illa est. Sed hoc facere incautum est, ne circumstantes in suspicionem adducas“.

[11] Erat Euryalo spadix equus, arduae cervicis argutique capitis, quem et brevis alvus et obesa terga spectabilem reddebant, animoso pectore, thoris luxuriante, qui sonante tuba stare loco nesciebat. Nutabat auribus et collectum fremens, volvebat sub naribus ignem. Densa iuba et dextro iactata recumbebat in armo et cavans tellurem solido cornu graviter sonabat ungula. Similis illi fiebat, Euryalo visa Lucretia. Quae licet, dum sola fuit, claudere viam destinasset amoris: ut tamen illum aspexit, nec modum flammae, nec sibi ponebat; sed, ut siccus ager, qui admissio igne, comburitur, si chori perflect altius flammescit: sic infelix Lucretia exardebat.

[12] Ita est sane ut sapientibus videtur: humiles tantum casas habitat castitas solaque pauperies affectu sano tenetur et quae domus se coercet modico. Divites aedes nescit pudicitia. Quisquis rebus secundis exsultat, luxu fluit, semperque insolita appetit. Delicatas eligit domos et penates magnos, dira fortunae comes libido.

έκανε ιππασία εδώ και εκεί και περνούσε από αυτή συχνά, παρατήρησε ότι άλλαζε συμπεριφορά η γυναίκα με την έλευση του Ευρύαλου, ο οποίος στεκόταν δίπλα του, όπως ο Μαικήνας δίπλα στον Οκταβιανό. Τότε στράφηκε προς αυτόν και του είπε:

«Ει, Ευρύαλε, έτσι λοιπόν και τις γυναίκες; Εκείνη η γυναίκα καίγεται για σένα.»

Κάποτε λοιπόν, σαν να ζήλευε τον ερωτευμένο, όταν έφτασαν στο σπίτι της Λουκρητίας, κάλυψε τα μάτια του Ευρύαλου με το καπέλο του και είπε:

«Δεν θα δεις αυτό που αγαπάς, εγώ θα απολαύσω αυτό το θέαμα».

Τότε ο Ευρύαλος απάντησε:

«Τι σημαίνει αυτό, αυτοκράτορα; Δεν υπάρχει τίποτα ανάμεσα σε εμένα και εκείνη. Αλλά το να κάνεις αυτό είναι επιπολαιότητα, μήπως τυχόν και δημιουργήσεις στους παρόντες κάποια υποψία».

Ο Ευρύαλος είχε ένα καστανό άλογο με στητό λαιμό και κομψό κεφάλι, του οποίου η λεπτή κοιλιά και τα φαρδιά καπούλια το καθιστούσαν έξοχο, με θαρραλέα καρδιά και φουσκωμένους μύες, το οποίο δεν μπορούσε να συγκρατηθεί, όταν άκουγε την τρομπέτα. Τίναζε τα αυτιά και χλιμιντριζοντας δυνατά έβγαζε φωτιά από τα ρουθούνια του. Στη δεξιά του πλευρά απλωνόταν η πυκνή του χείτη που τιναζόταν και χτυπώντας τη γη η οπλή του από σκληρό κόκαλο αντηχούσε δυνατά. Ίδιος με εκείνο γινόταν ο Ευρύαλος, όταν έβλεπε τη Λουκρητία. Αυτή, όταν ήταν μόνη της, είχε αποφασίσει να εμποδίσει τον δρόμο στον έρωτα, όταν όμως έβλεπε εκείνον, δεν έβαζε κανένα όριο ούτε στο πάθος της, ούτε στον εαυτό της, αλλά, όπως το ξερό χωράφι που πιάνει φωτιά καίγεται και, όταν οι άνεμοι φυσούν, καίγεται δυνατότερα, έτσι και η δύστυχη η Λουκρητία κατακαίγεται.

Έτσι είναι πράγματι, όπως παρατηρήθηκε από τους σοφούς: Η αγνότητα κατοικεί μόνο στα ταπεινά σπίτια και διατηρείται με πραγματική τρυφερότητα στην οικογένεια που είναι ολιγαρκής. Τα πλούσια σπίτια δεν τα ξέρει η αιδώς. Όποιος χαιρείται με δευτερεύοντα πράγματα, πλέει στην πολυτέλεια και ζητάει πάντα τα ασυνήθιστα. Η καταραμένη επιθυμία, η σύντροφος της τύχης, διαλέγει τα πολυτελή και τα μεγάλα σπίτια.

Intuens igitur Euryalum, quam saepe transeuntem, Lucretia, nec ardorem compescere potens: diu secum cogitavit cui se patefaceret. Nam qui tacitus ardet, magis uritur. [13] Erat inter viri servos Sosias teutonicus senex heroque fidus, cui iam servierat diu liberaliter. Hunc aggreditur amans, plus nationi quam homini credens.

Ibat magna procerum stipante caterva per urbem Caesar, iamque Lucretiae domum praeteribat; quae, ubi adesse Euryalum cognovit.

“Adesto”, inquit, “Sosia, paucis te volo. Respice deorsum ex fenestra. Vbinam gentium iuventus est huic similis? Vide, ut omnes calamistrati sunt, erecti, eminentibus humeris. Aspice caesareos et madido cirro contortos crines. O quales facies. Omnes lactea colla ferunt, quo sese ore ferunt, quam forti pectore. Aliud est hoc hominum genus, quam quod terra nostra producat. Semen hoc deorum est, aut e coelo missa progenies. O! si ex his mihi virum fortuna dedisset. Nisi oculi testes essent, numquam tibi narranti haec credidissem, etsi fama fuerit, praestare omnibus gentibus Germanos, credo subiectam Boreae fore plagam et ex frigore magno albedinem mutuari. Sed nostine tu aliquos?”

“Quam plurimos,” inquit Sosias. Tum Lucretia:

“Euryalum Franconem nosti?”

“Tanquam me”, ait Sosias. “Cur tamen hoc rogas?”

“Dicam”, inquit Lucretia, “scio quod inapertum non ibit. Hanc spem mihi bonitas tua facit. Ex his, qui Caesari adstant, nemo mihi est Euryalo gratior. In hunc animus meus commotus est. Nescio quibus exuror flammis. Nec illum oblivisci, nec mihi pacem possum dare, nisi me ei facio notam. Perge, oro, Sosia, conveni Euryalum: dic me ipsum amare. Nil volo ex te amplius; nec tu frustra hoc nuntium facies.”

Η Λουκρητία, λοιπόν, βλέποντας τον Ευρύαλο πόσο συχνά περνούσε, μη μπορώντας να συγκρατήσει το πάθος της, για πολύ καιρό σκεφτόταν μέσα της σε ποιον θα εξομολογούνταν. Γιατί αυτός που φλέγεται σιωπηλά, καίγεται περισσότερο. Υπήρχε ανάμεσα στους δούλους του άνδρα της ο Σωσίας, ένας Γερμανός γέρος και πιστός στον κύριό του, τον οποίο για πολύ καιρό αξιοπρεπώς υπηρετούσε. Αυτόν τον πλησίασε η ερωτευμένη, εμπιστευόμενη μάλλον την καταγωγή του παρά τον ίδιο ως άνθρωπο.

Ο αυτοκράτορας περνούσε συνοδευόμενος από μια μεγάλη συνοδεία πατρικίων από την πόλη και περνούσε ήδη μπροστά από το σπίτι της Λουκρητίας, η οποία, όταν αντιλήφθηκε ότι ο Ευρύαλος ήταν εκεί, είπε: «Στάσου, Σωσία, σε θέλω λιγάκι. Δες κάτω από το παράθυρο. Πού στον κόσμο υπάρχουν τέτοιοι νεαροί; Κοίτα πόσο σγουρομάλληδες και ψηλοί είναι με δυνατούς ώμους. Κοίταξε τα μαλλιά του αυτοκράτορα τα σγουρά με τις μαλακές μπούκλες. Ω, τι πρόσωπα! Έχουν όλοι γαλακτερούς λαιμούς· τι βλέμματα, τι δυνατά στήθη. Αυτό το γένος των ανθρώπων είναι διαφορετικό από αυτό που γεννάει η δική μας γη. Αυτό είναι σπέρμα των θεών ή φυλή που στάλθηκε από τον ουρανό. Αχ! Μακάρι η τύχη να μου είχε δώσει έναν άνδρα από αυτούς. Αν δεν ήταν τα μάτια μου μάρτυρες, ποτέ δεν θα σε πίστευα που τα διηγίσουν αυτά, αν και υπάρχει η φήμη ότι οι Γερμανοί ξεχωρίζουν από όλα τα έθνη· πιστεύω ότι η περιοχή τους θα είναι κάτω από τον Βορέα και ότι είναι λευκοί από το πολύ κρύο. Αλλά μήπως ξέρεις κανέναν;»

«Πάρα πολλούς», είπε ο Σωσίας. Τότε η Λουκρητία ρώτησε:

«Ξέρεις τον Ευρύαλο από τη Φραγκονία;»

«Σαν εμένα», είπε ο Σωσίας. «Γιατί όμως με ρωτάς;»

«Θα σου πω», είπε η Λουκρητία. «ξέρω ότι δεν θα αποκαλυφθεί. Αυτή την ελπίδα μου δίνει η καλοσύνη σου. Από αυτούς που παρίστανται με τον αυτοκράτορα κανένας δεν μου είναι πιο ευχάριστος από τον Ευρύαλο. Με αυτόν συγκινήθηκε η καρδιά μου. Δεν ξέρω από τι φλόγες καίγομαι. Δεν μπορώ να τον ξεχάσω, ούτε να ησυχάσω, παρά μόνο αν τον κάνω να με προσέξει. Εμπρός, σε παρακαλώ, Σωσία, συνάντησε τον Ευρύαλο, πες του ότι τον αγαπώ.»

“Quid audio,” refert Sosias, “haecine me flagitia facere aut cogitare, hera, decet? Prodamne ego dominum meum, iamque senex incipiam fallere, quod iuvenis abhorruī? Quin potius clara progenies huius urbis exturba nefandas flammās e casto pectore. Ne obsequere dirae spei. Exstingue ignem. Non aegre amorem pellit, qui primis obstat insultibus. Qui dulce malum blandiendo nutrit: duri et insolentis domini servituti se dat; nec cum vult excutere iugum potest. Quodsi hoc resciret maritus, heu! quibus te ille laceraret modis! Nullus diu latere potest amor.”

“Tace!” inquit Lucretia “nihil loci terrori est, nihil timet qui non timet mori. Quemcunque dederit exitum casus, feram.”

“Quo misera pergis?” Sosias retulit. “Domum infamem reddes, solaque tui generis eris adultera? Tutum esse facinus reris? Mille circa te oculi sunt. Non sinet genitrix occultum scelus; non vir, non cognati, non ancillae, servi ut taceant, iumenta loquentur; canes et postes et mormora te accusabunt. Atque, ut celes omnia, qui videt omnia, celare non potes Deum. Disce quid poena praesens, consciae mentis pavor et animus culpa plenus seque ipsum timens. Negata est magnis sceleribus fides. Compesce, obscuro, impii amoris flammās. Expelle facinus, mente casta, horridum. Metue concubitus novos miscere thalamis mariti.”

“Scio rectum esse quod dicis,” retulit Lucretia; “sed furor cogit sequi peiora. Scit animus, quantum praecipitium instat et ruit sciens. Vincit et regnat furor potensque mente tota dominatur amor. Stat sequi, quod regnum iubet Amoris.”

Δεν θέλω τίποτα περισσότερο από εσένα. Και δεν θα κάνεις αυτήν την ανακοίνωση μάταια».

«Τι ακούω;», είπε ο Σωσίας, «πρέπει, κυρία μου, να κάνω ή να σκέφτομαι τέτοια αίσχη; Θα προδώσω εγώ τον κύριό μου και ήδη γέρος πια θα αρχίσω να εξαπατώ, πράγμα που νέος απεχθανόμουν; Εσύ, από επιφανή οικογένεια αυτής της πόλης, πέτα καλύτερα τις ανόσιες φλόγες έξω από την ηθική σου καρδιά. Ας μην υποκύψεις στην καταραμένη ελπίδα. Σβήσε τη φωτιά. Καθόλου δύσκολα δεν απωθεί τον έρωτα όποιος αντιστέκεται στις πρώτες επιθέσεις. Όποιος γλυκά κολακεύεται, τρέφει το κακό, παραδίδεται στη δουλεία ενός σκληρού και αλαζονικού αφέντη. Δεν μπορεί να πετάξει τον ζυγό, όταν το θέλει. Αλλά, αν το ανακαλύψει ο σύζυγός σου, αλίμονο! Με ποια μέσα θα σε βασανίσει! Κανένας έρωτας δεν μπορεί για πολύ καιρό να κρύβεται».

«Σιωπή!», είπε η Λουκρητία, «δεν υπάρχει χώρος για τρόμο, τίποτα δεν φοβάται όποιος δεν φοβάται να πεθάνει. Οποιοδήποτε τέλος μου δώσει η τύχη θα το υπομείνω».

«Πού οδεύεις, δύστυχη;» αποκρίθηκε ο Σωσίας. «Κακόφημο θα καταστήσεις το σπίτι σου και μόνο εσύ από την οικογένειά σου θα γίνεις μοιχαλίδα; Πιστεύεις ότι είναι ασφαλής αυτή η ανόσια πράξη; Χίλια μάτια υπάρχουν γύρω σου. Δεν θα αφήσει η μητέρα σου κρυφό αυτό το έγκλημα, ούτε ο άνδρας σου, ούτε οι συγγενείς σου, ούτε οι υπηρέτριες. Και οι δούλοι να σιωπούν, μιλάνε τα μουλάρια, οι σκύλοι, οι πόρτες και τα μάρμαρα θα σε κατηγορήσουν. Ακόμη και να τα κρύβεις όλα, δεν μπορείς να τα κρύψεις από τον Θεό που τα βλέπει όλα. Μάθε ποια είναι η ποινή, ο φόβος του νου που έχει επίγνωση και μια ψυχή γεμάτη ενοχή που φοβάται τον ίδιο της τον εαυτό. Πρέπει να αρνείται κανείς την εμπιστοσύνη σε ένα μεγάλο έγκλημα. Σβήσε, σε παρακαλώ, τις φλόγες του ανόσιου έρωτα. Διώξε το τρομερό έγκλημα με τον ηθικό σου νου. Να φοβάσαι να αναμειχθείς σε ερωτικές περιπτώξεις στο συζυγικό σου δωμάτιο».

«Ξέρω ότι είναι σωστά αυτά που λες», απάντησε η Λουκρητία· «όμως, η μανία σκέφτεται να ακολουθήσει τα χειρότερα. Η ψυχή γνωρίζει πόσο κοντά στον γκρεμό στέκεται και εν γνώσει της πηδάει. Νικάει και βασιλεύει η μανία και ο ισχυρός έρωτας όλο τον νου μου εξουσιάζει. Ακολουθεί ό,τι προστάζει το βασίλειο του

Nimis, heu! nimis reluctata sum frustra.
Perfer, si mei te miseret, nuntium.”

Ingemuit super his Sosias “Perque has”,
dixit, “canas senectae comas, fessumque
curis pectus et fida, quae praebui generi
tuo, servitia, precor supplex: siste furorem
teque ipsam adiuva. Pars sanitatis est,
velle sanari.”

Tum Lucretia: “non omnis”, ait,
“ingenium relinquit pudor. Parebo tibi,
Sosia. Amorem, qui tegi non vult, vincam.
Unicum effugium est huius mali, morte ut
praevertam nefas.”

Exterritus hac Sosias voce, “moderare,”
inquit, “hera, mentis effrenae impetus;
coerce animos. Nunc vita es digna, quia te
nece dignam putas.”

“Decretum est”, ait Lucretia, “mori.
Admissum scelus Collatini uxor gladio
vindicavit. Ego honestius praeveniam
morte committendum. Genus laeti quaero.
Laqueo, ferro, praecipitio, veneno
vindicare castitatem licet. Unum hoc
aggrediar”

“Non patiar,” inquit Sosias. At Lucretia:
“si quis mori constituit, prohiberi non
potest,” ait. “Porcia Catonis filia, mortuo
Bruto, cum ferrum sibi subtractum esset,
carbones ardentes ebibit.”

“Si tam protervus,” inquit Sosias, “incubat
menti furor tuae, magis vitae quam famae
consulendum est. Fallax saepe fama est,
quae malo melior, bono peior
nonnumquam datur. Temptemus hunc
Euryalum et amori operam demus. Meus
erit iste labor tibi, ne fallor, rem
confectam dabo”.

[14] His dictis incensum animum
inflammavit amore, spemque dedit dubiae
menti. Sed non illi animus erat, ut, quod
dixerat, esset facturus. Differre animum
feminae quaerebat furoremque
imminuere; ut saepe tempus exstinguit

Έρωτα. Έχω αντισταθεί μάταια πάρα πολύ, αχ,
πάρα πολύ. Ανακοίνωσέ του, αν με λυπάσαι,
αυτό το νέο».

Αναστέναξε για αυτά ο Σωσίας και είπε: «Για
αυτά τα λευκά μαλλιά του γήρατος και για την
κουρασμένη από ευθύνες καρδιά και την πιστή
αφοσίωσή μου, η οποία υπηρέτησε την
οικογένειά σου, γονυπετής σε παρακαλώ, έλεγξε
τη μανία και βοήθησε τον ίδιο σου τον εαυτό.
Όποιος θέλει να θεραπευτεί, έχει ήδη θεραπευτεί
ως έναν βαθμό».

Τότε η Λουκρητία είπε: «Δεν εγκατέλειψε
ολόκληρη η σεμνότητα το πνεύμα μου. Θα σε
υπακούσω, Σωσία. Τον έρωτα που δεν θέλει να
κρυφτεί, θα τον νικήσω. Μία διέξοδος από αυτό
το κακό υπάρχει, με θάνατο να ξεφύγω από την
ανοσιότητα».

Τρομοκρατημένος ο Σωσίας από αυτόν τον λόγο
είπε: «Συγκράτησε, κυρία μου, αυτήν την ορμή
του αγάλινωτου μυαλού σου. Συγκράτησε την
καρδιά σου. Τώρα είσαι άξια να ζεις, επειδή
θεωρείς τον εαυτό σου άξιο να πεθάνει».

«Αποφάσισα.», είπε η Λουκρητία, «θα πεθάνω.
Η σύζυγος του Κολλατίνου το έγκλημα που
δέχτηκε με ζήφος το τιμώρησε. Εγώ εντιμότερα
θα το προφτάσω αυτό που είναι να γίνει με
θάνατο. Αναζητώ τον τρόπο του ευτυχήματος.
Με θηλιά, με μαχαίρι, πηδώντας από ύψος, με
δηλητήριο τη σεμνότητα οφείλω να διατηρήσω.
Ένα από αυτά θα με πάρει».

«Δεν θα το επιτρέψω», είπε ο Σωσίας. Όμως, η
Λουκρητία είπε: «Αν κάποιος έχει αποφασίσει να
πεθάνει, δεν μπορεί να συγκρατηθεί. Η Πορκία,
η κόρη του Κάτωνα, όταν πέθανε ο Βρούτος,
αφού της πήραν μακριά το ζήφος, κατάπιε
αναμμένα κάρβουνα».

«Αν μια τόσο βίαιη μανία υπάρχει στο μυαλό
σου», είπε ο Σωσίας, «πρέπει να ενδιαφερθείς
περισσότερο για τη ζωή σου παρά για τη φήμη
σου. Απατηλή συχνά είναι η φήμη, δίνεται
μερικές φορές στον κακό η καλύτερη και στον
καλό η χειρότερη. Ας δοκιμάσουμε αυτόν τον
Ευρύαλο και ας αφεθούμε τελικά στον έρωτα. Θα
το κάνω, αν δεν εμποδιστώ και θα το
ολοκληρώσω για σένα.»

Με αυτά τα λόγια άναψε τη φλεγόμενη από τον
έρωτα καρδιά και έδωσε ελπίδα στον διχασμένο
νου. Αλλά δεν είχε πρόθεση να κάνει αυτό που
είχε πει. Προσπαθούσε να μεταστρέψει την
καρδιά της γυναίκας και να μειώσει τη μανία της,
γιατί συχνά ο χρόνος σβήνει τις φλόγες και η

flammas et adimit aegritudinem dies. Existimavit Sosias falsis gaudiis puellam producere donec vel Caesar abiret, vel mens illius mutaretur; ne, si negasset, alius quaereretur nuntius, aut in se manus mulier iniiceret. Saepe igitur ire atque redire se finxit et illum gaudere amore suo et tempus idoneum quaerere, quo invicem affari possent. Dixit interdum, non fuisse loquendi opportunitatem. Nonnumquam se mitti extra urbem studuit ac in reditum gaudia distulit. Sic diebus multis aegrotum pavit animum et, ne per omnia mentiretur, semel tamen adortus Euryalum,

“O! quam hic dilectus es,” ait, “si scires!”
Nec illi quaerenti, quid hoc esset, ultra respondit.

[15] At Euryalus, certo Cupidinis arcu percussus, nullam membris quietem dabat, igne furtivo populante venas, qui totas penitus vorabat medullas. Non tamen Sosiam novit, nec Lucretia missum putavit.

Ut omnes minus spei habemus, quam cupiditatis, hic, ubi ardere se vidit, diu imprudentiam suam miratus est, seque multotiens increpavit:

“En Euryale, quid sit amoris imperium, nosti: longi luctus, breves risus, parva gaudia, magni metus, semper moritur et numquam mortuus est qui amat. Quid tu te his nugis inmisces iterum?”

At, cum se frustra niti videret, – “quid tandem”, ait, “incassum, miser amori repugno? Num me licebit quod Iulium non licuit, quod Alexandrum, quod Hannibalem? Sed quid viros armatos refero? Aspice poetas! Vergilius, per funem tractus, ad mediam turrinam pependit, dum se mulierculae sperat usurum amplexibus. Excuset quis poetam, ut laxioris vitae cultorem. Quid de philosophis dicemus, disciplinarum magistris et artis bene vivendi praeceptoribus? Aristotelem, tamquam equum, mulier ascendit, freno coercuit et calcaribus pupugit.

κάθε μέρα αποδυναμώνει την ασθένεια. Νόμιζε ο Σωσίας ότι θα ξεγελούσε την κοπέλα με ψεύτικες χαρές, μέχρι να φύγει ο αυτοκράτορας ή να αλλάξει τη γνώμη της, για να μην αναζητήσει άλλον αγγελιαφόρο ή να αυτοκτονήσει, αν της το αρνούσαν. Συχνά λοιπόν έλεγε ότι τάχα πήγαινε και ερχόταν και ότι εκείνος χαιρόταν με τον έρωτά της και αναζητούσε την κατάλληλη στιγμή για να μπορέσουν και οι δυο να μιλήσουν. Που και που έλεγε ότι δεν υπήρξε ευκαιρία για να μιλήσουν. Μερικές φορές επινοούσε ότι στάλθηκε έξω από την πόλη και ανέβαλε το ευχάριστο μέχρι να επιστρέψει. Έτσι, για πολλές μέρες έτρεφε το άρρωστο μυαλό της και για να μη λείει ψέματα για όλα, μία φορά μίλησε στον Ευρύαλο και είπε:

«Ω! Πόσο αγαπιέσαι εδώ, αν ήξερες!» Δεν του είπε όμως περισσότερα, αν και ζητούσε να μάθει τι σήμαινε αυτό.

Αλλά ο Ευρύαλος, χτυπημένος από το αλάθητο τόξο του έρωτα, δεν έβρισκε καμία ησυχία στα μέλη του, καθώς μια κρυφή φλόγα τού έκαίγε τις φλέβες και τον κατέτρωγε ολόκληρο εσωτερικά. Δεν ήξερε όμως για τον Σωσία, ούτε πίστευε πως είχε σταλεί από τη Λουκρητία.

Όπως όλοι μας δεν τολμάμε να ελπίζουμε αυτό που επιθυμούμε, όταν είδε ότι καίγεται, για πολύ καιρό απορούσε με την αναισχυντία του και κατηγορούσε τον εαυτό του.

«Να, Ευρύαλε, έμαθες ποια είναι η εξουσία του έρωτα, μεγάλες λύπες, σύντομα γέλια, μικρές χαρές, μεγάλοι φόβοι, όποιος αγαπά συνεχώς πεθαίνει και ποτέ δεν είναι νεκρός. Γιατί εσύ έμπλεξες πάλι με αυτές τις σαχλαμάρες;»

Αλλά όταν είδε ότι ανώφελα κοπιάζει, είπε: «Γιατί να αντιμάχομαι μάταια ο δύστυχος τον έρωτα; Μήπως θα πάρω ό,τι δεν πήρε ο Ιούλιος, ό,τι ο Αλέξανδρος, ό,τι ο Αννίβας; Αλλά γιατί να αναφέρω άνδρες του πολέμου; Δες τους ποιητές! Ο Βιργίλιος από ένα σκοινί δεμένος κρεμάστηκε στη μέση του πύργου, ενώ ήλπιζε να απολαύσει τις αγκαλιές με τη γυναικούλα του. Θα δικαιολογούσε κανείς τον ποιητή ως υπέρμαχο μιας πιο ελεύθερης ζωής. Τι θα λέγαμε για τους φιλοσόφους, τους δασκάλους της πειθαρχίας και τους δασκάλους της τέχνης του ευ ζην; Τον Αριστοτέλη μια τον καβάλησε σαν να ήταν άλογο, τον συγκράτησε με χαλινάρι και τον κέντρισε με σπιρούνια.

Αριστοτέλης και Ερπυλλίς

Diis aequa potestas est Caesaris. Non est verum quod vulgo dicitur: non bene conveniunt, nec in una sede morantur maiestas et amor. Quis est maior amator quam noster Caesar? Quotiens hic amori operam dedit? Herculem dicunt, qui fuit fortissimus et certa deorum soboles, pharetris et leonis spolio positus, colum suscepisse, passumque aptari digitis smaragdus et dari legem rudibus capillis et manu, qua clavam gestare solebat, properante fuso, duxisse fila. Naturalis est haec passio.

Sentit ignes genus aligerum. Nam niger a viridi turtur amatur ave et variis albae saepe iunguntur columbae, si verborum memini quae ad Phaonem Siculum scribit Sappho. Quid quadrupedia referam? Movet pro coniugio bella iumentum; timidi cervi proelia poscunt et concepti furoris dant signa mugientes. Uruntur Hircanae tigrides; vulnificos aper dentes acuit; poeni quatunt terga leones, cum movit amor, ardent insani ponti beluae. Nihil immune est, nihil amori negatum; odium perit cum iussit amor. Iuvenum feroces concitat flammis, senibusque fessis rursus extinctos revocat calores;

Η ισχύς που έχουν οι θεοί είναι ίση με του αυτοκράτορα. Δεν είναι αλήθεια αυτό που λέγεται από τον λαό; Η μεγαλοπρέπεια και ο έρωτας δεν ταιριάζουν και δεν κάθονται στην ίδια θέση. Ποιος είναι πιο μεγάλος εραστής από τον αυτοκράτορά μας; Πόσο συχνά παραδίδεται στον έρωτα; Για τον Ηρακλή λένε, τον πιο δυνατό και σίγουρα σπόρο των θεών, ότι άφησε τη φαρέτρα και τη λεοντή και πήρε τον σπάγκο και ότι τόλμησε να περάσει σμαραγδένια δαχτυλίδια στα δάχτυλά του και να χτενίσει τα ατημέλητα μαλλιά του και με το χέρι, με το οποίο συνήθιζε να κρατάει το ρόπαλο, να περνάει το νήμα στο περιστρεφόμενο αδράχτι. Φυσικό είναι αυτό το πάθος.

Και τα πτηνά του ουρανού νιώθουν τις φλόγες. Γιατί, το μαύρο τρυγόνι αγαπιέται από το πράσινο και πολλές φορές τα λευκά περιστέρια με τα πολύχρωμα ζευγαρώνουν, αν θυμηθώ τα λόγια που η Σαπφώ έγραψε στον Φάωνα από τη Σικελία. Τι να πω για τα τετράποδα; Τα μουλάρια κάνουν πόλεμο για το ζευγάρι. Τα φοβητσιάρικα ελάφια ζητούν μάχες και φανερώνουν τη μανία τους φωνάζοντας. Καίγονται οι τίγρεις της Υρκανίας: τα αγριογούρουνα ακονίζουν τα δόντια τους που προκαλούν τραύματα: σείουν τη χαίτη τους τα λιοντάρια της Φοινίκης, όταν τα ωθεί ο έρωτας, φλέγονται τα κήτη της απέραντης θάλασσας. Τίποτα δεν είναι άτρωτο, τίποτα δεν αρνείται τον

virginum ignoto ferit igne pectus. Quid ego naturae legibus renitar? Omnia vincit amor; et nos cedamus amori.”

έρωτα· το μίσος χάνεται, όταν διατάζει η αγάπη. Ξεσηκώνει άγριες φλόγες στους νέους και στους κουρασμένους γέροντες ανακαλεί το σβησμένο πάθος, ενώ επιτίθεται με άγνωρη φωτιά στην καρδιά των νεαρών κοριτσιών. Γιατί εγώ να αντιστέκομαι στους νόμους της φύσης; Όλα τα νικάει ο έρωτας και εμείς ας υποκύψουμε στον έρωτα».

Haec ubi firmata sunt, lenam quaerit, cui ceras ad nuptam ferendas committat. Nisus huic fidus comes erat, harum rerum calidus magister. Hic provinciam suscipit mulierculamque conducit, cui litterae committuntur in hanc sententiam scriptae:

Αφού τα εμπέδωσε αυτά, αναζήτησε μια μαστροπό, την οποία εμπιστεύτηκε για να μεταφέρει στην παντρεμένη ένα σφραγισμένο γράμμα. Ο Νίσος ήταν ένας πιστός του σύντροφος, πανέξυπνος δάσκαλος τέτοιων πραγμάτων. Αυτός ανέλαβε το έργο και προσέλαβε τη γυναίκα, στην οποία εμπιστεύτηκε μια επιστολή, που ήταν γραμμένη σε αυτό το πνεύμα:

[16] “Salutarem te, Lucretia, meis scriptis, si qua mihi salutis copia foret; sed omnium salus, tum vitae spes meae, ex te pendet. Ego te magis quam me amo, nec te puto latere meum ardorem laesi pectoris. Index tibi potuit esse vultus meus, saepe lacrimis madidus, et quae vidente te, emisi suspiria. Fer benigne, te precor, si me tibi aperio. Cepit me decus tuum vinctumque tenet eximia, qua omnibus praestas, venustatis gratia.

«Θα σου έλεγα να έχεις υγεία, Λουκρητία, με τα γράμματά μου, αν εγώ είχα λίγη υγεία, αλλά όλη μου η υγεία, η ζωή και η ελπίδα μου από εσένα εξαρτώνται. Εγώ εσένα περισσότερο από τον εαυτό μου σε αγαπώ και δεν πιστεύω ότι σου είναι κρυφή η φλόγα της πληγωμένης μου καρδιάς. Θα μπορούσε να είναι απόδειξη για σένα ότι συχνά το πρόσωπό μου είναι υγρό από δάκρυα. Αναστενάζω όταν σε βλέπω. Δέξου το καλόβολα, σε παρακαλώ, αν σου φανερώσω τα αισθήματά μου. Η ομορφιά σου με αιχμαλώτισε και σκλάβο με κρατάει η εξαίσια χάρη της γοητείας σου που υπερέχει πάνω από όλες.

Quid esset amor antehac nescivi. Tu me Cupidinis imperio subiecisti. Pugnavi diu, fateor, violentum ut effugerem dominum, sed vicit conatus meos splendor tuus. Vicerunt oculorum radii quibus es sole potentior.

Μέχρι τώρα δεν ήξερα τι είναι ο έρωτας. Εσύ με έριξες στην εξουσία αυτού του πάθους. Πολέμησα για πολύ καιρό βίαια, το ομολογώ, να αποφύγω την υποδούλωση, όμως εμένα, αν και προσπαθούσα, με νίκησε η λάμψη σου. Νίκησαν

Captivus sum tuus, nec mei amplius compos sum. Tu mihi somni et cibi et potus usum abstulisti. Te dies noctesque amo; te desidero, te voco, te exspecto; de te cogito, te spero, de te me oblecto, tuus est animus, tecum sum totus. Tu me sola servare potes solaque perdere. Elige horum alterum et, quid mentis habeas, rescribe. Nec durior erga me verbis esto, quam fueras oculis, quibus me colligasti.

Non peto rem grandem. Ut alloquendi te copiam habeam, postulo. Hoc tantum volunt haec litterae meae, ut quae scribo, dicere possim coram te. Hoc si das, vivo et felix vivo; sin negas, exstinguitur cor meum, quod te magis quam me amat. Ego me tibi et tuae commendo fidei. Vale, anime mi et vitae subsidium meae.”

[17] Has ubi gemma signatas accepit lena: festino gradu Lucretiam poscit, eaque sola inventa, “hanc tibi epistolam”, inquit, “tota caesarea nobilior et potentior curia mittit amator, utque sui te miserat, magnis precibus rogat.”

Erat lenocinio notata mulier; nec id Lucretiam latebat permolestaque tulit infamem feminam ad se mitti. Atque in eam versa:

“Quae te”, ait, “scelesta in hanc domum audacia duxit? Que te dementia adire meam praesentiam suasit? Tu nobilium aedes ingredi, tu matronas temptare potentes et violare audes legitimas faces? Vix me contineo, quin in capillos involem tuos. Tu des mihi litteras? Tu me alloquaris? Tu me respicias? Nisi plus quod me decet adtenderem, quam quod tibi convenit: te efficerem hodie, ne posthac tabellas amatorias ferres. I, ocus venefica, tuasque litteras tecum defer: imo, da potius, ut lacerem ignique dedam”.

οι ακτίνες των ματιών σου, με τις οποίες είσαι πιο ισχυρή από τον ήλιο.

Είμαι αιχμάλωτός σου, ούτε εξουσιάζω πια τον εαυτό μου. Εσύ μου πήρες τον ύπνο μου και την όρεξή μου για φαγητό και ποτό. Σ’ αγαπώ τις μέρες και τις νύχτες. Σε επιθυμώ, σε φωνάζω, σε περιμένω, σε σκέφτομαι, ελπίζω σε σένα, για σένα χαίρομαι, η καρδιά μου είναι δική σου, μαζί σου είμαι ολόκληρος. Μόνο εσύ μπορείς να με σώσεις και μόνο εσύ να με καταστρέψεις. Διάλεξε κάποια στιγμή και απάντησέ μου τι έχεις στο μυαλό σου. Μην είσαι πιο σκληρή με τα λόγια σου απέναντί μου από ό,τι ήσουν με τα μάτια σου, με τα οποία με έδεσες.

Δεν ζητώ μεγάλο πράγμα. Ζητώ να έχω την ευκαιρία να σου μιλήσω. Αυτό θέλουν τα γράμματά μου, να μπορούσα να πω μπροστά σου αυτά που γράφω. Αν μου το δώσεις, θα ζω και θα ζω χαρούμενος· αν αρνηθείς, η καρδιά μου θα σταματήσει, επειδή σε αγαπάει περισσότερο από μένα. Εγώ σου εμπιστεύομαι τον εαυτό μου και σου εκφράζω την εμπιστοσύνη μου. Ας είσαι καλά, ψυχή μου και στήριγμα της ζωής μου.»

Όταν η μαστροπός πήρε το σφραγισμένο γράμμα, με βιαστικό βήμα αναζήτησε τη Λουκρητία και, αφού τη βρήκε μόνη της, είπε: «Αυτήν την επιστολή σου τη στέλνει ο πιο ευγενής και ο πιο ισχυρός εραστής από την αυτοκρατορική αυλή και παρακαλεί με μεγάλες κεσίες να τον λυπηθείς».

Ήταν γνωστή γυναίκα η προαγωγός. Δεν το αγνοούσε αυτό η Λουκρητία και δυσαρεστήθηκε που της είχε σταλεί μια κακόφημη γυναίκα. Και στρεφόμενη προς αυτήν είπε:

«Ποια ανόσια θρασύτητα σε οδήγησε σε αυτό το σπίτι; Ποια ανοησία σε έπεισε να με επισκεφτείς; Τολμάς εσύ να μπαίνεις σε σπίτια ευγενών και να βάζεις σε πειρασμό ισχυρές και παντρεμένες γυναίκες και να παραβιάζεις τα δεσμά του γάμου; Μετά βίας συγκρατιέμαι να μη σε ξεμαλλιάσω. Εσύ να μου δώσεις γράμμα; Εσύ να μου μιλήσεις; Εσύ να με κοιτάς; Αν δεν σεβόμουν περισσότερο ό,τι αρμόζει σε εμένα από ό,τι σε εσένα, θα σε κανόνιζα σήμερα, για να μη μπορείς μετά από αυτό να πηγαίνεις ερωτικά γράμματα. Φύγε αμέσως, μάγισσα, και πάρε μαζί σου και τα γράμματά σου! Μάλλον όχι, δώσ’ το μου, να το καταστρέψω και να το κάψω».

Arripiensque papirum in partes diversas scidit et calcam saepe pedibus atque consputam, in cinerem proiecit.

“Ac sic de te”, ait, “sumi supplicium lena deberet, igne quam vino dignior. Sed abiocius, ne te vir inveniat meus et, quas tibi remisi, de te poscat poenas; cavetoque admodum ne ante conspectum redeas meum.”

Timuisset alia mulier; sed haec matronarum noverat mores et intra se ait: “nunc vis maxime quia te nolle ostendis.” Moxque ad illam:

“Parce”, ait, “domina, putavi me bene facere, tibi que placitum iri. Si secus est, da veniam imprudentiae meae. Si non vis ut redeam, parebo. Tu, quem despicias amantem, videris.”

[18] Atque his dictis e conspectu recessit. Euryalo autem invento: “Respira”, inquit, “felix amator; plus amat mulier quam amator. Sed nunc non fuit rescribendi otium. Inveni moestam Lucretiam: at ubi te nomino tuasque litteras dedi: hilarem vultum fecit miliesque papirum basiavit. Ne dubita, mox responsum dabit.” Et abiens vetula, cavit ne amplius inveniretur, ne pro verbis referret verbera.

Lucretia vero, postquam anus evasit, fragmenta perquirens epistolae, particulas quasque suo loco reposuit et lacera verba contexuit, iamque legibile chirographum

Αφού το άρπαξε, έσκισε το χαρτί σε κομματάκια και το ποδοπάτησε πολλές φορές, το έφτυσε και το έριξε στις στάχτες.

«Τέτοιο και για σένα», είπε, «σου αρμόζει να υπομείνεις μαρτύριο, μαστροπέ, άξια να καείς παρά να πιείς κρασί.¹⁶⁵ Αλλά δρόμο γρήγορα, να μη σε βρει ο άνδρας μου και σου δώσει τις τιμωρίες που σου συγχώρεσα. Και πρόσεχε πολύ, μη ξαναεμφανιστείς μπροστά μου».

Θα είχε φοβηθεί μια άλλη γυναίκα, αλλά αυτή ήξερε τον χαρακτήρα των παντρεμένων γυναικών και είπε στον εαυτό της: «Τώρα που δείχνεις πως δεν θέλεις, θέλεις πάρα πολύ.» Και αμέσως της λέει:

«Συγγνώμη, κυρία, πίστεψα πως κάνω κάτι καλό και πως θα σου άρεσε. Αν όχι, συγχώρεσε την απερισκεψία μου. Αν δεν θέλεις να ξανάρθω, θα υπακούσω. Εσύ θα δεις ποιον εραστή περιφρονείς».

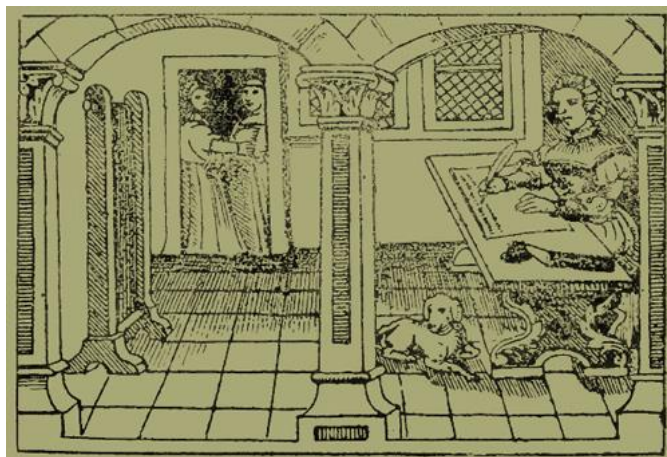
Και αφού τα είπε αυτά, έφυγε από μπροστά της. Όμως, αφού βρήκε τον Ευρύαλο, είπε: «Να χαιρέσαι, τυχερό εραστή. Περισσότερο αγαπάει η γυναίκα από αυτόν που την αγαπά, όμως τώρα δεν υπήρχε ευκαιρία να σου απαντήσει. Βρήκα λυπημένη τη Λουκρητία· όμως, όταν σε ανέφερα και της έδωσα την επιστολή σου, αυτό έκανε το πρόσωπό της να γελάσει και φίλησε χίλιες φορές το χαρτί. Να μην αμφιβάλλεις, σύντομα θα δώσει απάντηση». Και αφού έφυγε η γριά γυναίκα, φρόντισε να μην ανακαλυφθεί πια, για να μη τη δείρουν για τα λόγια της.

Η Λουκρητία, όμως, όταν έφυγε η γριά, αφού έψαξε για τα θραύσματα και τα κομμάτια της επιστολής, τα τοποθέτησε πίσω στη θέση τους και συνέθεσε τις κομμένες λέξεις και έκανε και

¹⁶⁵ Εννοείται πως δεν της αξίζει να πιει ένα ποτήρι κρασί για τον κόπο που έκανε να φέρει την επιστολή.

fecerat; quod, postquam milies egit, miliesque deosculata est, tandemque involutum sindone: inter pretiosa iocalia collocavit et nunc hoc repetens, nunc illud verbum, maiorem horatim bibebat amorem, Euryaloque rescribere statuit atque hunc in modum dictatam epistolam misit:

πάλι αναγνώσιμο το χειρόγραφο, το οποίο, αφού το διάβασε χίλιες φορές, το φίλησε άλλες χίλιες. Και τυλίγοντάς το με ένα πανί το τοποθέτησε ανάμεσα στα όμορφα κοσμήματά της και θυμόταν πότε τη μια λέξη και πότε την άλλη, πίνοντας τον έρωτά της για τον Ευρύαλο. Και αποφάσισε να του απαντήσει γράφοντας μια επιστολή που την έστειλε γραμμένη με αυτόν τον τρόπο:

[19] “Desine sperare, quod assequi non licet, Euryale. Parce litteris et nuntiis me vexare.

Nec me illarum ex grege credito, quae se pretio vendunt. Non sum quam putas, nec cui submittere lenam debeas. Quaere aliam incestandam. Me nullus amor, nisi pudicus sequatur. Cum aliis ut libet agito: ex me nil postules te meque indignum. Vale.”

[20] Haec epistola, quamvis durior Euryalo visa est et contraria lenae dictis, viam tamen ostendit, ultro citroque missitandi. Nec dubitavit Euryalus credere, cui fidem Lucretia praebuisset; sedangebatur quia sermonis italici nescius erat; ideoque ferventi studio curabat ediscere et, quia sedulum faciebat amor: brevi tempore doctus evasit solusque sibi dictavit epistolas, quia prius ab aliis mutuabatur, quidquid etrusco sermone scribi oportuit. Respondit ergo Lucretiae: Nil succensendum esse sibi, quod infamem submiserit feminam, cum id se peregrinum lateret, quia alio uti nuntio non

«Ευρύαλε, σταμάτα να ελπίζεις, καθώς δεν είναι αρμοστό αυτό που κυνηγάς. Σταμάτα να με ενοχλείς με γράμματα και αγγελιαφόρους. Μη θεωρείς πως είμαι από εκείνες τις κοινές, που για τα χρήματα πουλάνε τον εαυτό τους. Δεν είμαι αυτή που νομίζεις, ούτε πρέπει να στέλνεις την προαγωγή. Αναζήτησε άλλη για να ατιμαστεί. Δεν ακολουθώ κανέναν έρωτα, αν δεν είναι αγνός. Με τις άλλες κάνε ό,τι σ’ αρέσει. Από μένα όμως μη ζητάς τίποτα ανάρμοστο για σένα και για μένα. Αντίο!»

Αυτήν την επιστολή, αν και σκληρή, τη διάβασε ο Ευρύαλος και του φάνηκε αντίθετη στα λόγια της προαγωγού. Του άνοιξε όμως τον δρόμο για να ανταλλάσσουν γράμματα μεταξύ τους. Δεν δίστασε ο Ευρύαλος να πιστέψει ότι η Λουκρητία τον εμπιστεύτηκε. Αλλά ανησυχούσε, επειδή δεν ήξερε ιταλικά. Έτσι, φρόντισε να τα μάθει με ζήλο και, επειδή ο έρωτας τον έκανε επιμελή, σε σύντομο χρονικό διάστημα έγινε γνώστης και έγραφε μόνος του τις επιστολές, ενώ πριν έβαζε άλλους για οτιδήποτε έπρεπε να γραφτεί στην τοσκανική γλώσσα. Απάντησε λοιπόν στη Λουκρητία ότι δεν έπρεπε να θυμώσει, επειδή της έστειλε μια κακόφημη γυναίκα, γιατί δεν το ήξερε, όντας ο ίδιος ξένος, και δεν μπορούσε να

potuerat. Missionis amorem fuisse causam, qui nil quaereret inhonesti. Credere se fore ipsam pudicam, castissimamque atque idcirco maiore dignam amore. Insolentem feminam, honorisque sui prodigam, nedum se non diligere, sed maximo odio persequi. Pudicitia namque amissa, nil esse, quod in femina commendetur. Formam fore delectabile bonum, sed fragile caducumque et cui, nisi pudor assit, nihil pretii detur. Quae pudicitiam formae adiunxerit, eam divinam esse mulierem, ipsamque utraque dote pollentem scire ac propterea coli a se, qui nihil ab ea peteret libidinosum, aut obfuturum famae. Optare se tantum alloqui, ut animum suum, qui scriptis plene ostendi nequit, verbis aperiat.

Cumque his litteris munera misit, non solum materia sed etiam opere pretiosa. [21] Ad haec Lucretia sic rescripsit:

“Accepi litteras tuas iamque nil amplius de lena queror. Quod me ames, non magnifacio, quia nec primus es, nec solus, quem mea forma decepit. Multi et amaverunt et amant me alii; sed, ut illorum, sic et tuus erit vacuus labor. Habere verba tecum nec possum nec volo. Invenire me solam, nisi fias hirundo, non potes. Altae sunt domus et aditus custodia clausi. Munera tua suscepi, quia oblectavit me opus illorum. Sed, ne quid tuum gratis apud me sit, neve hoc pignus videatur amoris: remitto ad te anulum quem matri meae vir dedit, ut apud te, quasi pretium sit venditorum iocalium. Nec enim pretii minoris est gemma eius, quam munus tuum. Vale.”

[22] His Euryalus sic replicavit:

“Magno mihi gaudio fuit epistola tua, quia finem fecit querelae de lena. Sed angit me, quod amorem parvi pendas meum. Nam, etsi te plures ament, nullorum tamen ignis comparandus est meo. At tu hoc non

στείλει άλλον αγγελιαφόρο. Ο έρωτας ήταν η αιτία της αποστολής και δεν ζητούσε κάτι ανέντιμο. Πίστευε ότι η ίδια ήταν σεμνή και ειλικρινέστατη και συνεπώς άξια για περισσότερη αγάπη. Δεν θα μπορούσε να αγαπήσει μια ξεδιάντροπη γυναίκα, ούτε μια που δεν τιμά τον εαυτό της, αλλά θα την αντιμετώπιζε με μεγάλο μίσος. Στη γυναίκα που έχει τη σεμνότητά της, δεν υπάρχει τίποτα άλλο να επαινεθεί. Η ομορφιά είναι κάτι ευχάριστο, αλλά εύθραυστο και εφήμερο αγαθό, στο οποίο δεν δίνεται καμία αξία, αν χαθεί η σεμνότητα. Αυτή συνδύαζε τη σεμνότητα με την ομορφιά, ήξερε ότι ήταν μια θεϊκή γυναίκα, ότι διέθετε και τις δυο ιδιότητες και γι' αυτό τη λάτρευε και δεν ζητούσε τίποτα ανήθικο από την ίδια ή προσβλητικό για τη φήμη της. Επιθυμούσε μόνο να της μιλήσει από κοντά, για να ανοίξει την καρδιά του με λόγια, επειδή με τα γράμματα δεν μπορούσαν να αποκαλυφθούν πολλά.

Και μαζί με το γράμμα έστειλε δώρα, πολύτιμα όχι μόνο για το υλικό τους αλλά και για την κατασκευή τους. Σε αυτά έτσι απάντησε η Λουκρητία:

«Έλαβα το γράμμα σου και δεν παραπονιέμαι άλλο πια για την προαγωγή. Το ότι με αγαπάς δεν με παραξενεύει, γιατί δεν είσαι ούτε ο πρώτος, ούτε ο μόνος, τον οποίο σαγήνευσε η ομορφιά μου. Πολλοί με αγάπησαν και άλλοι με αγαπούν, αλλά, όπως εκείνων, έτσι και ο δικός σου ο κόπος είναι μάταιος. Ούτε και μπορώ να σου μιλήσω από κοντά, ούτε και θέλω. Δεν μπορείς να με βρεις μόνη, εκτός αν γίνεις χελιδόνι. Το σπίτι είναι ψηλό και η είσοδος κλειστή από φρουρούς. Κράτησα τα δώρα σου, επειδή μου άρεσε η τέχνη τους. Αλλά για να μην υπάρχει κάποιο δικό σου δώρο σε μένα και να μη φανεί αυτό ως ενέχυρο αγάπης, σου στέλνω το δαχτυλίδι, το οποίο έδωσε στη μητέρα μου ο άνδρας της, ώστε να είναι σχεδόν ισότιμο με αυτά τα κοσμήματα που μου πούλησες. Γιατί το πετράδι αυτού του δαχτυλιδιού δεν είναι λιγότερης αξίας από το δώρο σου. Να είσαι καλά! Αντίο!»

Με αυτά τα λόγια απάντησε ο Ευρύαλος:

«Μου έδωσε μεγάλη χαρά η επιστολή σου, επειδή έδωσε τέλος στα παράπονά σου σχετικά με την προαγωγή. Αλλά με βασανίζει που εκτιμάς ελάχιστα τον έρωτά μου. Γιατί, αν και σε αγαπούν πολλοί, κανενός το πάθος δεν μπορεί να συγκριθεί με το δικό μου. Όμως, επειδή δεν

credis, quia loqui nequeo tecum. Id si daretur, non me contemneres.

O! utinam fieri possem hirundo; sed libentius transformari in pulicem vellem ne mihi fenestram clauderes. At ego, non quod nequeas, sed quod nolis doleo; nam quid ego nisi animum respicio, Ah! mea Lucretia, quid dixisti te nolle? An, si fieri possit, me nolis alloqui qui tuus sum totus? Qui nihil magis cupio quam tibi gerere morem; quae, si iubes in ignem ire, citius obediam quam praecipias. Mitte, obsecro, verbum hoc.

Si non datur facultas, assit voluntas tamen. Neque me verbis eneca, quae vitam mihi oculis praebes. Si non placet me alloquium petere, quia non sit impetrandum, obsequar. Sed muta sententiam illam, qua laborem meum vacuum dixisti futurum. Absit haec crudelitas, mitior esto amanti tuo.

Si pergis sic loqui, fies homicida, nec dubita. Facilius tu me verbis interimeres, quam alius quivis gladio. Desino iam plura poscere; ut redames tantum postulo. Nihil hic est, quod obiicias; nemo potest tibi hoc prohibere. Dic te me amare et beatus sum.

Munuscula mea, quovis modo apud te sint: gratum est, quia illa te aliquando mei admonebunt amoris, sed parva illa fuerunt et minora sunt quae nunc mitto. Tu tamen noli spernere, quod amator donat, maioraque in dies ex patria debent mihi afferri; cum aderunt, ex me recipies. Annulus tuus numquam ex digito meo recedet et illum, vice tua, crebris osculis reddam madidum. Vale, delictum meum et mihi quod potes solatium dato.”

[23] Sic cum frequenter replicatum esset, in hunc tandem modum Lucretia dedit epistolam.

Vellem tibi, Euryale, morem gerere teque, ut petis, amoris mei participem facere,

μπορώ να σου μιλήσω, εσύ δεν το πιστεύεις αυτό. Αν γινόταν να μιλήσουμε, δεν θα με περιφρονούσες.

Ω! Μακάρι να μπορούσα να γίνω χελιδόνι· αλλά θα ήθελα καλύτερα να μεταμορφωθώ σε ψύλλο για να μη μου κλείσεις το παράθυρο. Αλλά εγώ δεν θλίβομαι επειδή δεν μπορείς, αλλά επειδή δεν θέλεις. Γιατί τι να κάνω, αν δεν βλέπω την ψυχή μου; Αχ! Λουκρητία μου, γιατί είπες ότι δεν θέλεις; Αν ήταν δυνατό, θα ήθελες να μην μιλήσω, εγώ που είμαι όλος δικός σου; Τίποτα δεν επιθυμώ περισσότερο από το να σε ευχαριστώ. Αν μου ζητούσες να πέσω στη φωτιά, θα υπάκουγα πριν καν το διατάξεις. Σταμάτα, σε παρακαλώ, αυτήν την κουβέντα.

Αν δεν δοθεί η ευκαιρία, ας υπάρχει τουλάχιστον η επιθυμία. Μη με σκοτώνεις με λόγια, εσύ που μου ομορφαίνεις τη ζωή με τα μάτια σου. Αν δεν σου αρέσει να μιλήσουμε από κοντά, επειδή δεν είναι σωστό, θα υπακούσω. Αλλά άλλαξε εκείνον τον λόγο σου που είπες ότι μάταιος θα πάει ο κόπος μου. Διώξε αυτήν τη σκληρότητα και γίνε πιο επιεικής σε αυτούς που σ' αγαπούν.

Αν συνεχίσεις να μιλάς έτσι, θα γίνεις δολοφόνος, μην αμφιβάλεις. Εσύ ευκολότερα με σκοτώνεις με τα λόγια σου από ό,τι οποιοσδήποτε άλλος με το ξίφος του. Παύω πια να σου ζητάω πολλά, ζητώ μονάχα να με αγαπάς και εσύ. Δεν είναι τίποτα κακό για να αντιταχθείς. Κανείς δεν μπορεί να σε εμποδίσει από αυτό. Πες μου ότι μ' αγαπάς και είμαι πανευτυχής!

Με όποιον τρόπο και αν δεις τα δωράκια μου είναι ευχάριστο, γιατί θα σου θυμίζουν που και που τον έρωτά μου· αλλά ήταν μικρά και είναι ακόμη μικρότερα αυτά που τώρα στέλνω. Εσύ όμως μη περιφρονήσεις αυτό που σου δωρίζει αυτός που σε αγαπά και σε λίγες μέρες θα φτάσουν μεγαλύτερα από την πατρίδα μου· όταν έρθουν θα τα λάβεις από μένα. Το δαχτυλίδι σου δεν θα βγει ποτέ από το δάχτυλό μου και θα το μουσκέψω με τα αμέτρητα φιλιά μου για σένα. Να είσαι καλά, γλυκιά μου και δώσε μου την ανακούφιση που μπορείς».

Έτσι, μετά από μια συχνή ανταλλαγή επιστολών, έστειλε και η Λουκρητία μια τέτοια επιστολή:

«Ευρύαλε, θα ήθελα να μοιραστή την επιθυμία μου μαζί σου και να σε κάνω εραστή μου, όπως ζητάς, επειδή και η ευγενική σου καταγωγή και

nam id nobilitas tua meretur et mores tui deposcunt, ut in cassum ne ames. Taceo quantum mihi placet forma tua et plena benignitate facies; sed mihi non est usui, te ut diligam. Nosco me ipsam. Si amare incipiam, nec modum, nec regulam servabo. Tu hic diu esse non potes, nec ego te, postquam in ludum venerim, possem carere. Tu me nolles abducere et ego nollem manere.

Movent me multarum exempla, quae per peregrinos amantes desertae sunt, ne tuum amorem sequar. Iason Medeam decepit, cuius auxilio vigilem interemit draconem et vellus aureum asportavit. Tradendus erat Theseus Minotauro in escam; sed Ariadnae fretus consilio, evasit; illam tamen desertam apud insulam dimisit. Quid Dido infelix quae profugum recepit Aeneam? Nonne illi peregrinus amor interitum dedit.

Scio, quanti periculi sit amorem extraneum admittere. Nec me tantis obiciam discriminibus. Vos viri solidiores estis animi furoremque magis conpescitis. Femina, ubi furere incipit, sola potest morte assequi terminum. Non amant, sed insaniunt mulieres, et nisi correspondeat amor, nil est amante femina terribilius. Postquam receptus est ignis, nec famam curamus, nec vitam. Vnicum remedium est, si copia sit amati. Nam quo magis caremus, eo magis cupimus, nec discrimen timemus ullum, dummodo nostrae libidini satisfiat.

Mihi ergo nuptae, nobili, diviti, consultum est, amori viam procludere et tuo praesertim, qui non potest esse diurnus: ne vel rhodopeia Phyllis dicar, aut altera Sappho. Ideo te oratum volo, ne ultro meum exposcas amorem et tuum ut paullatim comprimam exstinguasque. Nam id est viris quam feminis multo facilius. Nec tu, si me, ut dicis, amas: ex me quaerere debes, quod mihi exitio sit. Pro tuis donis remitto auream crucem, margaritis ornatam; licet brevis sit, non tamen pretio caret. Vale!"

το ήθος σου το αξίζουν, να μην αγαπάς μάταια. Δεν λέω πόσο μου αρέσει η ομορφιά σου και το γεμάτο καλοσύνη πρόσωπό σου· αλλά δεν μου είναι ωφέλιμο να σε αγαπώ. Ξέρω τον εαυτό μου. Αν αρχίσω να σε αγαπώ, δεν θα κρατήσω ούτε το μέτρο ούτε το όριο. Εσύ δεν μπορείς να είσαι για πολύ καιρό εδώ κι εγώ δεν θα μπορούσα να σε στερηθώ, αφού θα είχα μπει στο παιχνίδι. Εσύ δεν θα ήθελες να με πάρεις μαζί σου κι εγώ δεν θα ήθελα να παραμείνω πίσω.

Τα παραδείγματα από πολλές, οι οποίες έχουν εγκαταληφθεί από ξένους εραστές, με παρακινούν να μην ακολουθήσω τον έρωτά σου. Ο Ιάσοντας ξεγέλασε τη Μήδεια, με της οποίας τη βοήθεια σκότωσε τον ξάγρυπνο δράκο και πήρε το χρυσόμαλλο δέρας. Ο Θησέας προορίζονταν να φαγωθεί από τον Μινώταυρο, αλλά ξέφυγε έχοντας εμπιστευτεί το σχέδιο της Αριάδνης. Την άφησε όμως σε κάποιο έρημο νησί. Τι να πω για τη δύστυχη τη Διδώ που δέχτηκε τον πρόσφυγα Αινεία; Μήπως δεν την παρέδωσε σε βίαιο και πρόωρο θάνατο ένας ξένος έρωτας;

Ξέρω πόσους κινδύνους επιφέρει ένας ξένος έρωτας. Δεν θα ριχτώ σε τέτοιο δίλλημα. Εσείς οι άνδρες είστε πιο σταθεροί στην ψυχή και συγκρατείτε καλύτερα το μανιασμένο πάθος. Η γυναίκα μόλις ξεκινήσει να τρελαίνεται, μπορεί να φτάσει στο τέλος μόνο με θάνατο. Δεν αγαπούν, αλλά τρελαίνονται οι γυναίκες, αν δεν είναι αμοιβαίος ο έρωτας. Δεν υπάρχει τίποτα πιο τρομερό από μια γυναίκα που αγαπά. Άπαξ και πάρουμε φωτιά, δεν φροντίζουμε ούτε τη φήμη μας, ούτε τη ζωή μας. Το μοναδικό φάρμακο είναι να παρίσταται ο εραστής. Γιατί όσο περισσότερο τον στερούμαστε, τόσο περισσότερο τον επιθυμούμε. Δεν φοβόμαστε κανένα κίνδυνο, αρκεί μόνο να ικανοποιήσουμε την ερωτική μας επιθυμία.

Εγώ λοιπόν, παντρεμένη, ευγενής και πλούσια, αποφάσισα να κλείσω κάθε δρόμο στον έρωτα και ιδιαίτερα τον δικό σου, επειδή δεν μπορείς να είσαι παντοτινός, ώστε να μην γίνω Φυλλίδα της Ροδόπης, ούτε μια δεύτερη Σαπφώ. Γι' αυτό θέλω να σε παρακαλέσω να μην περιμένεις άλλο πια την αγάπη μου και να περιορίσεις σιγά-σιγά τη δική σου, για να τη σβήσεις. Άλλωστε, αυτό το κάνουν ευκολότερα οι άνδρες παρά οι γυναίκες. Και συ, αν όπως λες με αγαπάς, δεν πρέπει να μου ζητάς κάτι που μου είναι επικίνδυνο. Σε αντάλλαγμα για τα δώρα σου, στέλνω έναν χρυσό σταυρό στολισμένο με

[24] Non tacuit Euryalus his acceptis, sed, ut erat novis scriptis incensus, calamum suscepit atque sub hac forma dictavit epistolam:

“Salve, mi anima, Lucretia, quae me tuis litteris salvum facis, etsi non nihil fellis immisceas, sed hoc spero me audito detrahes. Venit in manus meas epistola tua clausa et tua gemma signata. Hanc et legi saepe et deosculatus sum saepius; sed haec aliud suadet quam tuus animus videtur fuisse.

Rogas me ut amare desinam, quia non expedit tibi peregrini flammas amoris sequi et ponis exempla deceptarum. Sed hoc tam ornate culteque scribis, ut mirari magis et amare tuum ingenium debeam quam oblivisci. Quis est ille, qui tunc amare desinat, quando prudentiorem et sapientiorem animadvertit amicam? Si meum minuere amorem volebas, non oportuit doctrinam tuam ostendisse. Nam hoc non est incensum extinguere, sed ignem maximum ex parva conflare favilla.

Ego, dum legi, magis exarsi videns formae tuae praeclarae et honestati coniunctam esse doctrinam. Verba sunt tantum, quibus rogas, ut amare desistam. Roga montes, ut in planum veniant, utque fontes sua repetant flumina. Tam possem ego te non amare, quam suum relinquere Phoebus cursum. Si possunt carere nivibus Scythiae montes, aut maria piscibus, et feris silvae: poterit et oblivisci Euryalus tui.

Non est pronum viris, ut reris Lucretia, flammas extinguere: nam quod tu sexui nostro ascribis, plerique vestro assignant. Sed nolo hoc certamen nunc ingredi. Ad ea me respondere oportet quae in adversum retulisti. Idcirco enim nolle te mihi correspondere amanti significas, quoniam multas peregrinus amor decepti exempla que ponis.

μαργαριτάρια, που αν και είναι μικρός, δεν είναι ωστόσο μικρής αξίας. Να είσαι καλά!»

Δεν σιώπησε ο Ευρύαλος μόλις παρέλαβε την επιστολή, αλλά έτσι όπως καιγόταν από το νέο γράμμα, σήκωσε τον κάλαμο και συνέταξε μια επιστολή με αυτή τη μορφή:

«Χαίρε ψυχή μου, Λουκρητία, που με το γράμμα σου με υγιαίνεις, αν και στάζεις φαρμάκι. Αλλά πιστεύω ότι, αφού με ακούσεις, θα το πάρεις πίσω. Ήρθε στα χέρια μου η επιστολή σου κλεισμένη και σφραγισμένη με το δαχτυλίδι σου. Αυτήν την επιστολή και τη διαβάζω συχνά και τη φιλώ συχνότερα, αλλά άλλα με συμβουλεύει από αυτά που φαίνεται να υπάρχουν στην ψυχή σου. Μου ζητάς να σταματήσω να σε αγαπώ, επειδή δεν μπορείς να ακολουθήσεις τις φλόγες ενός ξένου έρωτα και αναφέρεις παραδείγματα εξαπατημένων γυναικών. Αλλά αυτό το γράφεις τόσο αριστοτεχνικά και κομψά, ώστε περισσότερο θαυμάζω και αγαπώ το πνεύμα σου, παρά το λησμονώ. Ποιος είναι εκείνος που παύει να αγαπά, όταν καταλαβαίνει ότι η αγαπημένη του είναι συνετότερη και σοφότερη; Αν ήθελες να μειώσεις την αγάπη μου, δεν έπρεπε να μου είχες δείξει τη μόρφωσή σου. Γιατί με αυτό δεν σβήνει κανείς μια φωτιά που άναψε, αλλά από μια μικρή σπίθα πυροδοτεί μια τεράστια πυρκαγιά.

Εγώ, καθώς διάβαζα το γράμμα σου, καιγόμουν περισσότερο, βλέποντας τη λαμπερή ομορφιά σου και την αριστοκρατική σου καταγωγή να είναι συνδυασμένες με τη μόρφωσή σου. Ακόμη ηχούν τα λόγια με τα οποία μου ζητάς να πάψω να σε αγαπώ. Ζήτα από τα βουνά να κατέβουν στην πεδιάδα και τα ποτάμια να επιστρέψουν στις πηγές τους. Τότε θα μπορέσω να μη σε αγαπώ, όταν ο ήλιος θα εγκαταλείψει την πορεία του. Αν μπορέσουν τα βουνά της Σκυθίας να στερηθούν τα χιόνια τους, ή οι θάλασσες τα ψάρια τους, ή τα δάση τα θηρία τους, θα μπορέσει και ο Ευρύαλος να σε ξεχάσει.

Δεν είναι εύκολο στους άνδρες, όπως νομίζεις, Λουκρητία, να σβήσουν τις φλόγες του έρωτα· γιατί αυτό το χαρακτηριστικό που αποδίδεις εσύ στο φύλο μας, πολλοί το αποδίδουν στο δικό σας. Αλλά δεν θέλω να προχωρήσω τώρα σε αυτήν τη διαμάχη. Αντιθέτως, πρέπει να απαντήσω σε αυτά που έστειλες. Γιατί δηλώνεις πως δεν θέλεις να έχεις αμοιβαίο έρωτα μαζί μου, επειδή ένας ξενόφερτος έρωτας εξαπάτησε πολλές και δίνει παραδείγματα.

Sed possem ego quoque plures referre, quos feminae reliquerunt: Troilum, sicut nosti, Priami filium, Chryseis decepit. Deiphobum Helena prodidit. Amantes Circe suos medicamentis vertit in sues atque aliarum terga ferarum.

Sed iniquum est, ex paucarum consuetudine, totum vulgus censere. Nam si sic pergimus, et tu, propter duos, tresve malos aut etiam decem viros omnes accusabis horrebisque: et propter todiem feminas caeterae omnes erunt odio mihi? Quin potius alia sumamus exempla, qualis amor Antonii Cleopatraeque fuit et aliorum quos epistolae brevitatis referre non sinit.

Sed tu Ovidium legisti, invenistique; post Troiam dirutam, Achivorum plurimos, dum remeant, peregrinis retentos amoribus, numquam in patriam revertisse. Haeserunt namque amatricibus suis, carereque potius necessariis, domo, regnis et aliis, quae sunt in patria cuique gratissima, voluerunt quam amicas relinquere.

Haec te rogo, mea Lucretia, cogites non illa quae nostro sunt amori adversa et quae pauci fecerunt. Ego ea mente te sequor, ut perpetuo te amem, simque perpetuo tuus. Nec tu me peregrinum dixeris; magis namque civis sum, quam qui hic nascitur; nam illum casus fecit civem, me vero electio. Nulla mihi patria erit, nisi ubi tu sis et, quamvis aliquando contingat, me hinc abire, reditus tamen festinus erit. Nec ego in Teutonium revertar, nisi res meas composurus ordinaturusque, ut tecum esse quamdiu possim. Facile manendi apud te reperietur occasio. Multa his in partibus Caesari negotia sunt. Haec mihi committi expedienda curabo. Nunc legatione fungar, nunc munus exercebo. Vicarium in Etruria Caesarem habere oportet. Hanc ego provinciam impetrabo.

Αλλά θα μπορούσα και εγώ επίσης να αναφέρω πολλούς, τους οποίους τους εγκατέλειψαν γυναίκες· τον Τρωίλο, ξέρεις, τον γιο του Πριάμου, τον εξαπάτησε η Χρυσήδα. Η Ελένη πρόδωσε τον Δηίφοβο. Τους εραστές της η Κίρκη τους μεταμόρφωσε σε γουρούνια και σε διάφορα άλλα θηρία.

Αλλά είναι άδικο να κρίνουμε όλους τους άλλους από τις συμπεριφορές λίγων. Γιατί, αν συνεχίσουμε έτσι, εσύ εξαιτίας δύο ή τριών, ή έστω δέκα κακών ανδρών, θα τους κατηγορείς όλους και θα τους φοβάσαι. Και εγώ εξαιτίας άλλων τόσων γυναικών θα πρέπει να τις μισώ όλες; Θα μπορούσαμε να επιλέξουμε άλλα παραδείγματα, όπως τον έρωτα του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας και άλλων, τους οποίους η συντομία της επιστολής δεν επιτρέπει να αναφέρω.

Αλλά εσύ έχεις διαβάσει τον Οβίδιο και κατάλαβες· μετά την καταστροφή της Τροίας πάρα πολλοί από τους Αχαιούς, ενώ περιπλανιούνταν, κρατήθηκαν από ξένους έρωτες και δεν επέστρεψαν ποτέ στην πατρίδα τους. Γιατί προσκολλήθηκαν στις ερωμένες τους και προτίμησαν να στερηθούν συγγενείς, σπίτι, βασιλεία και άλλα πράγματα, που είναι αγαπητά στον καθένα στην πατρίδα του, παρά να εγκαταλείψουν τις αγαπημένες τους.

Σου ζητώ, Λουκρητία μου, να μη σκέφτεσαι εκείνα που είναι αντίθετα στον έρωτά μας και που είναι λίγα. Εγώ με αυτή τη σκέψη σε ακολουθώ και συνεχίζω να σε αγαπώ και θα είμαι πάντα δικός σου. Και δεν θα μπορείς να πεις ότι είμαι ξένος, γιατί είμαι περισσότερο συμπολίτης σου από αυτόν που γεννήθηκε εδώ. Γιατί εκείνον τον έκανε πολίτη η τύχη, ενώ εγώ έγινα από επιλογή. Δεν θα είναι καμία η πατρίδα μου, αν δεν είσαι εσύ εκεί και ακόμη και αν τύχει να φύγω από εδώ, η επιστροφή μου θα είναι σύντομη. Δεν θα επιστρέψω στη Γερμανία, παρά μόνο για να τακτοποιήσω τις υποθέσεις μου και να τις βάλω σε τάξη, για να μπορώ να είμαι μαζί σου για όσο δυνατόν περισσότερο καιρό. Εύκολα θα βρω μια ευκαιρία για να μείνω μαζί σου. Πολλά είναι τα συμφέροντα του αυτοκράτορα σε αυτά τα μέρη. Θα φροντίσω να μου τα εμπιστευτεί. Κάποια φορά θα αναλάβω μια αποστολή, κάποια άλλη, μια υποχρέωση. Ο αυτοκράτορας χρειάζεται να έχει έναν επιτηρητή στην Ετρουρία. Εγώ θα αναλάβω αυτήν την περιοχή.

Nec dubita, suavium meum Lucretia, meumque cor, spes mea: si vivere absque corde possum et te relinquere possum. Age iam tandem; miserere amantis tui, qui tamquam nix ad solem eliquescit. Considera meos labores et modum iam denique meis martyriis statue. Quid me tamdiu crucias? Miror ego mei, quod tot tormenta perpeti potuerim, qui tot noctes insomnes duxi, qui tot ieiunia toleravi. Vide quam macer sum et pallidus. Parva res est, quae spiritum corpori alligatum detinet.

Si tibi aut parentes aut filios occidissem: non poteris de me maius quam hoc supplicium sumere. Si sic me punis, qui te amo: quid ergo illi facies, qui tibi damnum dederit, aut malum? Ah! mea Lucretia, mea heras, mea salus, meum refugium! Suscipe me in gratiam; demum rescribe, me tibi carum. Nil aliud volo, liceat mihi dicere: servus Lucretiae sum. Et reges et Caesares amant servos, ubi fideles noverint. Nec dii dedignantur redamare, qui illos amant. Vale! spes mea, meusque metus.”

[25] Ut turris quae, fracta interius, inexpugnabilis videtur exterius, si vero aries admotus fuerit, mox confringitur: sic Euryali verbis Lucretia victa est. Postquam enim sedulitatem amantis aperte cognovit, et ipsa dissimulatum patefecit amorem atque his litteris Euryalo se aperuit:

“Non possum tibi amplius adversari, nec te amplius, Euryale, mei amoris expertem habere possum. Vicisti iamque sum tua. Me miseram! quae tuas suscepi litteras! Nimum multis exponenda sum periculis, nisi tua me fides et prudentia iuvenet. Vide, ut serves, quae scripsisti. In amorem iam tuum venio. Si me deseris et crudelis et proditor et omnium pessimus es. Facile est feminam decipere; sed quanto facilius, tanto turpius.

Adhuc res integra est. Si putas me deserendam: dicito, antequam magis amor ardet. Nec incipiamus, quod postmodum incepisse poeniteat. Omnium rerum respiciendus est finis. Ego, ut feminarum

Μην αμφιβάλλεις, γλυκιά μου Λουκρητία, καρδιά μου, ελπίδα μου· όπως δεν μπορώ να ζήσω χωρίς καρδιά, έτσι δεν μπορώ και να σε εγκαταλείψω. Εμπρός, όμως, λυπήσου πια τον εραστή σου, που λιώνει σαν το χιόνι στον ήλιο. Σκέψου τους κόπους μου και επιτέλους σταμάτησε το μαρτύριό μου. Γιατί με βασανίζεις τόσο πολύ καιρό; Θαυμάζω τον εαυτό μου, που μπόρεσα να υπομείνω τόσα βάσανα, που άντεξα τόσες νύχτες ξάγρυπνος, που υπέμεινα τόσες νηστείες. Δες πόσο αδύνατος και χλωμός είμαι. Σχεδόν η ψυχή μου αποκόβεται από το σώμα μου.

Αν είχα σκοτώσει τους γονείς ή τους γιους σου, δεν θα μπορούσες να βρεις για μένα μεγαλύτερη ποινή από αυτή. Αν έτσι τιμωρείς αυτόν που σε αγαπάει, τότε τι κάνεις σε εκείνον που σε πληγώνει ή σου κάνει κακό; Αχ! Λουκρητία μου, κυρία μου, σωτηρία μου, καταφυγή μου! Δέξου με ευνοϊκά, γράψε μου επιτέλους ότι με αγαπάς. Δεν θέλω τίποτα άλλο, μπορώ να πω: Είμαι δούλος της Λουκρητίας. Και οι βασιλιάδες και οι αυτοκράτορες αγαπούν τους δούλους, όταν μπορούν να τους εμπιστευτούν. Ούτε οι θεοί απαξιούν να αγαπούν εκείνους που τους αγαπούν. Να είσαι καλά! Ελπίδα και φόβε μου!» Όπως ένας πύργος, που είναι εσωτερικά κατεστραμμένος και εξωτερικά φαίνεται απόρθητος, αν όμως χτυπηθεί με πολιορκητικό κριό, αμέσως γκρεμίζεται, έτσι και η Λουκρητία νικήθηκε με τα λόγια του Ευρύαλου. Γιατί, αφού κατάλαβε φανερά την αφοσίωση του εραστή της, εξομολογήθηκε και η ίδια τον συγκαλυμμένο έρωτά της και με αυτή την επιστολή αποκαλύφθηκε στον Ευρύαλο:

«Ευρύαλε, δεν μπορώ άλλο πια να σου αντιτίθεται, ούτε μπορώ να σου στερώ άλλο την αγάπη μου. Νίκησες και ήδη είμαι δική σου. Με λυπάμαι, που δέχτηκα τα γράμματά σου, επειδή θα πρέπει να εκτεθώ σε πολλούς κινδύνους, αν δεν με βοηθήσει η πίστη και η σύνεσή σου. Κοίταξε να τηρήσεις αυτά που έγραψες. Βαδίζω ήδη προς τον έρωτά σου. Αν με εγκαταλείψεις, θα είσαι σκληρός και προδότης και ο χειρότερος όλων. Είναι εύκολο να εξαπατήσεις μια γυναίκα, αλλά όσο πιο εύκολο, τόσο πιο άδικο.

Μέχρι τώρα δεν έχει συμβεί τίποτα. Αν σκέφτεσαι να με εγκαταλείψεις, πες το προτού ο έρωτας αρχίσει να με καίει περισσότερο. Ας μην ξεκινήσουμε κάτι που θα το μετανιώσουμε αργότερα που το ξεκινήσαμε. Πρέπει να

est, parum video. Tu vir es, te mei et tui curam habere oportet. Do me iam tibi, tuamque sequor fidem. Nec tua esse incipio nisi ut sim perpetuo tua. Vale! meum praesidium meaeque ductor vitae.”

[26] Post hanc plures epistolae missae utrimque sunt; nec tam ardentem scripsit Euryalus, quam ferventer Lucretia respondit. Unum iam utriusque desiderium erat simul conveniendi; sed arduum ac pene impossibile videbatur, omnium oculis Lucretiam observantibus; quae nec sola unquam egrediebatur, nec unquam custode carebat. Nec tam diligenter bovem Iunonis Argus custodivit, quam Menelaus iusserat observari Lucretiam. Vitium hoc late apud Italos patet; feminam suam, quasi thesaurum, quisque recludit; meo iudicio minus utiliter. Sunt enim fere huiusmodi mulieres omnes, ut id potissimum cupiant quod maxime denegatur: quae ubi velis nolunt, ubi nolis cupiunt ultro. Eae, si liberas habent habenas, minus delinquant. Exinde tam facile est invitam custodire mulierem, quam in fervente sole pulicem gregem observasse. Nisi suapte casta sit mulier, frustra maritus nititur ponere seram. Cohibe! sed quis custodiet ipsos custodes? Cauta est et ab illis incipit uxor. Indomitum animal est mulier, nullisque frenis retinendum.

[27] Erat Lucretiae spurius frater; huic saepe tabellas commiserat, Euryalo deferendas; hunc enim sui amoris conscium fecerat. Cum hoc igitur convenitur, Euryalum ut clam domi suscipiat; habitabatque hic apud novercam suam, Lucretiae matrem, quam Lucretia saepe visitabat et ab ea saepius visitabatur; nec enim magno intervallo distabant.

Ordo ergo is erat: ut, clauso in conclavi Euryalo, postquam mater ecclesiasticas auditura ceremonias exivisset: Lucretia superveniret, tamquam matrem domi conventura; qua non inventa, reditum

εξετάζουμε το τέλος όλων των πραγμάτων. Εγώ, όπως όλες οι γυναίκες, δεν βλέπω. Εσύ είσαι ο άνδρας και πρέπει να φροντίζεις και εμένα και εσένα. Ήδη σου δίνω τον εαυτό μου και σε εμπιστεύομαι. Δεν ξεκινώ να είμαι δική σου, αν δεν είμαι δική σου για πάντα. Σε χαιρετώ! Προστάτη μου και καθοδηγητή της ζωής μου».

Μετά από αυτήν την επιστολή αντάλλαξαν μεταξύ τους και άλλες πολλές. Ο Ευρύαλος δεν έγραψε με λιγότερη θέρμη από τη θέρμη που απάντησε η Λουκρητία. Μια επιθυμία υπήρχε και για τους δύο να συναντηθούν, αλλά αυτό φαινόταν δύσκολο και σχεδόν αδύνατο· όλων τα μάτια παρακολουθούσαν τη Λουκρητία, η οποία δεν βάδιζε ποτέ μόνη της και ποτέ δεν της έλειπε η συνοδεία. Ούτε ο Άργος φύλαγε έτσι το βόδι της Ήρας, όπως ο Μενέλαος είχε διατάξει να προσέχουν τη Λουκρητία. Αυτό το ελάττωμα είναι ευρέως διαδεδομένο στους Ιταλούς. Ο καθένας φυλάσσει τη γυναίκα του σαν να είναι θησαυρός. Κατά τη γνώμη μου λίγο χρησιμεύει. Γιατί όλες οι γυναίκες είναι κάπως έτσι, ώστε να επιθυμούν πάρα πολύ αυτό που τους αρνείται και όταν θέλεις κάτι, δεν το θέλουν και όταν δεν το θέλεις, το επιθυμούν άλλο τόσο. Αυτές, αν είχαν ελεύθερα τα λουριά, θα αμάρταναν λιγότερο. Επομένως, τόσο εύκολη είναι η φύλαξη μιας γυναίκας παρά τη θέλησή της, όσο η φύλαξη ενός κοπαδιού ψύλλων στον καυτό ήλιο. Αν δεν είναι η γυναίκα σεμνή από επιλογή της, μάταια προσπαθεί ο σύζυγος να τη φυλάξει. Πρόσεχε! Αλλά ποιος θα φυλάει τους ίδιους τους φύλακες; Είναι πονηρή και από αυτούς ξεκινάει η σύζυγος. Η γυναίκα είναι άγριο ζώο και δεν μπορεί να την κρατήσει κανένας περιορισμός.

Η Λουκρητία είχε έναν ετεροθαλή αδελφό· συχνά τον εμπιστευόταν για να μεταφέρει γράμματα στον Ευρύαλο, επειδή του είχε εκμυστηρευτεί τον έρωτά της. Με αυτόν κανόνισε λοιπόν να έρθει ο Ευρύαλος κρυφά στο σπίτι. Αυτός έμενε με τη μητριά του, τη μητέρα της Λουκρητίας, την οποία η Λουκρητία και την επισκεπτόταν συχνά και δεχόταν συχνότερα από αυτήν επισκέψεις, επειδή δεν τους χώριζε μεγάλη απόσταση.

Το σχέδιο λοιπόν ήταν αυτό: να κλειδώσει σε ένα δωμάτιο τον Ευρύαλο και όταν η μητέρα της θα πήγαινε να παρακολουθήσει τη λειτουργία, η Λουκρητία να πήγαινε για να επισκεφτεί τη μητέρα της στο σπίτι της και, επειδή δεν θα την

exspectaret; interea vero apud Euryalum esset. Post biduum statutus erat terminus. At hi dies quasi anni visi sunt amantibus longi, ut bene sperantibus horae productae sunt, male timentibus correptae.

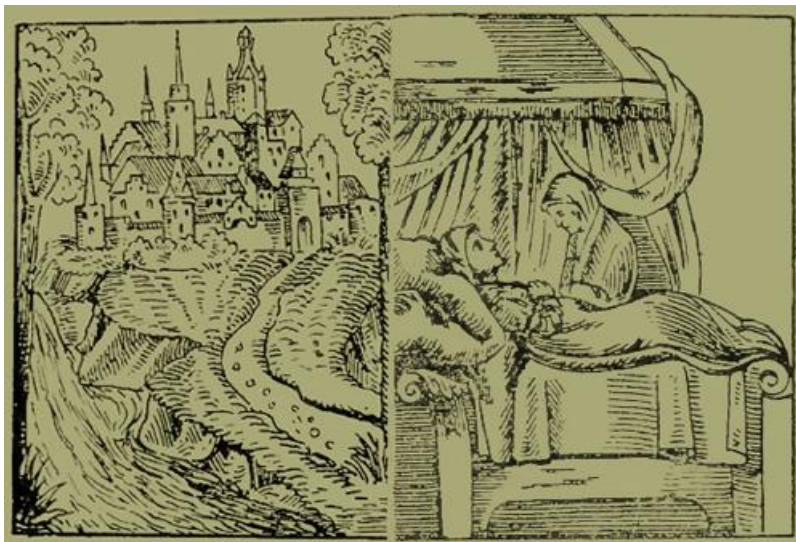
Sed non arrisit amantum desiderii fortuna. Praesensit namque insidias mater; atque, ut dies venit, egressa domum privignum exclusit, qui mox Euryalo triste nuntium tulit; cui non magis quam Lucretiae fuit molestum; quae, postquam detectos agnovit dolos: “hac non successit, alia,” inquit, “aggrediamur via. Nec potens erit mater meis obsistere voluptatibus”.

[28] Pandalus viro affinis erat, quem iam Lucretia fecerat arcanorum scium; nec enim poterat ignitus animus quiescere. Significat ergo Euryalo, hunc ut alloquatur, quia fidus sit et conveniendi viam possit monstrare. At Euryalo non videbatur tutum illi se credere, quem Menelao semper haerentem intuebatur et subesse fallaciam verebatur.

έβρισκε, να περίμενε την επιστροφή της· στο μεταξύ όμως θα ήταν πλάι στον Ευρύαλο. Το ραντεβού ορίστηκε δύο μέρες μετά. Όμως, αυτές οι μέρες φάνηκαν μακρές σαν χρόνια για τους δύο εραστές, όπως για αυτούς που ελπίζουν κάτι καλό, ενώ περνάνε πολύ γρήγορα για αυτούς που φοβούνται κάτι κακό.

Αλλά η τύχη δεν ήταν σύμφωνη με τις επιθυμίες των εραστών. Γιατί η μητέρα κατάλαβε την απάτη και, όταν έφτασε η μέρα, έφυγε από το σπίτι και κλείδωσε τον θετό γιο της απ' έξω, ο οποίος αμέσως μετέφερε τα δυσάρεστα νέα στον Ευρύαλο. Αυτός δεν στεναχωρήθηκε λιγότερο από όσο η Λουκρητία, η οποία αφού κατάλαβε ότι αποκαλύφθηκε ο δόλος, είπε: «Αυτός ο τρόπος δεν πέτυχε, θα ακολουθήσουμε άλλη οδό. Δεν θα μπορέσει η μάνα μου να εμποδίσει τις επιθυμίες μου».

Ο άντρας της είχε έναν συγγενή που τον έλεγαν Πάνδαλο, στον οποίο η Λουκρητία είχε αποκαλύψει το μυστικό της, γιατί δεν μπορούσε να ηρεμήσει η φλεγόμενη ψυχή της. Υπέδειξε λοιπόν στον Ευρύαλο να του μιλήσει, γιατί ήταν αξιόπιστος και θα μπορούσε να βρει έναν τρόπο να συναντηθούν. Όμως στον Ευρύαλο δεν φάνηκε αυτός άτομο εμπιστοσύνης, επειδή τον έβλεπε πάντα να είναι δίπλα στον Μενέλαο και φοβήθηκε μήπως επρόκειτο για απάτη.

[29] Inter deliberandum autem iussus est Euryalus Romam petere atque, cum Pontifice Maximo, de coronatione transigere; quae res tum sibi, tum amicae molestissima fuit; sed oportebat Caesaris

Ενώ όμως βρισκόταν ανάμεσα σε αυτές τις αμφιβολίες, ο Ευρύαλος διατάχθηκε να πάει στη Ρώμη και μαζί με τον πάπα να διευθετήσουν τα της στέψης. Αυτό ήταν πάρα πολύ θλιβερό και για τον ίδιο και για τη φίλη του, αλλά έπρεπε να

imperium ferre. Iter ergo, mora duorum mensium fuit. Lucretia interim domi manere, fenestras claudere, moestas induere vestes coepit, nusquam exire voluit. Mirari omnes coeperunt, nec causam noscere. Senae ipsae viduae videbantur et, tamquam sol defecisset, cuncti se putabant in tenebris agere. Domestici, qui eam saepe incubantem lectulo et numquam laetam videbant, aegritudini imputabant et quidquid remedium afferrī poterat, perquirebant. Sed numquam illa vel risit, vel thalamum egredi voluit, nisi, postquam redire Euryalum et illi Caesarem obviam esse cognovit. Tunc enim, quasi e gravi somno excitata, lugubri veste deposita et ornamentis redimita prioribus, fenestras aperuit, laetabundaque illum exspectavit. Quam ut Caesar vidit: “ne nega amplius, Euryale”, inquit, “detecta res est. Nemo unquam, absente te, Lucretiam videre potuit; nunc, quia redisti, auroram cernimus. Quis enim modus assit amori? Tegi non potest amor, nec abscondi tussis.”

“Iocaris mecum ut soles, Caesar, et me in risum ducis”, Euryalus ait, “Ego quod hoc sit non scio. Hinnitus equorem et prolixae turbae strepitus tuae, illam forsitan excitavit.” Atque sic effatus, Lucretiam furtim aspexit et oculos coniecit in oculos. Eaque post reditum, prima consolatio fuit.

[30] Paucis deinde interiectis diebus, Nisus Euryalo fidus comes, dum anxius amici causae favet: tabernam speculatus est, quae post Menelai domum sita, in Lucretiae cameram retrorsum habebat intuitum. Cauponem igitur sibi conciliat, spectatoque loco, Euryalum adducit et: “hac”, inquit, “ex fenestra Lucretiam alloqui poteris.”

Media inter utramque domum cloaca fuit, nec homini nec soli accessa, triumque ulnarum distantia fenestram Lucretiae disternabat. Hic diu consedit amator, exspectans, si quis casus Lucretiam ostenderet. Nec deceptus est. Affuit

υπακούσει στη διαταγή του αυτοκράτορα. Έτσι έφυγε και η καθυστέρηση κράτησε δύο μήνες. Η Λουκρητία στο μεταξύ παρέμενε στο σπίτι, με κλειστά τα παράθυρα. Αποφάσισε να φορέσει πένθιμα ρούχα και δεν ήθελε να βγει σε καμία περίπτωση έξω. Άρχισαν όλοι να απορούν, δεν μπορούσαν να καταλάβουν την αιτία. Η Σιένα η ίδια φαινόταν χήρα και σαν να έλειπε ο ήλιος, όλοι θεωρούσαν ότι βαδίζουν στα σκοτάδια. Οι υπηρέτες του σπιτιού που την έβλεπαν συχνά να ξαπλώνει στο κρεβάτι της και ποτέ να μην είναι χαρούμενη, το απέδιδαν σε ασθένεια και αναζητούσαν παντού να βρουν κάποια θεραπεία. Μα εκείνη ποτέ δεν γελοούσε, ούτε ήθελε να βγει από το δωμάτιο της, παρά μόνο, αφού έμαθε ότι ο Ευρύαλος επέστρεψε και ότι ο αυτοκράτορας είχε πάει να τον συναντήσει. Τότε λοιπόν, σαν να σηκώθηκε από βαρύ ύπνο, πέταξε τα πένθιμά της ρούχα και φόρεσε τα παλιά της στολίδια, άνοιξε τα παράθυρα και γεμάτη χαρά τον περίμενε. Όταν την είδε ο αυτοκράτορας, είπε: «Μη το αρνείσαι πια, Ευρύαλε, το πράγμα αποκαλύφθηκε! Κανείς δεν μπορούσε να δει τη Λουκρητία όσο έλειπες· τώρα που επέστρεψες, βλέπουμε την ανατολή. Γιατί με ποιο τρόπο κρύβεται η αγάπη; Δεν μπορεί να κρυφτεί η αγάπη, ούτε και ο βήχας».

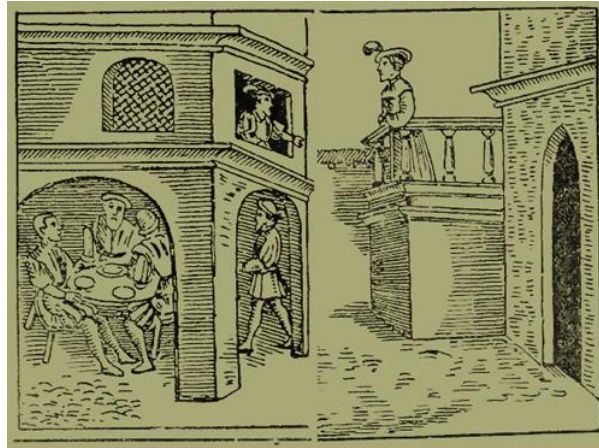
Ο Ευρύαλος είπε: «Αυτοκράτορα, αστειεύεσαι μαζί μου, όπως το συνηθίζεις, και πας να με κάνεις περιέγelo. Εγώ δεν ξέρω για τι πράγμα μιλάς. Ίσως να την ξύπνησαν το χλιμίντρισμα των αλόγων σου και ο θόρυβος του μεγάλου σου πλήθους». Και έτσι όπως μιλούσε, κοίταξε κρυφά τη Λουκρητία και τα μάτια τους συναντήθηκαν. Και αυτός ήταν ο πρώτος χαιρετισμός μετά την επιστροφή.

Αφού μεσολάβησαν λίγες μέρες, ο Νίσοσ, ένας έμπιστος σύντροφος του Ευρύαλου, καθώς ήθελε έντονα να βοηθήσει την υπόθεση του φίλου του, παρατήρησε μια ταβέρνα που βρισκόταν πίσω από το σπίτι του Μενελάου και είχε θέα το δωμάτιο της Λουκρητίας. Για αυτό και κέρδισε την εύνοια του ιδιοκτήτη και, αφού παρατήρησε το μέρος, οδήγησε τον Ευρύαλο εκεί και είπε: «Από αυτό το παράθυρο θα μπορέσεις να μιλήσεις στη Λουκρητία.»

Ανάμεσα στα δύο κτίσματα υπήρχε ένας αγωγός, απρόσιτος και σε ανθρώπους και στον ήλιο, και η απόσταση από το παράθυρο της Λουκρητίας ήταν τρεις πήχεις. Εκεί για πολλές ώρες καθόταν ο εραστής και περίμενε αν θα φανεωνόταν τυχαία η Λουκρητία. Και δεν απογοητεύτηκε,

tandem Lucretia; tumque huc atque illuc respiceret: «quid agis», ait Euryalus, “vitae rectrix meae? quo tendis lumina, meum cor? huc, huc dirige oculos, praesidium meum. Tuus hic Euryalus est: Me, me, assum, me respice!”

εμφανίστηκε επιτέλους η Λουκρητία και τότε, αφού κοίταξε εδώ και εκεί, είπε ο Ευρύαλος: «Τι κάνεις, κυρία της ζωής μου, πού στρέφεις τα μάτια σου, καρδιά μου; Εδώ, εδώ ρίξε τα μάτια σου, στήριγμά μου. Εδώ είναι ο Ευρύαλός σου. Εμένα, εμένα, εδώ είμαι, κοίτα με!»

“Tunc hic ades?” inquit Lucretia. “O mi Euryale! Iam te alloqui possum, utinam et amplecti valerem!”

At istud ait Euryalus:

“Non magno conatu faciam. Scalam huc admovebo. Obsera thalamum. Amoris nostri gaudia nimium distulimus”.

“Cave, mi Euryale, si me vis salvam. Fenestra hic ad dexteram est vicinusque pessimus; nec cauponi credendum est qui parva pecunia, te et me perderet. Sed alia incedemus via. Sat est si hinc sermoni nostro patet accessus”, respondit Lucretia.

“At mihi”, inquit Euryalus, “mors est haec visio, nisi te simul amplector meisque brachiis teneo mediam.”

Diu ex hoc loco tractus est sermo, missaque hinc per arundinem sunt munera. Nec Euryalus in donis quam Lucretia liberalior fuit.

[31] Sensit dolos Sosias; secumque: “Frustra”, inquit, “amantum conatibus obsto. Nisi hastu provideo et hera peribit et dominus infamiam subibit. Ex his malis satius est unum avertere. Amet hera, nihil nocebit, si clam fit. Ipsa prae amore caeca est, nec quid agat satis prospicit. Si non

«Είσαι πράγματι εδώ;» είπε η Λουκρητία. «Ω, Ευρύαλέ μου! Μπορώ πια να σου μιλάω, μακάρι να μπορούσα να σε αγκαλιάσω!»

Και ο Ευρύαλος απαντά:

«Θα το κάνω χωρίς μεγάλο κόπο. Θα φέρω εδώ μια σκάλα. Ασφάλισε το δωμάτιό σου. Έχουμε αναβάλει καιρό τη χαρά του έρωτά μας».

«Αν με θέλεις ζωντανή, πρόσεχε, Ευρύαλέ μου. Εδώ στα δεξιά υπάρχει ένα παράθυρο και ένας χείριστος γείτονας. Δεν πρέπει να εμπιστευέσαι τον ιδιοκτήτη της ταβέρνας που θα πουλούσε και εσένα και εμένα για λίγα χρήματα. Αλλά θα βαδίσουμε άλλη οδό. Είναι ήδη αρκετό που μιλάμε από εδώ», απάντησε η Λουκρητία.

«Όμως για μένα», είπε ο Ευρύαλος, «η θέα σου είναι θάνατος, αν δεν σε αγκαλιάζω ταυτόχρονα και δεν σε κρατάω στα χέρια μου».

Για αρκετή ώρα μιλούσαν από αυτό το σημείο και αντάλλαξαν δώρα χρησιμοποιώντας ένα καλάμι. Ο Ευρύαλος ήταν εξίσου γενναϊόδωρος στα δώρα με τη Λουκρητία.

Ο Σωσίας αντιλήφθηκε τον δόλο και είπε μέσα του: «Μάταια εμποδίζω την επιθυμία των εραστών. Αν δεν προσέξω με πονηρία και η κυρία θα χαθεί και ο κύριος θα υποστεί ατιμία. Από αυτά τα κακά είναι καλύτερο να αποφευχθεί το ένα. Ας αγαπά η κυρία, δεν βλέπτει, αν γίνεται κρυφά. Εκείνη λόγω έρωτα είναι τυφλή και δεν

potest custodiri pudicitia, satis est
rumorem tollere, ne domus infamis fiat,
neve parricidium committatur.”

Adibo et operam praebebo meam. Restiti
quoad potui ne committeretur nefas. Id,
quia non licuit, meum est curare ut quod
peius agitur, occultum sit. Parum enim
refert non agere et sic agere, ut nemo sciat.
Commune malum libido est; nec homo est
quem pestis haec non agitet et ille castior
habetur qui cautius agit.”

Dum sic fatur, Lucretiam egressam
thalamo videt; aggressusque feminam:

“Quid nam est”, inquit, “quod nihil amoris
mihi committas? Euryalus tibi
nihilominus dilectus est et, ut clam ames,
vide cui des fidem. Primus sapientiae
gradus est non amare, secundus, ut si
ames, ne palam fiat. Sola hoc sine
internuntio, facere non potes. Quanta mihi
apud te sit fides, longo iam tempore
didicisti. Si quid mihi committere vis,
iube. Mihi maxima cura est ne amor iste
detegatur et tu poenam luas et vir omnium
oblocutiones ferat.”

Ad haec Lucretia:

“Sic est, ut ais Sosia”, inquit, “et tibi
magnam habeo fidem, sed tu visus es,
nescio quo modo, negligens et meis
adversus desideriiis. Nunc, quia sponte te
offers, utar obsequiis tuis; nec abs te decipi
timebo. Tu scis quantum ardeo; diu ferre
non possum hanc flammam. Iuva me, ut
simul esse possimus. Euryalus amore
languet et ego morior. Nihil peius est
quam obstare cupidini nostrae. Si semel
invicem convenerimus, temperantius
amabimus et noster tectus erit amor. Vade
igitur, Euryaloque viam unicam me
accedendi dicito.

Si abhinc quadriduo, dum rustici
frumentum afferunt, vectoris personam

αντιλαμβάνεται τι κάνει. Αν δεν μπορεί να
φυλαχθεί η αγνότητα, αρκεί να καταστρέψω τις
φήμες για να μη δυσφημιστεί ο οίκος μας και για
να μη διαπραχθεί φονικό.

Θα πάω και θα προσφέρω τη βοήθειά μου.
Αντιστάθηκα όσο μπορούσα για να μη γίνει αυτό
το ανοσιούργημα. Επειδή αυτός ο έρωτας δεν
επιτρέπεται, πρέπει να φροντίσω, ώστε αυτό που
εξελίσσεται χειρότερα, τουλάχιστον να κρυφτεί.
Γιατί δεν διαφέρει πολύ το να μην το κάνεις από
το να το κάνεις έτσι ώστε να μην το μάθει κανείς.
Κοινό κακό είναι το πάθος. Δεν υπάρχει
άνθρωπος, τον οποίο δεν χτυπά αυτή η αρρώστια
και θεωρείται αγνότερος εκείνος που είναι πιο
προσεκτικός».

Αφού μίλησε έτσι, βλέπει τη Λουκρητία να
βγαίνει από το δωμάτιό της και, αφού πλησίασε
τη γυναίκα, λέει:

«Πως και έτσι δεν με κάνεις πλέον κοινωνό της
αγάπης σου; Ο Ευρύαλος είναι ακόμη ο
αγαπητός σου και πρόσεχε να τον αγαπάς κρυφά
και ακόμη πρόσεχε ποιον εμπιστεύεσαι. Ο
πρώτος βαθμός της σωφροσύνης είναι να μην
αγαπάς και ο δεύτερος, αν αγαπάς, να μην το
εκδηλώνεις ανοιχτά. Δεν μπορείς να το κάνεις
αυτό μόνη σου χωρίς συνεργό. Ποια είναι η πίστη
μου σε σένα, ήδη εδώ και καιρό το ξέρεις. Αν
θέλεις να με κάνεις σε κάτι συνεργό, δώσε μου
διαταγή. Η μεγαλύτερη ανησυχία μου είναι να
μην αποκαλυφθεί αυτή η αγάπη και να μην
πληρώσεις εσύ τις συνέπειες και ο άνδρας σου
υποστεί τις προσβολές όλων».

Σε αυτά είπε η Λουκρητία:

«Έτσι είναι, όπως τα λες, Σωσία, και σου έχω
μεγάλη εμπιστοσύνη, αλλά μου φάνηκες δεν
ξέρω με ποιο τρόπο, αμελής και αντίθετος στις
επιθυμίες μου. Τώρα, που από μόνος σου
προσφέρεις, θα χρησιμοποιήσω τις υπηρεσίες
σου και δεν φοβάμαι ότι θα με εξαπατήσεις. Εσύ
ξέρεις, πόσο καίγομαι και ότι δεν μπορώ να
αντέξω αυτήν τη φλόγα για πολύ ακόμη. Βοήθα
με, για να μπορέσουμε να είμαστε μαζί. Ο
Ευρύαλος υποφέρει από έρωτα και εγώ πεθαίνω.
Τίποτα δεν είναι χειρότερο από το να
αντιστεκόμαστε στις επιθυμίες μας. Αν βρεθούμε
και οι δύο έστω και μία φορά, θα αγαπιόμαστε
λιγότερο και ο έρωτάς μας θα είναι κρυφός.
Πήγαινε λοιπόν και πες στον Ευρύαλο τον
μοναδικό δρόμο για να με πλησιάσει.

Σε τέσσερις μέρες από σήμερα, που οι χωρικοί
κουβαλάνε το σιτάρι, να ντυθεί κουβαλητής και

induat, opertusque sacco, triticum per scalas in horreum ferat. Tute scis, thalamum meum ad scalas habere ostium, atque omnia Euryalo dicito. Hic diem manebo et, dum erit tempus, sola in cubili ero. Ipse ostium impellat, dum solus sit, ad me ingrediatur.”

Sosias, quamvis arduum facinus esset, maiora veritus mala, provinciam suscepit, Euryaloque invento cuncta ex ordine nuntiat, quae ille iudicans levia, libenter amplectitur seque imperatis accingit, nec aliud queritur, quam nimiam moram.

[32] O insensatum pectus amantis! O mentem coecam! O animam audacem corque intrepidum! Quid est tam invium quod tibi non pervium videatur? quid tam arduum quod planum non aestimes? quid tam clausum quod tibi non sit apertum? Tu omne discrimen parvi facis; tu nihil difficile censes. Inanis est apud te omnis custodia maritorum. Nullae te leges tenent, nulli metui, nulli pudori obnoxius es. Omnis labor tibi est ludus, tibi nil obstat unquam.

O rerum Amor domitor omnium! Tu virum primatem, Caesari acceptissimum, divitiis affluentem, aetate maturum, imbutum litteris, prudentia clarum, eo perducis, ut posita purpura, saccum induat, vultum fuco tegat, servus ex domino fiat et, qui nutritus in deliciis fuerat, iam humeros gestandis oneribus aptet seque publicum baiulum mercede locet.

O rem mirandam, peneque incredibilem! Virum alioquin consilio gravissimum, inter catervas vectorum cernere atque in colluvie illa, faeceque hominum contubernium habuisse! Quis transformationem querat maiorem? Hoc est, quod Ovidius Metamorphoseon innuere vult, dum fieri ex hominibus aut bestias scribit, aut lapides aut plantas. Hoc et poetarum eximius Maro sensit, dum Circes amatores in terga ferarum verti

καλυμμένος με έναν σάκο να κουβαλήσει το σιτάρι στη σιταποθήκη. Ασφαλώς γνωρίζεις ότι υπάρχει είσοδος στις σκάλες για το δωμάτιό μου και όλα να τα πεις στον Ευρύαλο. Εκεί θα παραμείνω όλη τη μέρα και, όταν έρθει η ώρα, θα είμαι μόνη στο υπνοδωμάτιο. Ο ίδιος να ανοίξει την πόρτα και, όταν θα είναι μόνος του, να έρθει σε μένα».

Ο Σωσίας, αν και ήταν επικίνδυνη η πράξη, επειδή φοβήθηκε χειρότερες συμφορές, δέχτηκε τις οδηγίες και αφού βρήκε τον Ευρύαλο, του τα ανακοίνωσε όλα με τη σειρά. Εκείνου του φάνηκαν εύκολα και πρόθυμα τα αποδέχτηκε και ξεκίνησε να ετοιμάζεται βάσει των οδηγιών· δεν παραπονέθηκε για κάτι άλλο παρά μόνο για τη μεγάλη καθυστέρηση.

Ω, στήθος παράλογου εραστή! Ω, τυφλέ νου! Ω, τολμηρή ψυχή και ατρόμητη καρδιά! Τι είναι τόσο αδύνατο, το οποίο για σένα να μη φαίνεται δυνατό; Τι είναι τόσο δύσκολο, που να μη το θεωρείς εύκολο; Τι είναι τόσο κλειστό, που να μη σου είναι ανοιχτό; Εσύ κάθε κίνδυνο μικρό τον κάνεις. Δεν θεωρείς τίποτα δύσκολο. Μάταιη είναι κοντά σου κάθε φύλαξη των συζύγων. Κανένας νόμος δεν σε περιορίζει, τίποτα δεν φοβάσαι, δεν υπόκεισαι σε καμία ντροπή. Κάθε κόπος είναι για σένα παιχνίδι. Τίποτα δεν σε σταματά.

Ω, Έρωτα, κύριε όλων των πραγμάτων! Εσύ έναν επιφανή άνδρα, στον αυτοκράτορα πάρα πολύ αγαπητό, που πλέει στα πλούτη, ώριμο σε ηλικία, με βαθιά μόρφωση, γνωστό για τη σοφία του, εκεί τον οδηγείς, ώστε να αφήσει την πορφύρα και να ντυθεί με σακί, να καλύψει το πρόσωπο με μπογιά, να γίνει από κύριος δούλος και αυτόν που ανατράφηκε ανάμεσα σε αριστοκράτες, τώρα να προσαρμόζεται να κουβαλάει βάρη στους ώμους και να τοποθετεί τον εαυτό του στη θέση ενός απλού εργάτη.

Ω, πράγμα θαυμαστό και σχεδόν απίστευτο! Έναν άνδρα, που σε κάποια άλλη περίπτωση θα είχε οξύτατη κρίση, τώρα τον βλέπεις ανάμεσα στο πλήθος των κουβαλητών και εκείνη τη βρωμιά και το κατακάθι των ανθρώπων να έχει για παρέα. Ποιος θα έβρισκε μεγαλύτερη μεταμόρφωση; Αυτό είναι, που θέλει ο Οβίδιος να εκφράσει στις *Μεταμορφώσεις*, όταν γράφει ότι οι άνθρωποι μεταμορφώνονται είτε σε ζώα, είτε σε πέτρες είτε σε φυτά. Αυτό το αντιλήφθηκε και ο εξοχότατος των ποιητών, ο Μάρωνας, όταν

cantavit. Nam ita est, ex amoris flamma sic mens hominis alienatur: ut parum a bestiis differat.

[33] Linqvens croceum Tithoni Aurora cubile, iam diem referebat optatum, moxque suum rebus colorem Apollo reddens: exspectantem recreat Euryalum, qui tunc se fortunatum beatumque censuit, cum admixtum se vilibus servis, nulli noscendum vidit.

τραγούδησε πώς μεταμορφώθηκαν οι εραστές της Κίρκης στις πλάτες άγριων θηρίων. Γιατί έτσι είναι: ο ανθρώπινος νους αλλοιώνεται τόσο από τη φλόγα της αγάπης, ώστε ελάχιστα διαφέρει από τα θηρία.

Η Αυγή άφησε το χρυσό κρεβάτι του Τιθωνού και έφερε ήδη την επιθυμητή μέρα και ο Απόλλωνας αμέσως έδωσε στα πράγματα τα χρώματά τους, χαροποιώντας τον Ευρύαλο που ανυπομονούσε και που θεώρησε τότε τον εαυτό του τυχερό και ευτυχισμένο, όταν αναμείχθηκε με τους άθλιους υπηρέτες και δεν τον αναγνώρισε κανείς.

Pergit igitur, ingressusque Lucretiae domum frumento se oneravit, positoque in horreo tritico: ultimus descendentium fuit atque, ut erat perdoctus, ostium maritalis thalami, quod in medio scalarum clausum videbatur, impulit, seque intro recepit et, reclusis foribus, solam Lucretiam serico intentam videt atque accedens propius:

“Salve, mi anime”, inquit, “salve, unicum vitae praesidium, spesque mea! Nunc te solam offendi. Nunc, quod semper optavi, semotis arbitris, te amplector. Nullus iam paries, nulla distantia meis obstat osculis.”

Lucretia, quamvis ordinem ipsa dedisset: primo congressu stupuit, nec Euryalum, sed spiritum se videre putabat, ut quae virum tantum ad ea pericula iturum sibi non suadebat. At ubi, inter amplexus et

Ξεκίνησε λοιπόν και μπήκε στο σπίτι της Λουκρητίας, φορτώθηκε πάνω του το σιτάρι και το τοποθέτησε στη σιταποθήκη. Ήταν ο τελευταίος από όσους κατέβηκαν και όπως είχε διδαχτεί, έσπρωξε την πόρτα του συζυγικού θαλάμου που βρίσκονταν στο μέσο στις σκάλες και που φαινόταν να είναι κλειστή και ανοίγοντας την πόρτα μπήκε μέσα και είδε τη Λουκρητία να ασχολείται με ένα μεταξένιο ύφασμα και πλησιάζοντας πιο κοντά είπε:

«Χαίρε, ψυχή μου! Χαίρε, μοναδικό στήριγμα της ζωής μου και ελπίδα μου! Τώρα σε βρίσκω μόνη σου. Τώρα σε αγκαλιάζω, όπως πάντα ήθελα, μακριά από τα βλέμματα. Κανένας τοίχος πια, καμιά απόσταση δεν εμποδίζει τα φιλήματα μου».

Η Λουκρητία, αν και η ίδια οργάνωσε το σχέδιο, έμεινε έκθαμβη με την πρώτη ματιά. Δεν πίστευε ότι βλέπει τον Ευρύαλο αλλά φάντασμα. Δεν πίστευε ότι ένας τέτοιος άνδρας είχε περάσει τόσους κινδύνους για χάρη της. Αλλά μόλις

oscula, suum agnovit Euryalum, impavida ait:

“Tune hic es”, inquit, “paupercule? Tune hic ades, Euryale?”, et rubore per genas fuso, complexa est arctius hominem et media fronte dissaviata. Moxque repetens sermonem:

“Heu! quanto te”, ait, “discrimini subiecisti! Quid amplius dicam? Iam me tibi charissimam scio; iam tui amoris feci periculum, sed neque tu me aliam invenies. Dii tantum fata secudent et amori nostro prosperum eventum dent. Dum spiritus hos reget artus, praeter te nemo Lucretiae potens erit, ne maritus quidem, si rite maritum appello qui mihi invitae datus est et in quem numquam animus consensit meus. Sed age, mea voluptas, meum delictum, abiicito saccum hunc teque mihi, ut es, ostende. Exue vectoris speciem. Hos funes missos fac, Euryalum me videre concedito.”

Iam ille, depositis sordibus, ostro fulgebatur et auro et amoris in officium pronus ibat.

[34] Tum Sosias ante ostium pulsitans:

“Cavete”, inquit, “amantes; nescio quid rerum quaerens, Menelaus huc festinat, tegite furta vestra dolisque virum fallite. Nihil est quod egredi putetis”.

Tum Lucretia:

“Latibulum parvum sub strato est, illic pretiosae res sunt. Scis, quid tibi scripserim, si te mecum existente, vir adventaret. Ingredere huc, tutus his tenebris eris. Neque te moveris neque screatum dederis.”

Anceps quid agat, Euryalus mulieris imperium subit. Illa, foribus patefactis ad sericum redit. Tum Menelaus et una Bertus assunt, chirographa nonnulla, ad rem publicam pertinentia, quaesituri; quae postquam nullis inventa sunt scriniis:

“In latibulo nostro”, inquit Menelaus, “forsitan erunt. I, Lucretia, lumenque affer, hic intus quaerendum est.”

αναγνώρισε τον Ευρύαλό της ανάμεσα στις αγκαλιές και τα φιλήματα, ατρόμητη είπε:

«Είσαι πράγματι εδώ, φτωχέ μου; Είσαι εδώ, Ευρύαλέ μου;» Και απλώθηκε η κοκκινίλα στα μαγουλά της, αγκάλιασε τον άνδρα σφιχτά και τον φίλησε στο κέντρο του μετώπου του. Και αμέσως συνέχισε τον λόγο και είπε:

«Αλίμονο! Σε τι κίνδυνο εξέθεσες τον εαυτό σου! Τι άλλο να πω; Ξέρω πολύ καλά ότι σου είμαι πάρα πολύ σημαντική, δοκίμασα τον έρωτά σου, αλλά ούτε και συ θα με βρεις να είμαι διαφορετική. Οι θεοί να ευνοήσουν το πεπρωμένο μας και να δώσουν καλή έκβαση στον έρωτά μας. Όσο η ανάσα κρατάει αυτά τα μέλη, κανένας άλλος δεν θα είναι κύριος της Λουκρητίας εκτός από σένα, ούτε καν ο σύζυγός μου, αν βέβαια λέω σύζυγο αυτόν που μου δόθηκε χωρίς τη θέλησή μου και στον οποίο η ψυχή μου δεν δόθηκε ποτέ. Αλλά εμπρός, χαρά μου, γλύκα μου, πέτα αυτό το σακί και δείξε μου τον εαυτό σου, όπως είσαι. Πέτα τη στολή του κουβαλητή. Πέτα τα σκιοιόβια. Άσε με να δω τον Ευρύαλο».

Εκείνος, αφού έβγαλε τα βρώμικα ρούχα, έλαμψε από την πορφύρα και τον χρυσό και ήταν έτοιμος για το καθήκον του έρωτα.

Τότε ο Σωσίας χτυπώντας την πόρτα είπε:

«Προσέχετε, εραστές, δεν ξέρω τι ζητάει, αλλά ο Μενέλαος έρχεται προς τα δω. Κρύψτε τα μυστικά σας και ξεγελάστε τον άνδρα με τους δόλους σας. Δεν μπορείτε να κάνετε τίποτα άλλο.

Τότε η Λουκρητία είπε:

«Κάτω από το κρεβάτι υπάρχει μια μικρή κρυψώνα, εκεί υπάρχουν πολύτιμα πράγματα. Ξέρεις τι σου είχα γράψει, αν ο σύζυγός μου έρθει, ενώ είσαι μαζί μου. Πήγαινε εκεί μέσα, θα είσαι ασφαλής στο σκοτάδι, αλλά μην κουνηθείς και μην βήξεις».

Μη ξέροντας τι να κάνει ο Ευρύαλος, υπάκουσε στη διαταγή της γυναίκας. Εκείνη άνοιξε την πόρτα και επέστρεψε στο μεταξωτό κέντημα. Τότε εμφανίζεται ο Μενέλαος με τον Βέρτο για να αναζητήσει κάποια έγγραφα για την πολιτεία. Αφού δεν τα βρήκε σε κανένα κουτί, είπε ο Μενέλαος:

«Στην κρυψώνα μας θα είναι ίσως. Πήγαινε, Λουκρητία, και φέρε κάποιο φανάρι. Εκεί μέσα είναι αυτό που ζητάμε».

[35] His exterritus Euryalus vocibus exsanguis fit iamque Lucretiam odisse incipit atque inter se:

“Heu, me fatuum”, inquit, “quis me huc venire compulit nisi levitas mea? Nunc deprehensus sum, nunc infamis fio, nunc Caesaris gratiam perdo. Quid gratiam? utinam mihi vita supersit! Quis me hinc vivum eripiet? Emori certum est.

O me vanum et stultorum omnium stultissimum! In hanc sentinam volens cecidi. Quid haec amoris gaudia, si tanti emuntur? Brevis est illa voluptas, dolores longissimi. O si nos haec pro regno coelorum subiremus! Mira est hominum stultitia. Labores breves nolumus pro longissimis tolerare gaudiis. Amoris causa, cuius laetitia fumo comparari potest, infinitis nos obiectamus angustiis.

Ecce me ipsum! Iam ego exemplum, iam fabula omnium ero, nec quis exitus pateat, scio. Hinc si me deorum quispiam traxerit, nusquam me rursus amor illaqueabit. O Deus! eripe me hinc, parce iuventuti meae! Noli meas metiri ignorantias! Reserva me, ut horum delictorum poenitentiam agam!

Non me amavit Lucretia, sed quasi cervum in casses voluit deprehendere. Ecce! venit dies meus. Nemo me adiuvare potest, nisi tu Deus meus. Audieram ego saepe mulierum fallacias; nec declinare scivi. At, si nunc evasero: nulla me unquam mulieris techna deludet.”

[36] Sed nec Lucretia minoribus urgebatur molestiis, quae non solum suae, sed amantis quoque saluti timebat. At, ut est in periculis subitaneis, mulierum quam virorum promptius ingenium, excogitato remedio:

“Age”, inquit, “mi vir! Cistella illic super fenestra est ubi te memini monumenta nonnulla recondidisse. Videamus an illic chirographa sint recluse”. Subitoque decurrens, tamquam vellet aperire cistellam, latenter illam deorsum impulit et, quasi casu cecidisset

“Proh! mi vir”, ait, “adesto ne quid damni sentiamus. Cistella ex fenestra decidit,

Τρομαγμένος από αυτά τα λόγια ο Ευρύαλος έχασε το αίμα του. Και ήδη είχε αρχίσει να μισεί τη Λουκρητία και είπε στον εαυτό του:

«Αλίμονο στη μοίρα μου! Ποιος με οδήγησε ως εδώ, αν όχι η δική μου ελαφρότητα; Τώρα αιχμαλωτίστηκα, τώρα θα δυσφημιστώ, τώρα χάνω την εύνοια του αυτοκράτορα. Ποια εύνοια; Τουλάχιστον ας ζήσω! Ποιος θα με βγάλει ζωντανό από εδώ; Είναι σίγουρο ότι πεθαίνω.

Ω, εγώ ο άχρηστος και ο πιο ηλίθιος από όλους τους ηλίθιους! Εθελούσια έπεσα σε αυτό το βούρκο. Ποια είναι η χαρά του έρωτα, αν πληρώνω τέτοιο τίμημα; Αυτή η χαρά είναι σύντομη, ενώ οι πόνοι τεράστιοι. Ω, μακάρι να το υπομέναμε αυτό για τη βασιλεία των ουρανών! Η ανθρώπινη βλακεία είναι άξια απορίας. Δεν θέλουμε να υπομεινουμε σύντομους κόπους για πολύ μεγάλες χαρές. Εξαιτίας της αγάπης, της οποίας η χαρά μπορεί να συγκριθεί με τον καπνό, ριχνόμαστε σε αμέτρητες δυσκολίες.

Ιδού εγώ ο ίδιος! Εγώ πια θα γίνω το παράδειγμα και η ιστοριούλα όλων. Και δεν ξέρω τι τέλος θα υπομείνω. Αν κάποιος από τους θεούς με πάρει, δεν θα με ξαναδέσει πια ο έρωτας. Ω, Θεέ μου! Βγάλε με από δω! Λυπήσου τα νιάτα μου! Μη με κρίνεις για την άγνοιά μου! Σώσε με, για να μετανιώσω για τα αμαρτήματά μου!

Δεν μ’ αγαπούσε η Λουκρητία, αλλά σαν ένα ελάφι ήθελε να με πιάσει στα δίχτυα. Ιδού! Πάνε οι μέρες μου. Κανείς δεν μπορεί να με βοηθήσει, εκτός από σένα, Θεέ μου! Συχνά έχω ακούσει για τις απάτες των γυναικών, δεν ήξερα πώς να τις αποφύγω. Αλλά, αν τώρα γλυτώσω, κανένα γυναικείο τέχνασμα δεν θα με εξαπατήσει πια».

Αλλά και η Λουκρητία ανησυχούσε το ίδιο, γιατί φοβόταν όχι μόνο για τη δική της ασφάλεια, αλλά και για του εραστή της. Αλλά, όπως συμβαίνει στους ξαφνικούς κινδύνους, το μυαλό των γυναικών είναι εξυπνότερο από των ανδρών και βρέθηκε μια λύση:

«Να», είπε, «άνδρα μου! Υπάρχει ένα μικρό κουτί πάνω από το παράθυρο, όπου θυμάμαι ότι έχεις κρύψει κάποια έγγραφα. Ας δούμε αν εκεί είναι κρυμμένα». Και αμέσως τρέχοντας σαν να ήθελε να ανοίξει το μικρό κουτί, κρυφά το έριξε κάτω και σαν να είχε πέσει κατά λάθος είπε:

«Αχ! Άντρα μου, πήγαινε μη πάθουμε καμιά ζημιά. Το κουτάκι έπεσε από το παράθυρο.

perge ocius! ne iocalia vel scripturae dispereant. Ite, ite ambo! Quid statis? Ego hinc, ne quis furtum faciat, oculis observabo.”

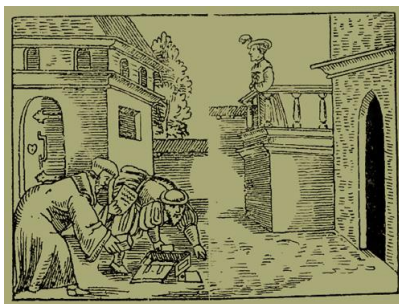
Vide audaciam mulieris! I nunc et feminis credito. Nemo tam oculatus est, ut falli non possit. Is dumtaxat non fuit illusus, quem coniunx fallere non temptavit. Plus fortuna quam ingenio sumus felices.

Motus hoc facto Menelaus Bertusque una repente in viculum se praecipitant. Domus, etrusco more, altior fuit multique gradus descendendi erant. Hinc datum est Euryalo spatium mutandi locum, qui ex monitu Lucretiae in novas latebras se recepit.

Πήγαινε γρήγορα, μη χαθούν τα κοσμήματα και τα έγγραφα! Άντε πάτε, πάτε και οι δύο! Τι στέκεστε; Εγώ από δω θα παρατηρώ με τα μάτια μου μην τα κλέψει κανείς».

Δες τη θρασύτητα της γυναίκας! Πήγαινε τώρα και εμπιστέψου τις γυναίκες. Κανείς δεν είναι τόσο έξυπνος, ώστε να μπορέσει να μην εξαπατηθεί. Μόνο εκείνος τον οποίο η γυναίκα του δεν επιχείρησε να απατήσει, δεν είναι απατημένος σύζυγος. Είμαστε ευτυχημένοι περισσότερο από την τύχη παρά από το μυαλό μας.

Ξαφνιασμένος από αυτό που έγινε ο Μενέλαος με τον Βερτο έτρεξαν ξαφνικά προς το στενάκι. Το σπίτι σύμφωνα με την τοσκανική τεχνοτροπία ήταν ψηλό και έπρεπε να κατεβούν πολλά σκαλιά. Έτσι, δόθηκε στον Ευρύαλο περιθώριο για να αλλάξει μέρος και κρύφτηκε με την καθοδήγηση της Λουκρητίας σε νέα κρυψώνα.

Illi, collectis iocalibus atque scripturis, quia chirographa quibus opus erat, non repererant, ad scrinia, iuxta quae latuerat Euryalus, transeunt ibique voti compotes facti, consalutata Lucretia recesserunt.

Illa obducto foribus pessulo:

“Exi, mi Euryale! exi, mi anime!” inquit.

“Veni gaudiorum summa meorum. Veni fons delectationum mearum, scaturigo laetitiae, favum mellis. Veni, dulcedo incomparabilis mea. Iam tuta sunt omnia, iam nostris sermonibus liber campus patet, iam locus est amplexibus tutus. Adversari osculis nostris fortuna voluit, sed aspiciunt dii nostrum amorem; nec tam fidos amantes deserere voluerunt. Veni iam meas in ulnas! Nihil est quod amplius vereare, meum lilium, rosarumque cumulus. Quid stas? quid times? Tua hic

Οι άλλοι, αφού μάζεψαν τα κοσμήματα και τα έγγραφα, επειδή δεν βρήκαν τα χαρτιά που έψαχναν, πήγαν κοντά στο μέρος που κρυβόταν ο Ευρύαλος, βρήκαν τα χαρτιά, χαιρέτησαν τη Λουκρητία και αποχώρησαν.

Εκείνη κλείνοντας την πόρτα, είπε:

«Βγες έξω, Ευρύαλέ μου. Βγες έξω, ψυχή μου! Έλα, κορυφή των απολαύσεών μου. Έλα, πηγή των χαρών μου, πηγή της χαράς μου, κερήθρα με το μέλι. Έλα, ασύγκριτη γλύκα μου. Είναι πια όλα ασφαλή. Τώρα έχουμε το πεδίο ελεύθερο για τις συζητήσεις μας. Τώρα ο χώρος είναι ασφαλής για αγκαλιές. Δεν θέλει η τύχη να εμποδίσει τα φιλήματα μας, αλλά είδαν οι θεοί τον έρωτά μας και δεν θέλησαν να χωρίσουν τόσο πιστούς εραστές. Έλα πια στην αγκαλιά μου. Δεν υπάρχει τίποτα άλλο που να φοβάσαι, κρίνο μου και μπουκέτο με τα τριαντάφυλλα. Τι στέκεσαι; Τι φοβάσαι; Εδώ είμαι η δική σου Λουκρητία. Τι περιμένεις για να αγκαλιάσεις τη Λουκρητία;»

sum Lucretia. Quid cunctaris Lucretiam amplexari?”

[37] Euryalus, vix tandem formidine posita, sese recepit complexusque mulierem:

“Numquam me”, inquit, “tantus invasit timor, sed digna tu es, cuius causa talia tollerentur. Nec ista oscula et tam dulces amplexus obvenire cuipiam gratis debent. Nec ego, ut verum fatear, satis emi tantum bonum. Si post mortem vivere possem, teque perfrui, emori millies vellem, si hoc pretio tui possent amplexus coemi. O! mea felicitas! O! mea beatitudo! Visum video an ita est? Teneo te, aut somniis illudor vanis? Tu certe hic es et ego te habeo.”

Erat Lucretia levi vestita palla quae membris absque ruga haerebant; nec vel pectus vel clunes mentiebantur; ut erant arctus sic se ostentabant. Gulae candor nivalis, oculorum lumen tamquam solis iubar. Intuitus laetus, facies alacris, genae veluti lilia, purpureis immixta rosis. Pectus amplum, papillae quasi duo punica poma ex utroque latere tumescebant prurimumque palpitantibus movebant.

Non potuit Euryalus ultra stimulum cohibere sed, oblitus timoris, modestiam quoque abs se repulit aggressusque feminam:

“Iam”, inquit, “fructum sumamus amoris”, remque verbis iungebat. Obstabat mulier curamque sibi honestatis et famae fore dicebat; nec aliud eius amorem quam verba et oscula poscere.

Ad quae subridens Euryalus:

“Aut scitum est”, inquit, “me huc venisse aut nescitum. Si scitum, nemo est qui non caetera suspicetur et stultum est infamiam sine re subire. Si vero nescitum et hoc quoque sciet nullus. Hoc pignus amoris est, emoriar prius, quam hoc caream.”

“Ah! scelus est!” inquit Lucretia.

Ο Ευρύαλος αμέσως μόλις πέρασε ο φόβος, επανήλθε και αγκάλιασε τη γυναίκα και είπε:

«Ποτέ δεν μου επιτέθηκε τέτοιος φόβος, αλλά εσύ αξίζεις να υπομείνει κανείς τέτοια πράγματα. Δεν πρέπει να δίνονται αυτά τα φιλιὰ και αυτές οι γλυκές αγκαλιές χωρίς κόπο. Ούτε εγώ, για να πω την αλήθεια, δεν έχω πληρώσει αρκετά βάσανα για κάτι τόσο καλό. Αν μετά τον θάνατο μπορούσα να ζήσω ξανά και να σε απολαύσω, τότε θα ήθελα να πεθάνω χίλιες φορές, αν οι αγκαλιές σου μπορούσαν να αγοραστούν με αυτό το τίμημα. Ω, ευτυχία μου! Ω, ευδαιμονία μου! Όραμα βλέπω ή έτσι έχουν τα πράγματα; Σε έχω εδώ ή με κοροϊδεύει μάταιο όνειρο; Είσαι πράγματι εδώ και εγώ σε έχω».

Η Λουκρητία ήταν ντυμένη με έναν ελαφρύ χιτώνα, που χωρίς πτυχώσεις κολλούσε στα μέλη της· και δεν έκρυβαν ούτε το στήθος της ούτε τους γοφούς της και οι καμπύλες της ήταν φανερές. Ο λαιμός της λευκός σαν χιόνι, το φως των ματιών της τέτοιο σαν του πρωινού ήλιου. Η όψη της χαρωπή, το πρόσωπό της ευδιάθετο, τα απαλά της μάγουλα ροζ, σαν αναμειγμένα με μωβ και κόκκινο. Το χαμόγελο στο στόμα γοητευτικό και μετριασμένο. Το στήθος της ήταν γεμάτο, σαν δυο κόκκινα φρούτα, που από το φούσκωμα και τη διέγερσή τους προκαλούσαν ευχαρίστηση.

Ο Ευρύαλος δεν μπορούσε περισσότερο να συγκρατήσει την επιθυμία, αλλά ξεχνώντας τον φόβο του, έδωξε από πάνω του κάθε περιορισμό και αφού όρμησε στη γυναίκα, είπε:

«Τώρα πια ας θερίσουμε τον καρπό της αγάπης» και τα λόγια ακολούθησε η πράξη. Η γυναίκα αντιστάθηκε και έλεγε ότι ανησυχεί για την τιμή και τη φήμη της και ότι ο έρωτάς του δεν ζητούσε τίποτα άλλο παρά λόγια και φιλιὰ.

Μειδιώντας ο Ευρύαλος απάντησε:

«Είτε είναι γνωστό ότι έχω έρθει εδώ είτε όχι. Αν είναι γνωστό, ο καθένας ξέρει και υποπτεύεται τα υπόλοιπα και είναι χαζό να υποφέρει κάποιος από ατιμία χωρίς να έχει διαπράξει κάτι. Αν είναι όμως άγνωστο, κανένας δεν θα το μάθει. Αυτό είναι το ενέχυρο της αγάπης· Ας πέθαινα καλύτερα παρά να στερηθώ αυτό».

«Αχ! Είναι αμάρτημα!» είπε η Λουκρητία.

“Scelus est”, refert Euryalus, “bonis non uti cum possis. At ego occasionem mihi concessam, tam quaesitam, tam optatam, amitterem?” Acceptaque mulieris veste, pugnantem feminam, quae vincere nolebat, abs negotio vicit.

Nec Venus haec satietatem, ut Amnoni cognita Tamar peperit, sed maiorem sitim excitavit amoris. Memor tamen discriminis Euryalus, postquam vini cibique paulisper hausit, repugnante Lucretia, recessit; nec sinistre quisquam suspicatus est, quia unus ex baiulis putabatur.

[38] Admirabatur se ipsum Euryalus, dum viam pergeret; secumque:

“O! si nunc”, inquit, “se obvium mihi daret Caesar, meque agnosceret, quam illi habitus hic suspicionem faceret, quam me rideret! Fabula omnibus essem et illi iocus. Numquam me missum faceret, donec sciret omnia. Dicendum esset quid sibi haec rustica vestis vellet. Sed fingerem, non hanc, sed aliam me dicerem adisse matronam; nam et ipse hanc amat, nec ex usu est, meum sibi amorem patere. Lucretiam numquam proderem, quae me suscepit servavitque”.

Dum sic loquitur, Nisum, Achatem, Palinurumque vidit, eosque praeit: nec prius ab his cognitus est quam domi fuit; ubi, positis saccis, praetextaque sumpta, rerum pandit eventum; dumque, quis timor et quod gaudium intercessit, memoriter narrat: nunc timenti, nunc exultanti similis fit. Inter timendum autem:

“Heu me stultum!” inquit, “feminae meum commisi caput. Non sic me pater admonuit, dum me nullius feminae fidem sequi debere docebat? Ille feminam dicebat animal esse indomitum, infidum, mutabile, crudele, mille passionibus deditum. Ego, paternae immemor disciplinae vitam meam mulierculae tradidi. Quid si me, oneratum frumento, aliquis agnovisset? Quod dedecus, quaenam infamia mihi et meis posteris evenisset! Alienum me Caesar fecisset,

«Αμάρτημα είναι», είπε ο Ευρύαλος, «να μην εκμεταλλεύεσαι το καλό, όταν μπορείς. Αλλά θα χάσω την ευκαιρία που μου δίνεται την τόσο πολυζήτητη και την τόσο επιθυμητή;» Και αφού έβγαλε τα ρούχα της, τη γυναίκα που τον πολεμούσε και δεν ήθελε να τη νικήσει, χωρίς άρνηση τη νίκησε.

Η Αφροδίτη δεν τους δημιούργησε κορεσμό, όπως στον Άμωνα και την Ταμάρ, αλλά ξεσήκωσε μεγαλύτερη δίψα για έρωτα. Ωστόσο, ο Ευρύαλος, έχοντας επίγνωση του κινδύνου, αφού ήπια λίγο κρασί και έφαγε, έφυγε παρόλο που η Λουκρητία δεν ήθελε. Ευτυχώς, κανείς δεν τον υποψιάστηκε, επειδή θεωρούνταν ως ένας από τους κουβαλητές.

Καθώς περπατούσε στον δρόμο ο Ευρύαλος απορούσε ο ίδιος με τον εαυτό του και είπε:

«Ω, αν τώρα με πετύχαινε ο αυτοκράτορας και με αναγνώριζε, θα με υποπτευόταν και θα με περιγελούσε, όπως συνηθίζει! Θα γινόμουν η ιστοριούλα όλων και ο περίγελός του· δεν θα με άφηνε να φύγω ποτέ χωρίς να μάθει τα πάντα. Και θα έπρεπε να του πω τι θέλει αυτή η χωριάτικη αμφίση. Αλλά θα του έλεγα ότι είχα πάει όχι σε αυτήν, αλλά σε κάποια άλλη παντρεμένη γυναίκα. Επειδή αυτήν και ο ίδιος την αγαπά και δεν είναι συνετό να του αποκαλύψω τον ερωτά μου. Δεν θα πρόδιδα ποτέ τη Λουκρητία, που με δέχτηκε και με υπηρέτησε».

Ενώ μιλούσε έτσι, είδε τον Νίσο, τον Αχάτη και τον Παλινούρο και πέρασε από μπροστά τους χωρίς να τον αναγνωρίσουν, μέχρι που πήγε σπίτι. Εκεί, αφού άφησε τον σάκο και φόρεσε τον κόκκινο χιτώνα του, τους ανακοίνωσε την έκβαση των πραγμάτων και διηγήθηκε με ακρίβεια τι φόβους και τι χαρές πέρασε· πότε έμοιαζε με φοβισμένο και πότε με χαρούμενο.

Ενώσω ήταν φοβισμένος, είπε:

«Αλίμονό μου, του ηλίθιου! Παρέδωσα τη ζωή μου σε μια γυναίκα. Δεν με συμβούλεψε έτσι ο πατέρας μου, όταν μου δίδασκε ότι δεν πρέπει να εμπιστεύομαι καμιά γυναίκα. Εκείνος έλεγε ότι η γυναίκα είναι ένα αδάμαστο, άπιστο, άστατο και σκληρό ζώο, παραδομένο σε χίλια πάθη. Εγώ αδιαφορώντας για τις πατρικές συμβουλές παρέδωσα τη ζωή μου σε μια γυναικούλα. Τι θα γινόταν, αν με αναγνώριζε κάποιος, ενώ κουβαλούσα το σιτάρι; Τι ατίμωση θα είχε επέλθει σε εμένα και στους απογόνους μου! Ο αυτοκράτορας θα με έδιωχνε και θα με τιμωρούσε

tamquam levem et insanum punivisset. Potuissem haec contemnere?

Quid autem, si me vir, dum scrinia versabat, latentem invenisset? Saeva est lex iulia moechis. Exigit tamen dolor mariti maiores poenas, quam lex ulla concesserit. Necat haec ferro, necat ille cruentis verberibus; quosdam moechos et mugilis intrat. Sed putemus virum pepercisse vitae meae. Num me in vinculis coniecisset aut infamem Caesari tradidisset? Dicamus et illius me manus effugere potuisse, quia inermis erat, mihi que fidus ensis haerebat lateri. At vir comitatus erat et arma ex pariete pendebant captu facilia; in domo longus famulorum ordo. Clamores mox invaluissent et ostia fuissent clausa; tunc de me supplicium sumptum fuisset.

Heu me dementem! Nulla me prudentia liberavit ab hoc discrimine, sed casus. Quid casus? imo et promptum ingenium Lucretiae. O fidam feminam! O amatricem prudentem! O insignem et nobilissimum amorem! Cur me tibi non credam? Cur tuam non sequar fidem? Mille mihi assint cervices, omnes tibi committam. Tu fidelis es, tu cauta, tu prudens, scis amare et amantem tueri.

Quis tam cito excogitare potuisset viam qua me quaerentes averteret, ut tu ipsa cogitasti? Tu mihi hanc vitam servasti, eandem tibi devoveo. Non meum est sed tuum quod spiro. Non erit mihi durum perdere propter te, quod per te teneo. Tu vitae meae ius habes, tu necis imperium.

O candidum pectus! O dulcem linguam! O suaves oculos! O ingenium velox! O membra marmorea succique plena! Quando ego vos revisam? quando iterum

σαν κάποιο ελαφρόμυαλο και τρελό. Θα μπορούσα αυτά να τα αγνοήσω?

Τι θα συνέβαινε πάλι, αν ο άνδρας της με ανακάλυπτε να είμαι κουλουριασμένος στην κρυψώνα; Ο Ιουλιανός νόμος για τους μοιχούς είναι πολύ σκληρός.¹⁶⁶ Ωστόσο, η αγανάκτηση ενός συζύγου επιφέρει μεγαλύτερη τιμωρία από αυτή που προβλέπει οποιοσδήποτε νόμος. Ο νόμος σκοτώνει με ξίφος, ο σύζυγος σκοτώνει με ματωμένο μαστίγιο, ενώ άλλοι βάζουν σε κάποιους μοιχούς και τον κεφαλο.¹⁶⁷ Αλλά ας θεωρήσουμε ότι ο άνδρας της μου χάριζε τη ζωή. Μήπως δεν θα με έριχνε στη φυλακή ή δεν θα με παρέδιδε ατιμασμένο στον αυτοκράτορα; Ας πούμε ότι μπορούσα να ξεφύγω από τα χέρια του, γιατί ήταν άοπλος και εγώ είχα δίπλα μου το πιστό μου ξίφος. Όμως, ο άνδρας της είχε συνοδούς και από τον τοίχο κρέμονταν όπλα που ήταν εύκολο να τα πιάσει κανείς· στο σπίτι του είχε έναν μεγάλο αριθμό από υπηρέτες, αμέσως οι φωνές θα δυνάμωναν και θα έκλειναν οι πόρτες και τότε θα άρχιζε για μένα σκληρό βασανιστήριο.

Αλίμονό μου, του τρελού! Καμιά σύνεση δεν θα με απελευθέρωνε από αυτόν τον κίνδυνο, αλλά μόνο η τύχη. Ποια τύχη; Στην πραγματικότητα το φαινό πνεύμα της Λουκρητίας. Ω, πιστή γυναίκα! Ω, συνετή ερωμένη! Ω, διακεκριμένη και αριστοκρατική μου αγάπη! Γιατί να μην σε εμπιστευτώ; Γιατί να μην ακολουθήσω την εμπιστοσύνη σου; Αν είχα χίλια κεφάλια, θα τα εμπιστευόμουν όλα σε σένα. Είσαι πιστή, είσαι προσεκτική, είσαι συνετή, ξέρεις να αγαπάς και να προστατεύεις τον εραστή σου.

Ποιος θα μπορούσε τόσο γρήγορα να σκεφτεί έναν τρόπο για να με σώσει από εκείνους που με αναζητούσαν, όπως τον σκέφτηκες εσύ η ίδια; Έσωσες αυτή τη ζωή για μένα και αυτή σου την αφιερώνω. Δεν είναι δική μου, αλλά δική σου, επειδή αναπνέω. Δεν θα μου είναι δύσκολο να τη χάσω εξαιτίας σου, γιατί για σένα την κρατάω. Εσύ έχεις το δικαίωμα της ζωής μου, εσύ την εξουσία του θανάτου μου.

Ω, λευκό στήθος! Ω, γλυκιά γλώσσα! Ω, χαριτωμένα μάτια! Ω, οξυδερκές πνεύμα! Ω, μαρμάρινα μέλη και γεμάτα χυμούς! Εγώ πότε θα σας ξαναδώ; Πότε θα δαγκώσω ξανά τα

¹⁶⁶ Η lex Iulia de adulteriis εκδόθηκε από τον Αύγουστο το 18 π.Χ. και καταδίκαιε τη μοιχεία με πολύ αυστηρές ποινές. Pirovano (2004) 75.

¹⁶⁷ Ο κεφαλος είναι ένα κωνικό ψάρι που τοποθετούνταν για τιμωρία στα οπίσθια των μοιχών. Pirovano (2004) 75.

corallina labia mordebo? quando tremulam linguam ori meo inmurmuranti denuo sentiam? papillasque unquam illas retractabo?

Parum est, Achates, quod in hac muliere vidisti. Quo propior est femina eo formosior est. Utinam una mecum fuisses! Non Candaulis regis Lydiae formosa uxor formosior fuit, quam ista est. Non miror, illum voluisse nudam coniugem socio demonstrare, ut plenius sumeret gaudium. Ego quoque itidem facerem. Si facultas esset, Lucretiam tibi nudam ostenderem. Aliter autem nec tibi effari, quanta sit eius pulchritudo possum, nec tu, quam solidum, quamque plenum meum fuerit gaudium, potes considerare. Sed congaude mecum, quia maior fuit voluptas, quam verbis possit exponi.”

Sic Euryalus cum Achate. Nec pauciora secum Lucretia dicebat; eius tamen tanto minor laetitia fuit, quo taciturnior. Aliis fidem non habuit ut rem posset referre: Sosiae prae verecundia totum non audebat narrare.

[39] Pacorus interea, Pannonius eques, domo nobilis, qui Caesarem sequebatur, ardere Lucretiam coepit et, quia formosus erat, redamari putabat, solamque feminae pudicitiam obstare sibi rebatur. Illa, sicut mos est nostris dominabus, omnes vultu blando intuebatur. Ars est, sive deceptio potius, ne verus amor palam fiat. Insanit Pacorus, nec consolari potest, nisi Lucretiae mentem persentiat.

Solent matronae senenses, ad primum lapidem, sacellum divae Mariae, quod in Bethlehem nuncupatur, saepius visitare. Huc Lucretia, duabus comitata virginibus et anu quadam, proficiscebatur. Sequitur Pacorus violam in manibus gestans, deauratis foliis, in cuius collo epistolam amatoriam, subtilibus inscriptam membranibus, absconderat.

Nec mirere; tradit enim Cicero, Iliadem omnem, ita subtiliter scriptam, sibi ostensam fuisse, ut testa nucis clauderetur.

κοραλλένια χείλη; Πότε θα νιώσω ξανά στο στόμα μου την τρεμάμενη γλώσσα να μουρμουρίζει; Πότε θα χαϊδέψω ξανά αυτό το στήθος;

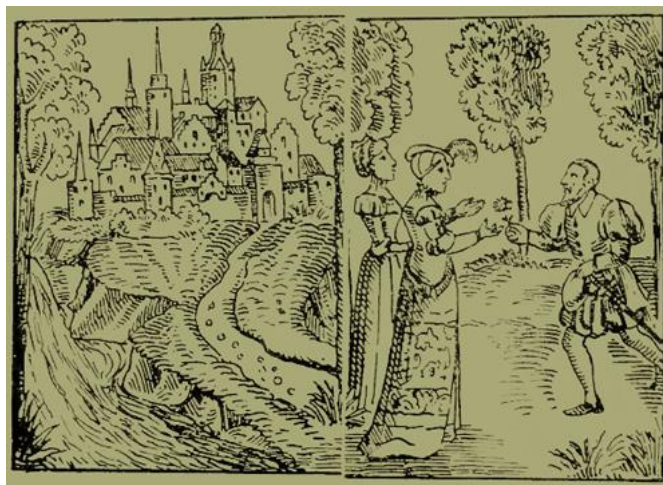
Δεν είναι πολλά, Αχάτη, αυτά που έχεις δει από αυτή τη γυναίκα. Όσο πιο κοντά είναι αυτή η γυναίκα, τόσο πιο όμορφη είναι. Αν ήσουν τότε μαζί μου! Ούτε του Κανδαύλη, του βασιλιά της Λυδίας, δεν ήταν τόσο όμορφη η σύζυγος, όσο όμορφη είναι εκείνη. Δεν απορώ που εκείνος ήθελε να επιδείξει τη γυναίκα του γυμνή σε έναν φίλο του, για να χαρεί περισσότερο. Και εγώ το ίδιο θα έκανα· αν είχα την ευκαιρία, θα σου έδειχνα τη Λουκρητία γυμνή. Διαφορετικά με κανέναν άλλο τρόπο δεν μπορώ να σου εκφράσω πόσο όμορφη είναι, ούτε μπορείς να καταλάβεις πόσο σταθερή και πλήρης ήταν η ευχαρίστησή μου. Αλλά ας χαρείς μαζί μου, επειδή η ηδονή μου υπήρξε μεγαλύτερη απ’ ό,τι μπορεί να εκφραστεί με λόγια».

Έτσι μίλησε ο Ευρύαλος μαζί με τον Αχάτη. Και η Λουκρητία μόνη της δεν έλεγε λιγότερα. Η χαρά της όμως ήταν μικρότερη και για αυτό ήταν πιο σιωπηλή. Δεν είχε εμπιστοσύνη σε άλλους για να μπορέσει να το εκμυστηρευτεί. Στον Σωσία δεν τόλμησε να τα αφηγηθεί όλα από σεμνότητα.

Στο μεταξύ, ο Πακώρος ένας Ούγγρος ιππέας, από αριστοκρατικό οίκο, που ακολουθούσε τον αυτοκράτορα, ξεκίνησε να καίγεται για τη Λουκρητία και, επειδή ήταν όμορφος, θεωρούσε πως θα αγαπηθεί και εκείνος και σκεφτόταν ότι μόνο η σεμνότητα της γυναίκας την εμπόδιζε. Εκείνη, όπως συνηθίζουν οι γυναίκες μας, τους κοιτούσε όλους με ευχάριστο πρόσωπο. Είναι τέχνη ή καλύτερα απάτη, όταν η αληθινή αγάπη δεν γίνεται φανερή. Τρελάθηκε ο Πακώρος, μη μπορώντας να καταλάβει αν η Λουκρητία στο μυαλό της τον σκεφτόταν.

Οι γυναίκες της Σιένας συνηθίζουν να επισκέπτονται συχνά τη μικρή εκκλησία της Αγίας Μαρίας, που ονομάζεται Βηθλεέμ, στην πρώτη διασταύρωση. Εκεί πήγαινε η Λουκρητία συνοδευόμενη από δυο νεαρές κοπέλες και μια γριά. Ο Πακώρος τις ακολουθούσε κρατώντας στα χέρια μια βιολέτα με χρυσά φύλλα, στις οποίες το κοτσάνι ήταν κρυμμένη μια ερωτική επιστολή, γραμμένη σε πολύ μικρή περγαμινή. Μην απορείς, γιατί αναφέρει ο Κικέρωνας ότι του είχαν δείξει ολόκληρη την Ιλιάδα γραμμένη σε

μικρή περγαμνή που μπορούσε να κλειστεί σε ένα καρύδι.

Offert violam Lucretiae seque commendat Pacorus. Respuit donum Lucretia. Instat Pannonius magnis precibus. Tum anus: “Recipe”, inquit, “hera, donatum florem. Quid times, ubi nullum est periculum? Parva res est, qua potes hunc militem placare”

Secuta est Lucretia anilem suasionem violamque recepit Parumper ultra progressa, violam alteri ex virginibus didit. Nec diu post obviam facti sunt duo studentes, qui virgunculam, ut sibi florem traderet, non magno negotio induxerunt apertoque violae stipite, carmen amatorium invenerunt. Solebat enim hominum genus pergratum esse matronis nostris. Sed, postquam Caesaris curia Senas venit, irrideri, despici et odio haberi coepit, quia plus armorum strepitus, quam litterarum lepor, nostras feminas oblectabat. Hinc grandis livor et simultas ingens erat, quaerebantque togae vias omnes, quibus possent sagis.

Ut ergo violae dolus patuit, ad Menelaum mox itur, epistolamque ut legat rogatur. Ille moestus domum pergit, uxorem increpat domumque clamoribus implet. Negat se ream uxor, remque gestam exponit et anus adducit testimonium. Itur ad Caesarem, fit querela, vocatur Pacorus.

Ο Πακώρος προσέφερε στη Λουκρητία τη βιολέτα και της συστήθηκε. Η Λουκρητία το αρνήθηκε. Επέμεινε ο Ούγγρος με πολλά παρακαλετά. Τότε η γριά είπε: «Δέξου, κυρία, το λουλούδι ως δώρο. Τι φοβάσαι, όταν δεν υπάρχει κάποιος κίνδυνος; Μικρό πράγμα είναι, με το οποίο μπορείς να ευχαριστήσεις αυτόν τον στρατιώτη.»

Η Λουκρητία ακολούθησε τη συμβουλή της γριάς και δέχτηκε τη βιολέτα και προχωρώντας λίγο παραπέρα έδωσε τη βιολέτα σε μια από τις νεαρές κοπέλες. Όχι πολύ ώρα αργότερα συνάντησαν δύο μαθητές οι οποίοι ζήτησαν από τη νεαρούλα να τους δώσει το λουλούδι, χωρίς μεγάλη άρνηση το έδωσε. Έπειτα, αφού άνοιξαν το λουλούδι, βρήκαν το ερωτικό ποιηματάκι. Επειδή αυτό το είδος των ανδρών συνήθιζε να είναι ευχάριστο στις κυρίες μας. Αλλά, αφού έφτασε στην αυλή του αυτοκράτορα στη Σιένα ξεκίνησε να χλευάζεται, να περιφρονείται και να γίνεται μισητός, επειδή ο θόρυβος των όπλων ενθουσίαζε τις γυναίκες μας περισσότερο από τη χαρά των γραμμάτων. Επομένως, ήταν μεγάλος ο φθόνος και τεράστιο το μίσος και αναζητούσαν όλοι τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να βλάψουν οι σκληροί τους μαλθακούς.

Μόλις αποκαλύφθηκε η απάτη της βιολέτας, αμέσως η επιστολή μεταφέρεται στον Μενέλαο και του ζητείται να τη διαβάσει. Εκείνος δυσαρεστημένος σπεύδει προς το σπίτι μαλώνει με τη γυναίκα του και γεμίζει το σπίτι με φωνές. Η σύζυγος αρνείται την ενοχή και αναφέρει το περιστατικό που είχε συμβεί και οδηγεί τη γριά

Is crimen fatetur, petensque veniam, numquam se posthac Lucretiam vexaturum, iure iurando confirmat; sciens tamen Iovem non irasci, sed arridere periuriis amantum: sterilem flammam, ut magis prohibitus erat, eo diligentius sequebatur.

Venit hiems exclusisque Nothis, solum Boream admittebat. Cadunt ex coelo nives; solvitur in ludum civitas; iactant matronae in vicos, iuvenes in fenestras, nivem. Hinc nactus occasionem Pacorus, epistolam alteram cera includit, ceramque nive tegit et cingit, factaque pila, in fenestram Lucretiae iacit.

Quis non omnia regi fortuna dicat? Quis non favorabilem eius cupit flatum? Fati enim plus valet hora benigni, quam si te Veneris commendet epistola Marti. Dicunt quidam, nihil esse, quod in sapiente queat fortuna. Hoc ego his sapientibus concedo, qui sola virtute gaudent, qui et pauperes et aegroti et in tauro Phalaridis clausi, vitam se credunt possidere beatam; qualem nullum adhuc vel vidi, vel fuisse putarim.

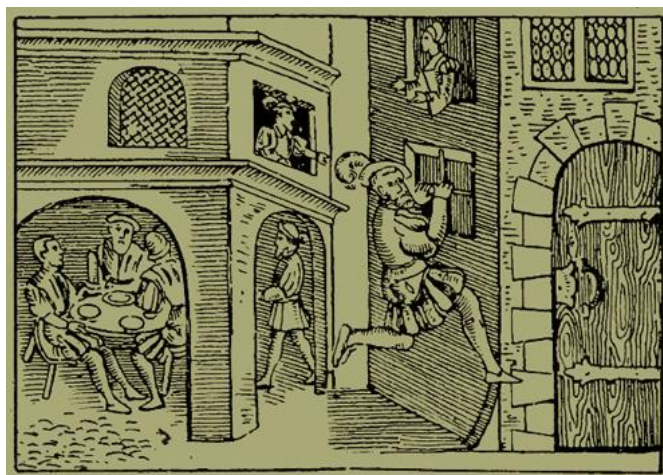
Communis hominum vita favoris indiget fortunae. Haec quos vult elevat et quos vult deprimit. Quis Pacorum perdidit nisi fortuna? Numquid prudentis consilii fuit, in nodis violae clausisse tabellas et nunc, beneficio nivis, epistolam transmisisse? Dicit aliquis fieri cautius potuisse. Quodsi hoc consilium iuvisset fortuna et cautus hic et prudentissimus iudicatus fuisset. Sed obstans fatum, pilam, ex Lucretiae manibus lapsam, apud ignem duxit, ubi, solutis calore nivibus liquefactaque cera, tabellas manifestavit; quas tum vetulae, quae se calefaciebant, tum Menelaus, qui aderat perlegerunt novasque lites excitaverunt, quas Pacorus, non excusatione, sed fuga vitavit.

για μάρτυρα. Αυτό αναφέρεται στον αυτοκράτορα, γίνεται παράπονο και ο Πακώρος καλείται. Αυτός ομολογεί το σφάλμα του και ζητάει συγχώρεση. Επιβεβαιώνει με όρκο ότι ποτέ ξανά μετά από αυτό δεν θα ενοχλήσει τη Λουκρητία. Όμως γνωρίζοντας ότι ο Δίας δεν θυμώνει, αλλά χαμογελάει με τους επίορκους εραστές και πιο πρόθυμα βοηθάει την άγονη φλόγα, επειδή αυτή απαγορεύτηκε.

Έρχεται ο χειμώνας και διώχνει τους Νοτιάδες επιτρέπει μόνο τον Βοριά. Τα χιόνια πέφτουν απ' τον ουρανό, η πολιτεία χαλαρώνει στο παιχνίδι, οι γυναίκες πετούν χιόνια στα στενά, οι νεαροί στα παράθυρα. Γι' αυτό έλαβε την ευκαιρία ο Πακώρος και σφραγίζει άλλη μια επιστολή με κεριά την καλύπτει και κλείνει το κεριά με χιόνι και, αφού το κάνει μπάλα, το ρίχνει στο παράθυρο της Λουκρητίας.

Ποιος δεν λέει ότι τα πάντα ρυθμίζονται από την τύχη; Ποιος δεν επιθυμεί την ευνοϊκή της πνοή; Γιατί μία ώρα καλής τύχης αξίζει περισσότερο από ό,τι αν εσένα μια επιστολή της Αφροδίτης σου σύστηνε τον Άρη. Λένε κάποιιοι ότι δεν υπάρχει τίποτα που η τύχη δεν μπορεί να κάνει στον σοφό άνθρωπο. Αυτό εγώ το παραδέχομαι για τους σοφούς, οι οποίοι απολαμβάνουν μόνο την αρετή και όσοι φτωχοί και άρρωστοι και κλεισμένοι στο ταύρο του Φάλαρη πιστεύουν ότι ζουν μια μακάρια ζωή, αλλά δεν έχω δει ποτέ μέχρι στιγμής κανένα τέτοιο άτομο και δεν θα πίστευα ότι έχει υπάρξει.

Η κοινή ζωή των ανθρώπων χρειάζεται την εύνοια της τύχης. Αυτή, όποιους θέλει, τους ανεβάζει και όποιους θέλει τους κατεβάζει. Ποιος απώλεσε τον Πακώρο, αν όχι η τύχη; Μήπως ήταν συνετό σχέδιο να κλείσει στο κοτσάνι της βιολέτας γράμμα και τώρα να μεταφέρει μια επιστολή σε καλοφτιαγμένο χιόνι; Θα έλεγε κανείς ότι θα μπορούσε να είναι πιο προσεκτικός. Αν όμως αυτό το σχέδιο το είχε διατάξει η τύχη και αυτός θα ήταν προσεκτικός και πάρα πολύ συνετός. Αλλά η μοίρα εναντίον του οδήγησε την μπάλα από τα χέρια της Λουκρητίας να γλιστρήσει και να πέσει κοντά στη φωτιά, όπου από τη ζέστη το χιόνι έλιωσε και το κεριά υγροποιήθηκε και φανερώθηκε το γράμμα, το οποίο όμως οι γριές κυρίες που ζεσταίνονταν και ο Μενέλαος που ήταν παρών το διάβασαν ολόκληρο και ξεσήκωσε καυγάδες, τους οποίους ο Πακώρος τους απέφυγε όχι με δικαιολογία, αλλά με φυγή.

Hic amor ex usu venit Euryalo. Nam vir, dum gressus et actus Pacori speculari, insidiis Euryali locum facit, verumque est, quod dici solet: “non facile custodiri quod a pluribus amatur vel expugnatur.”

[40] Exspectabant amantes, post primum concubitum, secundas nuptias.

Viculus erat, inter aedes Lucretiae atque vicini perarctus erat, per quem, pedibus in utrumque parietem porrectis, in fenestram Lucretiae haud difficilis praebeatur ascensus; sed hac ascendere solum noctu licebat.

Menelao petendum rus erat ibique pernoctandum; qui dies ab amantibus, tamquam Saturnaliorum exspectabatur. Fit recessus. Mutatis Euryalus vestibibus in viculum se recepit. Stabulum illic Menelaus habebat, quod Euryalus, docente Sosia, ingressus est ibique noctem manens, sub foeno latebat.

Tum ecce Dromo, qui erat Menelai secundus famulus, equis praepositus, impleturus praesepia, foenum ex Euryali latere suscepit, eratque amplius suscepturus et Euryalum furca percussurus, nisi Sosias obviasset, qui, ut discrimen agnovit:

“Da mihi hanc operam”, inquit, “frater bone. Ego pabulum equis praebebo. Tu interea loci vide, an nobis cena instructa sit. Gaudendum est, dum herus abest.

Αυτός ο έρωτας ευνόησε τον Ευρύαλο. Επειδή, όταν ο άνδρας της υποψιάζονταν τα βήματα και τις πράξεις του Πακώρου, έκανε χώρο για τις ενέδρες του Ευρύαλου. Και είναι αλήθεια αυτό που συνηθίζεται να λέγεται: «δεν είναι εύκολο να φρουρείται αυτό που αγαπιέται ή πολιορκείται από πολλούς».

Ανέμεναν οι εραστές μετά την πρώτη ερωτική συνεύρεση και δεύτερο πλάγιασμα.

Ανάμεσα από το σπίτι της Λουκρητίας και των γειτόνων υπήρχε ένα στενό δρομάκι, μέσα από το οποίο, ακουμπώντας τα πόδια του ανάμεσα στους δύο τοίχους, μπορούσε κανείς χωρίς καθόλου δυσκολία να σκαρφαλώσει στο παράθυρο της Λουκρητίας. Αλλά το σκαρφάλωμα εκεί έπρεπε να γίνει μόνο τη νύχτα.

Ο Μενέλαος έπρεπε να πάει στην εξοχή και να διανυκτερεύσει εκεί· εκείνη τη μέρα οι εραστές την περίμεναν σαν να ήταν Σατουρνάλια. Έφτασε η αναχώρηση. Ο Ευρύαλος αλλάζοντας ρούχα, πήγε στο στενό. Εκεί ο Μενέλαος είχε έναν στάβλο, στον οποίο ο Ευρύαλος μπήκε μέσα με την καθοδήγηση του Σωσία και παρέμεινε τη νύχτα, κρυμμένος κάτω από το σανό.

Τότε, να και ο Δρόμων, ο οποίος ήταν ο δεύτερος υπηρέτης του Μενελάου, υπεύθυνος για τα άλογα, πήρε σανό από την πλευρά του Ευρύαλου για να γεμίσει τις ταϊστρες και θα έπαιρνε κι άλλο και θα χτυπούσε τον Ευρύαλο με την πιρούνα, αν δεν επενέβαινε ο Σωσίας, ο οποίος αναγνώρισε τον κίνδυνο.

«Δώσε σε εμένα», είπε, «αυτό το έργο, αδελφέ μου καλέ. Εγώ θα φροντίσω για την τροφή των αλόγων. Εσύ στο μεταξύ κοιτά μήπως το δείπνο μας έχει ετοιμαστεί. Πρέπει να χαρούμε, όσο

Melius est nobis cum domina, quam cum illo. Haec iucunda est et perliberalis; ille iracundus, clamorosus, avarus, difficilis. Numquam nobis bene est, dum ille adest. Videsne, ut ventres nostros iniquo castigat modio, qui semper esurit, ut nos fame cruciet; nec sustinet mucida frusta caerulei panis consumi, sed hesternum minutal servat in mensem uniusque cenae siluros et anguillas salsas in alteram differt et numerata fila sectivi porri, ne quid tangamus, signata recludit. Miser, qui per haec tormenta quaerit divitias. Nam quid stultius quam vivere pauperem, ut locuples moriaris? Quanto melius nobis hera, quae non contenta vitulis nos pascere et teneris hoedis, gallinas quoque turdosque ministrat et vini copiam melioris. I, Dromo, cura ut quam uncta popina sit.”

“Istud”, inquit Dromo, “curae habebō et mensam potius, quam equos fricabo. Herum hodie in rus deduxi, quod sibi male succedat. Numquam mihi verbum dixit, nisi vesperi, cum me remisit et equos renuntiarique dominae iussit non se redditurum hac nocte.

Laudo te, Sosia, qui tandem odire coepisti domini mores. Ego iam mutassem dominum, nisi me domina matutinis retinisset offellis. Nihil dormiendum est hac nocte. Bibamus, voremus, donec veniat dies. Non tantum per mensem lucrabitur herus, quantum nos una cena consumemus.”

Audiebat haec Euryalus libens, tametsi mores servorum notabat et idem sibi fieri non dubitabat, cum domo abesset. Utique Dromo recessit, assurgens Euryalus:

“O quam”, inquit, “beatam noctem, Sosia, tuo beneficio sum habiturus, qui me huc duxisti et, ne patefierem, probe curasti. Vir bonus es, meritoque te amo, nec tibi non gratus inveniar.”

Aderat hora praescripta. Laetus Euryalus, quamvis duobus perfunctus discriminibus, murum ascendit, ad apertam fenestram subintrat, Lucretiam penes foculum

λείπει ο κύριος. Είναι καλύτερα για εμάς με την κυρία παρά με αυτόν. Αυτή είναι ευχάριστη και ευγενική, εκείνος είναι οξύθυμος, φωνακλάς, τσιγκούνης, δύσκολος άνθρωπος. Ποτέ δεν είναι καλά για μάς, όταν αυτός είναι εδώ. Μήπως δεν βλέπεις πόσο άδικα τιμωρεί τις κοιλίες μας, που πάντα πεινάνε, ώστε να μας βασανίζει με την πείνα, δεν συγκινείται με την κατανάλωση του πολύ μουχλιασμένου ψωμιού, αλλά το χθεσινό στιφάδο το κρατάει ένα μήνα και τα γατόπαρα και τα χέλια ενός δείπνου τα αφήνει για το άλλο και αριθμεί τις σειρές των πράσων που κόβονται εύκολα και για να μη κόψουμε κάποιο κρατάει τα νούμερα. Άθλιος, όποιος με αυτά τα βασανιστήρια αναζητά τα πλούτη. Γιατί τι είναι πιο ανόητο από το να ζεις ως φτωχός ώστε να πεθαίνεις ως πλούσιος; Πόσο καλύτερη είναι η κυρία σε μάς, η οποία δεν αρκείται να μας ταΐζει με μοσχάρια και τρυφερά κατσικάκια, αλλά επίσης μας φέρνει και κότες και τσίγλες και το καλύτερο κρασί σε αφθονία. Πήγαινε, Δρόμων, και φρόντισε να είναι το γεύμα πολυτελές.»

Ο Δρόμων είπε: «Θα το φροντίσω αυτό και το τραπέζι θα το τρίψω καλύτερα από τα άλογα. Σήμερα συνόδεψα τον κύριο στην εξοχή, πράγμα που ακολουθεί κακό. Δεν μου είπε ούτε μια λέξη, παρά μόνο το απόγευμα, όταν με έστειλε πίσω στα άλογα και με διέταξε να ανακοινώσω στην κυρία ότι δεν θα επέστρεφε αυτή τη νύχτα.

Σε επαινάω, Σωσία, που επιτέλους άρχισες να μισείς τα ήθη του κυρίου. Εγώ θα είχα αλλάξει ήδη κύριο, αν δεν με κρατούσε η κυρία τα πρωινά με τα ψωμάκια. Καθόλου δεν πρέπει να κοιμηθούμε αυτή τη νύχτα. Ας πιούμε και ας φάμε μέχρι να ξημερώσει. Ούτε καν σε έναν μήνα δεν θα μαζέψει ο κύριος, όσα εμείς θα καταναλώσουμε σε ένα δείπνο.»

Ο Ευρύαλος τα άκουγε αυτά χαρούμενος, αν και σκεφτόταν τα ήθη των υπηρετών και δεν αμφέβαλλε ότι το ίδιο γινόταν και γι' αυτόν, όταν έλειπε από το σπίτι. Και όταν έφυγε ο Δρόμων, ο Ευρύαλος σηκώθηκε και είπε:

«Ω, πόσο ευτυχισμένη νύχτα θα έχω, Σωσία, χάρη στην καλή σου πράξη, που με έφερες εδώ και φρόντισες να μην αποκαλυφθώ. Είσαι καλός άνδρας και δικαίως σε αγαπώ και δεν θα με βρεις αγάριστο απέναντί σου.»

Ήρθε η προκαθορισμένη ώρα. Ο Ευρύαλος χαρούμενος, αν και είχε ξεφύγει από δυο κινδύνους, σκαρφάλωσε στον τοίχο και μπήκε από το ανοιχτό παράθυρο. Βρήκε τη Λουκρητία

sedentem paratisque obsoniis
exspectantem, reperit. Illa, ut amantem
cognovit, assurgens, medium complexa
est. Fiunt blanditiae, dantur oscula, itur in
Venerem tensis velis, – fessamque navigio
Cytheream nunc Ceres reficit, nunc
Bacchus.

[41] Heu! quam breves voluptates sunt,
quam longae sollicitudines. Vix horam
Euryalus laetam habuerat; tum ecce
Sosiam qui reditum Menelai nuntiat,
gaudiumque perturbat. Timens Euryalus
fugere studet. Lucretia, mensis
absconditis, obviam viro pergit
reversumque salutatur, et:

“O mi vir!” inquit, “quam bene redisti;
nam ego iam te re villica inviscatum rebar.
Quid tu tamen rure tam diu fecisti? Cave
ne quid olfaciam! Cur non domi manes?
Quid me tua contristari absentia studes?
Semper, dum abes, timeo tibi; tum ne
quam ardeas formido, ut sunt infidi
uxoribus suis viri. Quo metu, si me vis
solvere, numquam extra dormias; nec
enim sine te nox est mihi ulla iucunda. Sed
cena hic iam, post cubitum ibimus.”

Erant tum in aula, ubi prandere familia
solet, ibique virum detinere Lucretia
nititur, donec Euryalus abeundi spatium
suscepisset, cui necessaria erat morula
quaedam. Menelaus autem foris cenatus
erat seque in thalamum recipere festinabat.
Tum Lucretia:

“Parum me amas”, inquit, “cur non potius
domi apud me cenasti? Ego, quia tu
aberas, nec comedi hodie, nec bibi
quidquam. Venerunt tamen villici ex
Rosalia, nescio quid vini portantes:
optimum esse ferebant trebianum. Ego
pare moestitia nihil gustavi. Nunc,
quoniam ades, eamus, si placet, in
cellarium introrsum, gustemusque vinum,
si, ut illi dixerunt, tam suavissimum sit.”
Hisque dictis, laternam dextra, virum
sinistra manu recipit et in intimum penum
descendit, tamque diu nunc hunc, nunc
illum cadum terebravit ac cum viro

να κάθεται δίπλα στη φωτιά και να ετοιμάζει
φαγητό περιμένοντας. Εκείνη, μόλις αναγνώρισε
τον εραστή της, σηκώθηκε και τον αγκάλιασε
στη μέση. Υπήρξαν χάδια και δόθηκαν φιλιά.
Οδηγούνται στην πράξη του έρωτα με τεντωμένα
τα κουπιά και την κουρασμένη από την πλεύση
Αφροδίτη άλλοτε ανανεώνει η Δήμητρα και
άλλοτε ο Διόνυσος.

Αχ! Πόσο σύντομες είναι οι απολαύσεις, πόσες
πολλές οι υποχρεώσεις. Μόλις μία ώρα είχε
χαρούμενη ο Ευρύαλος, και να, έρχεται ο Σωσίας
που ανακοινώνει την επιστροφή του Μενελάου
και διαταράσσει τη χαρά. Φοβισμένος ο
Ευρύαλος προσπαθεί να ξεφύγει. Η Λουκρητία,
αφού έκρυψε το τραπέζι, ξεκίνησε να συναντήσει
τον άνδρα της και όταν τον βρήκε, τον χαιρετά
και του λέει :

«Ω, άνδρα μου! Τι καλά που γύρισες, επειδή
νόμιζα ότι κόλλησες με κάποια χωριάτα. Τι
έκανες επιτέλους τόση πολλή ώρα στο χωράφι;
Πρόσεξε μη μυριστώ τίποτα! Γιατί δεν μένεις
σπίτι; Γιατί μερμινάς να με στεναχωρείς με την
απουσία σου; Πάντα, όταν λείπεις, φοβάμαι για
σένα. Φοβάμαι μήπως καίγεσαι για κάποια άλλη,
όπως οι άνδρες που δεν είναι πιστοί στις γυναίκες
τους. Αν θέλεις να με απαλλάξεις από αυτόν τον
φόβο ποτέ μη ξανακοιμηθείς εκτός, γιατί κανένα
βράδυ δεν μου είναι ευχάριστο χωρίς εσένα.
Αλλά ας φάμε τώρα και μετά πάμε στο κρεβάτι.»
Βρέθηκαν τότε στην αυλή, όπου η οικογένεια
συνηθίζει να γευματίζει. Και εκεί η Λουκρητία
αποπειράται να κρατήσει τον άνδρα της, ώστε ο
Ευρύαλος να βρει χρόνο να φύγει, πράγμα για το
οποίο ήταν απαραίτητη αυτή η σύντομη
καθυστέρηση. Ο Μενέλαος όμως δείπνησε στην
πόρτα και βιαζόταν να αποσυρθεί στην
κρεβατοκάμαρα. Τότε η Λουκρητία είπε:

«Λίγο με αγαπάς. Γιατί δεν δείπνησες καλύτερα
κοντά μου μέσα στο σπίτι; Εγώ σήμερα, επειδή
έλειπες, ούτε έφαγα ούτε ήπια τίποτα. Ήρθαν
όμως κάποιοι χωρικοί από τη Ροζαλία και δεν
ξέρω τι κρασιά έφεραν· έλεγαν ότι ήταν το
καλύτερο από αυτά της Τρεβίας. Εγώ από
μελαγχολία τίποτα δεν δοκίμασα. Τώρα, επειδή
είσαι εδώ, ας πάμε, αν θέλεις, στο κελάρι και ας
δοκιμάσουμε το κρασί αν είναι όντως το πιο
εύγεστο, όπως έλεγαν εκείνοι.»

Και αφού τα είπε αυτά, με το δεξί της χέρι έπιασε
τη λάμπα και με το αριστερό τον άνδρα της και
κατέβηκε στο εσωτερικό κελάρι. Και για πολλή
ώρα πότε εδώ και πότε εκεί αντλούσε από τα

pitissavit, donec Euryalum putavit abiisse. Ac ita demum ad ingratos hymenaeos cum viro transivit. [42] Euryalus intempesta nocte domum repetiit.

Sequenti luce, sive quod sic expediebat camerae, sive suspicio mala fuit, muro fenestram Menelaus obstruxit. Credo, ut sunt concives nostri in coniuncturas acuti, suspicionumque pleni: timuisse Menelaum loci commoditatem, utque parum fidebat uxori, occasionem demere voluisse. Nam, etsi nihil conscius erat illi, vexatam tamen feminam, multis dietim temptatam precibus, non ignorabat et animum cognoscebat mulieris instabilem, cuius tot sunt voluntates quot in arboribus folia. Sexus enim femineus novitatis est cupidus, raroque virum amat, cuius copiam habet. Sequebatur ergo viam maritorum pervulgatam, quorum opinio est, infortunium bonis excludi custodiis.

Erepta est hinc conveniendi facultas, nec mittendis litteris permissa libertas est, nam et cauponem, qui post aedes Lucretiae vinariam tabernam conduxerat, ex qua Euryalus solebat affari Lucretiam et litteras per arundinem mittere, sicut Menelaus suasit, magistratus expulit.

Restabat solus oculorum intuitus, nutuque tantum se consultabant amantes; neque istac, amoris extrema linea, commode perfrui poterant. Erat ingens dolor utriusque, cruciatusque morti similis, quia nec amoris poterant oblivisci, nec in eo perseverare.

[43] Dum sic anxius Euryalus, quid consilii capiat meditatur: venit in mentem Lucretiae monitum, quod sibi de Pandalo scripserat, Menelai sobrino, – peritosque medicos imitatus, quibus mos est in periculosis aegritudinibus anceps adhibere medicamentum et ultima potius experiri, quam morbum sine cura relinquere. Aggredi Pandalum statuit remediumque suscipere, quod antea refutarat. Hinc

βαρέλεια κρασί και μαζί με τον άνδρα της το δοκίμαζαν, μέχρι που πίστεψε ότι ο Ευρύαλος είχε φύγει. Και έτσι τελικά πήγε με τον άνδρα της στο ανεπιθύμητο συζυγικό δωμάτιο. Ο Ευρύαλος μέσα στη σιωπή της νύχτας επέστρεψε στο σπίτι του.

Την επόμενη μέρα, είτε επειδή έτσι βόλευε στο δωμάτιο, είτε επειδή είχε υποψίες, ο Μενέλαος έχτισε με τοίχο το παράθυρο. Πιστεύω ότι, επειδή οι συμπολίτες μας είναι ευφυείς στις εικασίες και γεμάτοι καχυποψία, ο Μενέλαος φοβήθηκε την εύκολη πρόσβαση και, καθώς εμπιστευόταν λίγο τη γυναίκα του, ήθελε να κόψει την όποια ευκαιρία. Διότι, αν και εκείνος δεν γνώριζε τίποτα, δεν αγνοούσε ότι η γυναίκα του πολιορκείται ερωτικά και καθημερινά με πολλές κεσσίες και ήξερε την ασταθή ψυχή της γυναίκας, της οποίας οι επιθυμίες είναι τόσες όσες και τα φύλλα στα δέντρα. Γιατί επιθυμεί το γυναικείο φύλο νέες περιπέτειες και σπάνια αγαπά τον άνδρα, τον οποίο έχει στη διάθεσή του. Ακολούθησε λοιπόν την πασίγνωστη οδό των παντρεμένων, των οποίων η γνώμη είναι ότι με καλή επίβλεψη αποφεύγονται οι ατυχίες.

Έτσι διακόπηκε η δυνατότητα συνάντησης και δεν ήταν πλέον ελεύθερη η ανταλλαγή επιστολών. Ακόμη, ο Μενέλαος έπεισε τον δικαστή να διώξει τον ταβερνιάρη, ο οποίος είχε πίσω από το σπίτι της Λουκρητίας μια κρασοταβέρνα, από την οποία ο Ευρύαλος συνήθιζε να μιλάει με τη Λουκρητία και να στέλνει γράμματα με ένα καλάμι.

Παρέμενε μόνο η επαφή με τα μάτια και οι εραστές συνεννοούνταν με ένα νεύμα· δεν μπορούσαν όμως με αυτήν την ακραία γραμμή του έρωτα να χαίρονται όπως αρμόζει. Υπήρχε μεγάλος πόνος και στους δύο και ήταν επώδυνος, όμοιος με θάνατο, επειδή οι εραστές δεν μπορούσαν να ξεχάσουν τον έρωτά τους, ούτε να τον διατηρήσουν.

Ενώ έτσι στεναχωρημένος ήταν ο Ευρύαλος και σκεφτόταν τι σχέδιο να ακολουθήσει, του ήρθε στο μυαλό η συμβουλή της Λουκρητίας, όταν του είχε γράψει για τον Πάνδαλο, τον ξάδελφο του Μενελάου· και μιμούμενος τους έμπειρους γιατρούς, οι οποίοι συνηθίζουν στις επικίνδυνες ασθένειες να αναμειγνύουν δυο φάρμακα και να πειραματίζονται ακραία από το να αφήσουν την ασθένεια χωρίς θεραπεία, αποφάσισε να συναντήσει τον Πάνδαλο και να δεχτεί τη θεραπεία που προηγουμένως είχε αρνηθεί. Για

igitur, eo accersito et in penitioem domus partem vocato:

“Sede”, inquit, “amice; rem grandem tibi dicturus sum, indigentem his, quas in te scio sitas: diligentia, fide et taciturnitate. Volui haec dudum iam tibi dixisse; sed non eras mihi adhuc plene cognitus; nunc et te nosco et, quia probatae fidei es, amo et observo: quod, si aliud de te nescirem: satis est, quia omnes tui concives te laudant; tum comites mei quibuscum amicitiam conflavisti et, qui sis et quanti pendendus, me certum fecere; ex quibus te cupere meam benivolentiam didici, cuius te iam facio participem, quia non minus illa es dignus, quam ego sum tua. Nunc, quid velim, quoniam inter amicos res agitur, paucis exponam.”

Tu scis mortale genus quam in amorem sit pronum, seu virtutis sit, seu vitii. Late patet ista calamitas, nec cor est, si modo carneum est, quod amoris non aliquando sentiat stimulos. Scis, quia nec sanctissimum David, nec sapientissimum Salamonem, nec Samsonem fortissimum ista passio dimisit immunem.

Incensi praeterea pectoris et amoris imbibiti ea natura est, ut si quis prohibeat, magis ardeat. Nulla re magis ista curatur pestis quam dilecti copia. Fuerunt plures, tum viri, tum mulieres, tam nostra, quam maiorum nostrorum memoria, quibus inhibito durissimae necis fuit occasio. Contra vero, plerosque novimus, qui post concubitum et amplexus passim concessos, mox furere desiverunt.

Nihil consultius est, postquam amor ossibus haesit: quam furori cedere. Nam, qui adversus tempestatem nititur, saepe naufragium facit et, qui obtemperat procellae superat. Haec ideo dixi, quia te scire meum amorem volo et quid mei causa sis facturus. Tibi quod emolumentum hinc sit oriturum, nihil tacebo, quia iam mei cordis alteram te reputo partem.

αυτό λοιπόν τον κάλεσε και αφού τον πήγε στα ενδότερα του σπιτιού, του είπε:

«Κάτσε, φίλε μου, θα σου μιλήσω για ένα μεγάλο πράγμα που χρειάζεται αυτά, τα οποία ξέρω ότι υπάρχουν σε σένα: επιμέλεια, εμπιστοσύνη και μυστικότητα. Ήδη εδώ και καιρό ήθελα αυτά να σου πω, αλλά δεν σε ήξερα καλά έως τώρα. Τώρα και σε ξέρω και επειδή είσαι αποδεδειγμένα πιστός, σε αγαπώ και σε παρατηρώ. Αν δεν ήξερα κάτι άλλο για σένα, είναι αρκετό που όλοι οι συμπολίτες σου σε επαιτούν. Οι σύντροφοί μου με τους οποίους διατηρείς φιλία, μου κατέστησαν σαφές τι άνθρωπος είσαι και τι χαρακτήρα έχεις. Από αυτούς έμαθα ότι επιθυμείς τη συμπάθειά μου, της οποίας τώρα σε κάνω μέτοχο, επειδή δεν είσαι λιγότερο άξιος γι' αυτήν από ό,τι είμαι εγώ για τη δική σου. Τώρα, θα σου πω με λίγα λόγια τι θα ήθελα, επειδή έτσι συμβαίνει μεταξύ των φίλων.

Εσύ ξέρεις το ανθρώπινο γένος και πόσο επιρρεπές είναι στον έρωτα είτε είναι ηθικός είτε αμαρτωλός. Παντού βρίσκεται αυτή η συμφορά, δεν υπάρχει θνητή καρδιά, που να μην νιώθει κάποιο χτύπημα της αγάπης. Γνωρίζεις ότι ούτε τον πανιερότατο Δαβίδ, ούτε τον σοφότατο Σολομώντα, ούτε τον Σαμψών τον γενναίοτατο, δεν άφησε ανέγγιχτους αυτό το πάθος.

Επιπλέον, τέτοια είναι η φύση ενός φλεγόμενου στήθους και ενός μεγάλου έρωτα, ώστε, αν κάποιος τον απαγορεύσει, καίγεται περισσότερο. Κανένα πράγμα δεν μπορεί να θεραπεύσει αυτή την ασθένεια περισσότερο από την παρουσία του αγαπημένου. Υπήρξαν πολλοί και άνδρες και γυναίκες στη μνήμη τη δική μας και των μεγαλύτερων μας, για τους οποίους το εμπόδιο του έρωτα ήταν η αιτία ενός πολύ σκληρού θανάτου. Αντίθετα όμως, γνωρίζουμε πολλούς, οι οποίοι μετά την ερωτική συνεύρεση και τις αγκαλιές, έπαψαν αμέσως να τρελαίνονται από επιθυμία.

Όταν ο έρωτας φτάσει ως τα κόκαλα, τίποτα δεν είναι σοφότερο από το να υποχωρήσεις στο πάθος. Γιατί όποιος αντιτίθεται στην καταγιγίδα, συχνά ναυαγεί. Και όποιος υποτάσσεται, επιβιώνει. Για αυτό στα είπα, επειδή θέλω να ξέρεις τον έρωτά μου και τι μπορείς να κάνεις για χάρη μου. Δεν θα σου κρύψω το όφελος που θα προκύψει από αυτό, γιατί ήδη σε θεωρώ το άλλο μισό της καρδιάς μου.

[44] Ego Lucretiam diligo; neque hoc, mi Pandale, mea culpa est factum, sed regente fortuna, in cuius manu est, quem colimus orbis. Mihi non erant noti mores vestri, nec huius urbis consuetudines noram. Putabam ego, feminas vestras, quod oculis monstrant in corde sentire. Sed inescant homines vestrae maritatae, non amant. Hinc deceptus sum. Credidi namque amatum me Lucretiae fore, dum me luminibus intuebatur placidis, coepique contra diligere. Nec tam elegantem dominam dignam putavi, cui vices non redderentur amoris.

Nondum te noram vel tuum genus. Amavi, putans amari. Quis enim tam saxeus est aut ferreus qui non amet amatus? Sed postquam fraudes novi meque dolis irretitum, ne meus sterilis esset amor: nisus sum omnibus artibus, illam incendere, ut par pari referretur.

Ardere namque, nihilque urere, tum rubor erat, tum anxietas animi, quae me, die noctuque, mirum in modum cruciabat et eram adeo introrsus, ut egredi nullo pacto valerem. Factum est igitur, ut me continuante par sit amor amborum. Illa incensa est, ego ardeo; ambo perimus; nec remedium protelandae vitae videmus ullum, nisi tu sis adiumento.

Vir eam custodit et frater. Non tam vellus aureum pervigil draco servabat, nec aditum Orci Cerberus, quam ista diligenter recluditur. Novi ego familiam vestram. Scio, quia nobiles estis inter primores urbis, divites, potentes, amati. Utinam numquam novissem hanc feminam! Sed quis est, qui possit resistere fati? Non elegi hanc, sed casus dedit amandam.

Sic res se habet. Tectus est adhuc amor; sed nisi bene regatur, magnum adhuc, quod Superi avertant, malum pariet. Possem ego me fortassis compescere, si hinc abirem; quod, quamquam mihi esset gravissimum: facerem tamen, vestrae familiae gratia, si hoc putarem ex usu fore. Sed nosco illius furorem. Aut me sequeretur, aut manere coacta, mortem

Εγώ αγαπώ τη Λουκρητία και αυτό, Πάνδαλέ μου, δεν έγινε από δικό μου λάθος, αλλά το διέταξε η τύχη, στα χέρια της οποίας βρίσκεται ο κόσμος που ζούμε. Δεν ήξερα τις συνήθειές σας, ούτε τα έθιμα της πόλης. Πίστευα ότι οι γυναίκες σας ό,τι δείχνουν με τα μάτια τους, το αισθάνονται και στην καρδιά τους, αλλά οι παντρεμένες γυναίκες σας δελεάζουν τους άνδρες, δεν τους αγαπούν. Συνεπώς, εξαπατήθηκα. Πίστευα δηλαδή ότι η Λουκρητία με αγαπάει, όταν μου έκλεινε γλυκά τα μάτια και ξεκίνησα να την αγαπώ και εγώ. Δεν πίστευα ότι μια τόσο κομψή και αξιόλογη κυρία δεν άξιζε ανταπόδοση της αγάπης.

Δεν ήξερα ούτε την καταγωγή, ούτε το γένος σου. Αγαπούσα, θεωρώντας ότι με αγαπάνε. Γιατί ποιος είναι τόσο τραχύς και σκληρός που να μην αγαπάει να τον αγαπούν; Αλλά, αφού έμαθα για την απάτη και παγιδεύτηκα στους δόλους, για να μην είναι άγονη η αγάπη μου, επιχείρησα με όλους τους τρόπους να την κάνω να καίγεται για μένα, ώστε να μου ανταποδώσει το ίδιο.

Γιατί το να καίγομαι και τίποτα να μην καίγεται, ήταν στην ψυχή μου τότε πάθος και τότε ταραχή, η οποία μέρα και νύχτα με βασάνιζε με περίεργους τρόπους. Έγινε λοιπόν, ενώ το συνέχιζα, να γίνει αμοιβαίος ο έρωτας. Φλέγεται εκείνη, καίγομαι και εγώ, χαθήκαμε και οι δύο. Δεν βλέπουμε καμιά θεραπεία για να μπορούμε να συνεχίσουμε τη ζωή μας, αν δεν βοηθήσεις.

Τη φρουρεί ο άνδρας της και ο αδελφός της. Ούτε ο ξάγρυπνος δράκος δεν πρόσεχε τόσο το χρυσόμαλλο δέρας, ούτε ο Κέρβερος την είσοδο του Πλούτωνα, όσο επιμελώς φυλάσσεται αυτή. Έχω γνωρίσει την οικογένειά σας. Ξέρω πως είστε αριστοκράτες ανάμεσα στους πρώτους της πόλης, πλούσιοι, ισχυροί, αγαπητοί. Μακάρι να μην είχα γνωρίσει ποτέ αυτή τη γυναίκα! Αλλά ποιος είναι αυτός που μπορεί να αντισταθεί στη μοίρα του; Δεν την επέλεξα εγώ, αλλά η τύχη μου την έδωσε να την αγαπήσω.

Έτσι έχουν τα πράγματα: ως τώρα ο έρωτας παραμένει κρυφός, αλλά, αν δεν πάει καλά, θα συμβεί κάποια μεγάλη ατυχία, που μακάρι οι θεοί να την αποτρέψουν. Εγώ θα μπορούσα ίσως να συγκρατηθώ, αν έφευγα από εδώ, παρόλο που θα μου ήταν οδυνηρό και θα το έκανα για χάρη της οικογένειάς σας, αν το θεωρούσα χρήσιμο. Αλλά ξέρω και το πάθος της. Ή θα με ακολουθήσει ή αν αναγκαζόταν να μείνει, θα κατέφευγε στην

sibi conscisceret, quod esset domui vestrae dedecus perpetuum.

[45] Quod igitur te volebam teque vocabam, vestri causa est, ut obviamus his malis. Nec alia via est, nisi ut amoris nostri aurigam te praebeas, curesque, ut bene dissimulatus ignis non fiat apertus. Ego me tibi commendo, do, devoevo. Obsequere nostro furori; ne, dum oppugnatur, magis incendatur. Cura, ut semel convenire possimus, quo facto mox humiliabitur amor, tollerabiliorque reddetur. Tute scis aditus domus: scis quando vir abest: scis quomodo me valeas introducere.

Frater viri avertendus est, qui est ad has res nimium perspicax, Lucretiamque, – tamquam locum germani teneat, – magna cura custodit, inversaque Lucretiae verba, eversas cervices, gemitus, screatus, tussim, risus attente considerat. Hunc eludere sententia est; nec sine te fieri potest.

Assis ergo et, quando abfuturus sit vir, me instrue remanentemque fratrem diverte, ne custos adfixus Lucretiae sit, neve custodes adhibeat alios. Tibi credet et, quod dii faxint, hanc tibi provinciam fortasse committet: quam si susceperis et me iuveris, ut spero, in vado res est. Poteris enim me clam, dum caeteri dormiunt, intromittere et amorem lenire furentem.

Ex his quot emergant utilitates, arbitror, te pro tua prudentia palam cernere. Servabis namque imprimis honorem domus, amorem teges, qui non posset absque vestra infamia manifestari. Sobrinam tuam in vita tenebis, Menelao uxorem custodies, cui non tam obest una nox mihi concessa, nesciis omnibus, quam si, sciente populo, illam perdidit me sequentem. Nupta senatori romano secuta est Hippia ludium ad Pharon et Nilum famosaque moenia Lagi. Quid, si me domi nobilem atque potentem Lucretia sequi statuat? Quod

αυτοκτονία, πράγματα που θα ήταν για το σπίτι σας αιώνια ατίμωση.

Για αυτό λοιπόν σε ήθελα και σε κάλεσα, είναι προς το συμφέρον σας να αντιμετωπίσουμε αυτές τις συμφορές. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος από το να προσφερθείς ως οδηγός στην αγάπη μας και να φροντίσεις ότι το πάθος που μέχρι τώρα ήταν καλά κρυμμένο δεν θα αποκαλυφθεί. Εγώ σε εμπιστεύομαι, σου δίνω και σου αφιερώνω τον εαυτό μου. Δώσε προτεραιότητα στο πάθος μας, ώστε να μη φουντώσει περισσότερο, ενώ πολεμείται. Φρόντισε να μπορέσουμε να συναντηθούμε μόνο μία φορά, έτσι ώστε μόλις γίνει αυτό να υποχωρήσει ο έρωτας αμέσως και να καταστεί πιο υποφερτός. Ξέρεις την είσοδο του σπιτιού, ξέρεις πότε λείπει ο άνδρας της και ξέρεις και με ποιο τρόπο θα με βάλεις μέσα ασφαλώς.

Πρέπει να απομακρυνθεί ο αδελφός του άνδρα της, ο οποίος είναι πολύ έξυπνος σε αυτά τα θέματα και προσέχει τη Λουκρητία τόσο προσεκτικά σαν να πρόσεχε γερμανικό έδαφος και παρατηρεί προσεκτικά τις κινήσεις της Λουκρητίας, τα λόγια της, τον λαιμό της, τους αναστεναγμούς της, κάθε της βήχα και το γέλιο της. Το όλο θέμα είναι να του ξεφύγω, αλλά χωρίς εσένα δεν μπορεί να γίνει.

Βοήθησέ με λοιπόν και, όταν φύγει ο άνδρας της, ενημέρωσέ με, απομάκρυνε τον αδελφό του που παραμένει, για να μην είναι κολλημένος φύλακας της Λουκρητίας και να μην φέρει άλλους φύλακες. Εσένα σε εμπιστεύεται και ίσως, αν το θέλουν οι θεοί, αναθέσει σε σένα αυτό το καθήκον, που αν το αναλάβεις και με βοηθήσεις, όπως ελπίζω, το πράγμα θα προχωρήσει. Γιατί θα μπορέσεις, όταν οι υπόλοιποι κοιμούνται, να με βάλεις κρυφά μέσα και να κατευνάσεις τη μανία του έρωτα.

Από αυτό πόσες ωφέλειες θα προκύψουν, νομίζω και εσύ το βλέπεις καθαρά χάρη στη σωφροσύνη σου. Γιατί θα σώσεις πρωτίστως την τιμή του οίκου σου κρύβοντας τον έρωτα, που δεν μπορεί να εκδηλωθεί χωρίς τη δική σας ατιμία. Θα κρατήσεις την ξαδέλφη σου στη ζωή, θα διαφυλάξεις τη γυναίκα του Μενελάου, που δεν θα τη βλάψει τόσο, αν περάσει μια νύχτα με εμένα, όσο αν χαθεί ακολουθώντας με, με τον λαό να το ξέρει. Παντρεμένη με έναν Ρωμαίο συγκλητικό, η Ιπεσία ακολούθησε έναν μονομάχο στον Φάρο και στον Νείλο και τα κακόφημα τείχη του Πτολεμαίου του Λάγου. Τι

dedecus vestri generis, quis populi risus? Quae nedum vestra, sed totius civitatis infamia! Diceret forsitan aliquis: absumenda potius ferro, aut exstinguenda venenis est mulier, quam id agat. Sed vae illi, qui se humano sanguine polluit et maiori scelere vindicat minus. Non augenda sunt mala, sed minuenda. Nos hoc scimus, ex duobus bonis melius deligendum aut ex malo, et bono, quod sit bonum; sed ex malis duobus, quod minus obsit.

Omnis via periculi plena est, sed haec, quam monstro minus habet discriminis, per quam nedum sanguini tuo consules, sed mihi quoque proderis, qui paene insanio, dum mei causa video Lucretiam cruciari, cui potius esse odio vellem, quam te rogare. Sed hic sumus, eo deducta res est, ut, nisi tuis artibus, tua cura, ingenio atque sollicitudine navis regatur: nulla salutis spes maneat.

Iuva igitur et illam et me, tuamque domum absque nota conserva. Nec me putes ingratum. Scis, apud Caesarem quanti sim. Quidquid petieris, impetratum tibi efficiam [46] et hoc ante omnia tibi polliceor, doque fidem, palatinum te comitem futurum, omnemque tuam posteritatem hoc titulo gavisuram. Ego tibi Lucretiam, meque et nostrum amorem et famam nostram et tui generis decus committo, tuaeque mando fidei. Tu arbiter es; omnia haec in te sita sunt. Vide, quid agas; et servare potes ista et perdere.”

[47] Subrisit his Pandalus, factaque morula: “noram haec, Euryale”, dixit, “et utinam non accidissent; sed eum in locum, sicut abs te dictum est, res rediit, ut necesse sit, me, quod iubes efficere, nisi et nostrum genus affici contumeliis et scandalum ingens cupiam exoriri. Ardet mulier, sicut dixisti, et impotens sui est;

θα συνέβαινε, αν η Λουκρητία με ακολουθούσε εμένα που είμαι αριστοκράτης και ισχυρός στην πατρίδα μου; Τι ατίμωση στον οίκο σας, πόση η κοροϊδία του λαού; Ποια κακοφημία για εσάς, αλλά και για ολόκληρη την πόλη! Ίσως να έλεγαν κάποιιοι ότι θα ήταν καλύτερο να πεθάνει με ξίφος ή να σβήσει με δηλητήρια αυτή η γυναίκα παρά να το κάνει αυτό. Αλλά αλίμονο σε εκείνον, που μολύνει τον εαυτό του με ανθρώπινο αίμα και τιμωρεί με μεγαλύτερο έγκλημα το μικρότερο. Τα κακά δεν πρέπει να αυξάνονται, αλλά να μειώνονται. Γνωρίζουμε ότι από τα δυο καλά πρέπει να επιλέγουμε το καλύτερο και από το κακό και το καλό, επιλέγουμε το καλό, αλλά τώρα από δύο κακά επιλέγουμε αυτό που βλάπτει λιγότερο.

Κάθε οδός είναι γεμάτη κινδύνους, αλλά αυτή που σου δείχνω έχει τους λιγότερους και μέσω αυτής φροντίζεις περισσότερο το αίμα σου, και δεν εγκαταλείπεις και μένα, που σχεδόν τρελαίνομαι, όταν βλέπω τη Λουκρητία να υποφέρει εξαιτίας μου· θα ήθελα περισσότερο να με μισεί, παρά να σε παρακαλάω. Αλλά βρισκόμαστε σε αυτό το σημείο, εκεί έχουν οδηγηθεί τα πράγματα, ώστε, αν δεν οδηγήσεις το πλοίο με τον τρόπο σου, τη φροντίδα σου, το ανήσυχο σου πνεύμα, δεν μένει πια καμιά ελπίδα σωτηρίας.

Βοήθα λοιπόν και εκείνη και μένα και τον οίκο σου διατήρησέ τον ακηλίδωτο. Μη νομίζεις ότι είμαι αχάριστος. Ξέρεις πόσο με εκτιμά ο αυτοκράτορας. Οτιδήποτε θελήσεις, θα φροντίσω να διαταχθεί για σένα και πάνω από όλα σου υπόσχομαι ότι θα σου είμαι πιστός και θα σε κάνω αυτοκρατορικό κόμη και θα σου δώσω τίτλους που θα χαροποιήσουν τους απογόνους σου. Σου εμπιστεύομαι τη Λουκρητία και τον εαυτό μου, τον έρωτά μας και τη φήμη μας και το στολίδι της γενιάς σου. Ζητώ την εμπιστοσύνη σου. Είσαι μάρτυρας, όλα αυτά εναπόκεινται σε σένα. Πρόσεχε τι κάνεις· και μπορείς αυτά να τα εξασφαλίσεις ή να τα χάσεις.»

Χαμογέλασε ελαφρώς ο Πάνδαλος και μετά από μια μικρή παύση είπε: «Ευρύαλε, τα ήξερα αυτά και μακάρι να μην είχαν συμβεί ποτέ, αλλά εδώ που έχουν φτάσει τα πράγματα, όπως έχεις πει, είναι απαραίτητο να κάνω όπως μου ζητάς, αν δεν θέλω να υποστεί το γένος μας ατίμωση και να προκύψει μεγάλο σκάνδαλο. Η γυναίκα καίγεται, όπως είπες, και δεν είναι πλέον κυρίαρχη του

nisi occurro, ferro se fodiet aut ex fenestris se dabit praecipitem. Nec vitae iam sibi nec honoris est cura.

Ipsa mihi suum ardorem patefecit. Restiti, increpavi, lenire flammam studui, nihil profeci. Omnia praeter te parvi facit. Nihil nisi te curat. Tu illi semper in mente sedes; te petit, te desiderat, te solum cogitat. Saepe me vocitans, «audi precor, Euryale», dixit. Sic mulier ex amore mutata est, ut iam non eadem videatur. Heu pietas, heu dolor! Nulla prius in urbe tota vel castior vel prudentior Lucretia fuit. Mira res, si tantum iuris natura dedit amori in mentes humanas. Medendum est huic aegritudini; nec alia cura est, nisi quam tu monstrasti. [48] Accingam me huic operi teque, dum tempus erit, commonefaciam. Nec ex te gratiam quaero, quia non est officium boni viri, cum is nil promereatur, gratiam poscere. Ego, ut vitem infamiam nostrae imminentem familiae, hoc ago; quod, si tibi conducit, non propterea sum praemiandus.”

“At enim”, Euryalus inquit, “ego vel sic tibi gratiam habeo, ut creari te comitem, ut dictum est, faciam; tu modo dignitatem istam non spernas.”

“Non sperno”, inquit Pandalus “sed ne hinc profecta sit, volo. Si ventura est, libere veniat. Nihil ego conditionale facio. Si potuisset hoc, te nesciente fieri, mea ut opera apud Lucretiam esses: libentius id egissem. Vale!”

“Et tu vale!” retulit Euryalus. “Postquam animum reddidisti, fac, finge, inveni, effice ut simul simus.”

“Laudabis”, inquit Pandalus, laetusque abiit, quod tanti viri gratiam invenisset; tum quia se comitem fore iam sperabat, cuius dignitatis tanto erat cupidior, quanto se minus cupere demonstrabat. [49] Sunt enim homines quidam ut mulieres quae tum maxime nolle dicunt: tunc maxime volunt. Hic lenocinii mercedem sortitus est: comitatum et auream bullam suae nobilitatis posteritas demonstrabit.

εαυτού της· αν δεν σπεύσω, είτε με ξίφος θα μαχαιρωθεί είτε θα πηδήξει από το παράθυρο. Δεν τη νοιάζει πλέον η ζωή της ούτε η τιμή της. Η ίδια μου αποκάλυψε τη φλογερή επιθυμία της. Αντιστάθηκα, την επέπληξα, προσπάθησα να σβήσω τη φλόγα, τίποτα δεν κατάφερα. Όλα τα θεωρεί ασήμαντα εκτός από σένα. Δεν τη νοιάζει τίποτα άλλο παρά εσύ. Εσύ βρίσκεσαι συνεχώς στο μυαλό της. Εσένα ζητάει, εσένα επιθυμεί, εσένα μόνο σκέφτεται. Συχνά έλεγε, όταν με καλούσε: «άκου σε παρακαλώ, Ευρύαλε». Τόσο μεταμορφώθηκε η γυναίκα από τον έρωτα, ώστε πια δεν φαίνεται η ίδια. Αλίμονο στην ευσέβεια, αλίμονο στη θλίψη! Πριν δεν υπήρχε καμία πιο αγνή και συνετή από τη Λουκρητία σε ολόκληρο τον κόσμο. Άξιον απορίας η φύση να δώσει τόση εξουσία στον έρωτα μέσα στο μυαλό των ανθρώπων. Πρέπει να θεραπευτεί αυτή η ασθένεια! Δεν υπάρχει άλλη θεραπεία παρά αυτή που υπέδειξες. Θα αναλάβω αυτό το έργο και θα σε ειδοποιήσω, όταν έρθει η ώρα. Δεν ζητάω κάποια χάρη από σένα, επειδή δεν είναι καθήκον καλού άνδρα, όταν δεν πετυχαίνει κάτι, να ζητάει ευχαριστίες. Εγώ το κάνω για να αποφύγω την επικείμενη ατίμωση της οικογένειάς μου. Και αν αυτό σε συμφέρει, δεν πρέπει να ανταμειφτώ για αυτό».

Ο Ευρύαλος είπε: «Αλλά εγώ σου χρωστάω χάρη και θα φροντίσω να γίνεις κόμης. Θα κάνω, όπως το είπα. Εκτός μόνο, αν εσύ απεχθάνεσαι αυτή την τιμή».

«Δεν την απεχθάνομαι», είπε ο Πάνδαλος, «αλλά δεν θα μου δοθεί γι' αυτό. Θέλω, αν έρθει η τιμή, να έρθει ελεύθερα. Δεν κάνω τίποτα υπό όρους. Αν μπορούσε αυτό να γίνει, χωρίς να το ξέρεις, με τη βοήθεια μου να είσαι πλάι στη Λουκρητία, θα το έκανα πρόθυμα. Χαίρε!».

«Γεια σου και σένα», απάντησε ο Ευρύαλος, «αφού το αποφάσισες, κάνε το, προσποιήσου, μάθε και φρόντισε, ώστε να είμαστε μαζί».

«Θα με επαινείς!», είπε ο Πάνδαλος και έφυγε χαρούμενος, επειδή κέρδισε την εύνοια ενός τέτοιου άνδρα και επειδή ήλπιζε ότι θα γίνει κόμης, μια τιμή την οποία περισσότερο επιθυμούσε από όσο έδειχνε. Γιατί υπάρχουν κάποιοι άνδρες, όπως οι γυναίκες, που όταν λένε ότι δεν θέλουν, τότε θέλουν περισσότερο. Πήρε τον μισθό του προαγωγού. Και θα επιδεικνύει η γενιά του το χρυσό σήμα του κόμη.

In nobilitate multi sunt gradus, mi Mariane, et sane, si cuiuslibet originem quaeras, sicut mea sententia fert: aut nullas nobilitates invenies, aut admodum paucas, quae sceleratum non habuerint ortum. Cum enim hos dici nobiles videamus, qui divitiis abundant, divitiae vero raro virtutis sint comites: quis non videt, ortum nobilitatis esse degenerem. Hunc usurae ditaverunt, illum spolia, prodiones alium. Hic veneficiis ditatus est, ille adulationibus. Huic adulteria lucrum praebent, nonnullis mendacia prosunt. Quidam faciunt ex coniuge quaestum, quidam ex gnatis. Plerosque homicidia iuvant. Rarus est, qui iuste divitias congreget. Nemo fascem amplum facit, nisi qui omnes metit herbas. Congregant homines divitias multas nec unde veniant, sed quam multae veniant, quaerunt. Omnibus hic versus placet: “unde habeas querit nemo, sed oportet habere.” Postquam vero plena est arca, tunc nobilitas poscitur quae, sic quaesita, nihil est aliud, quam praemium iniquitatis.

Maiores mei nobiles habiti sunt, sed nolo mihi blandiri; non puto meliores fuisse proavos meos aliis, quos sola excusat antiquitas, quia non sunt in memoria eorum vitia. Mea sententia nemo est nobilis, nisi virtutis amator. Non miror aureas vestes, equos, canes, ordinem famulorum, lautas mensas, marmoreas aedes, villas, praedia, piscinas, iurisdictiones, silvas, – nam et haec omnia stultus assequi potest, quem, si quis nobilem dixerit: ipse fiet stultus. Pandalus noster lenocinio nobilitatus est.

[50] Non multis post diebus rure, inter Menelai rusticos, rixatum est et occisi nonnulli, qui plus aequo biberant, opusque fuit ad res componendas Menelaum proficisci. Tum Lucretia:

“Mi vir”, inquit, “gravis es homo debilisque; equi tui graviter incedunt; quare gradiarium aliquem recipe

Πολλές είναι οι βαθμίδες της αριστοκρατίας, Mariano μου, και πράγματι, αν αναζητήσεις την προέλευσή τους, κατά τη γνώμη μου, δεν θα βρεις καμία αριστοκρατία ή πολύ λίγες, οι οποίες να μην έχουν κάποιο έγκλημα. Γιατί λέμε αριστοκράτες όσους έχουν πλούτη σε αφθονία. Τα πλούτη όμως σπάνια είναι σύντροφοι της αρετής. Ποιος δεν βλέπει ότι η προέλευση της αριστοκρατίας είναι η φαυλότητα. Άλλος πλούτισε με τοκογλυφίες, άλλος με κλοπές, άλλος με προδοσία. Αυτός πλούτισε δηλητηριάζοντας, εκείνος εκπορνεύτηκε, σε εκείνον πρόσφεραν πολλά οφέλη. Μερικοί επωφελούνται με ψέματα. Άλλοι εκπορνεύουν τη γυναίκα τους, άλλοι τα παιδιά τους. Και πολλούς τους βοηθάνε οι φόνοι. Είναι σπάνιο κάποιος να μάζεψε πλούτη δίκαια. Κανείς δεν βγάζει πολλά, εκτός από αυτόν που θερίζει όλα τα χόρτα. Οι άνθρωποι μαζεύουν πλούτο και δεν ψάχνουν από πού έρχεται αλλά πόσο πολύς έρχεται. Σε όλους αρέσει αυτός ο στίχος: «Κανείς δεν ρωτάει από πού έχεις χρήματα, πρέπει, όμως, να έχεις». Αφού λοιπόν το σεντούκι είναι γεμάτο, τότε επιδιώκεται η αριστοκρατία, η οποία, έτσι όπως ζητήθηκε, δεν είναι άλλο παρά το βραβείο της ατιμίας.

Οι πρόγονοί μου θεωρούνται ευγενείς, αλλά δεν θέλω να υπερηφανεύομαι, δεν θεωρώ ότι οι πρόγονοί μου υπήρξαν καλύτεροι από άλλους. Αυτούς μόνο η αρχαιότητα τους συγχωρεί, γιατί δεν υπάρχουν στη μνήμη κανενός τα σφάλματά τους. Αποψή μου: κανείς δεν είναι αριστοκράτης, αν δεν αγαπάει την αρετή. Δεν θαυμάζω τα χρυσά ρούχα, τα άλογα, τα σκυλιά, το πλήθος των δούλων, τα μεγαλοπρεπή τραπέζια, τις μαρμάρινες κατοικίες, τα εξοχικά, τα αγροκτήματα, τις πισίνες, το κύρος και τα δάση. Επειδή και ένας ηλίθιος μπορεί να τα κατέχει όλα αυτά, τον οποίο ακόμη και αν τον αποκαλούν ευγενή, είναι ηλίθιος. Ο δικός μας Πάνδαλος είναι αριστοκράτης λόγω μαστροπείας.

Όχι πολλές μέρες αργότερα, στην ύπαιθρο, ανάμεσα στους χωρικούς του Μενελάου ξέσπασε διαμάχη και μερικοί σκοτώθηκαν, επειδή είχαν πει υπερβολικά και έπρεπε ο Μενέλαος να πάει για να διευθετήσει τα πράγματα. Τότε η Λουκρητία είπε:

«Άνδρα μου, είσαι ένας βαρύς και δυσκίνητος άνθρωπος, τα άλογά σου ιπεύουν πολύ βίαια, ψάξε κάποιο που πηγαίνει σταθερά, δανείσου

commodatum”. Cumque ille percunctaretur ubinam esset aliquis:

“Optimum”, inquit Pandalus, “nisi fallor, Euryalus habet et tibi libens concedet, si me vis petere”.

“Pete”, inquit Menelaus.

Rogatus Euryalus, mox equum iussit adduci, idque signum sui gaudii recepit; secumque tacite dixit:

“Tu meum equum ascendes, Menelae, ego tuam uxorem equitabo”.

Conventum erat, ut noctis ad horam quintam in vico Euryalus esset, speraretque bene si cantantem Pandalum audiret.

ένα.» Και όταν εκείνος ρώτησε που θα έβρισκε κάποιον να του δανείσει, είπε ο Πάνδαλος:

«Αν δεν απατώμαι, ο Ευρύαλος έχει ένα τέλειο και θα σου το δώσει ευχαρίστως· αν θέλεις, θα του το ζητήσω.»

«Ζήτα το» είπε ο Μενέλαος.

Όταν τον ρώτησε, αμέσως ο Ευρύαλος διέταξε να οδηγηθεί το άλογο εκεί και το αποδέχτηκε ως δείγμα της χαράς του, ενώ σιωπηρά είπε μέσα του:

«Εσύ θα καβαλήσεις, Μενέλαε, το άλογό μου και εγώ θα καβαλήσω τη γυναίκα σου.»

Κανονίστηκε κατά την πέμπτη ώρα τη νύχτα να είναι ο Ευρύαλος στη γειτονιά και να είναι αισιόδοξος, αν ακούσει τον Πάνδαλο να τραγουδάει.

Abierat Menelaus, iamque coelum noctis obduxerant tenebrae. Mulier in cubili tempus manebat, Euryalus ante fores erat signumque morabatur; nec cantum audiebat, nec screatum. Iam praeterierat hora et, ut abiret Euryalus, suadebat Achates delusumque dicebat. Durum erat amanti recedere et nunc unam, nunc aliam causam manendi quaerebat.

Non caneat Pandalus, quia Menelai frater domi manserat et omnes aditus scrutabatur, ne quid insidiarum fieret noctemque trahebat insomnem. Cui Pandalus:

“Numquamne hac nocte cubitum ibimus? Iam nox medium poli transcendit axem et me gravis occupat somnus. Miror te, cum

Ο Μενέλαος είχε φύγει και το σκοτάδι της νύχτας είχε ήδη καλύψει τον ουρανό. Η γυναίκα περίμενε στο κρεβάτι την κατάλληλη στιγμή, ο Ευρύαλος ήταν από έξω και ανέμενε το σύνθημα· δεν άκουγε τραγούδι, ούτε βήχα. Είχε ήδη περάσει μία ώρα και ο Αχάτης προσπαθούσε να πείσει τον Ευρύαλο να φύγει και του έλεγε ότι είχε εξαπατηθεί. Ήταν δύσκολο στον εραστή να φύγει και έψαχνε τότε τη μια και τότε την άλλη δικαιολογία για να παραμείνει.

Δεν τραγουδούσε ο Πάνδαλος, επειδή ο αδελφός του Μενελάου παρέμενε στο σπίτι και ήλεγχε όλες τις εισόδους, μήπως και συμβεί κάτι ύπουλο και περνούσε τη νύχτα ξάγρυπνος. Ο Πάνδαλος του είπε:

«Μήπως αυτή τη νύχτα να πάμε στα κρεβάτια μας; Ήδη είναι μεσάνυχτα και με έπιασε μεγάλη νύστα. Απορώ μαζί σου που, ενώ είσαι νέος, έχεις

iuvenis sis, senis habere naturam, quibus siccitas somnum auffert, numquam dormiunt, nisi paululum prope diem, dum currus volvitur septentrionalis Helices, cum iam tempus esset surgendi. Eamus tamen tandem dormitum. Quid tibi haec volunt vigiliae?”

“Eamus”, inquit Agamemnon, “si tibi sic videtur; antea tamen inspiciendae sunt fores, an satis firmatae sint, ne furibus pateant.” Veniensque ad ostium, nunc unam, nunc aliam seram admovit et pessulum addidit. Erat illic ingens ferrum, quod vix duo poterant elevare, quo nonnumquam ostium claudebatur; quod postquam Agamemnon movere non potuit:

“Iuva me”, inquit, “Pandale, admoveamus ferrum hoc ostio ne fures subeant; tum dormire in utramvis aurem otiose poterimus.”

Audiebat hos sermones Euryalus et: “actum est”, tacitus ait, “si hoc ferramentum adiungitur.” Tum Pandalus: “Quid tu paras, Agamemnon? Tanquam domus obsidenda sit firmare ostium paras. An tuti sumus in civitate? Libertas hic est et quies omnibus eadem, cum hostes procul sunt, quibuscum bella gerimus, Florentini. Si fures times, sat clausum est: si hostes, nihil est, quod hac in domo te possit tueri. Ego hac nocte non subibo hoc onus, quia scapulas doleo et infra sum fractus, nec gestandis oneribus sum idoneus. Aut tute leva, aut sine”.

“Vah! satis est”, inquit Agamemnon “dormitumque cessit.” – Tum Euryalus:

“Manebo hic adhuc horam», ait, «si forte quis adaperiat.”

Taedebat Achatem morae tacitusque maledicebat Euryalo, qui se tamdiu retineret insomnem. [51] Nec diu mansum est, tum per rimulam visa est Lucretia, parvum quid luminis secum ferens; versus quam pergens Euryalus:

“Salve, mi anime, Lucretia”, dixit. At illa exterrita fugere primum voluit. Exinde rogans: “Quis tu es vir?” ait.

τα χαρακτηριστικά των ηλικιωμένων, στους οποίους η ξηρότητα αφαιρεί τον ύπνο και δεν κοιμούνται παρά μόνο λίγο πριν την αυγή, όταν στρέφεται νότια η πορεία της Ελίκης, όταν έρχεται καιρός για να σηκωθεί κανείς. Ας πάμε επιτέλους όμως για ύπνο. Τι τα θες τα ξενύχτια;» «Ας πάμε», είπε ο Αγαμέμνωνας, «αν έτσι κρίνεις: πριν πάμε όμως, πρέπει να ελέγξουμε τις πόρτες, αν είναι καλά κλεισμένες, μήπως είναι προσβάσιμες σε τυχόν κλέφτες». Και πηγαίνοντας στην πόρτα τότε στη μια και πότε στην άλλη, μετακινούσε τον σύρτη και πρόσθετε ασφάλεια. Είχε ένα μεγάλο σίδερο, το οποίο μετά βίας σήκωναν δύο άνδρες και έκλειναν με αυτό μερικές φορές την πόρτα. Επειδή ο Αγαμέμνωνας δεν μπορούσε να το σηκώσει, είπε:

«Βοήθησέ με, Πάνδαλε, ας βάλουμε αυτό το σίδερο πάνω στην πόρτα, για να μη μπουκ κλέφτες. Τότε θα μπορέσουμε να κοιμηθούμε έχοντας το κεφάλι μας ήσυχο.» Ο Ευρύαλος άκουσε αυτόν τον διάλογο και σιωπηλά είπε: «Αν το βάλει αυτό το μεταλλικό αντικείμενο, τελείωσε το πράγμα.» Τότε είπε ο Πάνδαλος:

«Τι ετοιμάζεις, Αγαμέμνονα; Ετοιμάζεσαι να ασφαλίσεις την πόρτα σαν να πολιορκείται το σπίτι. Άλλωστε είμαστε ασφαλείς στην πόλη, έτσι δεν είναι; Εδώ υπάρχει ελευθερία και ησυχία για όλους, επιπλέον οι εχθροί μας, οι Φλωρεντινοί, με τους οποίους είμαστε σε πόλεμο, είναι μακριά. Εγώ απόψε δεν σηκώνω βάρος, επειδή με πονάει η ωμοπλάτη μου και είμαι εσωτερικά κομμάτια, δεν είμαι σε θέση να σηκώσω βάρος, είτε σήκωσέ το μόνος σου, είτε άσ’ το.»

«Αχ! Εντάξει, ας είναι», είπε ο Αγαμέμνωνας και πήγε για ύπνο. Τότε ο Ευρύαλος είπε:

«Θα παραμείνω εδώ άλλη μία ώρα, μήπως κάποιος μου ανοίξει».

Βαρέθηκε ο Αχάτης από την αργοπορία και έβριζε σιωπηλός τον Ευρύαλο, επειδή αυτός τον κρατούσε τόση πολύ ώρα ξάγρυπνο. Αλλά δεν περίμενε πολύ, τότε από μια χαραμάδα φάνηκε η Λουκρητία κρατώντας ένα μικρό φαναράκι. Ο Ευρύαλος στράφηκε και πλησιάζοντας είπε:

«Χαίρε, ψυχή μου, Λουκρητία». Αλλά εκείνη φοβήθηκε και αρχικά ήθελε να φύγει. Έπειτα ρώτησε και είπε: «Ποιος άνδρας είσαι εσύ;»

“Euryalus tuus”, inquit Euryalus. “Aperi, mea voluptas, iam med iam noctem te hic operior.”

Agnovit Lucretia vocem, sed quia simulationem timebat, non prius ausa aperire quam secreta tantum inter se nota percepit.

Post haec magno labore seras removit; sed quia plurima ferramenta fores retinebant, quae manus feminae ferre non poterat: ad semipedis dumtaxat amplitudinem ostium patuit:

“Nec hoc”, ait Euryalus, “obstabit”; extenuansque corpus per dexterum latus intro se coniecit mulieremque mediam amplexatus est. Achates foris in excubiis mansit.

Tum Lucretia, sive timore nimio, sive gaudio, exanimata; inter Euryali deficiens brachia, pallida facta est, et amisso verbo ac oculis clausis, per omnia similis mortuae videbatur, nisi quod adhuc calor pulsusque manebant. Exterritus Euryalus subito casu, quid ageret, nesciebat; secumque:

“Si abeo”, inquit, “mortis sum reus qui feminam in tanto discrimine deseruerim. Si maneo, interveniet Agamemnon, aut alius ex familia et ego peribo. Heu! amor infelix, quam plus fellis, quam mellis habes. Non tam absinthium est amarum quam tu. Quot me iam discriminibus obiecisti? quot mortibus meum caput devovisti? Hoc nunc restabat, ut meis in brachiis feminam exanimares? Cur me non potius interemisti? Cur me leonibus non obiecisti? Heu! quam optabilius erat in huius me potius gremio, quam istam in meo sinu defecisse!”

Vicit amor virum, abiectaue propriae cura salutis, cum femina mansit, elevansque altius mutum corpus atque deosculans, madidus lachrimis:

“Heu! Lucretia”, inquit, “ubi nam gentium es? ubi aures tuae? cur non respondes? cur non audis? Aperi oculos, obsecro, meque respice. Arride mihi ut soles. Tuus hic Euryalus assum, tuus te amplectitur Euryalus. Mi anime! Cur me non

«Ο Ευρύαλός σου!», είπε ο Ευρύαλος, «Άνοιξε, χαρά μου, ήδη τη μισή νύχτα κρύβομαι εδώ για σένα.»

Αναγνώρισε η Λουκρητία τη φωνή, αλλά, επειδή φοβόταν τον δόλο, δεν τόλμησε εξ αρχής να ανοίξει, προτού να βεβαιωθεί και να αποκαλυφθούν μυστικά που ήταν γνωστά μόνο μεταξύ τους.

Έπειτα από μεγάλο κόπο μετακίνησε τους σύρτες, αλλά, επειδή τις πόρτες τις κρατούσαν πολλές σιδερένιες ράβδοι, τις οποίες δεν μπορούσε το γυναικείο χέρι της να τις μετακινήσει, η πόρτα παρέμενε απλά μισάνοιχτη. «Δεν θα μας εμποδίσει αυτό», είπε ο Ευρύαλος και έστριψε το σώμα του στη δεξιά πλευρά του και μπήκε μέσα και αγκάλιασε τη γυναίκα από τη μέση. Ο Αχάτης παρέμενε στην πόρτα για σκοπιά.

Τότε η Λουκρητία, είτε από μεγάλο φόβο, είτε από χαρά, χάνοντας τις αισθήσεις της, έπεσε στα χέρια του Ευρύαλου· χλώμιασε έχοντας χάσει τα λόγια της και έκλεισε τα μάτια της. Έμοιαζε σε όλα με μια νεκρή, αλλά ακόμη παρέμενε η ζεστασιά της και ο παλμός της. Ο Ευρύαλος κατατρομαγμένος από το ξαφνικό γεγονός, δεν ήξερε τι να κάνει και λέει στον εαυτό του:

«Αν φύγω, είμαι ένοχος θανάτου, που εγκατέλειψα μια γυναίκα σε τέτοιο κίνδυνο. Αν μείνω, θα έρθει ο Αγαμέμνονας ή κάποιος άλλος από την οικογένεια και εγώ θα χαθώ. Αχ! Δύστυχε έρωτα, που περισσότερες πίκρες παρά γλύκες έχεις. Το αφέντι δεν είναι τόσο πικρό, όσο εσύ. Σε πόσους κινδύνους με έχεις ρίξει μέχρι στιγμής; Πόσες φορές πρόσφερες τη ζωή μου στον θάνατο; Αυτό έλειπε τώρα, να αφαιρέσεις τη ζωή της γυναίκας μέσα στα χέρια μου. Γιατί δεν σκότωνες καλύτερα εμένα; Γιατί δεν με έριξες στα λιοντάρια; Αχ! Πόσο πιο επιθυμητό θα ήταν να είχα πέσει εγώ στο στήθος της παρά αυτή στο δικό μου!»

Ο έρωτας νίκησε τον άνδρα, αδιαφορώντας για τη σωτηρία του, παρέμεινε με τη γυναίκα και σήκωσε ψηλά το σιωπηλό της σώμα και καταφιλώντας το μουσκεμένος με δάκρυα είπε:

«Αχ! Λουκρητία, που είσαι; Με ακούς; Γιατί δεν απαντάς; Γιατί δεν ακούς; Άνοιξε τα μάτια σου, σε ικετεύω, κοίτα με. Χαμογέλασέ μου, όπως συνηθίζεις. Ο Ευρύαλός σου είμαι εδώ, ο Ευρύαλός σου σε αγκαλιάζει. Ψυχή μου, γιατί δεν με φιλάς και εσύ; Καρδιά μου, έφυγες ή

contrabacias? mi cor! obisti, an dormis? ubi te quaeram? cur, si mori volebas, non me monuisti ut occidissem me una? Nisi me audis, en! iam latus meum aperiet gladius et ambos habebit exitus unus. Ah! vita mea, suavium meum, deliciae meae, spes unica, integra quies! Siccine te, Lucretia, perdo? Attolle oculos, eleva caput! Nondum mortua es. Video, adhuc cales, adhuc spiras. Cur mihi non loqueris? sic me recipis? ad haec me gaudia vocas? hanc mihi das noctem? Assurge, rogo, requies mea! Respice tuum Euryalum. Assum tuus Euryalus!”

Ac sic fatus, lacrimarum flumen super frontem et mulieris tempora fluit, quibus, tamquam rosarum aquis, excitata mulier, quasi de gravi somno surrexit, amantemque videns:

“Heu me!”, inquit, “Euryale, ubi nam fui? Cur non me potius obire sivisti? Beata iam moriebar in tuis manibus. Utinam sic decederem, antequam tu hac urbe discederes.”

[52] Quum sic invicem fantur, in thalamum pergunt, ubi talem noctem habuerunt, qualem credimus inter duos amantes fuisse, postquam navibus altis raptam Helenam Paris abduxit, tamque dulcis nox ista fuit, ut ambo negarent, tam bene inter Martem Veneremque fuisse.

“Tu meus es Ganymedes, tu meus Hippolitus, Diomedesque meus”, dicebat Lucretia.

“Tu mihi Polyxena es”, Euryalus referebat “tu mihi Aemilia, tu Venus ipsa.” Et nunc os, nunc genas, nunc oculos commendabat; elevataque nonnumquam lodice, secreta, quae non viderat antehac, contemplabatur et:

“Plus”, dicebat, “invenio quam putaram. Talem levantem vidit Actaeon in fonte Dianam. Quid his membris formosius, quid candidius? Iam redemi pericula. Quid est, quod propter te non debeat sustineri? O pectus decorum, o papillae praenitidae! Vosne tango, vosne habeo, vosne meas incidistis manus? O teretes artus! O

κοιμάσαι; Που να σε ψάξω; Γιατί, αν ήθελες να πεθάνεις, δεν με ειδοποίησες, ώστε να πεθάνω μαζί σου; Εϊ... αν δεν μ' ακούς; Τώρα θα ανοίξει το ξίφος την πλευρά μου και θα έχουμε και οι δύο ένα τέλος. Αχ! Ζωή μου, παρηγοριά μου, γλυκιά μου, μοναδική μου ελπίδα, ανάπαυσή μου! Άραγε έτσι, Λουκρητία, σε χάνω; Άνοιξε τα μάτια σου, σήκωσε το κεφάλι σου! Μήπως τάχα πέθανες; Βλέπω πως είσαι ακόμα ζεστή και πως αναπνέεις ακόμη. Γιατί δεν μου μιλάς; Έτσι με υποδέχεσαι; Με αυτή τη χαρά με καλείς; Αυτή τη νύχτα μου δίνεις; Σήκω, αυτό ζητώ, ανάπαυσή μου! Κοίταζε τον Ευρύαλό σου! Εδώ είναι ο Ευρύαλός σου!»

Και έτσι αφού μίλησε, ένα ποτάμι δακρύων κύλησε πάνω στο μέτωπο και στους κροτάφους της γυναίκας, τα οποία δάκρυα σαν ροδόναρα την ξύπνησαν· σαν να σηκώθηκε από βαρύ ύπνο και βλέποντας τον εραστή της είπε:

«Αλίμονό μου! Ευρύαλε, που ήμουν; Γιατί δεν με άφησες καλύτερα να πεθάνω; Θα πέθαινα τουλάχιστον ευτυχισμένη στα χέρια σου. Μακάρι να χαθώ έτσι, πριν σε δω να φεύγεις από την πόλη.»

Και ενώ μιλούσαν έτσι μεταξύ τους, ξεκίνησαν για την κρεβατοκάμαρα, όπου είχαν μια τέτοια νύχτα, σαν εκείνη που πιστεύουμε ότι είχαν μεταξύ τους οι δύο εραστές, αφού ο Πάρις οδήγησε την απαχθείσα Ελένη στα ψηλά καράβια· τόσο γλυκιά ήταν εκείνη η νύχτα, ώστε και οι δύο αρνούσαν ότι τόσο καλή υπήρξε η νύχτα για τον Άρη και την Αφροδίτη.

«Εσύ είσαι ο Γανυμήδης μου, εσύ είσαι ο Ιππόλυτός μου και ο Διομήδης μου», έλεγε η Λουκρητία.

Και ο Ευρύαλος απαντούσε: «Εσύ είσαι για εμένα η Πολυξένη, η Αιμιλία και η ίδια η Αφροδίτη» και επαινούσε τότε το στόμα, τότε τα μάγουλα και τότε τα μάτια της και σήκωνε μερικές φορές το σκέπασμα παρατηρώντας τα απόκρυφα, τα οποία δεν είχε δει μέχρι εκείνη τη στιγμή και έλεγε:

«Βρίσκω περισσότερα από όσα νόμιζα. Έτσι είδε ο Ακταίονας την Άρτεμι να λούζεται στην πηγή. Τι είναι πιο όμορφο από αυτά τα μέλη; Τι πιο λευκό; Ήδη εξαγόρασα το τίμημα του κινδύνου. Τι είναι αυτό που εξ αιτίας σου δεν θα υπέμενα; Ω, πανέμορφο στήθος, ω, θηλές εκθαμβωτικές! Μήπως δεν σας πιάνω, δεν σας έχω; Μήπως δεν πέσατε στα χέρια μου; Ω, απαλά μέλη! Ω

redolens corpus! Tene ego possideo?
Nunc mori satius est, quando hoc gaudium
est recens; ne qua interveniat calamitas.

Anime mi! teneo te an somnio? Verane
ista voluptas est, an extra mentem positus,
sic reor? Non somnio, certe vera res agitur.
O suavia basia, o dulces amplexus, o
melliflui morsus! Nemo me felicius vivit,
nemo beatius.

Sed heu, quam veloces horae! Invida nox,
cur fugis? Mane Apollo, mane apud
inferos diu! Cur equos tam cito in iugis
trahis? sine ut plus graminis edant. Da
mihi noctem, ut Alcmenae dedisti. Cur tu
tam repente Tithoni tui cubile relinquis,
Aurora? Si tam grata illi esses, quam mihi
Lucretia, haud tam mane surgere te
permitteret. Numquam mihi nox visa est
hac brevior, quamvis apud Britannos
Dacosque fuerim.”

Sic Euryalus; nec minora dicebat Lucretia.
Nec osculum, nec verbum irrecompensatum
praeteriit. Stringebat hic, stringebat illa.
Nec post Venerem lassius iacebant, sed, ut
Antaeus ex terra validior resurgebat: sic post
bellum alacriores isti robustioresque fiebant.

Nocte peracta, cum crines suos ex Oceano
tolleret Aurora, discessum est, nec post
multos dies redeundi copia fuit, crescentibus
dietim custodiis; sed omnia superavit amor,
viamque tandem conveniendi reperit, qua se
usi amantes sunt.

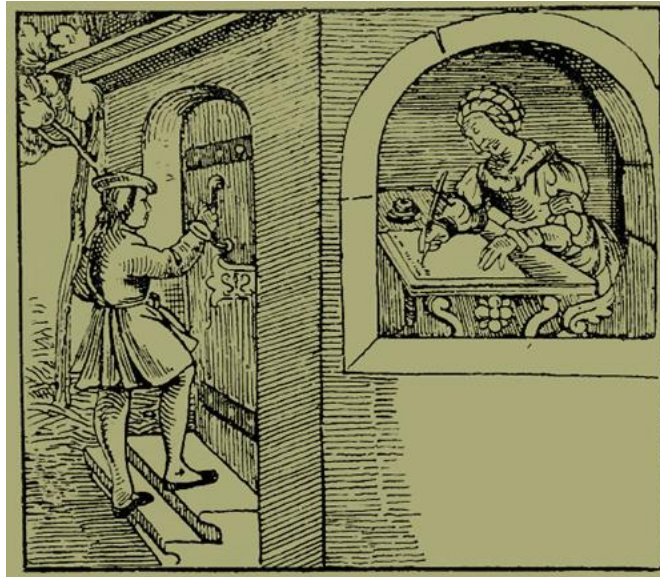
ευωδιαστό σώμα! Σε κατέχω όντως; Θα ήταν
καλύτερο να πεθάνω, όσο η χαρά είναι
πρόσφατη, πριν με βρει κάποια συμφορά!

Ψυχή μου, σε κρατάω ή ονειρεύομαι; Είναι
αληθινή αυτή η ηδονή ή μήπως το φαντάζομαι με
το μυαλό μου; Δεν κοιμάμαι, σίγουρα συμβαίνει
στ’ αλήθεια αυτό. Ω, γλυκά φιλία, ω, γλυκές
αγκαλιές, ω, μελιστάλακτα δαγκώματα! Κανείς
ζωντανός δεν είναι πιο ευτυχισμένος, κανείς πιο
χαρούμενος!

Αλλά αλίμονο! Πόσο γρήγορες είναι οι ώρες!
Ζηλιάρια νύχτα, γιατί φεύγεις; Μείνε, Απόλλωνα,
μείνε περισσότερο χρόνο κοντά στους χθόνιους!
Γιατί σέρνεις τόσο γρήγορα τα άλογά σου στον
ζυγό; Ας’ τα να βοσκήσουν περισσότερο
γρασίδι. Δώσε μου νύχτα, όπως έδωσες στην
Αλκμήνη! Γιατί εσύ, Αυγή, αφήνεις τόσο
γρήγορα το κρεβάτι του Τιθωνού σου; Αν του
ήσουν τόσο ευχάριστη, όσο σε εμένα η
Λουκρητία, δεν θα σε άφηνε να σηκώνεσαι τόσο
νωρίς το πρωί. Ποτέ μου δεν είδα νύχτα
μικρότερη από αυτήν, παρόλο που υπήρξα κοντά
σε Βρετανούς και Δάκες.»

Έτσι μίλησε ο Ευρύαλος και η Λουκρητία δεν
έλεγε λιγότερα. Ούτε ένα φιλή, ούτε μια λέξη δεν
έμεινε ανεκπλήρωτη. Την αγκάλιαζε σφιχτά
εκείνος, τον αγκάλιαζε σφιχτά και εκείνη. Δεν
ξάπλωσαν κουρασμένοι μετά τον έρωτα, αλλά,
όπως ο Ανταίος ξανασηκώθηκε δυνατότερος από
το έδαφος, έτσι και εκείνοι μετά τη μάχη έγιναν
πιο ζωντανοί και παθιασμένοι.

Όταν πέρασε η νύχτα, η Αυγή σήκωσε τα μαλλιά
της και χωρίστηκε από τον Ωκεανό. Για πολλές
μέρες δεν υπήρχε δυνατότητα να ξαναβρεθούν,
καθώς μέρα με τη μέρα οι φρουροί αυξάνονταν·
όμως, όλα τα υπερνικά ο έρωτας και βρέθηκε
τρόπος να συναντηθούν οι δύο εραστές και τον
αξιοποίησαν.

[53] Interea Caesar, qui iam Eugenio reconciliatus erat, Romam petere destinavit. Sensit hoc Lucretia; quid enim non sentit amor? aut quis possit fallere amantem? Sic igitur Lucretia scripsit Euryalo:

Si posset animus meus irasci tibi, iam succenserem, quod abiturum te dissimulasti: sed amat te quam me magis spiritus meus, nullaque potest ex causa adversus te moveri. Heu mi cor! quid est, quod mihi Caesarem non dixisti recessurum? Ille itineri se parat, nec tu hic manebis; scio. Quid, obsecro, de me fiet? quid agam misera? ubi quiescam? Si me relinquis, non vivo biduum. Per ergo has litteras, meis lacrimis madidas, per tuam dexteram et datam fidem, si de te quidquam merui, aut fuit tibi quidquam dulce meum, miserere, oro, infelicis amantis.

Non peto ut maneas, sed tolle me tecum. Fingam me vesperi Bethlehem petere velle, unicamque recipiam anum. Assint illic duo tresve famuli ex tuis, meque rapiant. Nihil negotii est volentem eripere. Nec tibi dedecori puta, nam filius Priami coniugem sibi raptu paravit.

Non iniuriaberis viro meo; is enim omnino me perditurus est. Namque, nisi me

Στο μεταξύ, ο αυτοκράτορας, ο οποίος είχε ήδη συμφιλιωθεί με τον Ευγένιο (τον πάπα), αποφάσισε να πάει στη Ρώμη. Το αντιλήφθηκε αυτό η Λουκρητία. Τι δεν αντιλαμβάνεται ο έρωτας ή τι μπορεί να ξεγελάσει τον έρωτα; Έτσι λοιπόν η Λουκρητία έγραψε στον Ευρύαλο:

«Αν μπορούσε η ψυχή μου να θυμώσει μαζί σου, ήδη θα καιγόταν από οργή, επειδή μου έκρυψες ότι θα φύγεις, αλλά σε αγαπάει περισσότερο από ό,τι εμένα το πνεύμα μου και δεν μπορεί καθόλου γι' αυτό τον λόγο να κινηθεί εναντίον σου. Αλίμονο, καρδιά μου, γιατί δεν μου είπες ότι ο αυτοκράτορας ετοιμάζεται να φύγει; Ξέρω ότι εκείνος ετοιμάζεται για ταξίδι και ότι εσύ δεν θα μένεις εδώ. Σε ικετεύω, τι θα γίνει με εμένα; Τι θα κάνω η δύστυχη; Πού θα αναπαύομαι; Αν με εγκαταλείψεις, δεν θα ζω μετά από δύο μέρες. Γι' αυτό για την επιστολή αυτή, τη βρεγμένη από τα δάκρμά μου, για το δεξί σου χέρι και για την πίστη που μου έδωσες, αν αξίζω κάτι για σένα, αν υπήρξε κάτι γλυκό δικό μου για σένα, λυπήσου με, σε παρακαλώ, τη δύστυχη ερωτευμένη.

Δεν σου ζητώ να παραμείνεις, αλλά να με πάρεις μαζί σου. Θα προσποιηθώ την ώρα που νυχτώνει ότι θέλω να πάω στην εκκλησία της Βηθλεέμ και θα πάρω μία μόνο γριά. Άφησε εκεί δύο ή τρεις από τους δικούς σου υπηρέτες για να με απαγάγουν. Δεν είναι καθόλου δύσκολη δουλειά να αρπάξεις κάποιον που θέλει να αρπαχθεί. Και να μην σκέφτεσαι τη ντροπή σου, γιατί και ο γιος του Πριάμου έκανε γυναίκα του μια που είχε αρπαχθεί.

Δεν θα βλάψεις τον άνδρα μου, γιατί αυτός θα με χάσει με κάθε τρόπο. Επειδή, κι αν ακόμη δεν με

abducas, mors illi me auferret. Sed noli tu esse crudelis, meque morituram relinquere, quae te pluris semper quam me feci.”

[54] Ad haec Euryalus in hunc modum rescripsit:

Celavi te usque nunc, mea Lucretia, ne te nimium afflictares antequam tempus esset. Scio mores tuos. Novi, quia te nimis crucias. Nec Caesar sic recedet, ut non sit reversurus. Ex Vrbe postquam revenerimus, hac iter est nobis in patriam. Quodsi Caesar aliam viam fecerit, me certe, si vixero, reducem videbis. Negent mihi patriam superi, errabundoque me similem reddant Vlixī, nisi huc revertar. Respira ergo, mi anime, sumeque vires; noli te macerare, quin vive potius laeta.

Quod dicis de raptu, esset mihi tum gratum, tum iucundissimum; nec maior mihi voluptas praestari posset, quam te semper mecum habere ac meo ex arbitrio potiri. Sed consulendum est magis honori tuo quam meae cupiditati. Exigit namque fides tua, qua me complexa es, tibi ut consilium fidele praebeam et quod in rem sit tuam.

Tu te scis praenobilem esse et in clara familia nuptam. Nomen habes tum pulcherrimae tum pudicissimae mulieris; nec apud Italos solum tua fama clauditur, sed et Teutones et Pannonii et Bohemi et omnes septemtrionis populi tuum nomen agnoscunt. Quodsi ego te rapiam, mitto dedecus meum, quod tui causa flocci faciam? Qua ignominia tuos afficeres necessarios? Quibus doloribus matrem pungeres? Quid de te diceretur? Quis rumor exiret in orbem! “Ecce Lucretiam, quae Bruti coniuge castior, Penelopeque melior dicebatur: iam moechum sequitur, immemor domus, parentum et patriae. Non Lucretia, sed Hippia est, vel Iasonem secuta Medea!” Heu me! quantus moeror haberetur, cum de te talia dici sentirem!

απαγάγεις, θα με πάρει από εκείνον ο θάνατος. Αλλά μην είσαι σκληρός και με εγκαταλείψεις να πεθάνω, γιατί πάντα εσένα αγαπούσα περισσότερο από τον εαυτό μου.»

Σε αυτά ο Ευρύαλος έγραψε πίσω με αυτόν τον τρόπο:

«Λουκρητία μου, σου το έκρυψα ως τώρα για να μη σε στεναχωρήσω περισσότερο, πριν να έρθει η ώρα. Ξέρω τον χαρακτήρα σου. Ήξερα ότι βασανίζεσαι πάρα πολύ. Ούτε ο αυτοκράτορας φεύγει με σκοπό να μην ξαναεπιστρέψει. Όταν επιστρέψουμε από την πόλη της Ρώμης, ο δρόμος μας προς την πατρίδα είναι από εδώ. Ακόμη κι αν ο αυτοκράτορας πάει από άλλη οδό, εμένα, αν ζω, σίγουρα θα με δεις να επιστρέφω. Αν δεν επιστρέψω εδώ, οι υπέρτατοι θεοί ας μου στερήσουν την πατρίδα μου και ας με καταστήσουν όμοιο με τον περιπλανώμενο Οδυσσέα. Να ελπίζεις όμως, ψυχή μου και να ανακτήσεις δυνάμεις, μην ταράζεσαι, αλλά να ζήσεις καλύτερα ευτυχισμένη.

Αυτό που λες για την απαγωγή, θα μου ήταν τόσο πολύ ευχάριστο, τόσο πολύ εξαίσιο, δεν θα μπορούσε να μου δοθεί μεγαλύτερη ευχαρίστηση από το να σε έχω για πάντα μαζί μου και να σε έχω υπό την κυριότητά μου. Αλλά πρέπει να σκεφτώ περισσότερο την τιμή σου παρά τη δική μου επιθυμία. Επειδή η δική σου εμπιστοσύνη, με την οποία με αγκαλιάζεις, απαιτεί να σου δώσω έμπιστες συμβουλές σε ό,τι αφορά εσένα.

Γνωρίζεις ότι είσαι προεξέχουσας αριστοκρατίας και ότι είσαι παντρεμένη σε μια λαμπρή οικογένεια. Έχεις ένα όνομα πανέμορφης και εξίσου σεμνότατης γυναίκας. Η φήμη σου δεν μένει μόνο ανάμεσα στους Ιταλούς, αλλά οι Γερμανοί και οι Ούγγροι και οι Βοημοί και όλοι οι βόρειοι λαοί γνωρίζουν το όνομά σου. Αν όμως σε απήγαγα, θα έχανα τα παράσημά μου, που για χάρη σου τα θεωρώ μαλλί από πρόβατα. Με τι ατιμία όμως θα στεναχωρούσες τους δικούς σου; Με τι πόνους θα πλήγωνες τη μητέρα σου; Τι θα έλεγαν για σένα; Τι φήμη θα έβγαине στον κόσμο! «Ιδού, η Λουκρητία που θεωρούνταν σεμνότερη από τη γυναίκα του Βρούτου και καλύτερη από την Πηνελόπη, ακολούθησε ήδη τον μοιχό, ξέχασε το σπίτι της, τους γονείς της, την πατρίδα της. Δεν είναι η Λουκρητία, αλλά η Ιππεία, ή η Μήδεια που ακολούθησε τον Ιάσωνα!» Αλίμονό μου! Πόση δυστυχία θα ένιωθα, όταν θα άκουγα τέτοια πράγματα για σένα!

Nunc amor noster clam est, nemo te non laudat. Rapina turbaret omnia; nec unquam tam laudata fuisti, quam tunc vituperareris. Sed mittamus famam. Quid, quum nos amore perfrui non valeremus? Ego Caesari servio; is me virum fecit potentem, divitem; nec ab eo recedere possum sine mei status ruina.

Quodsi eum desererem, non quirem te decenter habere. Si curiam sequerer, nulla quies esset. Omni die castra movemus; nusquam Caesari tanta mora fuit, quanta nunc Senis; idque belli necessitas fecit.

Quod si te circumducerem et quasi publicam feminam in castris haberem: vide, quam esset mihi et tibi decorum? His ex rebus te obsecro, mea Lucretia, mentem ut istam exuas, honorique consulas. Nec furori magis quam tibi blandiaris. Alius fortassis amator aliter suaderet et ultro te fugere precaretur, ut te, quamdiu posset, abuteretur, nihil futuri providus, dum praesenti satisfaceret aegritudini. Sed is non esset amator verus, qui libidini magis, quam famae consuleret.

Ego, mea Lucretia, quod frugi est, moneo. Mane hic, te rogo; nec me dubita rediturum. Quidquid apud Etruscos incumbet Caesari: mihi committi curabo daboque operam, ut te frui, abs tuo incommodo possim.

Vale, vive, ama; nec meum quam tuus est, ignem putato minorem, aut me non invitissimum hinc abscedere. Iterum vale, mea suavitas et animae cibus meae.”

[55] Acquievit his mulier et imperata facturam rescripsit.

Paucis post diebus Euryalus cum Caesare Romam perrexit; nec diu moratus illic, febribus est incensus. Infelix penitus; qui cum arderet amore, febriumque coepit ignibus aestuare, cumque iam vires amor

Τώρα ο έρωτάς μας είναι κρυφός, δεν υπάρχει κανένας που να μην σε επαινεί. Η αρπαγή θα τα ανέτρεπε όλα, ποτέ δεν θα σε επαινούσαν τόσο, όσο θα σε κατέκριναν. Αλλά, ας αφήσουμε τη φήμη. Τι θα γίνει, όταν δεν μπορούμε να απολαύσουμε την αγάπη μας; Εγώ υπηρετώ τον αυτοκράτορα, εκείνος με έκανε ισχυρό και πλούσιο άνδρα, δεν μπορώ να απομακρυνθώ από αυτόν χωρίς να καταστρέψω τη θέση μου.

Επομένως, αν τον εγκατέλειπα, δεν θα μπορούσα να σε έχω όπως σου αρμόζει. Αν ακολουθείς τη βασιλική αυλή, δεν υπάρχει καμία ανάπαυση. Κάθε μέρα μετακινείται το στρατόπεδο, ποτέ δεν καθυστέρησε περισσότερο ο αυτοκράτορας, όσο τώρα στη Σιένα. Και αυτό έγινε λόγω της αναγκαιότητας του πολέμου.

Γι' αυτό, αν σε έπαιρνα μαζί μου σαν μια ανήθικη γυναίκα στο στρατόπεδο, νομίζεις θα είχαμε εγώ και εσύ κάποια τιμή; Για αυτούς τους λόγους σε ικετεύω, Λουκρητία μου, βγάλε από το μυαλό σου αυτά και αναλογίσου την τιμή σου. Μην φροντίζεις το μανιώδες πάθος περισσότερο από τον εαυτό σου. Ένας άλλος εραστής ίσως να σε συμβούλευε διαφορετικά και να σε παρακαλούσε να φύγεις μακριά, ώστε να μπορεί περισσότερο καιρό να σε χορτάσει, χωρίς να σκέφτεται το μέλλον, αφού θα ικανοποιούσε την υπάρχουσα ασθένειά του. Αλλά αυτός δεν θα ήταν αληθινός εραστής, επειδή θα νοιαζόταν περισσότερο για την ηδονή παρά για τη φήμη.

Εγώ, Λουκρητία μου, σε συμβουλεύω για το τι αξίζει. Μείνε εδώ, σε παρακαλώ, μην αμφιβάλλεις για την επιστροφή μου. Οτιδήποτε έχει να κάνει με τους Τοσκανούς από τον αυτοκράτορα, θα φροντίσω να μου ανατεθεί και θα προσπαθήσω να σε απολαύσω χωρίς να σου προκαλέσω προβλήματα.

Να είσαι υγιής, να ζήσεις, να αγαπάς, να μην νομίζεις ότι η φλόγα μου είναι μικρότερη από τη δική σου ή ότι φεύγω από εδώ με τη θέλησή μου. Χαίρε και πάλι, γλυκιά μου και τροφή της ψυχής μου.»

Ηρέμησε με αυτά η γυναίκα και απάντησε ότι θα κάνει ό,τι της ζήτησε.

Μετά από λίγες μέρες, ο Ευρύαλος μαζί με τον αυτοκράτορα ξεκίνησε για τη Ρώμη· όχι πολύ καιρό αφότου έφτασε εκεί, καιγόταν από τον πυρετό. Βαθιά δυστυχημένος, ενώ καιγόταν από έρωτα, άρχισε να καίγεται και από πυρετό·

extenuasset, abiectis morbi doloribus: parum supererat vitae, tenebaturque spiritus medicorum remediis potius, quam manebat. Caesar dietim ad eum veniebat et, quasi filium, solabatur omnesque curas Apollinis adhiberi iubebat. Sed nulla fuit valentior medela, quam Lucretiae scriptum, quo viventem illam et sospitem cognovit; quae res aliquantisper febres imminuit, Euryalumque surgere in pedes fecit, qui et coronationi Caesaris interfuit ac ibi militiam suscepit et aureum calcar.

Post haec, cum Caesar Perusium peteret, is Romae mansit, nondum ex integro sanus. Exinde Senas venit, quamvis adhuc debilis, extenuatusque faciem. Sed intueri potuit, non alloqui Lucretiam. Epistolae plures utrimque missae sunt, rursusque de fuga tractatum est. Triduo illic mansit Euryalus. Demum, cum sibi aditus omnes videret ereptos; recessum eius amanti renuntiavit. [56] Numquam tanta dulcedo in conversando fuit, quanta in recedendo moestitia.

Erat in fenestra Lucretia. Per vicum iam Euryalus equitabat. Humidos oculos alter in alterum iecerat. Flebat unus, flebat alter; ambo doloribus urgebantur, ut qui suis ex sedibus cor evelli violenter sentiebant.

Ut si quis, in obitu, quantus sit dolor, ignorat: duorum amantum separationem consideret, quamvis maior hic anxietas inest et cruciatus ingentior. Dolet animus in morte, quia corpus relinquit amatum. Corpus, absente spiritu, nec dolet nec sentit. At cum duo invicem, conglutinati per amorem, sunt animi, tanto poenosior est separatio, quanto sensibilior est uterque dilectus. Et hic sane non erant spiritus duo, sed, quemadmodum inter amicos putat Aristophanes: unius animae duo corpora facta erant. Itaque non recedebat animus ab animo, sed unicus animus scindebatur in duos, tum cor in

επειδή ήδη ο έρωτας του είχε εξασθενήσει τις δυνάμεις του, καταβεβλημένο από τους πόνους της αρρώστιας, του απέμενε ελάχιστη ζωή και το πνεύμα του διατηρούνταν περισσότερο από τα φάρμακα των γιατρών. Ο αυτοκράτορας τον επισκεπτόταν καθημερινά και τον παρηγορούσε σαν γιο του και διέταζε να του παρασχεθούν όλες οι θεραπείες του Απόλλωνα. Αλλά καμία θεραπεία δεν ήταν πιο ισχυρή από ένα γράμμα της Λουκρητίας, στο οποίο του γνωστοποιούσε ότι εκείνη είναι ζωντανή και ασφαλής. Αυτό το πράγμα έκανε έστω και για λίγο τον πυρετό να υποχωρήσει και τον Ευρύαλο να σηκωθεί και να σταθεί στα πόδια του και να παραβρεθεί στη στέψη του αυτοκράτορα και εκεί χρίστηκε ιππότης και του δόθηκε χρυσή ράβδος.

Μετά από αυτό, όταν ο αυτοκράτορας πήγε στην Περούτζια, εκείνος παρέμεινε στη Ρώμη, γιατί δεν είχε αναρρώσει τελείως. Έπειτα πήγε στη Σιένα, αν και ήταν ακόμη άρρωστος και εξαντλημένος στην όψη. Μπόρεσε να δει τη Λουκρητία, αλλά όχι να της μιλήσει. Αντάλλαξαν μεταξύ τους πολλές επιστολές. Και συζήτησαν ξανά το θέμα της φυγής. Τρεις μέρες έμεινε εκεί ο Ευρύαλος. Τελικά, όταν είδε ότι κάθε απόπειρα να συναντηθούν ήταν αδύνατη, ανακοίνωσε στην ερωμένη του την αναχώρησή του. Ποτέ δεν υπήρξε τόση γλυκύτητα στις συναντήσεις τους, όση θλίψη υπήρξε στον αποχωρισμό τους.

Η Λουκρητία ήταν στο παράθυρο. Ο Ευρύαλος ίππευε πια διασχίζοντας το στενό. Με υγρά μάτια κοίταξαν ο ένας τον άλλον. Έκλαιγε ο ένας, έκλαιγε και ο άλλος. Και οι δύο βασανίζονταν από θλίψη, ένοιωθαν σαν να τους ξεριζώνουν βίαια την καρδιά από τη θέση της.

Αν κάποιος δεν ξέρει πόσος πόνος υπάρχει στον θάνατο, ας σκεφτεί τον χωρισμό των δύο εραστών, αν και εκεί υπάρχει μεγαλύτερη αγωνία και μεγαλύτερη σκληρότητα. Η ψυχή πονάει στον θάνατο, γιατί στερείται το αγαπημένο της σώμα. Το σώμα, όταν λείπει το πνεύμα, δεν πονάει, δεν αισθάνεται. Αλλά, όταν δύο ψυχές κολλάνε αμοιβαία από έρωτα τότε είναι μία και ο χωρισμός τους είναι τόσο πολύ πιο επώδυνος, όσο πιο ευαίσθητη είναι η αμοιβαία τους ευχαρίστηση. Και εδώ σίγουρα δεν υπήρξαν δύο ψυχές, αλλά όπως ακριβώς πιστεύει και ο Αριστοφάνης δημιουργήθηκαν δύο σώματα μίας ψυχής. Και έτσι δεν χωρίστηκε μία ψυχή από μία άλλη ψυχή, αλλά μία ψυχή σκίστηκε στα δύο.

partes dividebatur; mentis pars ibat et pars remanebat et omnes invicem sensus disgregabantur et a se ipsis discedere flebant.

Non manebat in amantium faciebus sanguinis gutta. Nisi lacrimae fuissent et gemitus, simillimi mortuis videbantur. Quis scribere, quis referre, quis cogitare posset illarum mentium molestias: nisi qui aliquando insanivit.

Laodamia recedente Protesilaio et ad sacras Ilii pugnas eunte: exanguis cecidit. Eadem, postquam viri mortem agnovit, vivere amplius non potuit. Dido Phoenissa, post fatalem Aeneae recessum, se ipsam interemit, nec Portia, post Bruti necem, voluit superesse.

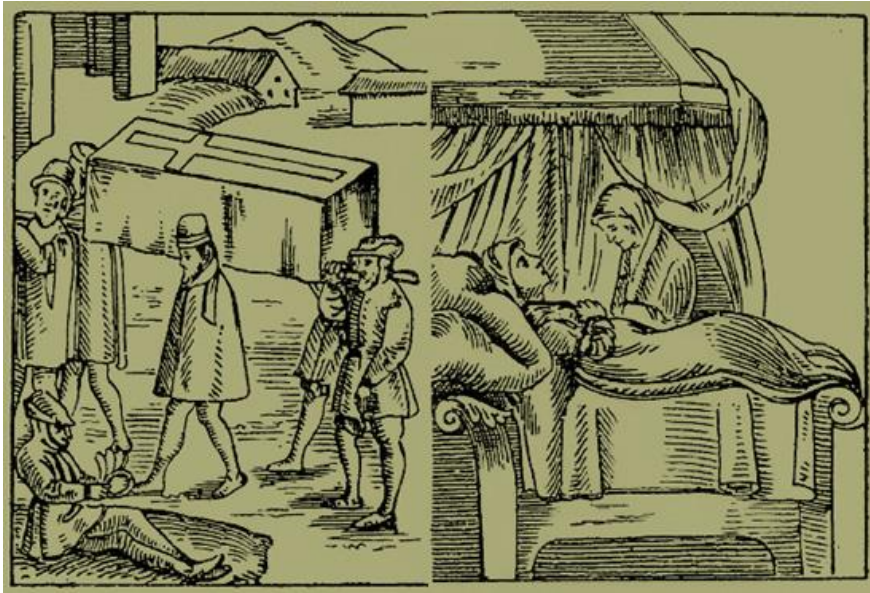
Haec nostra, postquam Euryalus ex visu recessit, in terram collapsa, per famulas recepta est, cubilique data, donec resumeret spiritum. Ut vero ad se rediit, vestes aureas purpureasque et omnem laetitiae ornatum recludit, pullisque tunicis usa. Numquam posthac cantare audita est, minimeque visa ridere; nullis facetiis, nullo gaudio, nullisque unquam iocis in laetitiam potuit revocari. Quo in statu dum aliquandiu perseverat, aegritudinem incidit et, quia cor suum aberat, nullaque menti consolatio dari poterat: inter multum plorantis brachia matris ac collacrimantes et frustra consolatoriis verbis utentes necessarios indignantem animam exhalavit.

τότε διαιρέθηκε η καρδιά σε δύο κομμάτια, έφυγε το ένα μέρος του νου και παρέμεινε το άλλο και αμοιβαία όλες οι αισθήσεις διαιρέθηκαν και έκλαιγαν, καθώς απομακρυνόταν ο ένας από τον άλλον.

Δεν παρέμενε στα πρόσωπα των ερωτευμένων ούτε σταγόνα αίματος. Αν δεν υπήρχαν τα δάκρυα και οι αναστεναγμοί θα φαίνονταν όμοιοι με τους νεκρούς. Ποιος θα μπορούσε να γράψει, να αναφέρει, να φανταστεί τον πόνο εκείνων των ψυχών, αν όχι κάποιος που τρελάθηκε κάποτε από έρωτα.

Η Λαοδάμεια, όταν έφυγε ο Πρωτεσίλαος και πήγε στις ιερές μάχες της Τροίας, έπεσε χλωμή. Και αφού έμαθε τον θάνατο του άνδρα της, δεν μπορούσε άλλο να ζει. Η Διδώ από τη Φοινίκη, μετά τη θανάσιμη αναχώρηση του Αινεία, αυτοκτόνησε. Ούτε η Πορκία ήθελε να παραμείνει ζωντανή μετά τον θάνατο του Βρούτου.

Και η δική μας, αφού έχασε τον Ευρύαλο από τα μάτια της, κατέρρευσε στο έδαφος και μεταφέρθηκε από τις υπηρέτριές της που την έβαλαν στο κρεβάτι της, μέχρι να ξαναβρεί τις αισθήσεις της. Όταν συνήλθε λοιπόν, έβγαλε τα χρυσά της φορέματα και αυτά με την πορφύρα και όλο τον χαρούμενο στολισμό της και φόρεσε μαύρους χιτώνες. Ποτέ μετά από αυτό δεν ακούστηκε να τραγουδά και ποτέ δεν φάνηκε να γελά. Δεν μπορούσε να ξαναβρεί τη χαρά της με καμία εξυπνάδα, καμία ευχαρίστηση, κανένα αστείο. Επειδή παρέμενε σε αυτή την κατάσταση για αρκετό καιρό, αρρώστησε και, επειδή η καρδιά της έλειπε, τίποτα δεν μπορούσε να της δώσει παρηγοριά· έτσι μέσα στην αγκαλιά της μητέρας της που θρηνούσε πολύ και τους θρηνούντες συγγενείς που μάταια έλεγαν παρηγορητικά λόγια, εξέπνευσε την πικραμένη της ψυχή.

Euryalus, postquam ex oculis, numquam amplius se visuris abiit: nulli inter eundum locutus, solam in mente Lucretiam gerebat et, an unquam reverti posset, meditabatur, venitque tandem ad Caesarem Perusii manentem, quem deinde Ferrariam, Mantuam, Tridentum, Constantiam et Basileam secutus est ac demum in Hungariam atque Bohemiam. Sed, ut ipse Caesarem, sic eum Lucretia sequebatur insomnis nullamque noctem sibi quietam permittebat, quam ut obiisse verus amator cognovit: magno dolore permotus, lugubrem vestem recepit, nec consolationem admisit, nisi postquam Caesar ex ducali sanguine, virginem sibi, tum formosam, tum castissimam atque prudentem matrimonio iunxit.

[57] Habes amoris exitum, Mariane mi amatissime, non ficti neque felicitis; quem qui legerint, periculum ex aliis faciant, quod sibi ex usu fiet, nec amatorium poculum bibere studeant, quod longe plus aloës habet quam mellis. Vale.

Ex Vienna, quinto nonas Iulias, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto.

Explicit opusculum Aeneae Sylvii de duobus amantibus.

Ο Ευρύαλος, αφού έφυγε από τα μάτια που δεν θα τον ξανάβλεπαν ποτέ πια, δεν μίλησε σε κανέναν· καθώς έφευγε, στο μυαλό του είχε μονάχα τη Λουκρητία και σκεφτόταν αν θα μπορέσει ποτέ να επιστρέψει. Πήγε λοιπόν στον αυτοκράτορα που παρέμενε στην Περούτζια και τελικά τον ακολούθησε στη Φεράρα, στη Μάντοβα, στο Τρέντο, στην Κωστάντσα και τη Βασιλεία και τελικά στην Ουγγαρία και τη Βοημία. Αλλά, όπως ο ίδιος ακολουθούσε τον αυτοκράτορα, έτσι και εκείνον τον ακολουθούσε η Λουκρητία στα όνειρά του και κανένα βράδυ δεν τον άφηνε σε ησυχία. Αλλά, όταν ο γνήσιος εραστής έμαθε ότι αυτή είχε πεθάνει, χτυπημένος από μεγάλο πόνο, φόρεσε πένθιμα ρούχα και δεν έβρισκε καμία παρηγοριά, παρά μόνο, όταν ο αυτοκράτορας τον πάντρεψε με μια νεαρή δούκισσα εξίσου όμορφη, αγνή και συνετή.

Φίλτατε Mariano μου, έχεις το τέλος μιας αγάπης, όχι πλαστής ούτε και ευχάριστης. Αυτόν τον κίνδυνο, όσοι τον διαβάσουν, ας μάθουν από τους άλλους και ας ξέρουν πώς να τον χρησιμοποιήσουν και να μην επιδιώκουν να πιούν από το ποτήρι του έρωτα, το οποίο έχει περισσότερο αλόη παρά μέλι. Χαίρε.

Από τη Βιέννη, στις 3 Ιουλίου του έτους 1444 μ.Χ.

Τελείωσε το μικρό έργο του Αινεία Σίλβιου για τους δύο εραστές.

Συμπεράσματα

Η *Historia de duobus amantibus* του Enea Silvio Piccolomini αποτελεί την πρώτη επιτυχημένη προσπάθεια συγγραφής μιας νεολατινικής μυθοπλαστικής ιστορίας τον 15^ο αιώνα. Παρουσιάζει ειδολογική συγγένεια με το ελληνικό και ρωμαϊκό μυθιστόρημα, αλλά έχει και αρκετές ομοιότητες με το ιπποτικό μυθιστόρημα και την ιταλική νουβέλα, κυρίως ως προς την υπόθεση, την έκταση και τους χαρακτήρες. Επιπλέον, μπορεί να θεωρηθεί ως ένα από τα πρώτα δείγματα επιστολικού μυθιστορήματος, καθώς σε μεγάλο μέρος η πλοκή προωθείται με την ανταλλαγή των επιστολών μεταξύ των πρωταγωνιστών. Έχει χαρακτηριστεί επίσης ως ένα *roman à clef* (λογοτεχνία με κλειδί), εφόσον πίσω από το πρόσωπο του Ευρύαλου κρύβεται μάλλον ο αυτοκρατορικός καγκελάριος Kaspar Schlick. Το κείμενο απευθύνεται σε ένα μορφωμένο κοινό και συνδιαλέγεται με έναν επιτυχημένο τρόπο με πολλούς συγγραφείς και έργα της ρωμαϊκής αρχαιότητας και της ιταλικής Αναγέννησης. Οι συχνότεροι συγγραφείς που αξιοποιούνται είναι ο Οβίδιος, ο Τερέντιος, ο Σενέκας και ο Βιργίλιος, ενώ έντονη είναι και η παρουσία του ελεγειακού στοιχείου και της ρωμαϊκής κωμωδίας. Η ευρυμάθεια του συγγραφέα εκδηλώνεται και από την εκτεταμένη χρήση αναφορών και παραδειγμάτων από τον χώρο της μυθολογίας, της ιστορίας αλλά και της Βίβλου. Οι λογοτεχνικές πηγές ενσωματώνονται είτε αυτούσια, είτε παραφρασμένες, είτε μεταφρασμένες, όταν πρόκειται για ιταλικά έργα. Το έργο έγινε, δικαιολογημένα, ιδιαίτερα αγαπητό και μεταφράστηκε σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες από τον 15^ο αιώνα και εξής, καθώς προέρχεται από την πένα ενός συνειδητοποιημένου και πλήρως διαποτισμένου με τα ουμανιστικά ιδεώδη *poeta lauretus*.

Παράρτημα λογοτεχνικών πηγών της *Historia de duobus amantibus*

Για την εξέταση των λογοτεχνικών πηγών αξιοποιήθηκαν τα υπομνήματα παράλληλων χωρίων (*apparatus locorum similium*) των Dénavy (1903), Wolkan (1909), Pirovano (2004), καθώς και η λίστα του Abbamonte (2018).

Βαλέριος Μάξιμος: 4.4, 4.6.5, 6.1 (2 φορές), 8.3.3

Βιργίλιος: *Aeneis* 1.497, 1.749, 2.8-9, 3.587, 4.1-5, 4.5, 4.7, 4.11, 4.12, 4.54-55, 4.115, 4.134, 4.296-297, 4.314-319, 4.336, 4.450, 5.833-871, 6.337-383, 6.487, 7.19-20, 7.789-792, 8.660, 9.427, 9.831, 11.72, 12.64-69 *Eclogae* 2.68, 10.69 *Georgica* 1.447 (ίδιος στίχος με Aen. 4.585, Aen. 9.460), 3.79-88

Βοκκάκιος: *Corbaccio* 205· *Elegia di Madonna Fiammetta* 1.8.1, 1.17.20· *Filocolo* 2.23· *Filostrato* 2.82.1, 3.88.1-2, 3.28.1-2, 3.34.8· *Ninfale fiesolano* 304-5

Γιουβενάλης: 4.35, 6.82-3, 6.85-6, 6.181 (2 φορές), 6.347-348, 9.103-104, 10.207-208, 10.209, 10.297-8, 10.313-314, 10.314-7, 13.164-245, 14.126-133, 14.205-7, 16.4-5

Κικέρωνας: *In Pisonem* 18

Κορνήλιος Νέπως: *Hannibal* 2.2

Λουκρήτιος: *De rerum natura* 2.14

Οβίδιος: *Amores* 1.5.15-16, 1.5.2, 1.5.20, 1.5.23, 1.6.3-4, 1.8.4, 1.9.39-40, 2.5.37, 3.1.21, 3.6.67, 3.7.47-48· *Ars Amatoria* 1.664, 2.113, 2.247-248, 2.577-584· *Fasti* 4.714· *Heroides* 2.99, 4.52, 4.70, 15.38-7, 15.9-10, 16.1-2, 16.65, 17.116, 19.121· *Metamorphoses* 1.625-688, 2.846-7, 4.149, 4.167-189, 4.43-48, 4.55-60, 4.68, 7.12, 7.17-23, 7.26-29, 7.37, 7.38-48, 7.51-53, 8.149, 9.535-7, 9.543, 9.547, 9.548, 13.463, 13.576-622· *Ex Ponto* 1.10.1-2· *Tristia* 4.1.17-8, 5.13.1-2

Οράτιος: *Ars Poetica* 395-396· *Epodi* 11, 7-8· *Epistulae* 14.21

Πετράρχης: *Canzoniere* 61.4

Πλαύτος: *Amphitruo* 633-635 (2 φορές) *Asinaria* 224, 627· *Casina* 136

Πλίνιος: *Naturalis historia* 7.85

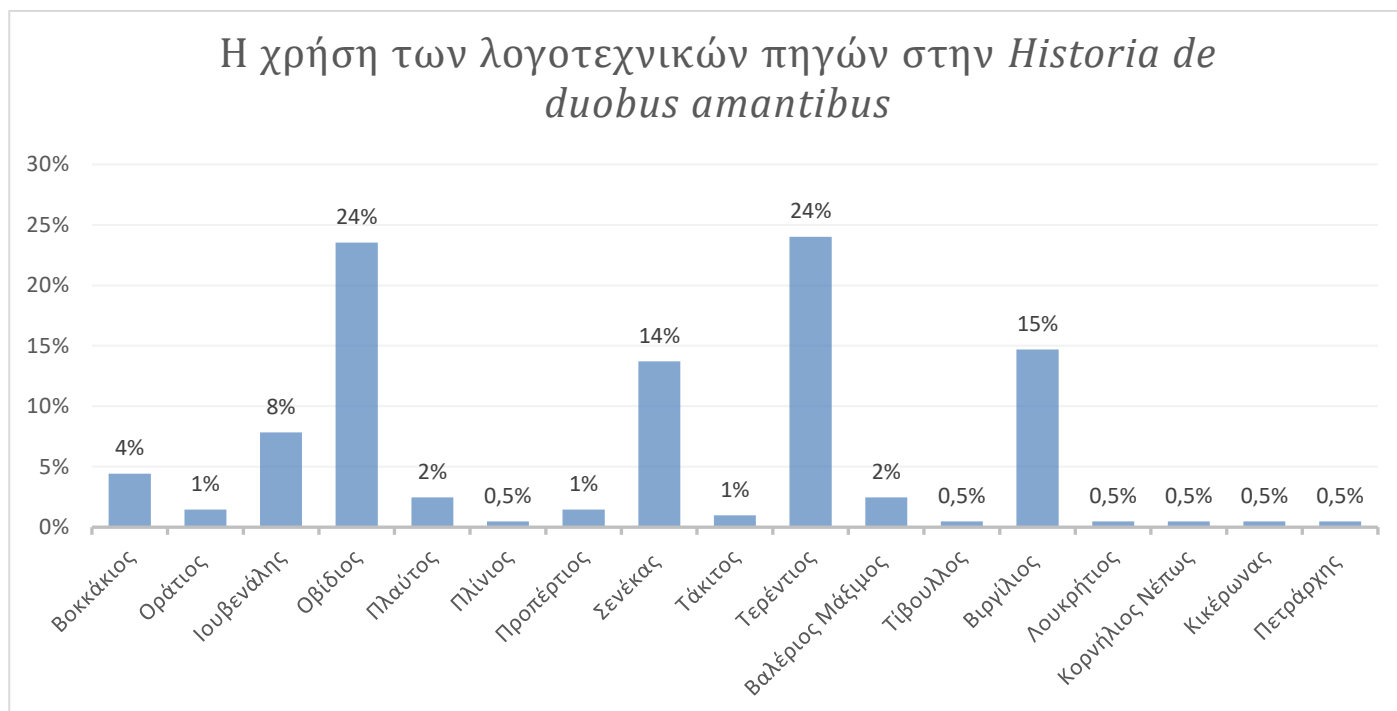
Προπέρτιος: 2.15.31-35, 2.34.7 3.6.13

Σενέκας: *Ad Lucilium Epistulae Morales* 119· *Hercules Furens* 571-2, 1012· *Octavia* 561-563· *Phaedra* 129-131, 129-135, 138, 142, 151, 162-163, 165-172, 177-180, 204-213, 290-293, 317-324, 338, 341-354, 247-50, 250-254, 255-257, 258-261, 265-266, 268-272, 280-282, 389, 699, 710, 761-763

Τάκιτος: *Historiae* 2.1· *Germania* 17

Τερέντιος: *Adelphoe* 54, 315, 408 *Andria* 28-29, 29, 32-34, 38, 133, 143, 208, 330-332, 333-334, 569, 670· *Eunuchus*: 193-196, 225-227, 318, 445, 556-558, 569, 603, 604-606, 638-641, 735, 753, 812-813, 859-860, 886, 994· *Heautontimorumenos* 210, 211, 221, 249, 259-260, 278, 341-342, 350-352, 356, 372-373, 374, 406, 422, 426, 457-578, 574, 622, 645-646, 871, 994· *Hecyra* 262

Τίβουλλος: 1.3.72

Βιβλιογραφία

- Abbamonte, G. (2018). "Piccolomini's Novella 'The History of the two Lovers' in the Context of the Humanistic Novella Genre". *PAN Rivista die Filologia Latina*, 115-122
- Ady, M. C. (1913). *Pius II, the Humanist Pope*. Λονδίνο: Methuen & CO
- Αντωνιάδης, Θ. (2015). *Ανθολόγιο Ρωμαϊκής Ελεγείας. Από τον Κάτουλλο στον Οβίδιο*. Κάλλιπος: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Ανακτήθηκε από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/4624> (Τελευταία πρόσβαση 15/03/2024)
- Baca, A. R. (1972). "Propertian Elements in the 'Cinthia' of Aeneas Silvius Piccolomini". *The Classical Journal* 67(3), 221–226. <http://www.jstor.org/stable/3296596> (Τελευταία πρόσβαση 24/01/2024)
- Bauer, S. (2013). "Enea Silvio Piccolomini". Στο: Galasso, G. *Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti. Il Contributo italiano alla storia del Pensiero - Storia e Politica*. Ρώμη: Istituto Giovanni Treccani. Ανακτήθηκε από [https://www.treccani.it/enciclopedia/enea-silvio-piccolomini_\(altro\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/enea-silvio-piccolomini_(altro)/) (Τελευταία πρόσβαση 08/01/2024)
- Berschin, W. (1998). *Ελληνικά Γράμματα και Λατινικός Μεσαίωνας. Από τον Ιερώνυμο ως τον Νικόλαο Κουσανό* (μτφ. Δ.Ζ. Νικήτας). Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Bibliotheca Augustana: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost15/Piccolomini/pic_amah.html (Τελευταία πρόσβαση 13/02/2024)
- Boultig, W. (1908). *Aeneas Silvius (Enea Silvio de' Piccolomini-Pius II.) Orator, Man of Letters, Statesman, and Pope*. Λονδίνο: Archibald Constable & CO
- Corvi, L. (1967). *Pio II-Storia dei due amanti*. Ρώμη: Avanzini e Torraca Editori
- Cvetko, C. (2010). *Im Spannungsfeld zwischen Tradition und Autopsie. Das Österreich-Bild im Schrifttum des Enea Silvio Piccolomini* (Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία). Karl-Franzens-Universität, Graz.
- Γεωργοβασίλης, Δ. Γ. (1983). *Βιργιλίου Αινειάς, Βιβλία V-VIII*. Β' Τόμος. Αθήνα: Παπαδήμας
- Dénav, I., (1903). *Aeneae Sylvii Piccolominei, De duobus amantibus historia*. Βουδαπέστη: Budapestini Typis I. Heisleri. Ανακτήθηκε από [Aeneae Sylvii Piccolominei De duobus amantibus historia : Pius II, Pope, 1405-1464 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](https://www.archive.org/details/Aeneae_Sylvii_Piccolominei_De_duobus_amantibus_historia_Pius_II_Pope_1405-1464) (Τελευταία πρόσβαση 13/2/2024)
- Drinkwater, M. O. (2013). "Militia amoris: fighting in love's army". Στο: T. S. Thorsen (επιμ.). *The Cambridge Companion to Latin Love Elegy*, Cambridge University Press, 194-206
- Emison, P. A. (2016). "How Novelle May Have Shaped Visual Imaginations". *Humanities* 5(2):27, 1-20
- Fischer, F. (2007). *Das Europabild des Humanisten und Papstes Enea Silvio Piccolomini/Pius II* (Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία). Ludwig-Maximilians-Universität, Μόναχο.
- Fulkerson, L. (2013). "Seruitium amoris: the interplay of dominance, gender and poetry". Στο: T. S. Thorsen (επιμ.). *The Cambridge Companion to Latin Love Elegy*, Cambridge University Press, 180-193
- Grierson, F. (1929). *The Tale of Two Lovers*, Λονδίνο: Constable and Co. Ανακτήθηκε από http://www.forumromanum.org/literature/piccolomini/hist_e.html (Τελευταία πρόσβαση 18/12/2023)
- Harrison, S. (2007). *A Companion to Latin Literature*. Μάλντεν, Οξφόρδη, Βικτόρια: Blackwell Publishing
- Hofmann, H. (2004). *Latin Fiction, the Latin Novel in Context*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge
- Houghton, B. T. L. (2013). "Renaissance Latin love elegy". Στο: Thorsen, T. S. (επιμ.). *The Cambridge Companion to Latin Love Elegy*, Cambridge University Press, 290-305
- James, S. L. (2003). "Her Turn to Cry: The Politics of Weeping in Roman Love Elegy". *Transactions of the American Philological Association (1974-)*, 133(1), 99–122. Ανακτήθηκε από <http://www.jstor.org/stable/20054076> (Τελευταία Πρόσβαση 18/03/2024)

- Kallendorf, C. (2018). "Aeneas Sylvius Piccolomini's 'De liberorum educatione': An educational classic". *PAN Rivista di Filologia Latina*, 163-176
- Kenney, E. J., & Clausen, W. V. (2015). *Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα
- Klinger-Dollé, A.-H. (2018). "Ovide dans l'Histoire de deux amants de Piccolomini (1444) : la culture humaniste au risque du cliché". *Pallas* 108, 243-256
- Klinger-Dollé, A.-H. (2021). "L'Histoire de deux amants de Piccolomini (1444) : humanisme et mise en question de l'exemplarité antique". *Pallas* 116, 189-206
- Knight, S. & Tilg, S. (2015). *The Oxford Handbook of Neo-Latin*. Οξφόρδη: Oxford University Press
- Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (2018). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Lifodi, M. (2016). "Enea Silvio Piccolomini poeta: generi, modelli, temi e personaggi dei carmina". *Progressus Rivista di Storia Scrittura e Società*, 134-146
- Mahoney, A. (2019). "Teaching Piccolomini's *Historia de duobus amantibus* in Intermediate Latin". *New England Classical Journal* 46(2) σσ. 46-58
- Marsh, D. (2015). "Italy". Στο: Knight, S. & Tilg, S. *The Oxford Handbook of Neo-Latin*, Oxford University Press, 395-410
- Μιχαλόπουλος, Χ. Ν. & Μιχαλόπουλος Α. Ν. (2015). *Ρωμαϊκή Ερωτική Ελεγεία*. Κάλλιπος: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Ανακτήθηκε από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2213?&locale=el> (Τελευταία Πρόσβαση 18/03/2024)
- Montanari, F. (2017). *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, από τον 8^ο αιώνα π.Χ. έως τον 6^ο αιώνα μ.Χ.* Β' έκδοση. (Επιμ. Ρεγκάκος, Β. Α., Μαρούδης, Δ. Α.). Θεσσαλονίκη, University Studio Press
- Morrall, E. J. (1980). "The Tale of Eurialus and Lucretia by Aeneas Sylvius Piccolomini and Niklas Von Wyle". *Neuphilologische Mitteilungen* 81(4), 428-438. Ανακτήθηκε από <http://www.jstor.org/stable/43343364> (Τελευταία πρόσβαση 16/03/2024)
- Morrall, E. J. (1996). "Aeneas Silvius Piccolomini (Pius II), *Historia de duobus amantibus*: The early editions and the English translation printed by John Day". *Library* 6(18), 216-229
- Morrish, J. (2003). "Virtue and Genre in Samuel Gott's 'Nova Solyma'". *Humanistica Lovaniensia* 52, 237-317
- Nederman, C. J. (1993). "Humanism and Empire: Aeneas Sylvius Piccolomini, Cicero and the imperial ideal". *The Historical Journal* 36(3), 499-515. Cambridge University press
- Nevola, F. (2012). "Lost in translation: the urban setting of Aeneas Silvius Piccolomini's *Story of two Lovers*". *Citta e Storia* 2012(1), 9-25
- Νταρίδης, Σ. (2015). *Ευρύαλος και Λουκρητία, Historia de duobus amantibus*. (αδημοσίευτη φοιτητική εργασία). Δ.Π.Θ., Κομοτηνή
- Ντίκος, Ε. (2021). *Οι κληρικοί της κωμωδίας Chrysis του Aenea Silvius Piccolomini: προσλήψεις από τη Ρωμαϊκή Κωμωδία*. (Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία). ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Παπαγεωργίου, Φ. (2022). «Αποσπάσματα ερωτικής λογοτεχνίας της Αναγέννησης». Νέο-Πλανόδιον <https://neoplanodion.gr/2022/12/15/apospasmata-erotika/> (Τελευταία Πρόσβαση 13/02/2024)
- Παππάς, Β. (2016). *Ρωμαϊκή ερωτική ποίηση, το παρακλαυσίθυρο στην ελεγεία*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γράφημα
- Papy, J. (2015). "Letters". Στο: Knight, S. & Tilg, S. *The Oxford Handbook of Neo-Latin*. Oxford University Press, 167-182
- Pellegrini, M. (2015). "Pio II, Papa". *Dizionario Biografico degli Italiani* – τ. 83. Ανακτήθηκε από [https://www.treccani.it/enciclopedia/papa-pio-ii_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/papa-pio-ii_(Dizionario-Biografico)/) (Τελευταία πρόσβαση 08/01/2024)
- Pérez Fernández, J. M. (2013). "The Picaresque, Translation and the History of the Novel". Στο: Curso La comunicación intercultural eurasiática en las condiciones del proceso de Bolonia. *Centro Mediterráneo* (Universidad de Granada), 24-28
- Persosa, A. & Sparrow, J. (1979). *Renaissance Latin Verse, an Anthology, compiled and eddied by Alessandro Persosa and John Sparrow*. Λονδίνο: Duckworth

- Pionchon, P. (2011). “De l’avéré au vraisemblable. Visée pédagogique et statut aléthique des faits dans l’*Historia de duobus amantibus*”. *Cahiers d’études italiennes*, 45-68. Ανακτήθηκε από <https://journals.openedition.org/cei/73> (Τελευταία πρόσβαση 16/03/2024)
- Pirovano, D. (2004). *Historia de duobus amantibus, Introduzione, traduzione e note a cura di Donato Pirovano*. Αλεξάνδρεια Ιταλίας: Edizioni dell’Orso
- Pirovano, D. (2006a). “L’arte allusiva di Enea Silvio Piccolomini: per una lettura dell’*Historia de duobus amantibus*”. *Rivista di Letteratura italiana* 24(3), 11-22
- Pirovano, D. (2006b). “Letteratura e storia nell’*Historia de duobus amantibus* di Enea Silvio Piccolomini”. *Giornale Storico della Letteratura Italiana* 183(604), 540-555
- Rädle, H. (1993). *Enea Silvio Piccolomini, Euryalus und Lucretia*. Στουτγάρδη: Reclam
- Ricapito, J. V. (1978). “The Golden Ass of Apuleius and the Spanish Picaresque Novel”. *Revista Hispánica Moderna* 40(3/4), 77-85
- Riley, M. T. (2015). “Fiction”. Στο: Knight, S. & Tilg, S. *The Oxford Handbook of Neo-Latin*. Oxford University Press, 183-198
- Sbordoni, C. (2010). “Amatoria turpis in amatoria honesta: ‘l’*Historia de duobus amantibus*’ di Enea Silvio Piccolomini”. *The Italianist* 30(3), 325-351
- Scaglia, G. (1968). “An Allegorical Portrait of Emperor Sigismund by Mariano Taccola of Siena”. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 428-434. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.2307/750651> (Τελευταία πρόσβαση 02/03/2024)
- Schellhass, K. (1891). “Das Vicekanzariat Kaspar Schlick’s”. *Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 4, 347–350. Ανακτήθηκε από https://de.wikisource.org/wiki/Das_Vicekanzariat_Kaspar_Schlick%E2%80%99s (Τελευταία πρόσβαση 16/03/2024)
- Schmeling, G. (2004). “The History of Appolonius King of Tyre”. Στο: Hoffman, H. *Latin Fiction, the Latin Novel in Context*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 141-152
- Signoriello, F. (2018). “Coexistence and Contamination of Vernacular and Latin in Alessandro Braccesi’s Bilingual Tribute to Camilla Saracini: the Literatures of Siena and Florence between Illustrious Women and Neoplatonism”. Στο: Winkler, A. & Schaffenrath, F. *Neo-Latin and the Vernaculars*. Leiden, Βοστώνη: Brill, 166-187
- Stok, F. (2018). “Aeneas redivivus: Piccolomini and Virgil”. *PAN: Rivista di Filologia Latina*, 163-176
- Stolf, S. (2011). “Enea Silvio Piccolomini-Pie II-Homme de lettres, homme d’Église”. *Cahiers d’études italiennes* 13, 1-178. Ανακτήθηκε από <http://journals.openedition.org/cei/68> (Τελευταία πρόσβαση 04/02/2024)
- Sullivan, J. P. (1961). “Two Problems in Roman Love Elegy”. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 92, 522–536. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.2307/283835> (Τελευταία Πρόσβαση 18/03/2024)
- Tilg, S. (2016). “Briefe und Mußeräume in der neulateinischen Literatur”. Στο: Eickhof, C. F. *Muße und Rekursivität in der antiken Briefliteratur, mit einem Ausblick in andere Gattungen*. Göttingen, Mohr Siebeck, 295-309
- Toews, J. B. (1968). The View of Empire in Aeneas Sylvius Piccolomini (Pope Pius II). *Traditio* 24, 471-487. Ανακτήθηκε από <http://www.jstor.org/stable/27830860> (Τελευταία πρόσβαση 24/01/2024)
- Tóth Tünde, H. V. (2011). “Piccolomini-Idézetek A Fanchali Jób-Kódexben”. *Acta historiae litterarum hungaricarum* 30, 193-197
- Von Albrecht, M. (2017). *Ιστορία της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας, από τον Ανδρόνικο ως τον Βοήθιο και η σημασία της για τα νεότερα χρόνια*. (επιμέλεια Δ.Ζ. Νικήτας, μτφ. Αρχοντόγλου Ε., Βήχος Α., Μαστρογιάννη Α, Πάσχου Ι., Τσιόρας Β., Τσίτσιου Χ.) Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
- Von Cotta-Schönberg, M. (2019). *Collected Orations of Pope Pius II. Edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg*. τ. 1: Introduction. 6th version. Scholars’ Press
- Von Cotta-Schönberg, M. (2021). *De Viris Illustribus and other biographical writings of Enea Silvio Piccolomini (Pope Pius II), edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg*. Generis

- Wachinger, B. (1997). "Euryalus und Lucretia' Antike Muster bei dem Verständnis über Frauen und Liebe in Latein und Volkssprache". Στο: *Mediävistische Komparatistik: Festschrift für Franz Josef Worstbrock zum 60. Geburtstag*, Στουτγάρδη, Λειψία: S. Hitzel, 163-176
- Wasler-Bürgler, I. (2023). "Der neulateinische Roman". Στο: Weh, D. *Enea Silvio Piccolomini, Historia de duobus amantibus*. Osnabrück: Die Neulateinische Gesellschaft e.V., 1, 52
- Weh, D. (2023). *Enea Silvio Piccolomini, Historia de duobus amantibus*. Osnabrück: Die Neulateinische Gesellschaft e.V. [eBook version] Ανακτήθηκε από Mittel- und Neulateinische Materialien für den Unterricht zusammengestellt von Dr. Dennis Weh (Texte) und Jennifer Wending (Illustrationen) (Univ.Osnabrück). Ανακτήθηκε από https://mnlshule.dnlatg.de/wiki/index.php/Enea_Silvio_Piccolomini,_Historia_de_duobus_amantibus (Τελευταία πρόσβαση 29/02/2024)
- Wolkan, R. (1909). *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, τ. 1. Βιέννη: Hölder
- Wyke, M. (2002). *The Roman Mistress: Ancient and Modern Representations*, Οξφόρδη: Oxford University Press. Ανακτήθηκε από <https://academic.oup.com/book/47128>. (Τελευταία πρόσβαση 20/07/2024)